

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการ
บ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
PROMOTION OF SOCIAL WELFARE SERVICE OF THE SETTLEMENT
HOUSES PROJECT IN PHITSANULOK PROVINCE

อัครพงษ์ เพ็ชรพูล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารสวัสดิการสังคม)

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

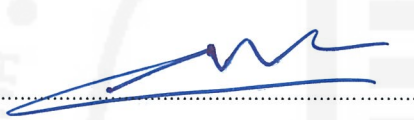
พ.ศ. 2565

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

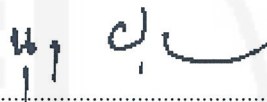
แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการ
บ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
PROMOTION OF SOCIAL WELFARE SERVIC OF THE SETTLEMENT
HOUSES PROJECT IN PHITSANULOK PROVINCE

อัครพงษ์ เพ็ชรพูล

ได้รับพิจารณาอนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารสวัสดิการสังคม)
สอบวันที่ 8 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2565

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วารุฒิ เพ็งพันธ์
ประธานกรรมการสอบ

อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูอันเงาะ
อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร
กรรมการสอบ

อาจารย์ ดร.กฤตวรรณ สาห์ร่าย
กรรมการสอบ

อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูอันเงาะ
ประธานหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต
(การบริหารสวัสดิการสังคม)

อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูอันเงาะ
กรรมการสอบ

อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูอันเงาะ
คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการ
บ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

อัครพงษ์ เพ็ชรพูล

สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต (การบริหารสวัสดิการสังคม)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูฮันเงาะ

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาความต้องการและศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ตอนที่ 1 สัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง จำนวน 4 กลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านคนไร้ที่พึ่ง พนักงานส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ผู้แทนสมาชิกโครงการและองค์กรสาธารณประโยชน์ รวมจำนวน 40 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ตอนที่ 2 การสนทนากลุ่ม โดยเลือกแบบเจาะจงจากเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านคนไร้ที่พึ่ง และผู้แทนสมาชิกโครงการ จำนวน 10 คน นำเสนอผลแบบเชิงพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์มี 5 ด้าน คือ บริบททั่วไปเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพคนไร้ที่พึ่งให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น บุคลากรไม่เพียงพอและไม่มีความเชี่ยวชาญ การดำเนินงานพัฒนาทักษะอาชีพมีแต่เกษตรกรรม ประเมินผลตามตัวชี้วัดของหน่วยงาน งบประมาณรายรับรายจ่าย คือ ค่าอาหาร สาธารณูปโภคและค่าจ้างเหมาบุคลากร ปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการสวัสดิการสังคม มี 7 ด้าน คือ การศึกษา ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย การมีงานทำและมีรายได้ กระบวนการยุติธรรม นันทนาการและบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่มด้านอาหาร สำหรับปัญหาและความต้องการ มี 5 ด้าน คือ ขอรับคำแนะนำการติดต่อญาติและการเยี่ยมบ้าน การผ่อนปรน กฎ ระเบียบให้อิสระในการดำรงชีวิต การได้รับการจัดสรรที่ดินเพื่อการประกอบอาชีพ การขอลาออกจากโครงการ การมีรายได้จากการจ้างงาน มีแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคม จำนวน 9 แนวทาง คือ ป้องกันการไร้ที่พึ่ง ตระหนักความภาคภูมิใจในตนเองและพึ่งตนเอง กองทุนสวัสดิการ การจ้างงานประจำในหน่วยงาน จัดกิจกรรมนันทนาการ การดำรงชีวิตอิสระ การจ่ายเบี้ยยังชีพ การเยี่ยมบ้าน และการส่งเสริมให้มีงานทำสร้างรายได้ มีข้อเสนอแนะคือมีนโยบายพัฒนาระบบการจ้างเหมาบริการเฉพาะคนไร้ที่พึ่งให้สร้างรายได้ในที่ดินและจัดสรรที่ดินในนิคมสร้างตนเองให้ครอบคลุม

คำสำคัญ: การส่งเสริม บริการสวัสดิการสังคม บ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

PROMOTION OF SOCIAL WELFARE SERVICE OF THE SETTLEMENT HOUSES
PROJECT IN PHITSANULOK PROVINCE

Akarapong Pethpool

Master of Social Work (Social Welfare Administration)

Thesis Advisor: Dr.Nutchanat Yuhannogh

ABSTRACT

This research aims to study the situation, problems, needs and study the guidelines for the promotion of social welfare services of the settlement houses project in Phitsanulok province. By a qualitative research method, Part 1, In-depth interview by choose purposive sampling technique of 4 groups namely homeless workers, local authorities, member representative project and NGO staff member total 40 persons, by content analysis. Part 2, Focus group, namely homeless workers and member representative project total 10 persons and present descriptive results.

The results of the research showed that there are five aspects of the situation is general context to solve problems and protection to the homeless improved quality of life, Personnel inadequate and unsavory of operational expertise, Operations Occupation is agriculture, Assessed according to the agency's indicators, Budget is food, utilities, and personnel wages. There are seven problems and obstacles in providing social welfare services is education, housing, health, employment and income justice, recreation, and general social services such as food and food clothing. For there are five problems and needs is a advice, contact relatives and home visits. The optional except rules deregulation a gives freedom to live. Has been allocated land for occupation. The resign from the project, and have income from employment. Guidelines there are amount nine is the protection homeless, self-esteem and self-reliance, welfare fund, full time employment in the settlement houses, recreational activities, independent living, pay pension, home visits and work to make money. The recommend is a policy for the development of the contracting system and hand over land in the settlement houses.

Keywords: Promotion, Social Welfare Service, Settlement House

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความรู้ และความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูฮันเงาะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา และแนะนำ แนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วนและเอาใจใส่ด้วยดี เสมอมาซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้แนวทางในการศึกษาค้นคว้า และได้ประสบการณ์อันมีค่า ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง เป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวิทย์ เพ็งพันธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร และอาจารย์ ดร.กฤตวรรณ สาทราย กรรมการสอบ ที่กรุณาสอบวิทยานิพนธ์และให้คำชี้แนะ ตรวจสอบแก้ไขและวิจารณ์ จนทำให้วิทยานิพนธ์ เสร็จสิ้นสมบูรณ์ไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบ รวมทั้งให้ คำแนะนำ แก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะในการสร้างแบบสอบถามให้มี คุณภาพสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

และที่สำคัญจะขาดเสียไม่ได้เลยสำหรับงานวิจัยนี้ ก็คือ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกและการสนทนากลุ่มทุกท่าน ที่ได้ให้ความเมตตาต่อผู้วิจัย สละเวลา อันมีค่า ทำให้ได้ข้อมูลอันมีประโยชน์ต่องานวิจัยนี้เป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านในคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการ สังคมและเพื่อนร่วมรุ่นนักศึกษา สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคมทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำจนทำให้ วิทยานิพนธ์มีความถูกต้องสมบูรณ์ทุกประการ

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ญาติและเพื่อนๆที่พี่น้องๆ กัลยาณมิตรทุกท่าน ที่คอยช่วยเหลือให้กำลังใจ และสนับสนุนผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูทเวทิตาแด่ บุพการี บุรพอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีต และปัจจุบัน ที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษา และประสบความสำเร็จมาจนตราบนานเท่านานนี้

อัครพงษ์ เพ็ชรพูล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย	7
คำนิยามศัพท์	9
ประโยชน์ที่จะได้รับ	10
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคม	11
2. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและกลไกการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรภาครัฐ และองค์กรสาธารณประโยชน์	23
3. แนวคิดเกี่ยวกับงานนิคมสร้างตนเองและงานเกี่ยวกับโครงการบ้าน น้อยในนิคมสร้างตนเอง	44
4. กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคม	65
5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์	69
6. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	73
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	74
กรอบแนวคิดการวิจัย	83
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคม ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก	84
ตอนที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้าน น้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก	86

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 ผลการศึกษาสถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการ สวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก	95
4.2 ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก	140
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	
5.1 สรุปผลการวิจัย	149
5.2 การอภิปรายผล	156
5.3 ข้อเสนอแนะ	160

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	162
ภาคผนวก	168
ภาคผนวก ก เอกสารรับรองจากคณะกรรมการการวิจัย	169
ภาคผนวก ข หนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล	170
ภาคผนวก ค ข้อมูลทั่วไปของอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)	176
ภาคผนวก ง ข้อมูลทั่วไปของอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group)	179
ภาคผนวก จ แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกและแนวคำถามการสนทนากลุ่ม	181
หนังสือยินยอมการเผยแพร่ผลงานวิจัย	184

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
1	แสดงจำนวนผู้ใช้บริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ทั้ง 11 แห่งทั่วประเทศ	33
2	แสดงแผนการดำเนินงานโครงการการวิจัย	86
3	แสดงจำนวนของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์การทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล	90
4	แสดงจำนวนของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้แทน หน่วยงาน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ตั้งของนิคมสร้างตนเอง จังหวัดพิษณุโลก จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล	92
5	แสดงจำนวนของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 3 กลุ่มสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก	93
6	แสดงจำนวนของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้แทนจากองค์กรสาธารณประโยชน์ที่มีประสบการณ์ทำงาน เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม	94
7	แสดงสรุปผลการการศึกษาประเด็นสถานการณ์การบริหารจัดการของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก	109
8	แสดงสรุปผลจากการศึกษาประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก	126
9	แสดงสรุปผลการศึกษา ประเด็นสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก	135
10	แสดงสรุปผลการศึกษาประเด็นด้านการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก	139
11	แสดงสรุปผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก	145

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมภาครัฐ	29
2	โครงสร้างการบริหารงานของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง	35
3	แสดงโครงสร้างการบริหารนิคมสร้างตนเอง	48
4	รูปแบบการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมในลักษณะครบวงจร	50
5	รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต	51
6	สรุปรูปแบบการพัฒนานิคมสร้างตนเองในลักษณะสมบูรณ์แบบ	52

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่ให้ความสำคัญกับคนทุกคน ให้มีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพ ความอยู่ดีของตนเองและครอบครัว ทั้งด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการดูแลสุขภาพทางการแพทย์และบริการสังคมที่จำเป็น (กรมองค์การระหว่างประเทศ, 2551 : 28) นับว่าเป็นรูปแบบมาตรการและกลไกการจัดสวัสดิการสังคมให้กับคนทุกคน อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันตามศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ และแนวนโยบายแห่งรัฐก็ยังได้กำหนดให้รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2560) โดยได้จัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580 ซึ่งกำหนดให้มีมาตรการพิเศษในการคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการโดยเฉพาะเจาะจงกลุ่มเป้าหมายผู้มีรายได้น้อย ยากจน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม(สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) และตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 ยังกำหนดให้มืองค์การสวัสดิการสังคม โดยเป็นองค์กรภาครัฐที่ให้บริการจัดสวัสดิการสังคมให้ประชาชนทุกคนได้แก่ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่เป็นหน่วยงานรัฐในส่วนภูมิภาค และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานรัฐในส่วนท้องถิ่น ในการให้บริการจัดสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายและนอกจากนี้ ยังมีองค์กรสาธารณประโยชน์ ที่เป็นหน่วยงานของภาคเอกชน อาสาสมัคร หรือภาคประชาชนที่ได้รับการรับรองให้ดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการสังคม สำหรับกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาสทางสังคม คนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน อีกด้วย

ปัญหาของคนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน เป็นปัญหาที่มีมานานแล้วในสังคมของประเทศไทย และมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับอันก่อให้เกิดเป็นปัญหาสังคมที่เชื่อมโยงไปยังปัญหาอื่นๆ เช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อยหรือปัญหาอาชญากรรมต่างๆ คนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน ที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่สาธารณะ เช่น ตามสวนสาธารณะหรือใต้สะพานข้ามทางแยกสามารถที่จะแยกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆด้วยกัน อันได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มของคนหาย กลุ่มที่ 2 กลุ่มของคนป่วยทางจิต หรือจิตเวช โดยสาเหตุหลักที่ทำให้มีคนเร่ร่อนตามพื้นที่สาธารณะนั้น จะมาจาก 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) อาการป่วยทางจิต เช่น ไม่รู้ตัว ว่าตัวเองจะเดินไปไหน ซึ่งต่อมากจะกลายเป็นคนหาย ซึ่งบางครั้งก็ออกตามหาแต่บางครั้งก็ไม่ได้ติดตามหาเนื่องจากบางครั้งมีฐานะยากจนไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการติดตามคนหายหรือการรักษาอาการป่วยทาง

จิตได้ 2) ปัญหาทางครอบครัว เช่น ไม่เหลือคนในครอบครัวต้องอยู่ตัวคนเดียว ครอบครัวมองว่าผู้ป่วยทางจิตเป็นภาระ และผู้ป่วยทางจิตบางคนก็ไม่อยากเป็นภาระของครอบครัว จึงออกมาใช้ชีวิตอยู่คนเดียวตามพื้นที่สาธารณะ(จักรพันธ์ โอพาริกชาติ, 2561 : 45-55)

จากการสำรวจข้อมูลเชิงลึกของมูลนิธิอิสระชน ในวิถีชีวิตประจำวันของกลุ่มผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร จำนวน 108 คน พบว่า สาเหตุที่ทำให้คน ต้องออกมาใช้ชีวิตอยู่ในที่สาธารณะ ซึ่งถูกเรียกว่าเป็น “คนไร้บ้าน” นั้น ส่วนใหญ่มาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเฉพาะการไม่มีงานทำ รองลงมาคือปัจจัย ครอบครัวที่กดดันทำให้ออกมาหางาน ซึ่งเมื่องานก็ยังไม่หาไม่ได้ บ้านก็กลับไม่ได้ จึงต้องอาศัยอยู่ตามที่สาธารณะของชุมชนเมืองเพื่อรองาน (ภรณ์ ภูประเสริฐ และธานี ชัยวัฒน์, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ บุญเลิศ วิเศษปรีชา (2546) ที่สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยที่ทำให้กลายเป็นคนไร้บ้าน มีหลายประการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เช่น สภาพความเปราะบางของครอบครัว ภาวะตกงานเรื้อรัง การรอคอยงานจากที่ลงทะเบียนว่างงานไว้กับหน่วยงานภาครัฐแต่ไม่ได้รับการติดต่อจนหมดความหวัง การผิดหวังจากการไปทำงานเพราะนายจ้างไม่จ่ายค่าตอบแทนตามที่สัญญา พบช่องทางทำมาหากินโดยไม่ต้องมีบ้าน มีประวัติที่สังคมไม่ยอมรับ (เป็นผู้ที่เคยต้องโทษคดีต่างๆถึงที่สุดต้องจำคุก) ความพิการของร่างกาย หรือแม้กระทั่งเกิดจากความผิดหวังในชีวิตบางอย่างจึงสมัครใจออกไปเป็นคนไร้บ้านเอง ซึ่งวิถีชีวิตของคนไร้บ้านที่พบได้ตามชุมชนเมืองขนาดใหญ่ จะสังเกตได้ว่า พวกเขามีคุณลักษณะร่วมอย่างหนึ่งที่เหมือนกัน คือ “ความแตกต่างไปจากคนในชุมชนเมืองทั่วไป หรือกลายเป็นสิ่งแปลกปลอมของชุมชนเมือง” ได้แก่ การไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ไม่สามารถบุกเบิก สร้างบ้านราคาถูก ในที่ดินที่ถูกปล่อยรกร้างเหมือนคนในชุมชนแออัด ไม่มีความสามารถที่จะหาเช่าห้องราคาถูก ดังนั้น การไม่มีสิ่งปลูกสร้างที่เรียกว่า “บ้าน” ทำให้ต้องใช้ชีวิตอาศัยหลบนอนในที่สาธารณะของชุมชนเมืองขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะปฏิบัติตามริบบาวิถี ป้ายรถโดยสารข้างถนน ตามตลาดสด สถานีขนส่งผู้โดยสาร สถานีรถไฟ หรือตามสวนสาธารณะ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่ตกต่ำในปัจจุบันที่มีผลมาจาก วิกฤติการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา(COVID-19) อันมีผลกระทบไปทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ย่อมส่งผลทำให้เกิดวิกฤติการณ์เศรษฐกิจตกต่ำ ชะลอตัว การยุบเลิกกิจการและการจ้างงาน และทำให้เกิดกลุ่ม คนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน และผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ หน้าใหม่ มีแนวโน้มที่เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

คนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน และผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ (มูลนิธิอิสระชน, 2562) ไม่เพียงแต่ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการใช้ชีวิต ตั้งแต่การขาดแคลนที่หลบนอนที่ปลอดภัย มิดชิด ป้องกันแดดและฝน ขาดแคลนห้องน้ำ หรือต้องแบกกระเป๋าสัมภาระ ไปในทุกหนทุกแห่งเท่านั้น แต่ยังทำให้พวกเขา “ถูก” คนทั่วไปในชุมชนเมือง ตัดสิน ประเมินคุณค่า และประหัตประหาร(stigmatize) พวกเขาในฐานะที่เป็น สิ่งแปลกแยก สกปรก น่ากลัวน่าหวาดระแวง และ

ต้องกำจัดออกไปจากชุมชนเมือง เพราะเป็นส่วนเกินของเมือง จึงต้องได้รับการบำบัด พื้นฟูหรือจัดให้อยู่ในพื้นที่เฉพาะเพียงเท่านั้น (อัจฉรา รักยุติธรรม, 2559)

ดังนั้น จึงนำมาสู่การให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐในด้านปัจจัยแห่งดำรงชีวิตด้านอาหาร ด้านที่อยู่อาศัย และด้านอื่น (ชลลดา สุนทรพลิน, 2552) คือ สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ตามกฎหมายการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ที่บังคับใช้เมื่อปี พ.ศ.2557 ซึ่งเป็นหลักประกันทางกฎหมายที่รองรับกลุ่ม คนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน และผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ แต่แนวทางการดำเนินการตามสิทธิในกฎหมายนี้ ยังอยู่ในลักษณะของการสงเคราะห์(Care) หรือจะกล่าวอย่างหยาบก็คือ "การผลักไสไล่ส่งออกจากพื้นที่ของชุมชนเมือง แล้วรวบรวมให้ไปอยู่ในสถานที่เฉพาะ" ซึ่งไม่ตรงตามต้องการอีกทั้งการบังคับให้ทำกิจกรรมที่ไม่ตรงกับจริต และความถนัด ไปจนถึงการขาดแคลนระบบจัดการที่ละเอียดอ่อนเพียงพอต่อการแก้ไขปัญหารายกรณี ให้เหมาะสมสอดคล้องทักษะและความสามารถของแต่ละบุคคล เนื่องจากอุปสรรคอันเกิดบุคลากรจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ การมีอคติ เลือกปฏิบัติ ขาดความรู้ในบทบาทหน้าที่และทักษะในการปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ขาดระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกัน การประสานงานและทำงานร่วมกันในแต่ละระดับ และระหว่างหน่วยงานยังไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามกฎหมายได้อย่างสมบูรณ์ (ภิมกร โดมมงคล, 2562)ในการที่จะพัฒนาศักยภาพจนสามารถพัฒนาตนเอง และพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนและมีศักดิ์ศรีอย่างเต็มความภาคภูมิใจ จึงทำให้กลุ่มคนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน และผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ ที่อาศัยใช้ชีวิตอยู่ในที่สาธารณะในชุมชนเมือง ซึ่งหวาดระแวงจากการถูกเจ้าหน้าที่สงเคราะห์ของรัฐ จับกุมตัวไปคุ้มครองตามกฎหมาย ปราศจากซึ่งอิสรภาพ และเป็นที่เข้าใจกันในกลุ่มของคนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน และผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ ว่าจะต้องไปอาศัย ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้ข้อจำกัดและอยู่ร่วมกับกลุ่มผู้ป่วยที่มีความผิดปกติทางจิต (พ.ร.บ.สุขภาพจิต พ.ศ.2551) ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ดังกล่าว ซึ่งกลุ่มคนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน และผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ ไม่ปรารถนาจะไปอยู่เพราะเหมือนกับการติดคุก ไม่มีอิสรภาพ ออกไปไหนมาไหนไม่ได้ และที่ต้องกดดัน คือ การอาศัยอยู่ร่วมกับ “ผู้ป่วยที่มีความผิดปกติทางจิต” ซึ่งกลุ่มคนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน และผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ กล่าวว่า “ไปอยู่กับ พวกเร้ว นะเธอ.. ยิ่งไปอยู่ปนกับพวกเร้วก็จะได้เร้วตามไปด้วยนะสิ... เดี่ยวไอนั้นพูดคนเดียว เดี่ยวไอนี้พูดกับต้นไม้” (บุญเลิศ วิเศษปรีชา, 2546)

การดำเนินงานจัดบริการสวัสดิการสังคม โดยองค์กรสวัสดิการสังคมดังกล่าว ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่ดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ.2559 และ พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ.2551 โดยเป็นการคุ้มครองช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ด้านการจัดสวัสดิการขั้นพื้นฐาน ในกลุ่มคนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน และผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง จำนวน 11 แห่ง

ทั่วประเทศ จำนวน 4,378 คน โดยในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งดังกล่าว จำแนกประเภทของผู้ที่อยู่อาศัยได้เป็น (1) คนไร้ที่พึ่ง ที่ไม่มีอาการทางจิต จำนวน 1,369 คน (2) คนไร้ที่พึ่ง ที่มีอาการทางจิต จำนวน 2,137 คน (3) คนไร้ที่พึ่ง ตาม พ.ร.บ.สุขภาพจิต พ.ศ.2551 จำนวน 760 คน และ (4) คนขอทาน จำนวน 112 คน (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. 2564) และยังมีหน่วยงานภาครัฐที่ดำเนินงานจัดบริการสวัสดิการสังคม ในศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิต อีกจำนวน 3 แห่ง คือ (1) ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตห้วยสัตว์ใหญ่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (2) ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตมวกเหล็ก และ (3) ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตหนองแค จังหวัดสระบุรี และนอกจากนี้แล้ว ยังมีการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2560 คือ โครงการสร้างชีวิตใหม่ให้คนเร่ร่อนขอทาน หรือ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ซึ่งส่งเสริมให้ประชาชนผู้ประสบปัญหาทางสังคมได้ฝึกอาชีพ ฝึกทักษะชีวิตและการประกอบอาชีพ ในนิคมสร้างตนเองที่มีความพร้อมด้านสถานที่ และบุคลากร จำนวน 24 แห่ง จากนิคมสร้างตนเองที่มีทั่วราชอาณาจักร จำนวน 43 แห่ง โดยเป็นหน่วยงานภาครัฐ สังกัด กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีการดำเนินการจัดบริการสวัสดิการสังคม ที่ดำเนินการโดยองค์กรสาธารณประโยชน์ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร โดยจากการเก็บรวบรวมข้อมูลของ มูลนิธิอิสรชน ข้อมูลล่าสุดในปี พ.ศ. 2563 โดย พบว่ามีจำนวนคนไร้บ้านในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร มีจำนวนถึง จำนวน 6,344 คน โดยจำแนกเป็นกลุ่มต่างๆ ได้แก่ คนเร่ร่อน ผู้ติดสุรา ผู้ที่ใช้ที่สาธารณะหลับนอนชั่วคราว ผู้ป่วยทางจิต คนจนเมือง คนไร้บ้าน พนักงานขายบริการอิสระ ครอบครัวเร่ร่อน คนเร่ร่อน-ไร้บ้าน ผู้พันโทษ แรงงานนอกระบบจากประเทศใกล้เคียง ชาวต่างชาติเร่ร่อน รวมไปถึงผู้มีความหลากหลายทางเพศ อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม องค์กรสาธารณประโยชน์ ได้มีการดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ “คนไร้บ้าน” เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 โดยเครือข่ายสลัม 4 ภาค มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.) และมูลนิธิกระจกเงา ร่วมกับเครือข่ายกลุ่มคนไร้บ้านซึ่ง ได้จัดทำโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มคนไร้บ้าน เสนอต่อคณะอนุกรรมการบ้านมั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และได้รับกาสนับสนุนและเปิดเป็น ศูนย์พักพิงคนไร้บ้านบางกอกน้อย (สุวิทย์ วัดหนู) ซึ่งปัจจุบันมีลักษณะการดำเนินงานของศูนย์ คือ ประสานศูนย์และคณะกรรมการซึ่งเป็นคนไร้บ้านเอง มีกิจกรรม “เดินกาแพ” ซึ่งเป็นการเข้าถึงปัญหา ของคนไร้บ้านที่อาศัยอยู่ในที่สาธารณะในเขตกรุงเทพและปริมณฑล ในลักษณะของการชวนรถประเด็นปัญหา และนำเครื่องดื่มอาหารยาปฐมพยาบาลเบื้องต้นแจกแบ่งปัน ตลอดจนชักชวนให้มาอยู่อาศัย ซึ่งปัจจุบันมีคนไร้บ้าน มาอาศัยอยู่ จำนวน 80 คน (มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย, 2562)

สำหรับมูลนิธิคนไร้บ้านในต่างจังหวัด นั้นจะมีการดำเนินงานโดยศูนย์คนไร้บ้าน “บ้านเต็มฝัน” จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดขอนแก่น

สำหรับจังหวัดพิษณุโลก เป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม ในเขตภูมิภาค ภาคเหนือตอนล่าง และในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกไม่มีมูลนิธิคนไร้บ้าน ที่ดำเนินการจัดสวัสดิการสังคม แต่มีหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจ ในการให้บริการสวัสดิการสังคม แก่ผู้ประสบปัญหาทางสังคม ตามพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 ซึ่งเป็นสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง จำนวน 1 ใน 11 แห่ง ของประเทศไทย คือ สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 495 คน โดยแบ่งเป็นเพศชาย 276 คน และเพศหญิง 219 คน (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2564) โดยสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง มีเขตรับผิดชอบด้านการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ตามคำสั่งกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ที่ 133/2558 เรื่อง ประกาศกำหนดเขตพื้นที่ ที่ให้การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ลงวันที่ 27 มีนาคม 2558 จำนวน 8 จังหวัด คือจังหวัดตาก จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดพิจิตร จังหวัดอุตรดิตถ์ และจังหวัดเลย

และนอกจากนี้ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ยังมีการดำเนินงานจัดสวัสดิการสังคมให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมตามนโยบายของรัฐบาลดังที่กล่าวมาแล้ว โครงการสร้างชีวิตใหม่ให้คนเร่ร่อนขอทาน หรือโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จำนวน 2 แห่ง จากจำนวน 24 แห่งทั่วประเทศ คือ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ อำเภอบางระกำ และโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งสาน อำเภोधุมพิกขาม โดยโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งสานนี้ ยังเป็นพื้นที่นำร่องของโครงการนี้อีกด้วย (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2559)

แต่อย่างไรก็ตาม การจัดบริการสวัสดิการสังคมในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองที่ผ่านมายังพบปัญหาในเชิงนโยบายและการบริหารจัดการ หลายประการ ดังที่ กฤษณีย์ ศรีจันทร์ (2563) ได้ศึกษา การประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ในพื้นที่นำร่องของโครงการ จำนวน 5 แห่ง คือ นิคมสร้างตนเองทุ่งสาน จังหวัดพิษณุโลก นิคมสร้างตนเองปราสาท จังหวัดสุรินทร์ นิคมสร้างตนเองลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา นิคมสร้างตนเองห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี และนิคมสร้างตนเองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในด้านบริบทหรือสภาวะแวดล้อม พบว่า การบริหารทรัพยากร ยังมีข้อจำกัด อาทิงบประมาณไม่เพียงพอ ต่อการพัฒนาศักยภาพสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง (ปวรพรรณ เมื่อกผาสุก, 2562) และยังพบว่าพื้นที่ในการฝึกอาชีพนั้น สามารถทำได้แต่การเกษตรเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถประกอบอาชีพตามความนัดหรือความต้องการได้ และไม่เอื้อประโยชน์ให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ให้ดำรงชีวิตอิสระ ไม่เอื้อให้เกิดความรักในบ้านของตนเอง ไม่สามารถออกไปประกอบอาชีพ หรือมีครอบครัวได้เพราะมีกฎ มีระเบียบข้อห้ามหลายประการ ซึ่งร้อยละ 90 ของจำนวนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีความต้องการ

จะกลับไปใช้ชีวิตอิสระกับบุคคลในครอบครัวตามภูมิลำเนา (สัมภาษณ์สมาชิกโครงการระหว่างการศึกษาภาคปฏิบัติ วันที่ 15 พฤศจิกายน 2563) แต่ไม่สามารถติดต่อครอบครัวได้ หรือกรณีติดต่อครอบครัวได้ แต่ครอบครัวไม่ยอมรับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง กลับไปอาศัยอยู่ด้วย ด้วยเหตุผลต่างๆ เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจมีรายได้ไม่เพียงพอจ่ายจึงไม่สามารถรับภาระเพิ่มได้ ประกอบกับเคยมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับครอบครัวเช่น การทะเลาะวิวาท ไม่ทำงาน ติดสุรา เป็นต้นและในบางรายบุพการีเสียชีวิตไม่สามารถพึ่งพิงผู้อื่นได้

และในด้านการพิทักษ์สิทธิ จากบททวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองที่เป็นผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546 ไม่สามารถรับสิทธิสวัสดิการ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วย หลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2561 ได้ ตลอดจนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ที่เป็นผู้พิการตาม ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 ได้แก่ ความพิการทางการมองเห็น ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ความพิการทางสติปัญญา ความพิการทางการเรียนรู้ ความพิการทางอภิสติ ก็ไม่สามารถรับสิทธิสวัสดิการ ตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ว่าด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการจัดสวัสดิการเบี้ยความพิการ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ได้เช่นกัน เนื่องจากระเบียบหลักเกณฑ์ดังกล่าวกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิที่จะได้รับเงินเบี้ยยังชีพว่า จะต้องไม่เป็นบุคคลอยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐตามบัญชีรายชื่อที่ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประกาศกำหนด แต่ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสร้างตนเองเป็นการจัดสวัสดิการรูปแบบหนึ่ง ตามกฎหมายจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ เป็นการที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ที่ดินร้อนไม่มีที่ดินทำกิน ให้ได้รับการจัดสรรที่ดิน และให้อพยพครอบครัวเข้าไปตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพอยู่อาศัย ดังนั้น จึงไม่ได้มีสถานะเป็นสถานสงเคราะห์ของรัฐ ตามบัญชีรายชื่อที่ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประกาศกำหนด แต่ทั้งนี้จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อเท็จจริงจากการศึกษาภาคปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ที่ศึกษา พบว่า มีข้อจำกัดในด้านการดำเนินงานหลายประการ อาทิเช่น ผู้ให้บริการเห็นว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเป็นผู้เข้ารับการสงเคราะห์อยู่ในหน่วยงานของรัฐอยู่แล้ว จึงไม่สามารถรับสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพได้อีก ดังนั้น จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ไม่ได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพดังกล่าว ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวิจัยในครั้งนี้เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมดังกล่าวอย่างเหมาะสม

นอกจากนี้แล้ว ในด้านนโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2563– 2570 และแผนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมของประเทศ พ.ศ.

2563- 2565 ได้กำหนดแพลตฟอร์มการดำเนินงาน เชิงยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการวิจัยและการสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์ท้าทายของสังคม สามารถนำพาให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากกับดักความเหลื่อมล้ำและกับดักความไม่สมดุลของการพัฒนา โดยมุ่งหวังให้สังคมไทยในอนาคตเป็นสังคมคุณภาพ สังคมที่เป็นธรรม สังคมประชาธิปไตยที่เปิดกว้าง เคารพความแตกต่างและโอบรับความหลากหลาย สังคมที่มีความเสมอภาคและความเท่าเทียม สังคมที่ไม่เลือกปฏิบัติและไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง ประชาชนทุกช่วงวัยมีหลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรม ถ้วนหน้า และครบวงจร ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิต มีความมั่นคงทางรายได้ (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. 2562) ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสถานการณ์และปัญหาความต้องการ ตลอดจนศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ในครั้งนี้ เพื่อเสนอเป็นแนวทางในด้านการวางแผนเชิงนโยบายสำหรับการจัดบริการสวัสดิการสังคมในเป้าหมายกลุ่มเปราะบางทางสังคมต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
- 2) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

คำถามการวิจัย

สถานการณ์และปัญหาความต้องการ ในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลกเป็นอย่างไร และควรมีแนวทางในการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตของการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่
 - 1) สถานการณ์การจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัด

พิษณุโลก ประกอบด้วยสถานการณ์ในการบริหารจัดการ ได้แก่ (1) ด้านบริบททั่วไป (2) ด้านบุคลากร (3) ด้านการดำเนินงาน (4) ด้านการประเมินผล และ (5) ด้านการบริหารจัดการงบประมาณรายรับรายจ่าย

2) สภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก

3) แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคม ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการมีงานทำและมีรายได้ ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านนันทนาการ และด้านบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่ม ให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา ได้แก่ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ที่เป็นพื้นที่ในการศึกษาคั้งนี้ คือ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก และโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งสาม อำเภอพรมพิราม จังหวัดพิษณุโลก เท่านั้น

3. ขอบเขตด้านวิธีวิทยา การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสังคมสงเคราะห์หรือด้านผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ไม่น้อยกว่า 3 ปี ได้แก่

1) เจ้าหน้าที่หรือผู้แทนองค์กรภาครัฐ คือ หน่วยงานสังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และหน่วยงานสังกัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล สังกัด กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ในพื้นที่ตั้งของนิคมสร้างตนเอง จังหวัดพิษณุโลก ที่มีประสบการณ์การทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ หรือด้านผู้ด้อยโอกาสทางสังคม

2) ผู้แทนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

3) เจ้าหน้าที่หรือผู้แทน องค์กรสาธารณประโยชน์ คือ มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.) เครือข่ายสลัมสี่ภาค เครือข่ายศูนย์คนไร้บ้าน มูลนิธิอิสรชน และมูลนิธิกระจกเงา

4) ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 5 เดือน คือ เริ่มตั้งแต่วันที่ 26 กันยายน 2564 – วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2565

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

1. นิคมสร้างตนเอง หมายถึง การจัดสวัสดิการตามกฎหมายจัดที่ดินเพื่อการครองชีพที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ที่เดือนร้อนไม่มีที่ดินทำกิน ให้ได้รับการจัดสรรที่ดิน และให้อพยพครอบครัวเข้าไปตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพ อยู่อาศัยและส่งเสริมให้ประชาชนได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเอง และเป็นมรดกตกทอดไปสู่บุตรหลาน

2. ผู้ปกครองนิคมสร้างตนเอง หมายถึง ผู้บริหารสูงสุดของหน่วยงาน ที่ทำหน้าที่หลักในการวางแผน บริหารจัดการ จัดระบบงาน อำนาจการ สั่งราชการ มอบหมาย กำกับ แนะนำ ตรวจสอบ ตัดสินใจ และแก้ปัญหาทางในด้าน การดำเนินการเกี่ยวกับการจัดที่ดินให้สมาชิกนิคมสร้างตนเอง การบริหารงานที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดิน การออกหนังสือสำคัญ เอกสารสิทธิ์หนังสือรับรองต่างๆ งานพัฒนาศักยภาพ และส่งเสริมอาชีพ ให้แก่สมาชิกนิคมสร้างตนเอง

3. สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสมเป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐานทั้งด้านการศึกษา ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย การมีงานทำและการมีรายได้ กระบวนการยุติธรรม นันทนาการ และบริการสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามสิทธิที่จะได้รับและการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ ในการศึกษาครั้งนี้ "การจัดบริการสวัสดิการสังคมในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง" จึงหมายถึง การจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้ประสบปัญหาทางสังคมที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ให้เข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐ แบบให้เปล่าในด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการมีงานทำและมีรายได้ ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านนันทนาการ และด้านบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

4. โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง หมายถึง การจัดสวัสดิการสังคมของภาครัฐที่ให้กับประชาชนผู้ประสบปัญหาทางสังคม ให้เข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐ ในรูปแบบสถาบัน ในนิคมสร้างตนเองที่มีความพร้อม ให้ได้รับการจัดสวัสดิการสังคมแบบให้เปล่า ในด้านที่อยู่อาศัย อาหาร ฝึกการประกอบอาชีพ ทักษะชีวิตในการอาศัยอยู่ร่วมกับสังคม ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ และ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งสาม

5. สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง หมายถึง ผู้ประสบปัญหาทางสังคมที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ที่สมัครใจเข้าร่วมอาศัยอยู่ในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก และในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งสาม อำเภอพรมพิราม จังหวัดพิษณุโลก

6. องค์กรสาธารณประโยชน์ หมายถึง หน่วยงานของภาคเอกชน อาสาสมัคร หรือ ภาคประชาชนที่ได้รับการ รับรองให้ดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับกลุ่มเป้าหมาย คนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้าน คนเร่ร่อน คนขอทาน ผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้หมายถึง มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เครือข่ายสลัม 4 ภาค ศูนย์คนไร้บ้าน มูลนิธิอิสระชน มูลนิธิกระจกเงา

7. ความต้องการ หมายถึง ความปรารถนาของบุคคลที่จะได้รับการตอบสนอง ความต้องการแบ่งออกเป็นความต้องการทางด้านร่างกาย และความต้องการทางจิตใจ ในงานวิจัยนี้หมายถึงความต้องการของผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม ซึ่งได้แก่ ความต้องการสวัสดิการสังคมของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

8. การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนในการดำเนินกิจกรรม ร่วมดำเนินการจัดบริการสวัสดิการสังคมของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจน องค์กรไม่แสวงหากำไร ในการจัดบริการสวัสดิการสังคม ในงานวิจัยนี้หมายถึง การมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ในด้าน ร่วมออกแบบวิธีการดำเนินการ ร่วมวางแผนดำเนินงาน ร่วมดำเนินงาน ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และ ร่วมติดตามประเมินผล

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบข้อมูลสถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
2. ได้แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลกที่มีประสิทธิภาพ
3. หน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติด้านการจัดสวัสดิการสังคมให้กับประชาชน ผู้ประสบปัญหาทางสังคมที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ อาทิเช่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรสาธารณประโยชน์ มูลนิธิ องค์กรไม่แสวงหากำไรเพื่อสังคม สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในด้านการวางแผนเชิงนโยบายสำหรับการจัดบริการสวัสดิการสังคม ในเป้าหมายกลุ่มเปราะบางทางสังคม ในการประสานความร่วมมือการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลกมีการทบทวน แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับความสำคัญของขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคม
2. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและกลไกการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรภาครัฐและองค์กรสาธารณประโยชน์
3. แนวคิดเกี่ยวกับงานนิคมสร้างตนเองและงานเกี่ยวกับโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง
4. กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคม
5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์
6. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวน แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคม

1.1) ความหมายของสวัสดิการสังคม

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 ได้ให้ความหมายของสวัสดิการสังคมว่าเป็น “ระบบการจัดสวัสดิการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไข ปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็น ขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสมเป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐานทั้งด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ ภาระบวการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับและการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ ” โดยมีความสอดคล้องกับ แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2545-2549) ที่ได้ให้ความหมายของ “สวัสดิการสังคม” ว่าหมายถึง “ระบบการจัดบริการสังคม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม และพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริม ความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ในระดับมาตรฐาน โดยบริการดังกล่าว จะต้องตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม ทั้งในด้านการศึกษาที่ดี การ

มีสุขภาพอนามัย การมีที่อยู่อาศัย การมีงานทำ การมีรายได้ การมีสวัสดิการแรงงาน การมีความมั่นคงทางสังคม การมีนันทนาการ และบริการสังคมทั่วไป โดยระบบบริการสังคมต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิที่ประชาชนต้องได้รับและเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการจัดบริการทางสังคมในทุกๆระดับ” ในขณะที่ Turner, John (1974) ได้นิยามว่า สวัสดิการสังคมเป็นความพยายามส่งเสริมให้ประชาชนมีมาตรฐานความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานที่มั่นคง โดยครอบคลุมบริการกับบุคคลและชุมชนในลักษณะการพัฒนาสังคม และการเสริมสร้างบุคคลให้สามารถเผชิญกับสภาพปัญหาทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจน การพยายามขจัดภาวะที่พึ่งตนเองไม่ได้ของประชาชนให้หมดไป และนอกจากนี้ ทิพากรณ์ โพธิ์ถวิล (2562 : 18-20) ยังได้กล่าวไว้ว่า สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบการจัดสรรและจัดบริการสังคมในลักษณะของโครงการ หรือ บริการต่างๆ ให้กับคนทุกคนในสังคม โดยเน้นสิทธิ ความเท่าเทียมกันที่จะได้รับบริการอย่างเป็นธรรมและเสมอภาค เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในสังคม การพัฒนาสังคมโดยรวม ทั้งระบบและความมั่นคงทางสังคมของคนทุกคนในสังคม

ในขณะที่ วัชรภรณ์ จันทกุล และสัญญา เคนาภูมิ (2559 : 3-14) ให้ความหมายว่า “สวัสดิการสังคม เป็นการช่วยเหลือ ดูแล เกื้อกูล คนที่ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ที่ลำบาก ผู้ที่ประสบภัยพิบัติ ผู้ที่ขาดแคลน หรือผู้ที่ไม่เพียงพอในด้านใดด้านหนึ่งของปัจจัยพื้นฐาน เพื่อให้บุคคลนั้นๆ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ กินดี อยู่ดี ใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสุขกายสบายใจ” แต่อย่างไรก็ดีการให้ความหมายตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนั้น ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยของการรับรู้ และการให้คุณค่าแนวคิดที่ต่างกันตามเกณฑ์ที่แตกต่างกันด้วยเกณฑ์ต่างๆ นั้นอย่างน้อยควรครอบคลุมประเด็น ดังนี้

- 1) เกณฑ์คุณภาพชีวิต ความอยู่ดีกินดี(Social Well-being)
- 2) เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นวัตถุประสงค์ (Aims) ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาสวัสดิการสังคม 3 ประการ คือ การประกันสังคม (Social Insurance) การบริการสังคม(Social Service) และ บริการสงเคราะห์ประชาชน หรือ ประชาสงเคราะห์ หรือ สาธารณูปการ (Public Assistance)
- 3) เกณฑ์ความหมายเฉพาะเจาะจงในรูปของโครงการ กิจกรรม หรือบริการ(Project or activities or Services) ได้แก่ ระบบโครงการที่ให้ผลประโยชน์ และบริการ เพื่อช่วยสนองความต้องการด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ
- 4) เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่ง (Social Institution) สถาบันทางสังคมมีอย่างน้อย 5 สถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันสวัสดิการสังคม เป็นสถาบันที่ 6

5) เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นสิทธิและความเท่าเทียมของคนทุกคน ในสังคม ไม่ว่าผู้หนึ่งจะมีฐานะทางเศรษฐกิจร่ำรวยหรือยากจน (Rights and equality) ดังเช่น แนวคิดที่ อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้กล่าวถึง คุณภาพชีวิตของคนตามวงจรชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ที่เรียกว่า “ คุณภาพแห่งชีวิต ปฏิทินแห่งความหวัง : จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน” (ป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2519)

แนวคิดที่อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้ให้ไว้ นั้น เป็นการจัดสวัสดิการทางสังคม ที่เน้นให้ความสำคัญกับหลักสิทธิมนุษยชนและหลักความเสมอภาคเท่าเทียมกันของคนทุกคน ในสังคมครบวงจร ไม่ว่าจะเป็น สิทธิและความเท่าเทียมทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางสังคม ทางวัฒนธรรม ทางเศรษฐกิจ และทางการเมืองการปกครอง และนอกจากนี้ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 ได้อธิบายว่า สิทธิต่างๆที่ประชาชนทุกคนควรจะได้รับอย่างเสมอภาคเป็นธรรม และเท่าเทียมอย่างมีคุณภาพ เช่น สิทธิในการทำงาน โดยครอบคลุมถึง ความมีอิสระในการตัดสินใจที่จะได้รับการยอมรับหรือเลือกงานที่จะทำ การได้รับค่าแรงที่เป็นธรรม ความเหมาะสมกับคุณสมบัติและความสามารถ หรือความชำนาญ ความปลอดภัยในการทำงาน สิทธิทางระบบความมั่นคงทางสังคมและความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต สิทธิที่จะได้รับการป้องกันและช่วยเหลือวิธีการดำเนินครอบครัว สิทธิจะดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพชีวิตตามระดับมาตรฐานการครองชีพ สิทธิเกี่ยวกับภาวะสุขภาพและพลาณามัยที่ดี สิทธิในการศึกษา สิทธิทางวัฒนธรรม เป็นต้น โดยสิทธิเหล่านี้ เป็นสิทธิมนุษยชนสำหรับมนุษย์ทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติในขณะที่ จงจิตต์ ไศภนคณาภรณ์ (2557 : 50-53) สรุปว่า สวัสดิการสังคม หมายถึง สถาบันที่ให้การช่วยเหลือบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน เพื่อให้บุคคลเหล่านี้มีมาตรฐานการครองชีพอันดี มีสุขภาพอนามัยที่ดี มีสัมพันธภาพทางสังคมที่ดีกับบุคคลอื่น ดำเนินงานทั้งโดยรัฐบาลและเอกชน(อาสาสมัคร) ตามนโยบายหรือโครงการต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการ เพื่อที่จะสามารถช่วยเหลือตนเอง และผู้อื่นในสังคมได้ต่อไป

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า สวัสดิการสังคม หมายถึง ระบบที่เกี่ยวข้องกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึงเหมาะสมเป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐานทั้งด้านการศึกษา ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย การมีงานทำและการมีรายได้ กระบวนการยุติธรรม นันทนาการ และบริการสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามสิทธิที่จะได้รับและการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ ในการศึกษาครั้งนี้ “การจัดบริการสวัสดิการสังคมในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ” จึงหมายถึง การจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้ประสบปัญหาทางสังคมที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ให้เข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐ แบบให้เปล่าในด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการมีงานทำ

และมีรายได้ ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านนันทนาการ และด้านบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

1.2) ความเป็นมาของสวัสดิการสังคม

ความเป็นมาในยุคสมัยก่อนการเปลี่ยนการปกครอง พ.ศ.2475 นั้น

วันทนี วาสิกะสิน, สุรางรัตน์ วชิการมณ และกิติพัฒน์ นนทปัทมดล, (2553 : 15-25) ได้อธิบายว่า ในยุคนี้ คติพุทธของสังคมไทย มีลักษณะผสมผสานระหว่าง พุทธ-ผี-พราหมณ์ ซึ่งกลายเป็นวัฒนธรรมไทย พื้นบ้านที่เชื่อมโยงสังคมไว้ด้วยการ การช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้ออาทรระหว่างกัน และพร้อมให้ความช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก จนกลายเป็น “สวัสดิการสังคมที่มีจิตวิญญาณ” นับตั้งแต่ในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี เนื่องจากสังคมยังมีขนาดเล็ก การปกครองจึงเป็นแบบพ่อปกครองลูกหรือระบบครอบครัว เมื่อใครทุกข์ร้อนก็ไปสั่นกระดิ่งขอให้พ่อเมืองช่วยแก้ปัญหา ตัดสินคดีความให้ ยุคต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยาอิทธิพลของความเชื่อเรื่องชนชั้นวรรณะที่เกิดจากชาติกำเนิด เริ่มแพร่ขยายมากขึ้น จึงเกิดวัฒนธรรมอีกกระแสหนึ่งนอกเหนือจากวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเชิงครอบครัว วัฒนธรรมกระแสที่เข้ามาใหม่ เรียกว่า “วัฒนธรรมศักดินา” ซึ่งปลูกฝังความคิดเรื่องการยอมรับความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เนื่องจากบุญกรรมแต่ปางก่อนทำให้เกิดอำนาจที่ลดหลั่นกันตามสภาพสังคม เช่น ระดับกษัตริย์ ระดับเจ้านาย ที่มีอิทธิพลเหนือไพร่ ทาส เกิดระบบอุปถัมภ์ และการยอมรับบริการจากผู้มีอำนาจเหนือกว่า ชาดสำนักแบบตะวันตกที่ถือว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน และพยายามเรียกร้องใช้สิทธิของตนเอง เพื่อให้ได้รับความเท่าเทียมกันทั้งในการเข้าถึง และการได้รับบริการอย่างมีคุณภาพ

ระบบอุปถัมภ์ นั้นเป็นผลพวงของระบบศักดินายังคงมีอิทธิพลมาถึง ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น และต่อมา ในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่เริ่มเปิดประเทศรับวิทยาการสมัยใหม่ รวมทั้งสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีการเลิกทาสอย่างค่อยเป็นค่อยไปโดยองค์พระมหากษัตริย์ และการรวบรวมเขตแดนของประเทศไทย โดยการรวบรวมอำนาจสู่ศูนย์กลาง ปฏิรูประบบราชการใหม่ เตรียมเข้าสู่ความทันสมัยเพื่อเผชิญภัยคุกคามจากการแสวงหาอาณานิคมจากมหาอำนาจทางตะวันตก ตลอดจน มีการเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างชาติโดยการเสด็จประพาสยุโรปและการส่งเจ้านายไปศึกษาวิชาการใหม่ๆ ทำให้เกิดยุคศักดินาผสมผสานกับระบบทุนนิยม โดยการลงนามในสนธิสัญญาเบาริง (Bowring) เมื่อปี พ.ศ. 2398 ทำให้เกิดการค้าขายกับชาวต่างชาติมากขึ้น ตลอดการเปลี่ยนแปลงสู่ความทันสมัย เช่น การจัดตั้งโรงเรียนอนาถาสำหรับเด็กกำพร้าขึ้นในปี พ.ศ. 2435 โดยพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ซึ่งสืบทอดและเปลี่ยนชื่อไปหลายครั้ง เช่น โรงเรียนชาติสงเคราะห์ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ปัจจุบัน คือ บ้านราชวิถี เป็นหน่วยงานสังกัด กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และในปี พ.ศ. 2436 ได้มีการจัดตั้ง “สภาอุณาโลมแดงแห่งชาติสยาม”

เพื่อรักษาพยาบาลทหารในสนามรบระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในกรณีพิพาทดินแดนริมฝั่งแม่น้ำโขง ปัจจุบันคือ สภากาชาดไทยที่เป็นองค์การสวัสดิการเพื่อประชาชนทั่วไปในปัจจุบัน

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2453 ก็ได้มีการจัดตั้งองค์กรเอกชนเพื่อสวัสดิการประชาชน ได้แก่มูลนิธิฮั่วเคี้ยวป้อเด็กเซียงตั้งโดยชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งปัจจุบันคือ มูลนิธิป่อเต็กตึ้งและมีการจัดตั้งโรงพยาบาลใช้ชื่อว่า “โรงพยาบาลหัวเฉียว” รักษาพยาบาลผู้เจ็บไข้ได้ป่วยทุกสาขาโรค ต่อมา ในปี 2454 รัชกาลที่ 6 ได้จัดตั้งองค์กรเสือป่าเพื่อส่งเสริมความสามัคคีและให้สมาชิกรู้จักเสียสละและบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม เพื่อส่งเสริมจิตใจและความสามัคคี ให้สมาชิกได้รู้จักการเสียสละและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งพระองค์ทรงพระราชทานคติพจน์ให้กับคณะลูกเสือว่า “เสียชีพอย่าเสียสัตย์” ต่อมา องค์การเสือป่า ได้เปลี่ยนเป็น “องค์การลูกเสือแห่งชาติ” ซึ่งในปัจจุบันนี้คือ “สำนักงานลูกเสือแห่งชาติ” มีฐานะเป็นนิติบุคคลและอยู่ในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ (พระราชบัญญัติลูกเสือ พุทธศักราช 2551)

และต่อมาในช่วงตอนปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 พ.ศ.2463-2468 เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เกิดภาวะขาดแคลนเงินของรัฐบาล เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในช่วงปี พ.ศ.2473 จนเป็นฉนวนไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตยภายใต้การปกครองของคณะราษฎร ปี พ.ศ.2475 (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์, 2527 : 24)

ยุคต่อมาระพีพรรณ คำหอม (2557) ยังได้แบ่งยุคของงานสวัสดิการสังคมในสังคมไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย แบ่งออกเป็นอีก 3 ยุคสมัย กล่าวคือ 1) งานสวัสดิการสังคมยุคเริ่มต้น(พ.ศ.2475-2534) 2) งานสวัสดิการสังคมยุคสร้างงาน(พ.ศ.2535-2549) และ 3) งานสวัสดิการสังคมยุคพัฒนาระบบ(พ.ศ.2550-ปัจจุบัน) มีรายละเอียดดังนี้

1) งานสวัสดิการสังคมยุคเริ่มต้น(พ.ศ.2475-2534) พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ได้นำคณะราษฎรยึดอำนาจการปกครองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 จากนั้นได้มีการนำเสนอเค้าโครงเศรษฐกิจโดยหลวงประดิษฐ์มนูธรรมหรือนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของนโยบายสังคม โดยมีสาระสำคัญของงานด้านสวัสดิการสังคมที่แสดงให้เห็นถึงหลักการประกันสังคมเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับพลเมือง ดังปรากฏอยู่ใน หมวดที่ 3 การประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ในเค้าโครงเศรษฐกิจชาติซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักฐานมาตอนหนึ่งว่า

“...ราษฎรที่เกิดมายุ่อมจะได้รับหลักประกันจากรัฐบาลว่า ตั้งแต่เกิดมา

จนกระทั่งสิ้นชีพ ซึ่งในระหว่างนั้นจะเป็นเด็ก หรือเจ็บป่วย หรือพิการ หรือ ชรา ทำงานไม่ได้ก็ตี ราษฎรจะได้อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต...” (ปรีดี พนมยงค์, 2491 : 11)

สิ่งที่ภาครัฐได้ประกันความสุขสมบูรณ์ของประชาชนนั้น เรียกว่า “การประกันสังคม” (Social Insurance) โดยมีสาระว่า “ประชาชนทุกคนได้รับเงินจากรัฐบาลหรือ สหกรณ์ ตามอัตราที่กำหนด เพื่อให้เพียงพอแก่การยังชีพ” แต่โครงการนี้ก็ไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐบาลขณะนั้นด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น ทศนคติของประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ยังคงยึดติดกับระบอบศักดินา คนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจหลักการของเค้าโครงการเศรษฐกิจ บางกลุ่มก็เห็นว่าโครงการดังกล่าวไม่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ที่เพิ่งเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ๆ ดังนั้นแผนงานประกันสังคมที่เป็นส่วนหนึ่งของเค้าโครงการเศรษฐกิจก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้ในสังคมไทย แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่า พระราชบัญญัติประกันสังคม ไม่มีผลบังคับใช้เนื่องจากเหตุผลหลายประการดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่ก็ถือได้ว่าเป็นการวางรากฐานของการประกันสังคมขึ้นในประเทศสยาม จนนำไปสู่การผลักดันเป็นกฎหมายประกันสังคม และสามารถบังคับใช้ได้ครั้งแรกในปี พ.ศ.2533 นั้นเอง

นอกจากแผนงานประกันสังคมดังกล่าวแล้ว หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ยังมีนโยบายสังคมที่สำคัญ คือ “การตั้งกรมประชาสงเคราะห์” ขึ้นอย่างเป็นทางการ ในวันที่ 1 กันยายน 2483 สังกัด สำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดสวัสดิการสังคม ให้ประชาชนด้านปัจจัยสี่ คือ การกิน การอยู่ การนุ่งห่ม การอาชีพและการใช้ชีวิต และในปีถัดมารัฐบาลก็ออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมอีกหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติจัดหางานสำหรับผู้ว่างงาน พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ และมีการจัดตั้งกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ.2485 นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งโรงพยาบาลหญิงเพื่อบริการด้านอนามัยแม่และเด็ก และในปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงพยาบาลราชวิถี และมีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราแห่งแรก ในปี พ.ศ.2496

ตั้งแต่ พ.ศ.2504 เป็นต้นมา รัฐบาลได้มีการวางแผนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานของรัฐก่อน หลังจากนั้นจึงมีแผนพัฒนาทางด้านการพัฒนาสังคม โดยให้ความสำคัญกับงานสวัสดิการสังคม มีการจัดตั้งสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเป็นองค์กรกลางประสานงานและส่งเสริมงานงานสังคมสงเคราะห์เอกชนทั่วประเทศ และได้มีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์หญิงบ้านปากเกร็ด เพื่อบริการให้การสงเคราะห์หญิงอาชีพพิเศษ มีการจัดตั้งโรงพยาบาลนิติจิตเวช และกองทุนช่วยเหลือเด็กมูลินนิธิสงเคราะห์เด็กยากจน เป็นต้น จะสังเกตได้ว่าการดำเนินงานสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ในช่วงนี้ นำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาทางสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับแรก ขึ้น ในปี พ.ศ.2530 โดยที่รัฐเน้นให้การดูแลสงเคราะห์ประชาชนที่เดือดร้อนเป็นหลัก

2) งานสวัสดิการสังคมยุคสร้างงาน(พ.ศ.2535-2549) ยุคนี้รัฐได้เปลี่ยนนโยบาย จาก “การพัฒนาเศรษฐกิจ” มาเป็น “การพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง” และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ในงานด้านสวัสดิการสังคม ก็ได้มีการสานต่อแผนพัฒนาทางสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ” โดยมีเป้าหมายเพื่อ ยกกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส การกระจายบริการสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ให้กับประชาชนอย่างเหมาะสม ทั้งถึงและเป็นธรรม พัฒนารูปแบบดำเนินงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ เป็นมาตรการเชิงรุก การมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน ภาคเอกชนและองค์กรชุมชน” จะสังเกตได้ว่าภาครัฐเน้นงานสวัสดิการสังคมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแผนพัฒนาสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2540-2544) ที่เน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง พัฒนาระบบการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้มีความสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทุกกลุ่ม ทุกพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับประชาชนทั่วไปร่วมกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมให้สามารถเข้าถึงและได้รับบริการด้านสวัสดิการสังคมอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม ในช่วงแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 3 นี้ แม้ว่าประเทศไทยจะประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ.2540 แต่ประเด็นทางสังคมก็ไม่ได้ถูกละเลย โดยเห็นได้จากโครงการต่างๆเกิดขึ้น โดยเฉพาะประเด็นในเรื่องของสิทธิของคนที่มีกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้บัญญัติรับรองสิทธิประชาชนเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ไว้หลายประการ เช่น สิทธิเด็กและเยาวชน สิทธิสตรีและบุคคลในครอบครัว สิทธิผู้สูงอายุ สิทธิผู้พิการและบุคคลวิกลจริต สิทธิผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากด้านไร้ที่อยู่อาศัย สิทธิการรวมตัวของประชาชน สิทธิชุมชน สิทธิผู้บริโภค และสิทธิการร้องเรียนหรือร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

นอกจากนี้ ในปี พ.ศ.2546 รัฐบาลได้บังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงานสวัสดิการสังคมถึง 3 ฉบับ คือ กฎหมายการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม การกฎหมายการคุ้มครองเด็ก และกฎหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ รวมทั้งมีการปฏิรูประบบราชการใหม่เพื่อเป็นการกระจายอำนาจการบริหารจัดการจากส่วนกลางสู่ ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น สร้างความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน เปลี่ยนแปลงวิธีการจัดสรรงบประมาณ และการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน่วยงานระดับกระทรวง ทบวง และกรม โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์ ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ” สังกัด กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีราชการในส่วนกลางคือ สำนักงานรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์ เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริม

และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ เป็นต้น และในราชการส่วนภูมิภาค เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ทั้ง 76 จังหวัด เป็นต้น

3) งานสวัสดิการสังคมยุคพัฒนาระบบ (พ.ศ.2550-ปัจจุบัน) ในยุคนี้ระบบสวัสดิการสังคมได้มีการปรับเปลี่ยนกลไก การทำงานใหม่จากเดิม เป็น “แผนยุทธศาสตร์ 5 ปี สร้างสวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ.2550-2554” เน้นการบูรณาการงานสวัสดิการสังคมกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและการลด ละ เลิกอบายมุข ควบคู่กับยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมตามแนวทางสังคมไม่ทอดทิ้งกัน สังคมเข้มแข็ง และสังคมคุณธรรม ซึ่งมีการนำยุทธศาสตร์นี้ไปเป็นวลีที่ใช้ในการพัฒนาสังคม คือ “สังคมไทยไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง” ในยุคนี้ถือได้ว่าเป็นยุคทองของการ “ปฏิรูประบบสวัสดิการสังคม” โดยในปี พ.ศ.2550 รัฐบาลได้มีการแก้ไขกฎหมายส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม เป็นฉบับที่ 2 โดยเพิ่มการรับรอง “องค์กรสวัสดิการชุมชน” และเครือข่าย องค์กรสวัสดิการชุมชนเพิ่มเติม โดยมีจุดเปลี่ยนสำคัญคือ ให้องค์กรสวัสดิการชุมชน สามารถขอรับการสนับสนุนจากกองทุนสวัสดิการชุมชน ขณะเดียวกันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดสวัสดิการให้กับกลุ่มเป้าหมายต่างๆในพื้นที่มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วภาครัฐยังมีการปรับปรุงการบริหารราชการหน่วยงานเทียบเท่าระดับกรม ในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ใหม่ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ตาม พ.ร.บ.ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2558 ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เยาวชน สตรี ครอบครัว ผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ใหม่เป็นส่วนกลางคือ สำนักงานรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมกิจการเด็กและเยาวชน กรมกิจการผู้สูงอายุ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ คือ การเคหะแห่งชาติ สถานธนาฑูเคราะห์ และองค์การมหาชน คือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และในส่วนภูมิภาค มีการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานสถานสงเคราะห์ เป็น สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ตามภูมิภาคต่างๆ จำนวน 11 แห่ง และศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจำนวน 77 แห่งทั่วประเทศ ทั้งนี้ในการดำเนินงานนั้น เป็นไปตาม พ.ร.บ. คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 และ พ.ร.บ.การควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559

1.3) องค์ประกอบของสวัสดิการสังคม

วันทนีย์ วาสิกะสิน (2557) ได้ให้จำแนกองค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในประเทศไทยไว้อย่างกว้างๆ ว่าเป็นงานที่มีองค์ประกอบ ดังนี้ ด้านการศึกษา (Education) ด้านสุขภาพอนามัย (Health) ด้านที่อยู่อาศัย (Housing) ด้านการมีงานทำและการมีรายได้ (Employment and income maintenance) ด้านการบริการสังคม (Social services/Human services) ด้านความมั่นคงทางสังคม (Social security) และด้านนันทนาการ (Recreation)

สุเทพ เชาวลิต (2527) ได้จำแนกขอบเขตของงานสวัสดิการสังคมไว้โดยที่รัฐบาลของแต่ละประเทศจะดำเนินการตั้งอยู่บนพื้นฐานของความผาสุกของสมาชิกในสังคมของรัฐ

เป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงทางสังคม(Social Security) ตามนโยบายสวัสดิการสังคม โดยทั่วไปแล้ว จะแบ่งเป็นด้านต่างๆ ได้ดังนี้

1) ด้านสาธารณูปการ(Public Assistance) เป็นหลักการช่วยเหลือโดยทั่วไป แก่ประชาชนหรือครอบครัวที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ โดยจะต้องมีการทดสอบข้อเท็จจริงหรือทดสอบความจำเป็น(Means Test) ก่อนที่จะให้ความช่วยเหลือ ซึ่งมีหลากหลายวิธีตามแต่ความจำเป็น หากปรากฏชัดเจนได้ชัดเจนว่า บุคคลประสบความทุกข์ยากจริงจากภัยต่างๆ เช่น ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัยก็ไม่จำเป็นต้องทำการทดสอบความจำเป็นดังกล่าว รัฐก็สามารถให้ความช่วยเหลือได้เลย เพียงแต่ดูว่าเขาอยู่ในสถานการณ์นั้นจริงหรือไม่ โดยหลักในการให้ความช่วยเหลือแบบสาธารณูปการนี้จะมีอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ 1) ให้ความช่วยเหลือเป็นเงิน (Cash) 2) ให้ความช่วยเหลือเป็นสิ่งของ(In Kind) 3) ให้ความช่วยเหลือแบบรับเข้าอยู่ในสถานสงเคราะห์(Institutional Care) เป็นการช่วยเหลือบุคคลหลายประเภท ซึ่งในปัจจุบันนี้มีหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือแบบนี้ในหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เช่น สถานสงเคราะห์เด็กกำพร้า สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง มูลนิธิ สมาคม เป็นต้น และ 4) ให้ความช่วยเหลือในรูปของบริการ(Services) เช่น การแนะนำ ให้คำปรึกษา เป็นต้น

2) ด้านการประกันสังคม(Social Insurance)เป็นอีกวิธีหนึ่งที่รัฐบาลออกกฎหมายบังคับให้ประชาชนทำการประกันรายได้ของตนไว้กับรัฐบาลและมีนายจ้างเข้ามาร่วมออกเงินสมทบด้วย การที่รัฐบาลออกกฎหมายบังคับให้ประชาชนประกันรายได้ของตนไว้ ก็เพื่อประโยชน์ของตัวผู้ประกันตนเอง ว่าในยามที่ตนเองขาดรายได้หรือเป็นผู้ว่างงานขึ้นมาจะได้มีเงินทุนไว้มากพอที่จะดำรงชีพและจะได้ไม่เดือนร้อนมาก เพราะยังคงมีผลประโยชน์ทดแทนจากการประกันสังคมมาเป็นรายได้ใช้จ่ายเลี้ยงตนเองและครอบครัว ซึ่งผลประโยชน์เหล่านี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งจากการทำงานของผู้ประกันตนนั่นเอง

3) ด้านการบริการสาธารณะ(Public Services) เป็นนโยบายการบริการของหลายๆประเทศที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเป็นการทั่วไป โดยไม่คำนึงถึงว่าผู้นั้นจะต้องมีความเดือดร้อนจริงๆหรือไม่และผู้ให้บริการก็ไม่จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการสมทบเงิน เหมือนกับการประกันสังคม ยกตัวการให้บริการสังคมในลักษณะนี้ เช่น การให้บ้านอนุคนชรา หรือในปัจจุบันนี้ เรียกว่า “เบี้ยคนชรา หรือเบี้ยผู้สูงอายุ” ที่เป็นหนึ่งของนโยบายด้านสวัสดิการสังคมของรัฐบาลไทยในปัจจุบัน ซึ่งในความเป็นจริงนั้นคนชรา หรือผู้สูงอายุอาจจะไม่เดือดร้อนก็ได้ และการช่วยเหลือหม้าย เป็นต้น

องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคม ตามเป้าหมายการดำเนินงานที่สำคัญของยุทธศาสตร์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ.2560-2564 ว่าด้วยเรื่อง การสร้างความ เป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม สอดคล้องและตรงกับที่ วันทนีย์ วาสิกะสิน (2557)

และสุเทพ เชาวลิต (2527) ได้กล่าวไว้ข้างต้นอย่างใกล้เคียงกัน กล่าวคือ เน้นการยกระดับคุณภาพ การบริการทางสังคม(Social Services) ให้ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาและสาธารณสุข โดยมุ่งเน้นการเพิ่มทักษะของแรงงาน และการใช้นโยบายแรงงานที่สนับสนุนการเพิ่ม ผลผลิตภาพ แรงงานและเสริมสร้างรายได้ให้สูงขึ้น และให้ความช่วยเหลือการเพิ่มผลิตภาพผู้ด้อยโอกาส สตรี และ ผู้สูงอายุ เช่น สนับสนุนธุรกิจขนาดเล็ก วิสาหกิจชุมชน รวมไปถึงการเพิ่มโอกาส การเข้าถึงบริการ พื้นฐานทางสังคม(Social Basic Services) ของภาครัฐ โดยมีแนวทางการพัฒนาทุกกลุ่มเป้าหมายให้ สามารถเข้าถึงบริการที่มีคุณภาพของรัฐและมีอาชีพ ทั้งด้านการศึกษาที่สูงขึ้น ได้รับขยายการคุ้มครอง ทางสังคม (Social Protection) และสวัสดิการ(Welfare) ที่เหมาะสมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

Midgley (1997) อ้างถึงใน วัชรภรณ์ จันทนกุล และสัญญา เคนาภูมิ, (2559) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของสวัสดิการสังคม เป็นการบริการสังคม 5 ด้านใหญ่ๆ (“Big five” social services) ที่สถาบันรัฐสวัสดิการนิยมจัดให้มีขึ้น ได้แก่ (1) โครงการประกันรายได้ เช่น การประกันสังคม (Social insurance) และการประชาสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือทางสังคม (Social assistance)(2) บริการสุขภาพ (Healthservices)(3) โครงการทางการศึกษา (Educational programs)(4) ที่อยู่อาศัย (Housing)และ (5) บริการสังคมสงเคราะห์ หรือบริการสังคมปัจเจกบุคคล (Social work services or Personalsocial services)

1.4) ขอบเขตของสวัสดิการสังคม

ทัศนีย์ ลักษณะากิชนชัช (2545) ได้ระบุถึงขอบเขตของงานสวัสดิการสังคม ได้แก่การศึกษา สุขภาพอนามัย การประกันรายได้ มีงานทำ มีรายได้ มีสวัสดิการแรงงาน ที่อยู่อาศัย ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความมั่นคงทางสังคมนันทนาการ และ บริการสังคมปัจเจกบุคคล

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 ในมาตรา 5 ได้ กำหนดขอบเขต รูปแบบวิธีการ ในการจัดสวัสดิการทางสังคมขององค์การสวัสดิการทางสังคม ให้แก่ ผู้รับบริการสวัสดิการสังคม ว่าให้คำนึงถึงเรื่องดังต่อไปนี้ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์, 2559)

(1) สาขาต่างๆ ที่ดำเนินการตามความจำเป็นและเหมาะสม เช่น การ บริการทางสังคม การศึกษา สุขภาพอนามัยที่อยู่อาศัย การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพ นันทนาการ และกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น

(2) ลักษณะหรือรูปแบบและวิธีการในการดำเนินการ เช่น การส่งเสริม การพัฒนา การสงเคราะห์ การคุ้มครองการป้องกัน การแก้ไขและการบำบัดฟื้นฟู เป็นต้น

(3) ในการจัดสวัสดิการทางสังคมตามข้อ (1)และข้อ (2) ข้างต้น ให้มีการ

ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา และองค์กรอื่นที่มีส่วนร่วมด้วย

นอกจากนี้ ใน มาตรา 5(1) ยังได้กำหนดขอบเขตของสวัสดิการสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาสังคมฯ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545 – 2549) ที่กล่าวถึงสวัสดิการสังคมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีในด้านต่างๆ ดังนี้ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2559)

(1) การมีการศึกษาที่ดี ประชาชนพึงได้รับการที่ส่งเสริมและพัฒนาตนเอง ให้มีความรู้ ทักษะ ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพตลอดไป

(2) การมีสุขภาพอนามัยที่ดี ประชาชนพึงได้รับการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การรักษาพยาบาล การส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน เสมอภาคเป็นธรรม และสอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ปัญหาของบุคคล กลุ่มบุคคล และประชาชน

(3) การมีที่อยู่อาศัย การที่ประชาชนมีที่อยู่อาศัยตามควรแก่อัตภาพ จะช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี ในทำนองเดียวกันประชาชนทุกคนควรจะได้มีที่อยู่อาศัย ตามแต่กำลังความสามารถของบุคคลที่จะได้มา

(4) การมีงานทำ การมีรายได้ และการมีสวัสดิการแรงงานประชาชนมีงานทำที่ทำให้มีรายได้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตของตนและครอบครัว

(5) การมีความมั่นคงทางรายได้ ประชาชนทุกคนที่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ได้รับการคุ้มครองในเรื่อง ความมั่นคงในการดำรงชีวิตของตนเองและบุคคลในครอบครัวในรูปแบบของการประกันสังคม

(6) นันทนาการ ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการผ่อนคลายจากการทำงานเพื่อการบันเทิง การพักผ่อนหย่อนใจ การออกกำลังกาย ซึ่งจะนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีอย่างมีคุณภาพ

(7) กระบวนการยุติธรรม การที่ประชาชนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม สามารถเข้าถึงบริการที่รัฐจัดให้ เช่น การมีทนายความอาสาหรือผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายสำหรับแก้ต่างในกรณีการพิพาทต่างๆ

(8) การบริการสังคมทั่วไป การให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะผู้ยากจน ผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มเปราะบางทางสังคมที่มีข้อจำกัดในการดำเนินชีวิต เพื่อช่วยเสริมสร้างในการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

1.5) รูปแบบของสวัสดิการสังคม

ระพีพรรณ คำหอม (2557) ได้กล่าวถึง รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม ไว้ ดังนี้

(1) สวัสดิการกระแสหลักหมายถึง สวัสดิการโดยรัฐ เป็นการจัดสวัสดิการภาคบังคับของรัฐที่จัดให้กับประชาชนโดยคำนึงถึงความครอบคลุมทั่วถึง เป็นธรรม ครบถ้วน โดยรูปแบบที่รัฐจัดให้ ยกตัวอย่างเช่น การจัดบริการในรูปแบบของสถาบัน การจัดบริการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงสวัสดิการโดยรัฐ ที่เกิดจากการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการร่วมกันระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น โดยใช้แผนโครงการ กิจกรรม ด้านสวัสดิการสังคมที่ตอบสนองต่อความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งการจัดสวัสดิการกระแสหลักนี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการจัดโดยผ่านระบบ กลไกการเงินการคลังและระบบภาษีของรัฐและโครงสร้างการบริหารงานขององค์กรเป็นหลัก

(2) สวัสดิการกระแสรอง หมายถึงสวัสดิการทางเลือกที่เกิดจาก พัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งของภาคชุมชน ภาคประชาชน และภาคพื้นถิ่น สวัสดิการในรูปแบบนี้มักจะเกิดขึ้นจากความสนใจ ความสมัครใจร่วมกันของประชาชน ถือว่าเป็นรูปแบบของการจัดสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการซึ่งการจัดสวัสดิการกระแสรองนี้ ระบบการจัดสวัสดิการจะขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันของประชาชนในชุมชนนั้นๆ ซึ่งได้แก่

1) สวัสดิการชุมชน หมายถึง การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนมีการกินอยู่ที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งในรูปแบบของ สิ่งของ เงินทุน กำลังแรง กำลังใจ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มักจะจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เช่น การมีกองทุนสัจจะออมทรัพย์ กองบุญวันละบาท กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนการจัดการขยะรีไซเคิล กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น

2) สวัสดิการพื้นถิ่น หมายถึง การสร้างหลักประกัน โดยผ่านช่องทางของความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชน เป็นสวัสดิการที่เกิดขึ้นจากฐานคิดด้านประเพณี ด้านวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น ด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านศาสนา ด้านจิตวิญญาณ ด้านอื่นๆ เช่นกองทุนข้าว กองทุนชาภาคในศาสนาอิสลาม เป็นต้น

3) สวัสดิการท้องถิ่นหมายถึง สวัสดิการโดยภาครัฐที่เกิดจากการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ส่วนท้องถิ่น ตามกฎหมายกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการร่วมกันระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น โดยผ่านโครงการและกิจกรรมต่างๆที่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น (วัชรภรณ์ จันทนกุล และสัญญา เคนาภูมิ, 2559 : 3-14)

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าขอบเขตของการจัดสวัสดิการสังคมที่จะนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการตั้งประเด็นคำถามสถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคมในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก คือ การจัดบริการสวัสดิการสังคมในด้านการศึกษา ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัย การมีทำงานและการมีรายได้ กระบวนการยุติธรรม นันทนาการ และบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่ม

2. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและกลไกการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรภาครัฐและองค์กรสาธารณประโยชน์

2.1) รูปแบบและกลไกการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรภาครัฐ

แนวคิด

การจัดสวัสดิการสังคมของภาครัฐเป็นแนวคิดที่เชื่อว่า รัฐมีบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรงในการจัดสวัสดิการสังคมกับประชาชนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ภายใต้แนวคิดมนุษยนิยม ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แนวคิดสิทธิสวัสดิการสังคม แนวคิดการมีส่วนร่วมขององค์การสวัสดิการสังคมในการจัดสวัสดิการสังคม ภายใต้นโยบายการสร้างสังคมสวัสดิการผ่านเสาหลักของสวัสดิการสังคม คือ 1) การช่วยเหลือทางสังคม 2) การประกันสังคม 3) การบริการสังคม และ 4) การสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม เรียกว่า “สวัสดิการพหุลักษณะ (Pluralism Welfare)” การจัดสวัสดิการสังคม จึงเป็นระบบและกลไกที่เกี่ยวข้องกับอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารราชการแผ่นดิน ดำเนินการโดยผ่านนโยบายรัฐบาล ทั้งการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น (ระพีพรรณ คำหอม, 2557)

การจัดสวัสดิการสังคมของราชการบริหารส่วนกลาง คือ การสนับสนุนส่งเสริมให้องค์กรสวัสดิการสังคม ขอรับการสนับสนุนโครงการเชิงประเด็นและกลุ่มเป้าหมาย ที่ตอบสนองกับกลุ่มบุคคลเป้าหมาย ที่เข้าข่ายสมควรได้รับสวัสดิการสังคมจากองค์กรสวัสดิการสังคม ส่วนการจัดสวัสดิการของราชการบริหารส่วนท้องถิ่นนั้น จะทำหน้าที่แทนราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาค ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนำเสนอปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในลักษณะโครงการและกิจกรรม นำเสนอผ่านสภากรุงเทพมหานคร สภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด สภาเทศบาล และสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อจัดทำเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่น และแผนงบประมาณประจำปีเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป ดังนั้น การจัดสวัสดิการสังคมท้องถิ่น ถือได้ว่าเป็นบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

ความหมาย

ระพีพรรณ คำหอม (2557) กล่าวว่า การจัดสวัสดิการสังคมของภาครัฐ หมายถึง รัฐมีนโยบายสังคม ในการจัดระบบบริการสังคมโดยส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรสาธารณะประโยชน์ หน่วยงานของรัฐที่ดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการสังคม องค์กรสวัสดิการชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดบริการสังคม ในลักษณะโครงการและกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมายผู้ใช้บริการ โดยคำนึงถึงเรื่องต่อไปนี้

1) สาขาต่างๆที่จะดำเนินการตามความจำเป็นและเหมาะสม ของระบบบริการสังคม ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการมีรายได้และการมีงานทำ ด้านนันทนาการ ด้านกระบวนการยุติธรรม และด้านบริการสังคมทั่วไป

2) ลักษณะ รูปแบบและวิธีการในการดำเนินการ เช่น ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา คุ้มครอง ป้องกัน แก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และสงเคราะห์ เป็นต้น

3) ระบบการจัดบริการสังคม ดำเนินการผ่านนโยบายของรัฐใน รูปของโครงการ โปรแกรมการจัดบริการสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายทางการเมือง เช่น การเรียนฟรี อย่างมีคุณภาพ การรักษาพยาบาลฟรี สิทธิสวัสดิการเบี่ยงชีฟ เป็นต้น

4) การจัดสวัสดิการสังคมตามรูปแบบการบริหารราชการแผ่นดิน ภายใต้กฎหมายระเบียบการบริหารราชการแผ่นดิน 3 รูปแบบ ดังนี้

(1) รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของราชการบริหาร

ส่วนกลาง ซึ่งหมายถึง รูปแบบการบริหารงานรัฐบาลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 ได้กำหนดโครงสร้าง โดยผ่านกลไกของรัฐ องค์กรสาธารณะประโยชน์ ภายใต้การบริหารราชการส่วนกลาง ได้แก่ กระทรวง กรม กอง สำนัก โดยใช้หน่วยงานต่างๆเป็นศูนย์กลาง ในการกำหนดนโยบาย ควบคุม สั่งการ ให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลที่บริหารประเทศอยู่ขณะนั้น หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบหลักในด้านการจัดสวัสดิการสังคม คือ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในรูปของการกำหนดนโยบาย มาตรการ แนวทางที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย สวัสดิการสังคม โดยมีชื่อย่อว่า “กระทรวง พ.ม.” จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2546 เป็นกระทรวงหลักในการดำเนินงานจัดสวัสดิการสังคม มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม การสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคในสังคม การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ และความมั่นคงในชีวิต ส่งเสริมสถาบันครอบครัวชุมชน และราชการอื่นตามที่กฎหมายกำหนด โดยมีภารกิจและโครงสร้างการแบ่งส่วนราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2558 ดังต่อไปนี้

- สำนักงานรัฐมนตรีมีภารกิจด้านการประสานการเมือง และงานวิชาการให้ฝ่ายการเมืองสนับสนุนการปฏิบัติงานประจำ ในภารกิจที่ต้องการความต่อเนื่อง และความเข้าใจในกฎ ระเบียบ ของทางราชการ แก่ฝ่ายการเมือง โดยการวิเคราะห์ และประสานนโยบาย ระหว่างกระทรวง ติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมือง ให้ความเห็น ประสานงาน การตอบกระทู้ชี้แจงญัตติ ร่างพระราชบัญญัติ และภารกิจอื่นทางการเมือง ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องราวร้องทุกข์ที่ได้อ้างเรียนหรือร้องขอความช่วยเหลือต่อรัฐมนตรี และจัดทำข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อให้การบริหารราชการของรัฐมนตรี บรรลุผลตามเป้าหมาย และผลสัมฤทธิ์ของกระทรวง

- สำนักงานปลัดกระทรวง มีภารกิจคือ เป็นศูนย์กลางการบริหารของกระทรวงในการพัฒนายุทธศาสตร์และแปลงนโยบายของกระทรวงเป็นแผนปฏิบัติ จัดสรรทรัพยากร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเกิดผลสัมฤทธิ์ตามภารกิจของกระทรวงประสานความร่วมมือ ดำเนินการแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือระหว่างประเทศ เสนอนโยบาย ให้สอดคล้องกับข้อตกลงตามปฏิญญาและอนุสัญญา กำหนดมาตรฐานด้านการพัฒนาสังคม การจัดสวัสดิการสังคม และการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ ส่งเสริมและพัฒนาระบบเครือข่ายความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการพัฒนาสังคม การจัดสวัสดิการสังคม การคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ รับเรื่องราวร้องทุกข์ ให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม และการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ รวมทั้งการติดตามประเมินผลให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด บริหารจัดการกองทุนเพื่อการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ พัฒนาและฝึกอบรมบุคลากรของกระทรวง พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อใช้ในการบริหารงาน และบริการของหน่วยงานในสังกัดกระทรวง รวมทั้งกำกับและเร่งรัด การปฏิบัติราชการของส่วนราชการในกระทรวงให้เป็นไปตามนโยบาย แนวทางและแผนการปฏิบัติราชการของกระทรวง

- กรมกิจการเด็กและเยาวชน มีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพ ของเด็กและเยาวชน การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิเด็กและเยาวชน การส่งเสริมสวัสดิการเด็กและ ครอบครัว โดยการกำหนดนโยบาย มาตรการ กลไก ส่งเสริมและสนับสนุนภาครัฐและภาคเอกชน ติดตามและประเมินผลการดำเนินการตามนโยบายและมาตรการที่กำหนด เพื่อให้เด็กและเยาวชน มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต (แผนกลยุทธ์กรมกิจการเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 1 พ.ศ.2560 - พ.ศ.2564)

- กรมกิจการผู้สูงอายุ มีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพ การจัดสวัสดิการ และการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ รวมทั้งการพัฒนารูปแบบงานด้านสวัสดิการสังคมให้ครอบคลุม และตอบสนองต่อสภาพการทางสังคมกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก พันธกรณีและความตกลงระหว่างประเทศ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ และมีหน้าที่ในการเสนอแนะนโยบาย แผนยุทธศาสตร์ มาตรการ กลไก

มาตรฐานและนวัตกรรมการพัฒนาระบบ งานเทคโนโลยีสารสนเทศด้านผู้สูงอายุ (กระทรวงการ
พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2563)

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว มีภารกิจเกี่ยวกับการ
พัฒนาศักยภาพสตรีการส่งเสริมความเสมอภาคและความเท่าเทียมระหว่างเพศ การส่งเสริมและ
พัฒนาครอบครัวการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิสตรี ผู้แสดงออกที่แตกต่างจากเพศโดยกำเนิด และบุคคลใน
ครอบครัว การสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันครอบครัว การป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงใน
ครอบครัว การคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลในครอบครัว การตรวจสอบ การชดเชยและเยียวยาเกี่ยวกับ
การเลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ และการคุ้มครองและพัฒนาอาชีพผู้ประสบปัญหาจาก
การค้าประเวณี

- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ มีภารกิจสำคัญคือ การให้บริการ
สวัสดิการสังคม การสังคมสงเคราะห์แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ คนไร้ที่พึ่ง ผู้ประสบปัญหาทางสังคม
โดยเฉพาะการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาในรูปแบบของสถาบัน ตามพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้
ที่พึ่ง พ.ศ.2557 คือ สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งและศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจังหวัด หรือ เรียกว่า “บ้าน
มิตรไมตรี” รวมไปถึง ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต และการประสานงานส่งต่อหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง การส่งเสริมให้ชุมชนและท้องถิ่นจัดสวัสดิการสังคม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่มีปัญหาทาง
สังคม สามารถดำรงชีวิตและพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายการ
ให้บริการและจัดสวัสดิการ ได้แก่ 1) คนไร้ที่พึ่ง ซึ่งหมายถึง บุคคลซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยและไม่มีรายได้
เพียงพอแก่การยังชีพ และให้รวมถึงบุคคลที่อยู่ในสภาวะยากลำบากและไม่อาจพึ่งพาบุคคลอื่นได้ ซึ่ง
ได้แก่ (1) บุคคลที่ประสบความเดือดร้อน (2) คนเร่ร่อน (3) บุคคลซึ่งอาศัยที่สาธารณะเป็นที่พักนอน
ชั่วคราว (4) บุคคลที่มีสถานะทางทะเบียนราษฎรแต่ยังไร้สัญชาติ (5) บุคคลไม่มีสถานะทางทะเบียน
ราษฎร2) ผู้ทำการขอทาน ซึ่งหมายถึง บุคคลที่กระทำขอเงินหรือทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อเลี้ยงชีวิต ไม่
ว่าจะเป็นการขอด้วยวาจา ข้อความ หรือแสดงกิริยาอาการใด หรือกระทำด้วยวิธีการใดให้ผู้อื่นเกิด
ความสงสาร และ ส่งเงินหรือทรัพย์สินให้ 3) สมาชิกนิคมสร้างตนเอง ซึ่งหมายถึง บุคคลผู้ได้รับ
อนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินของนิคมสร้างตนเอง เพื่อตั้งเคหะสถาน เข้าอยู่ประจำและ
ประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งในที่ดินนั้น ตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511
และ 4) ราษฎรบนพื้นที่สูง ซึ่งหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขาที่พักอาศัยและดำรงชีพอยู่ใน
พื้นที่สูงที่ได้จัดทำ ทำเนียบไว้แล้ว รวมทั้งราษฎรพื้นราบที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพ
อยู่บนพื้นที่สูงมาแล้วไม่น้อยกว่า 3 ปี ซึ่งรวมถึงกลุ่มชาวเขาซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยทำกิน
อยู่บนพื้นที่สูงในราชอาณาจักรไทยซึ่งเรียกว่าชาวไทยภูเขา ประกอบด้วย 10 ชาติพันธุ์ ได้แก่ มูเซอ
ลีซอ แม้ว เย้า อีก้อ กะเหรี่ยง ลัวะ ถิ่น ขมุ และ มลาบรี (แผนปฏิบัติการ กรมพัฒนาสังคมและ
สวัสดิการ, 2563)

- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ มีภารกิจเกี่ยวกับการเสนอนโยบายและจัดทำแผนงานด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ รวมทั้งดำเนินการด้านการคุ้มครอง การส่งเสริมสิทธิและสวัสดิการของคนพิการ การสร้างโอกาสและความเสมอภาคแก่คนพิการ การตรวจสอบการได้รับสิทธิประโยชน์ของคนพิการ การจัดการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ การให้คำแนะนำและช่วยเหลือคนพิการให้สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวก สวัสดิการ และความช่วยเหลืออื่นได้ตามต้องการจำเป็นพิเศษเฉพาะบุคคลโดยมีอำนาจหน้าที่ในการ ประสานงานและร่วมมือกับหน่วยงานด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ของรัฐบาล ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในการปฏิบัติงานและการเสนอแนะนโยบาย จัดทำยุทธศาสตร์และแผนงานเกี่ยวกับการคุ้มครองการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ให้เกิดผลสัมฤทธิ์และเป็นไปตามเป้าหมาย แนวทาง และแผนการปฏิบัติราชการของกระทรวง เป็นต้น

- การเคหะแห่งชาติ เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีบทบาทหน้าที่ในการจัดให้มีเคหะเพื่อให้ประชาชนได้มีที่อยู่อาศัยให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประชาชนผู้ประสงค์จะมีเคหะของตนเอง หรือแก่บุคคลผู้ประสงค์จะร่วมดำเนินกิจการกับการเคหะแห่งชาติ ในการจัดให้มีเคหะขึ้นเพื่อให้ประชาชนเช่า เช่าซื้อ หรือซื้อประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการก่อสร้างอาคารหรือจัดหาที่ดินตลอดจนการจัดให้มีหรือพัฒนาสาธารณูปโภคหรือบริการอื่นที่จำเป็นเพื่อให้สภาพการอยู่อาศัยดีขึ้น(พระราชบัญญัติการเคหะแห่งชาติ พ.ศ. 2537)

- สำนักงานธนาคุณเคราะห์มีภารกิจคือ ให้บริการทางการเงินแก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยโดยคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำ โดยรับจำนำ ซื้อ ขาย แลก เปลี่ยน โยง รับโอน ให้เช่า เช่าซื้อ ยืม ให้ยืม ซึ่งทรัพย์สินต่างๆรวมทั้งเลือกถือสิทธิ์ ครอบครองที่ดิน สิ่งปลูกสร้างและทรัพย์สินอื่นจำเป็น หรือยังประโยชน์แก่การจัดตั้ง หรือการบริหารงานสำนักงานธนาคุณเคราะห์ (ระพีพรหม คำหอม, 2557)

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)เป็นองค์กรมหาชน มีภารกิจหลักคือ พัฒนาองค์กรชุมชนและสนับสนุนการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน ส่งเสริมระบบการออมทรัพย์ และสวัสดิการภาคประชาชน สนับสนุนในองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนาด้านต่างๆ ของชุมชน การรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน สร้างการยอมรับการเป็นองค์กรชุมชน ทั้งระดับชุมชนและเครือข่ายที่คงลักษณะความหลากหลาย สร้างระบบข้อมูลองค์กรชุมชน พัฒนาประชาสังคมและความร่วมมือพหุภาคี สนับสนุนการทำงานพัฒนาร่วมกัน แบบพหุภาคีประสาน สนับสนุนให้เกิดกลไกความร่วมมือการทำงานในระดับพื้นที่ท้องถิ่น โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวม เสริมความเข้มแข็งของประชาสังคมในลักษณะต่างๆ

ให้มีบทบาทและพลังในการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน (พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543)

(2) รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของราชการบริหารส่วน

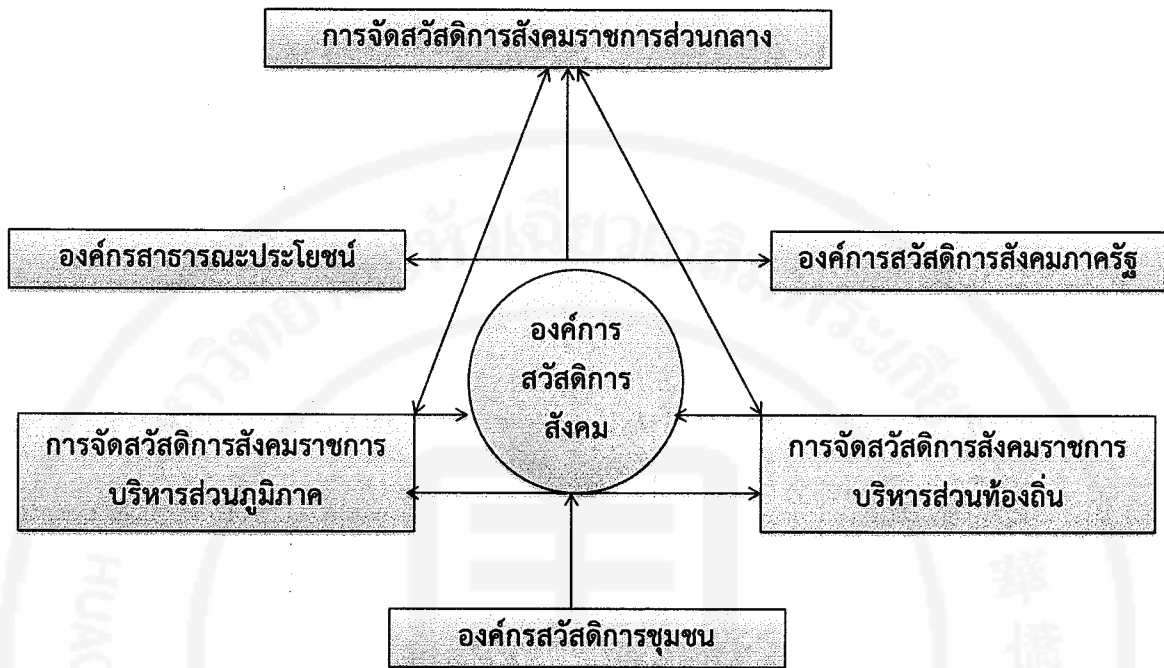
ภูมิภาค โดยผ่านกลไกขององค์การสวัสดิการสังคมของรัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด(พมจ.) ในรูปของการสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนา ให้มีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมสู่พื้นที่ ในลักษณะโครงการ กิจกรรมต่างๆให้กับกลุ่มเป้าหมาย

(3) รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของราชการส่วนท้องถิ่น

เป็นการจัดสวัสดิการสังคม ผ่านกลไกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การบริหารส่วนท้องถิ่น ตามกฎหมายการจัดตั้งของแต่ละองค์กร ซึ่งประกอบไปด้วย สภากรุงเทพมหานคร สภาเมืองพัทยา สภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด สภาเทศบาล สภาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินงาน ตามภารกิจ การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส ในด้านการศึกษา ส่งเสริม ฝึกอบรมประกอบอาชีพ ดูแลด้านสถานที่ในการพักผ่อนหย่อนใจ และนันทนาการ การสาธารณสุข เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า การจัดสวัสดิการสังคมของภาครัฐ เป็นการดำเนินงานตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่กำหนดบทบาทหน้าที่หรือแนวนโยบายแห่งรัฐ ในด้านการสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคมในระบบราชการไทย โดยยึดหลักการการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ ผ่านกลไกของราชการส่วนกลาง หลักการปกครองแบบแบ่งอำนาจ ผ่านกลไกของราชการส่วนภูมิภาค และ หลักการปกครองแบบกระจายอำนาจ ผ่านกลไกของราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ให้กับประชาชนอย่างมาก และใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ดังนั้นสวัสดิการของภาครัฐจึงเป็นที่พึ่งของประชาชน เนื่องจากภาครัฐมีศักยภาพ ความสามารถและการบริหารจัดการราชการที่เข้มแข็ง มีความต่อเนื่อง มุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยไม่เลือกปฏิบัติ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลคือ เป็นเจ้าหน้าที่หรือผู้แทน หน่วยงานสังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่ง นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักพัฒนาสังคมที่มีประสบการณ์การทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ หรือด้านผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่งเป็นราชการส่วนภูมิภาค และเจ้าหน้าที่หรือผู้แทนหน่วยงาน สังกัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล สังกัด กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ในจังหวัดพิษณุโลก ที่ดำรงตำแหน่ง นักสังคมสงเคราะห์ นักพัฒนาสังคม นักพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นราชการส่วนท้องถิ่น

ภาพที่ 1 แนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมภาครัฐ

ที่มา : ระพีพรรณ คำหอม (2557)

2.2) รูปแบบและกลไกการจัดบริการสวัสดิการสังคมขององค์กรภาครัฐด้านคนไร้ที่พึ่ง

พระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 ให้ความหมายคนไร้ที่พึ่งไว้ว่า บุคคลซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และให้รวมถึงบุคคลที่อยู่ในสภาวะยากลำบากและไม่อาจพึ่งพาผู้อื่นได้ ส่วน ฐาปนีย์ ศิริสมบุรณ์ (2552) ก็ได้นิยามความหมายของคนไร้ที่พึ่ง ว่าเป็น บุคคลที่ประสบปัญหาขาดความมั่นคงในชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ปราศจากทรัพย์สินสิ่งของ หรือไม่มีรายได้เพียงพอสำหรับการยังชีพ รวมถึงบุคคลที่มีปัญหาด้านสุขภาพทางจิต โดยไม่สามารถพึ่งพาตนเองหรือผู้อื่นได้ จนการนำไปสู่ผลกระทบต่อการดำรงชีวิตได้อย่างสมศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ คณะกรรมการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง (2559) ยังได้กำหนดประเภทหรือลักษณะของบุคคลที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก และไม่อาจพึ่งพาบุคคลอื่นได้ จำนวน 5 ประเภท ดังนี้

1) บุคคลที่ประสบความเดือดร้อน หมายถึง บุคคลสัญชาติไทยที่มีความยากลำบากในการดำรงชีพ เนื่องจากเหตุหัวหน้าครอบครัวหรือบุคคลที่เป็นหลักในครอบครัว

ก.ตาย

ข.ทอดทิ้งسابสูญหรือต้องโทษจำคุก

ค.ประสบอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยร้ายแรงจนไม่สามารถ

ประกอบอาชีพได้

ง.ไม่สามารถดูแลครอบครัวได้ด้วยเหตุอื่นใด

2) คนเร่ร่อน หมายถึง บุคคลสัญชาติไทยที่ออกมาจากที่พักอาศัยเดิม ไม่ว่าจะด้วยเหตุใดๆก็ตาม มาอยู่ในที่สาธารณะ หรือบุคคลที่ออกมาจากที่พักอาศัยเดิมมาตั้งครอบครัวหรือมาใช้ชีวิตแบบครอบครัวใหม่ในที่สาธารณะ และทั้งสองกลุ่มอาจจะย้ายที่พักไปเรื่อยๆ หรืออาศัยอยู่ที่ใดที่หนึ่ง ในช่วงระยะเวลาหนึ่งเพื่อดำรงชีวิตประจำวันในที่สาธารณะนั้นๆ

3) บุคคลซึ่งอาศัยที่สาธารณะเป็นที่พักนอนชั่วคราว หมายถึง บุคคลสัญชาติไทยที่มาทำภารกิจบางอย่างและไม่มีที่พักอาศัย ไม่มีเงินเช่าที่พัก

4) บุคคลที่มีสถานะทางทะเบียนราษฎรแต่ยังไร้สัญชาติ หมายถึง บุคคลที่ถูกบันทึกทางทะเบียนราษฎรของรัฐใดรัฐหนึ่ง แต่ไม่ได้รับการรับรองในสถานะคนสัญชาติโดยรัฐนั้นหรือรัฐอื่นใดที่ประสบปัญหาการดำรงชีพ

5) บุคคลไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร หมายถึง คนไร้รัฐซึ่งอาจจะเป็นคนที่เกิดในประเทศไทยหรือนอกประเทศไทยก็ได้ แต่มีเหตุทำให้ไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร ทั้งของประเทศต้นทาง และของประเทศไทยที่ประสบปัญหาการดำรงชีพ

ความเป็นมาขององค์กรสวัสดิการสังคมภาครัฐ ด้านคนไร้ที่พึ่ง

องค์กรสวัสดิการสังคมภาครัฐสำหรับคนไร้ที่พึ่ง ถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ.2484 สมัยสมัย รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม จากการตราพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 มีผลให้บังคับใช้เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2484 โดยมอบอำนาจให้กรมประชาสงเคราะห์ กำหนดให้จัดตั้งสถานสงเคราะห์ขึ้น เพื่อดำเนินการควบคุมผู้กระทำการขอทาน และต่อมา กรมประชาสงเคราะห์ จึงได้มีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งแห่งแรกคือ สถานสงเคราะห์ปากเกร็ด ตั้งอยู่ตำบลบางตลาด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2484 สังกัด กองอนาถาสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ สำนักนายกรัฐมนตรี (ปัจจุบันคือ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) เพื่อให้การสงเคราะห์คนขอทานทั้งชายและหญิงต่อมายุคของการเปลี่ยนแปลง วันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2503 ได้ย้ายสถานสงเคราะห์มาตั้งใหม่ ณ ตำบลรังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ชื่อว่า สถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งธัญบุรี ต่อมาปี พ.ศ. 2515 ได้จัดตั้งสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งศรีสุคนธ์ และสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งวังทองขึ้น จากการร่วมมือของกรมราชทัณฑ์ ในการแบ่งที่ดินราชพัสดุ จำนวน 101 ไร่ ต่อมาเมื่อมีจำนวนคนไร้ที่พึ่งมากขึ้น จึงย้ายมาสร้างสถานสงเคราะห์ใหม่ โดยใช้ชื่อว่า

“สถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งวังทองจังหวัดพิษณุโลก” เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2515 และเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2523 กรมประชาสงเคราะห์ ได้ย้ายมาสังกัด กระทรวงมหาดไทย จึงได้จัดตั้งสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งขึ้นอีกแห่งหนึ่ง คือ สถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งทับทวน จังหวัดสระบุรี จากนั้นต่อมาวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2531 ได้แยกออกเป็น สถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งชายธัญบุรี และสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรี เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการและการจัดสวัสดิการ เนื่องจากมีจำนวนคนไร้ที่พึ่งเข้าใช้บริการจำนวนมาก

ปัจจุบันปี พ.ศ.2564 องค์กรสวัสดิการสังคมภาครัฐสำหรับคนไร้ที่พึ่งได้เปลี่ยนแปลงชื่อ เป็น “ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจังหวัด” และ “สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง” (กองคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, ม.ป.ป.) โดยดำเนินการตามพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค ที่ให้การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 จัดตั้งขึ้น เพื่อให้บริการและให้การสงเคราะห์แก่บุคคลที่ประสบปัญหาเดือนร้อน ทุกข์ยาก (Needy Persons) ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มีผู้อุปการะ ไม่มีอาชีพ ขาดความสามารถในการประกอบอาชีพ ตลอดจนผู้ที่กระทำผิด ตามพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ.2559 โดยที่ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งแต่ละจังหวัด รวมทั้งสิ้น 77 จังหวัด หรือเรียกว่า “บ้านมิตรไมตรี” จะมีบทบาทหน้าที่เป็นหน่วยงานในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งสำรวจและติดตามสภาพและปัญหาเกี่ยวกับคนไร้ที่พึ่งสืบเสาะข้อมูลเกี่ยวกับคนไร้ที่พึ่งที่ขอรับการคุ้มครองและทำหน้าที่เป็นเครือข่ายให้ สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งในเขตพื้นที่ หรือสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งอื่น ตามคำสั่งกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ที่ 133/2558 เรื่อง ประกาศกำหนดเขตพื้นที่ให้การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ลงวันที่ 27 มีนาคม 2558 ซึ่งเปรียบเสมือนหน่วยแรกรับ เพื่อคัดกรองเบื้องต้น สำรวจติดตามสภาพและปัญหาเกี่ยวกับคนไร้ที่พึ่ง ตลอดจนสืบเสาะข้อมูลเกี่ยวกับคนไร้ที่พึ่ง ที่ขอรับการคุ้มครองหรือถูกส่งตัวมายังศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เพื่อให้การคุ้มครองในเบื้องต้น ส่วน “สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง” เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการคุ้มครองซึ่งมีอยู่ จำนวน 11 แห่ง ครอบคลุมทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ได้แก่ สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งชายธัญบุรี , สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี , สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งนนทบุรี , สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งปรีอใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ, สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง จังหวัดพิษณุโลก , สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งบ้านเมตตา จังหวัดนครราชสีมา, สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งกุ่มสะแก จังหวัดเพชรบุรี, สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทับทวน จังหวัดสระบุรี, สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งประจวบคีรีขันธ์ , สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งสันมหาพน จังหวัดเชียงใหม่ และสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งดังกล่าวมานี้ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง โดยกระบวนการจะเริ่มตั้งแต่การสำรวจและติดตามสภาพปัญหาเกี่ยวกับคนไร้ที่พึ่งในพื้นที่ที่รับผิดชอบ สืบเสาะข้อมูลเกี่ยวกับคนไร้ที่พึ่งที่ขอรับการคุ้มครอง หรือที่ถูกส่งตัวมายัง

สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง จัดให้มีบริการปัจจัยสี่ ตลอดจนการตรวจสุขภาพกายและสุขภาพจิต รวมไปถึง การฟื้นฟู และฝึกอาชีพให้แก่คนไร้ที่พึ่ง ช่วยเหลือคนไร้ที่พึ่งในด้านการดำรงชีวิต ด้านกฎหมาย หรือด้านอื่นๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป โดย กลุ่มเป้าหมายแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. คนเร่ร่อน หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป สัญชาติไทย ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ไม่มีอาชีพ

2. คนไร้ที่พึ่ง หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป สัญชาติไทย ที่ ประสบปัญหาทางครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ และไม่มีบุคคลให้การช่วยเหลือ ดูแล

3. คนขอทาน หมายถึง บุคคลที่กระทำผิดตาม พ.ร.บ.ควบคุม การขอทาน พ.ศ.2559 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2559 ที่ผ่านมา โดยการกระทำผิด ตาม มาตรา 13 ห้ามบุคคลใดทำการขอทาน ซึ่งการกระทำอย่างใดดังต่อไปนี้ให้ถือว่าเป็นการขอทาน

(1) การขอเงินหรือทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อเลี้ยงชีวิต ไม่ว่าจะ เป็นการขอด้วยวาจา ข้อความหรือการแสดงกิริยาอาการใด

(2) การกระทำด้วยวิธีการใดให้ผู้อื่นเกิดความสงสารและส่ง มอบเงินหรือทรัพย์สินให้ การแสดงความสามารถ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นดนตรีหรือการแสดงอื่นใด เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินหรือทรัพย์สินจากผู้ชมหรือผู้ฟัง การขอเงินหรือทรัพย์สินกันฐานญาติมิตร หรือการ เรียกรไต่ถามกฎหมายว่าด้วย การควบคุมการเรียกรไต่ถาม ไม่ถือว่าเป็นการขอทานตามพระราชบัญญัตินี้

โดยคุณสมบัติทั่วไป ของผู้ใช้บริการ สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง คือ 1) บุคคล ชายหญิงสัญชาติไทยที่มีอายุ 18 ปี ขึ้นไป 2) ไม่เป็นโรคติดต่ออันตรายหรือติดยาเสพติดให้โทษ 3) ต้องมีความเดือดร้อน ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มีผู้อุปการะเลี้ยงดู และไม่มีรายได้เลี้ยงชีพ

คุณสมบัติเฉพาะ ของผู้ใช้บริการ สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง คือ 1) ผู้ป่วยจิต เวช ที่จะต้องได้รับการบำบัดรักษาจากโรงพยาบาลที่เกี่ยวข้อง จนมีอาการทุเลา สามารถช่วยเหลือ ตนเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ 2) ผู้ป่วยทางกายจะต้องได้รับการรักษาจากโรงพยาบาลจน พ้นขีดอันตราย และได้สิ้นสุดการรักษาแล้ว และ 3) ผู้ป่วยที่เป็นโรคติดต่อ อันตรายจะต้องได้รับการ รักษา และมีใบรับรองแพทย์ว่า ไม่อยู่ในระยะแพร่เชื้อแล้ว

ซึ่งปัจจุบันพบว่า มีจำนวนผู้ใช้บริการใน สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ทั้ง 11 แห่ง ทั่วประเทศ จำนวน 4,378 คน โดยแบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 2,598 คน และเพศหญิง จำนวน 1,780 คน จำแนกได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนผู้ใช้บริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ทั้ง 11 แห่งทั่วประเทศ

ที่	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง	จังหวัด	จำนวนผู้ใช้บริการ(คน)			หมายเหตุ
			ชาย	หญิง	รวม	
1	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งชายธัญบุรี	ปทุมธานี	600	0	600	
2	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรี	ปทุมธานี	0	475	475	
3	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งนนทบุรี	นนทบุรี	306	142	448	
4	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งปรีอใหญ่	ศรีสะเกษ	154	105	259	
5	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง	พิษณุโลก	276	219	495	
6	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งบ้านเมตตา	นครราชสีมา	236	206	442	
7	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งกุ่มสะแก	เพชรบุรี	200	169	369	
8	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทับทิม	สระบุรี	212	118	330	
9	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งประจวบคีรีขันธ์	ประจวบคีรีขันธ์	202	105	307	
10	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งสันมหาพน	เชียงใหม่	118	91	209	
11	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งภาคใต้	นครศรีธรรมราช	294	150	444	
รวมทั้งสิ้น			2,598	1,780	4,378	

ที่มา : กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (2564)

การจัดบริการสวัสดิการสังคมในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

สำหรับการจัดบริการสวัสดิการสังคม ที่สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจัดบริการให้แก่ประชาชนผู้ใช้บริการ มีดังต่อไปนี้

- 1) บริการด้านปัจจัยในการดำรงชีวิตได้แก่ อาหาร จำนวน 3 มื้อ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ของใช้ส่วนตัว ที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต ที่อยู่อาศัย การตัดผม ตรวจรักษาความสะอาด ในการอุปโภคบริโภค การรักษาพยาบาลเบื้องต้น และยารักษาโรค
- 2) การฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ ให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี
- 3) การอบรมส่งเสริมด้านระเบียบวินัย ทักษะชีวิต ตลอดจนการอบรมด้านศีลธรรมปลูกฝังทัศนคติที่ดี ในการอยู่ร่วมกัน และการเป็นพลเมืองที่ดี ตลอดจนสร้างค่านิยมในการทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ ไม่ให้ลดคุณค่าของชีวิตด้วยการขอกาน และการไม่ปฏิบัติตนให้เป็นภาระของสังคม

4) จัดบริการด้านการฝึกอบรมการประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริม การฝึกอาชีพบำบัด เช่น งานเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง งานช่างฝีมือ ประเภทต่างๆ เช่น เย็บ ปัก ถัก ร้อย การทำผมเสริมความงาม ตลอดจนงานครัว ชักกรีต เป็นต้น เพื่อประชาชนที่เข้าใช้บริการได้รับประสบการณ์ เกิดทักษะชีวิต และความชำนาญ ในการเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อนำไปใช้ในการประกอบสัมมาอาชีพต่อไป

5) การใช้บริการด้านสังคมสงเคราะห์และจิตวิทยา โดยมีเจ้าหน้าที่ทาง วิชาชีพสังคมสงเคราะห์และจิตวิทยา ให้บริการ ให้คำปรึกษา ตลอดจนจัดกิจกรรมนันทนาการ เช่น กิจกรรมดนตรีบำบัด หรือการแนะนำช่องทางการติดต่อญาติ หรือการพิทักษ์สิทธิของตนในด้านต่างๆ เป็นต้น

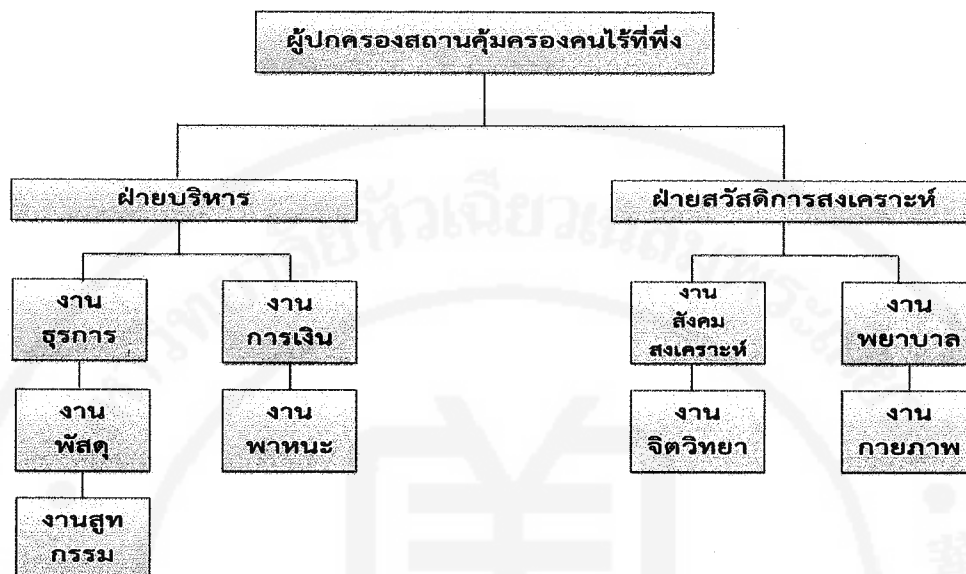
การบริหารงานในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

โครงสร้างการบริหารงานของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง มีผู้บริหารสูงสุด ประจำหน่วยงาน คือ ตำแหน่ง ผู้ปกครองสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง โดยแบ่งโครงสร้างการบริหารเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารและฝ่ายสวัสดิการสงเคราะห์ (รายงานประจำปีสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง, 2562) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ฝ่ายบริหาร มีหน้าที่รับผิดชอบการบริหารงานบุคคล งานสารบรรณ การจัดทำแผนงบประมาณ การเบิกจ่ายงบประมาณ บัญชีและพัสดุ ยานพาหนะ ทำนุบำรุงซ่อมแซม อาคารสถานที่ และเวรยาม การประชาสัมพันธ์ งานสถิติคนไร้ที่พึ่ง รายงานประจำปี และรายงานการประชุม และงานส่งเสริมและสนับสนุนงานกิจกรรม โครงการ ทั้งนโยบายของส่วนกลาง ได้แก่ งานของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และงานกิจกรรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ และนโยบายของหน่วยงานส่วนจังหวัด ดำเนินการดูแลรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อม งานรับบริจาครายบุคคล การประสานงานองค์กรเครือข่าย องค์กรภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชน

ฝ่ายสวัสดิการสงเคราะห์ มีหน้าที่รับผิดชอบงานฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ใช้บริการ ทั้งในด้านร่างกาย สุขภาพจิต และสังคม การประกอบอาชีพ การบริการด้าน กายภาพบำบัด การฝึกอาชีพเพื่อให้ผู้ใช้บริการมีอาชีพที่เหมาะสม สามารถให้ผู้ใช้บริการนำไป ประกอบอาชีพเลี้ยงตนได้เมื่อออกไปจากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง และไม่กลับไปประกอบอาชีพ ขอดทาน รับผิดชอบงานทะเบียนประวัติผู้ใช้บริการแต่ละราย การให้บริการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย หรือกลุ่ม การเยี่ยมบ้าน การจัดกิจกรรมนันทนาการ การประสานงานกับหน่วยงานสหวิชาชีพ การประชุมแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ จัดบริการด้านการฌาปนกิจเมื่อผู้ใช้บริการเสียชีวิต การหางาน และการประสานการส่งกลับครอบครัวและชุมชน และงานติดตามประเมินผล และทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ภาพที่ 2 โครงสร้างการบริหารงานของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

ที่มา : รายงานประจำปีสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง (2562)

มาตรฐานการจัดบริการสวัสดิการสังคมในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

การบริการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับคนไร้ที่พึ่ง เป็นภารกิจหนึ่งของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อให้เป็นเกณฑ์แนวทางในการพัฒนาองค์กร เพื่อการพัฒนาสู่การบริการที่มีคุณภาพ ซึ่งมาตรฐานการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับคนไร้ที่พึ่งดังที่ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (2564) แบ่งออกเป็น 5 ด้านเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) ด้านการบริการประกอบไปด้วย

- งานสังคมสงเคราะห์ ได้แก่ กระบวนการรับ

ผู้ใช้บริการเข้าในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง (Intake) ตามกระบวนการของสหวิชาชีพ สืบค้นข้อมูลประวัติอาชญากรรม ตรวจสอบสภาพร่างกาย บาดแผลและสภาพจิตใจ ตรวจสอบอาวุธ และทรัพย์สินที่น่าติดตัวมา จัดเก็บและทำบัญชีรายการทรัพย์สินเป็นรายบุคคล บันทึกภาพเป็นเก็บรวบรวมประวัติ ตรวจสอบหลักฐานทางทะเบียนราษฎร เพื่อพิทักษ์สิทธิให้ผู้ใช้บริการได้รับสิทธิสวัสดิการขั้นพื้นฐาน สืบเสาะค้นหาติดตามครอบครัว เพื่อให้มารับกลับและมีระบบติดตามส่งเสริมความสามารถให้ครอบครัว/ชุมชน ดูแลที่บ้านหากผู้ใช้บริการเป็นต่างดาวให้ดำเนินงานให้ดำเนินการให้ความช่วยเหลือส่งต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการต่อไปกระบวนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ มีการจัดทำแบบประเมินเพื่อการจัดทำแผนฟื้นฟูสมรรถภาพรายบุคคล (Individual Rehabilitation Plan)

หรือ แบบประเมิน IRP ซึ่งเป็นเครื่องมือของนักสังคมสงเคราะห์ที่ใช้ในการประเมินสถานะของผู้ใช้บริการ เพื่อประโยชน์ในการวางแผนฟื้นฟูสมรรถภาพรายบุคคล การจำแนกสภาพปัญหา ความต้องการ รวมถึงการจัดบริการที่เหมาะสม กับผู้ใช้บริการแต่ละราย โดยจำเป็นต้องพิจารณาแบบองค์รวม (Holistic) ให้ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งด้านกาย จิต สังคม และอารมณ์ของบุคคลนั้น (ชนิดนารถ เจริญเนื่อง. ม.ป.ป.) และนอกจากนี้จะมีการจัดทำตารางกิจวัตรประจำวันของผู้ใช้บริการ ที่บูรณาการกิจกรรมต่างๆ เพื่อการบำบัดฟื้นฟูอย่างสม่ำเสมอ

- การดูแลประจำวันเป็นกระบวนการของระบบครูพี่

เลี้ยง สำหรับช่วยเหลือผู้ใช้บริการรายใหม่และช่วยเหลือผู้ใช้บริการที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ จัดเตรียมจัดหาเสื้อผ้าสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวอย่างพอเพียงสำหรับผู้ใช้บริการทั้งรายเก่าและรายใหม่ กระบวนการจัดอาหาร จำนวนวันละ 3 มื้อ (เช้า กลางวัน เย็น) ตามหลักโภชนาการ และอาหารเฉพาะสำหรับผู้ป่วย หรือจำเป็นต้องแยกอาหารเฉพาะสำหรับผู้ที่มีอาการแพ้ระบอบของเชื้อโรค หรือมีโรคประจำตัว กรณีมีเด็กเล็กที่ติดมากับแม่ต้องมีการจัดอาหารหลักและอาหารเสริมที่เหมาะสมกับวัย และดำเนินการส่งตัวเด็กต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปดูแลอย่างเหมาะสม

- การรักษาพยาบาลเบื้องต้นได้แก่ กระบวนการจัดทำ

บันทึกประวัติสุขภาพรายบุคคล ให้การรักษาพยาบาลการจัดการเวชภัณฑ์ทางการแพทย์ ผู้ใช้บริการที่เจ็บป่วยหรือจำเป็นต้องได้รับการรักษา ได้รับยาเวชภัณฑ์ทางการแพทย์อย่างเหมาะสมและเพียงพอ สำหรับผู้ใช้บริการที่มีอาการความผิดปกติทางจิต ได้รับการตรวจวินิจฉัยทางจิตเวชอย่างสม่ำเสมอ และได้รับการบำบัดรักษาด้วยยาจิตเภทอย่างเหมาะสม กระบวนการป้องกันการและการควบคุมโรคด้วยการตรวจสุขภาพประจำปี กรณีที่มีเด็กเล็กติดมากับแม่ ต้องมีการดูแลให้ได้รับภูมิคุ้มกันโรคพื้นฐานสำหรับเด็กตามมาตรฐานองค์การอนามัยโลก และส่งต่อให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับไปดูแลอย่างเหมาะสม

- การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ได้แก่

กระบวนการจิตบำบัด โดยผู้ใช้บริการได้รับการประเมินสภาพความพิการ และระดับความรุนแรงเบื้องต้น โดยทีมสหวิชาชีพ และผู้ใช้บริการได้รับการฟื้นฟูทางจิตบำบัดในรูปแบบของกิจกรรมกลุ่ม ที่มีการออกแบบตามตารางกิจกรรมที่เหมาะสม หลากหลายและต่อเนื่อง กระบวนการกิจกรรมบำบัด กระบวนการอาชีวบำบัด ผู้ใช้บริการจะได้รับการประเมินสภาพความพิการและระดับความรุนแรงและระดับความสามารถเบื้องต้นโดยทีมสหวิชาชีพ เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมอาชีวบำบัด ที่มีความหลากหลาย และสอดคล้องกับผู้ใช้บริการ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ใช้บริการเข้าทำงานอาชีวบำบัด และพัฒนา กลุ่มอาชีวบำบัดสู่การเข้าฝึกวิชาชีพจริง และมีกระบวนการกายภาพบำบัดสำหรับผู้ใช้บริการที่มีความบกพร่องทางร่างกาย และการเคลื่อนไหว ต้องได้รับการประเมินโดยนักกายภาพบำบัดวิชาชีพ ผู้ใช้บริการได้รับอุปกรณ์เทคโนโลยี เครื่องช่วยความพิการที่เหมาะสม ใช้การได้ดีและมีประสิทธิภาพ

- การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการศึกษาได้แก่ ภาระบว
การศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตในสังคม เน้นให้เกิดกระบวนการพึ่งตนเองในการทำกิจกรรมประจำวัน โดย
จัดทำหลักสูตรทักษะชีวิตในชีวิตประจำวัน มีการเตรียมความพร้อมทักษะการใช้ชีวิตเบื้องต้นฝึกความ
รับผิดชอบ ความอดทน เสริมพลังทางใจ สร้างทัศนคติการเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อให้ผู้ใช้บริการ
ไม่เกิดความรู้สึกย่อท้อ และมีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยที่หลากหลายตามความต้องการและทักษะ
ความสามารถเฉพาะรายของผู้ใช้บริการแต่ละคน

- การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการฝึกอาชีพได้แก่ มี
กระบวนการฝึกอาชีพที่หลากหลายตามความถนัดและความสามารถเฉพาะของรายบุคคลเช่น งาน
ฝีมือ งานช่าง งานเย็บปักถักร้อย หรืองานก่อสร้าง เป็นต้น

- การฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคมมีกระบวนการจัด
กิจกรรมทางสังคมที่หลากหลายในแต่ละวัน และสอดคล้องกับผู้ใช้บริการแต่ละกลุ่มเป้าหมาย เช่น
กิจกรรมทัศนศึกษา การเยี่ยมบ้านกรณีที่สามารถติดต่อญาติได้ กิจกรรมตามประเพณี เช่น วันลอย
กระทง วันสงกรานต์ หรือวันขึ้นปีใหม่ และกิจกรรมทางศาสนาที่หลากหลายตามความเชื่อและ
ต้องการของผู้ใช้บริการแต่ละคนและกิจกรรมทางสังคมภายนอก ผู้ใช้บริการได้รับการเตรียมความ
พร้อมการเข้าสู่สังคมใหม่ ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกับองค์กร บริษัท ห้างร้าน หรือกิจการร้านค้า
เพื่อให้เกิดกระบวนการจ้างงาน

- การจำหน่าย ได้แก่ ภาระบวการจำหน่ายตามสาเหตุ
ของการจำหน่าย ได้แก่ ตาย หลบหนี เกิน 24 ชั่วโมง แจ้งลงบันทึกประจำวันต่อพนักงานสอบสวน
กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา และถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ส่งต่อ หรือ ภาระบวการ
แลกเปลี่ยนระหว่างสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามกฎหมายของผูู้้บริการ ผู้ใช้บริการแสดงความจำนง
ขอลาออก เป็นต้น

2) ด้านการบริหาร

- วิสัยทัศน์ได้แก่ ภาระบวการ กำหนดเป้าหมาย
ทิศทาง แผนงาน เพื่อการบริหารของหน่วยงานสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั้ง 11 แห่งทั่วประเทศ ต้องมี
วิสัยทัศน์ของหน่วยงานที่ชัดเจน มีแผนยุทธศาสตร์และแผนแม่บทในการดำเนินโครงการ กิจกรรม
ทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ต้องมีความรู้ ความเข้าใจมีแผนปฏิบัติงานและปฏิทินการดำเนินงานประจำปี
งบประมาณที่ชัดเจน

- โครงสร้างการบริหารกระบวนการจัดแบ่งสายงาน
การบังคับบัญชาออกเป็นฝ่ายต่างๆให้ครอบคลุมภารกิจงานที่รับผิดชอบทั้งหมด โดยมีการจัดแบ่งสาย
การบังคับบัญชาอย่างน้อยออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายสวัสดิการสงเคราะห์ โดยมี

กระบวนการบริหารงาน การติดตามประเมินผลภายในของแต่ละฝ่ายและมีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานของแต่ละสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เสนอต่อ อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

- บุคลากรมีการดำเนินการจัดสรรบุคลากรตาม

อัตราส่วนที่เหมาะสมต่อจำนวนผู้ใช้บริการ และมีบุคลากรที่มีภาระงานตามบทบาทหน้าที่ ฝ่ายต่างๆ โดยเฉพาะฝ่ายรักษาความปลอดภัย และมีกระบวนการพัฒนาบุคลากร มีการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากร และมีการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนาองค์ความรู้และทักษะการปฏิบัติงานตามหลักวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ มีการจัดสวัสดิการขั้นพื้นฐานตามระเบียบปฏิบัติของทางราชการ กระบวนการส่งเสริมให้บุคลากรเกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน สวัสดิการเพิ่มเติมสำหรับบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในภาวะเสี่ยง และได้บุคลากรรับการตรวจสุขภาพประจำปีอย่างสม่ำเสมอ และมีกระบวนการประชาสัมพันธ์บทบาทและกลุ่มเป้าหมายของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ให้หน่วยงานที่จัดส่งต่อผู้ใช้บริการทราบอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ และจัดกิจกรรมเชิงรณรงค์ให้บุคคล ชุมชน เข้าใจ ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.บ.การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 พ.ร.บ.ควบคุมการขอทาน พ.ศ.2559 และ พ.ร.บ.สุขภาพจิต 2551 เพื่อให้บุคคล ชุมชน เกิดการเรียนรู้สาเหตุการป้องกันและความสามารถในการอยู่ร่วมกับคนเร่ร่อนไร้ที่พึ่งที่มีความผิดปกติทางจิตอย่างเหมาะสม

- งบประมาณได้รับการจัดสรรงบประมาณจากรัฐ เป็นหมวดค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู และฟื้นฟูผู้ใช้บริการ มีค่าอาหารต่อคนต่อวันที่เพียงพอ โดยปัจจุบันได้รับงบประมาณเป็นค่าอาหาร โดยเฉลี่ยคนละ 155 บาท ต่อคนต่อวัน หรือ งบประมาณคนละ 4,650 บาท ต่อเดือน(กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2564) มีค่าวัสดุ เครื่องมือเครื่องใช้ต่อคนต่อปีอย่างเหมาะสมและเพียงพอ ได้รับความร่วมมือด้านยาปฏิชีวนะ ยารักษาโรคตามสิทธิอย่างเพียงพอ มีกระบวนการเกี่ยวกับเงินเดือนและค่าจ้างบุคลากร มีการจัดสรรเงินเดือนและค่าจ้างอย่างเหมาะสม และมีการนำบัญชีเงินเดือนใหม่มาใช้ให้สอดคล้องกับสภาวการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

3) ด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกได้แก่ การ

จัดบริการอาคารที่พักอาศัยให้กับผู้ใช้บริการ โดยแยกเพศชายหญิง และผู้ใช้บริการที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และผู้ใช้บริการที่มีอาการควบคุมตัวเองไม่ได้ โดยมีพื้นที่สำหรับนอน หรือพื้นที่ส่วนตัวที่เพียงพอต่อจำนวนผู้ใช้บริการและมีพัดลมระบายอากาศในอาคารที่พักให้อากาศถ่ายเทได้สะดวกจัดบริการห้องสำหรับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น มีสัดส่วนพื้นที่สำหรับผู้ป่วย และห้องสำหรับการพยาบาล มีอาคารสำหรับการจัดกิจกรรมกายภาพบำบัด มีพื้นที่ในการฝึกกายภาพบำบัด และมีเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับกายภาพบำบัดที่จำเป็น มีอาคารส่วนที่เป็นนันทนาการ อาคารกิจกรรมต่างๆ เช่น จิตบำบัด กิจกรรมบำบัด อาชีวบำบัด เป็นต้น มีอาคารสำหรับโรงอาหาร ครั้ว โดยมีพื้นที่เป็น

สัดส่วนในการให้บริการ สำหรับการจัดเตรียม ถ้วย จาน ช้อน แก้วน้ำ เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับประกอบอาหารที่เพียงพอ พื้นที่สำหรับรับประทานอาหารของผู้ใช้บริการ บอร์ดักไขมันที่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล มีการบริหารจัดการภายในโรงอาหารตามมาตรฐานสุขาภิบาลของกระทรวงสาธารณสุข มีห้องอาบน้ำ ห้องสุขา ที่สะอาด และอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมตามจำนวนของผู้ใช้บริการ มีอาคารโรงซักล้าง ซักฟอกที่เหมาะสมและเพียงพอ จัดให้มีบริการทางลาดและราวจับสำหรับผู้ให้บริการที่เป็นผู้สูงอายุ หรือพิการทางการเคลื่อนไหว โดยต้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และสภาพร่างกายของผู้ให้บริการ มีอุปกรณ์การเคลื่อนย้ายสำหรับผู้ให้บริการที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ในการไปทำความสะอาดร่างกาย เช่น เตียงเคลื่อนย้ายผู้ป่วย รถเข็นสำหรับเคลื่อนย้ายผู้ให้บริการที่เหมาะสมกับความพิการ และต้องจัดให้มียานพาหนะสำหรับการเคลื่อนย้ายผู้ให้บริการและนำส่งผู้ป่วยในกรณีฉุกเฉินตลอด 24 ชั่วโมง

4) ด้านสภาพแวดล้อมจัดให้มีการบริการสาธารณสุขโรคที่

เหมาะสมเช่น น้ำดื่มที่สะอาดถูกหลักอนามัย และน้ำระบบประปา สำหรับการอุปโภคที่เหมาะสมและเพียงพอ มีระบบไฟฟ้า ไฟแสงสว่างที่ครอบคลุมทุกพื้นที่ในยามค่ำคืน สว่างและเพียงพอต่อการรักษาความปลอดภัย และจัดให้มีการติดต่อสื่อสารโทรศัพท์เคลื่อนที่ วิทยุสื่อสาร สามารถใช้งานได้มีประสิทธิภาพตลอด 24 ชั่วโมง จัดให้มีพื้นที่สีเขียว สวนต้นไม้ พื้นที่การเกษตรสำหรับการฝึกอาชีพ บำบัด มีระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบการวางท่อระบายน้ำทิ้ง จากตัวอาคารโรงเรือนต่างๆ ก่อนปล่อยสู่ท่อระบายสาธารณะ มีการสร้างภูมิทัศน์ให้ร่มรื่น มีป้ายบอกทาง ป้ายชื่ออาคารแต่ละอาคาร ป้ายจราจรเตือนให้ระมัดระวังในการใช้ยานพาหนะ และเตือนให้ทราบเขตอันตราย เช่น เขตไวไฟ ในโรงครัวเป็นต้น มีระบบการรักษาความปลอดภัย ระบบการตรวจค้นตัวผู้ให้บริการ ตรวจสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน เช่น ไม้ขีดไฟ มีด อาวุธอื่นๆ มีระบบเตือนภัยในบริเวณอาคาร มีอุปกรณ์ดับเพลิงประจำทุกอาคาร มีเวรยามรักษาการณ์ตลอด 24 ชั่วโมง บันทึกการเข้าออกของบุคคลภายในและบุคคลภายนอก มีการตรวจสอบการชำรุดของอุปกรณ์ไฟฟ้าอย่างสม่ำเสมอ และซักซ้อมเหตุอัคคีภัยเพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น

5) ด้านการประสานเครือข่าย จัดให้มีการดำเนินงานตามภารกิจ

ต่างๆร่วมกับองค์กรภายนอกและองค์กรสาธารณสุขประโยชน์ มีการประสานงานหรือจัดทำความตกลงความร่วมมือด้านใดด้านหนึ่ง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูผู้ให้บริการที่มีความผิดปกติทางจิต ให้ได้รับบริการที่เหมาะสม มีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมเปิดโอกาสให้เข้าถึงข้อมูลประสบการณ์ และเกิดการประสานความร่วมมือในการทำงานร่วมกันเพื่อคนไร้ที่พึ่ง ศึกษาร่วมกับชุมชนถึงสาเหตุและแนวทางการป้องกันและรูปแบบการอยู่ร่วมกับผู้ป่วยที่มีความผิดปกติทางจิต ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เพื่อสนับสนุนให้ผู้ให้บริการได้มีกิจกรรมร่วมกับชุมชน และมีการออกหน่วยเคลื่อนที่ เพื่อให้คำแนะนำและบริการต่างๆแก่ประชาชน กิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้พิการ

ทางจิตใจและพฤติกรรม เผยแพร่ความรู้เรื่องสิทธิสวัสดิการของผู้พิการทางจิตใจและพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ

จึงสรุปได้ว่า การจัดบริการสวัสดิการสังคมขององค์กรสวัสดิการสังคมภาครัฐ ด้านคนไร้ที่พึ่ง ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 เป็นระบบของการจัดบริการแบบครบวงจรของสวัสดิการสังคมทั้งใน ด้านการศึกษา สุขภาพ อนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่ม โดยมีกรอบมาตรฐานการจัดบริการสวัสดิการสังคมในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เป็นแนวทางในการดำเนินงานให้บริการแก่ผู้ใช้บริการทุกคนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันตามศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ ซึ่งผู้วิจัยจะนำแนวทางภายใต้มาตรฐานการปฏิบัติงาน ในการให้บริการสวัสดิการสังคมขององค์กรสวัสดิการสังคมภาครัฐ ซึ่งได้แก่ตัวชี้วัดในด้าน การบริการ การบริหาร อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกสภาพแวดล้อม และการประสานเครือข่าย มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ในครั้งนี้

2.4) รูปแบบและกลไกการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรสาธารณประโยชน์ ด้านคนไร้ที่พึ่ง

แนวคิด

พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 ได้ให้นิยามคำว่า “องค์กรสาธารณประโยชน์” ว่าหมายถึง องค์กรภาคเอกชนที่ได้รับรองให้ดำเนินงานด้านการจัดสวัสดิการสังคม กอปรกับแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545-2549) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม โดยได้กำหนดแนวทางให้มีการส่งเสริมบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคม องค์กรการเอกชน อาสาสมัคร องค์กรภาคประชาชน องค์กรธุรกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในงาน สวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อให้การสนับสนุนการดำเนินงาน งานสวัสดิการสังคม และสังคมสงเคราะห์ตลอดจนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายทางสังคมทุกระดับ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ตลอดจนส่งเสริมการลงทุนสังคมของภาครัฐในการส่งเสริมการ ดำเนินงานดังกล่าวอย่างจริงจังและต่อเนื่องอย่างไรก็ตาม ปัจจุบันในประเทศไทยมี องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรภาคประชาชน ที่ปฏิบัติงานด้านคนไร้ที่พึ่ง คนเร่ร่อน คนไร้บ้าน จำนวนมากที่เป็นเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ประสบปัญหาความยากลำบากในการดำเนินชีวิตให้สามารถช่วยเหลือตัวเองและครอบครัวได้อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างองค์กร ดังต่อไปนี้

(1) เครือข่ายสลัม 4 ภาค

เป็นองค์กรภาคประชาชนที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2541 โดยกลุ่มชาวเมืองผู้มีรายได้น้อย โดยมีแนวคิดขับเคลื่อนประเด็นข้อเรียกร้องต่าง ๆ ด้วยตัวเองอย่างมีอิสระ (อภัยยุทธ์ จันทรพา. 2552) เครือข่ายนี้ทำงานใกล้ชิดกับองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) 2 กลุ่มคือมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย และ The Community Organization for People's Action (COPA) โดยมีเป้าหมายหลักในการดำเนินการเรียกร้องสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิด้านการมีที่อยู่อาศัย การปรับปรุงคุณภาพชีวิตชาวชุมชนแออัดรวมถึงการเข้าร่วมกับเครือข่ายอื่น ๆ เพื่อผลักดันการแก้ปัญหาในเชิงนโยบาย แก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เช่นการเสนอให้เกิดการปฏิรูปที่ดินในเมืองเพื่อที่อยู่อาศัยของคนจน การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับสังคมว่าชาวชุมชนรายได้น้อยไม่ได้เป็นผู้บุกรุกผิดกฎหมาย แต่ทุกคนมีสิทธิตามธรรมชาติในการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง (นงนุช ศรีสุข, 2557)

เครือข่ายสลัม 4 ภาค มีเป้าหมายอยู่ 2 ประการ ควบคู่กันคือ

1) เพื่อเป็นเวทีเชื่อมประสานชุมชนในการผลักดันการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเชิงนโยบาย มียุทธศาสตร์เชิงรุก ได้แก่ สิทธิที่จะมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงในเมือง โดยใช้แนวทางแบ่งปันที่ดิน กล่าวคือให้มีการจัดผังชุมชนใหม่ให้เป็นระเบียบ พร้อมกับรับรองสิทธิที่จะมีที่อยู่อาศัยอย่างมั่นคง ไม่ว่าจะเป็นการเช่าซื้อหรือเช่าระยะยาวโดยชาวบ้านอาจต้องยอมรับที่จะมีที่อยู่อาศัยขนาดเล็กลงเพื่อให้มีที่ดินบางส่วนคืนให้เจ้าของที่ดินนำไปใช้ประโยชน์เชิงธุรกิจ

2) เครือข่ายสลัม 4 ภาค ไม่ได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาของคนสลัมเท่านั้นหากยังต้องการเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการภาคประชาชนทั้งการเป็นพันธมิตรสนับสนุนขบวนการคนชายขอบอื่น ๆ เช่น สมัชชาคนจนสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ ผู้ใช้แรงงาน หรือร่วมเคลื่อนไหวในประเด็นสาธารณะ เช่นต่อต้านองค์กรทุนนิยมรัฐร่วมขบวนการปฏิรูปการเมือง ฯลฯ

เครือข่ายสลัม 4 ภาค เน้นการมีที่ดินที่มั่นคงในการพัฒนาที่อยู่อาศัย เนื่องจากการได้มาซึ่งที่ดินที่มั่นคง เช่น การเช่าระยะยาว 30 ปี หรือการซื้อที่ดินเป็นของชุมชนเอง จะเป็นหลักประกันที่สำคัญว่า งบประมาณและการพัฒนาที่พักอาศัยบนผืนดินนั้นจะไม่สิ้นเปลืองสูญเปล่า การลงทุนในการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยไม่ได้เช่าหรือซื้อที่ดินยังคงความเสี่ยงต่อการถูกไล่รื้อจากเจ้าของที่ดินแม้ว่าที่อยู่อาศัยจะถูกปรับปรุงให้สวยงามเพียงใด ยิ่งไปกว่านั้นเงินกู้ที่ใช้พัฒนาบ้านยังเป็นภาระที่ผู้อาศัยต้องรับผิดชอบอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

(2) มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.)

เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ที่ทำงานกับชาวชุมชนแออัด มีจุดเริ่มต้นจากคนกลุ่มเล็ก ๆ จำนวน 3-4 คน เรียกว่า “กลุ่มชุมชนสัมพันธ์” ทำงานพัฒนาสังคมในสลัม มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2525 จัดทะเบียนเป็น “มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย” อย่างเป็นทางการเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2531

ปัจจุบันมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.) ทำงานกับกลุ่มคนจนในเมือง ทั้งคนในชุมชนแออัด และคนไร้บ้านที่อยู่อาศัยตามที่สาธารณะ โดยมีประเด็นงานหลักอยู่ที่การร่วมกับชาวชุมชนแก้ปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย และการพัฒนาคุณภาพชีวิตพื้นที่ทำงานของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.) เริ่มจากพื้นที่ชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร และขยายไปยังหัวเมืองใหญ่ ๆ ตามภูมิภาคต่างๆ เช่น จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดสงขลา จังหวัดอุบลราชธานี และยังคงดำเนินโครงการด้านสิ่งแวดล้อม คือโครงการแล้ได้ ที่ จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพิทักษ์พื้นที่พืทะเลสาบสงขลา ทั้งในด้านงานชุมชนแออัด หรืองานสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทะเลสาบสงขลา โดยมีแนวคิดที่สำคัญ คือการสนับสนุนให้เกิดองค์กรชาวบ้านที่เข้มแข็ง เพื่อให้มีศักยภาพในการแก้ปัญหาของตัวเองได้

นอกจากนี้ มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.) ยังดำเนินการสนับสนุนการเชื่อมประสานงาน องค์กรชาวบ้านระหว่างภูมิภาค ให้เป็นเครือข่ายที่มีขนาดใหญ่และเข้มแข็งเพื่อร่วมกันนำเสนอการแก้ปัญหาในระดับนโยบาย และดำเนินการประสานงานกับองค์กรทางสังคมอื่นๆ เพื่อให้องค์กรชุมชนเข้าร่วมเคลื่อนไหวในกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมตามแนวทางประชาธิปไตย

ในปัจจุบัน พื้นที่ต่าง ๆ ที่ มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.) ได้ดำเนินงาน มีเครือข่ายที่เข้มแข็งและได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมขึ้น ดังนั้นจึงก่อตั้งเป็น “องค์กรพัฒนาในท้องถิ่น” ขึ้น (มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย, 2563)

เป้าหมายในการทำงานของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.) เพื่อให้คนไร้บ้านมีสถานะแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตที่ดี และคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถใช้ชีวิตปกติในสังคม พ้นจากสภาวะการไร้บ้าน และกลุ่มเสี่ยงสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขร่วมกับคนในชุมชนและสังคมได้ โดยในโครงการนี้ได้แยกแยะกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนขึ้นเพื่อสามารถทำงานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างสอดคล้อง และมีประสิทธิภาพ โดยแยกกลุ่มคนไร้บ้านเป็น 3 กลุ่ม คือ คนไร้บ้านหน้าใหม่ คนไร้บ้านทั่วไป และคนไร้บ้านที่ตั้งหลักได้

การพัฒนาารูปแบบที่ด้านอยู่อาศัยของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย

มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกันกับ เครือข่ายคนไร้บ้านดำเนินการบริหารจัดการศูนย์พักคนไร้บ้านเองซึ่งจะทำให้คนไร้บ้านมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและเป็นบ้านของตัวเองที่อยู่อาศัยร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ ปัจจุบัน มีการดำเนินการใน 3 ศูนย์ คือ ศูนย์พักคนไร้

บ้านบางกอกน้อย (สุวิทย์ วัดหนู)ศูนย์พักคนไร้บ้านตลิ่งชัน และศูนย์พักคนไร้บ้าน “บ้านเต็มฝัน” จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีการระบบภายในศูนย์พักได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยรวมมีการบริหารจัดการใน 3 ส่วนคือ

ส่วนแรก เป็นการบริหารจัดการในด้าน ค่าใช้จ่าย ค่าสาธารณูปโภค ในการพักอาศัยในศูนย์พัก เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าเช่าที่ดินจากการรถไฟ ซึ่งใช้วิธีการเฉลี่ยกัน ยกเว้นผู้สูงอายุ เด็ก และผู้เจ็บป่วยที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้

ส่วนที่สอง การจัดระบบการอยู่อาศัยร่วมกันของคนในศูนย์พักทั้งผู้ที่อยู่อาศัยประจำและชั่วคราว มีการจัดแบ่งพื้นที่การนอน มีการกำหนดกฎ กติกา การอยู่อาศัยร่วมกัน การแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน กรณีมีคนเจ็บป่วยหรือในช่วงที่สมาชิกไม่มีงานทำ

ส่วนที่สาม การร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น แปลงเกษตร กลุ่มอาชีพ กองทุนสวัสดิการ ออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย การจัดทีมเดินกาแฟ (การนำกาแฟขม อาหาร ยารักษาโรค ไปแจกให้กับคนไร้บ้านที่นอนตามที่สาธารณะและการพบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการเพื่อชักชวนมาอาศัยในศูนย์คนไร้บ้าน) เป็นต้น

(3) มูลนิธิกระจกเงา

เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม หลายๆ ด้านได้แก่ งานด้านสิทธิมนุษยชน งานด้านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ งานพัฒนาอาสาสมัครและการแบ่งปันทรัพยากร เพื่อเพิ่มศักยภาพใน การเรียนรู้และการใช้ชีวิต โดยมีพื้นที่ปฏิบัติงานทั้งบนสังคมออนไลน์ (internet) สังคมเมืองและสังคมชนบท โดยทำหน้าที่เป็นกระจกเงา ที่สะท้อนเรื่องราวความเป็นจริงของสังคมและให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผล กระทบจาก การเปลี่ยนแปลงของสังคม ด้วยวิธีคิด คือ การสร้างคนและสร้างนวัตกรรม สร้างความเปลี่ยนแปลงแก่สังคม

วิสัยทัศน์ของมูลนิธิกระจกเงา เช่น การสร้างคน คือการสร้างนักกิจกรรมด้วยกระบวนการ อาสาสมัคร เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมต่อกิจกรรมทางสังคม เนื่องจาก ปัญหาสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนและมี ปริมาณมากมายเกินกว่าคนเล็ก ๆ เพียงไม่กี่คนจะแบกรับไว้ได้ และปัญหาสังคมไม่มีทางหมดไป หากผู้คนส่วนใหญ่ไม่ร่วมกันรับรู้และแก้ไข การสร้าง คนจึงเป็นต้นทางของการ แก้ปัญหาสังคม การสร้างนวัตกรรม เพื่อวิเคราะห์ปัญหา และออกแบบกระบวนการแก้ปัญหาสังคมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมที่สอดคล้อง ไปกับปรากฏการณ์ทางสังคมในปัจจุบัน และการสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญ

จึงสรุปได้ว่า รูปแบบการดำเนินงานของ องค์การสาธารณประโยชน์ ได้แก่ เครือข่ายสลัม 4 ภาค มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เครือข่ายศูนย์คนไร้บ้าน ตลอดจน มูลนิธิกระจกเงา ที่ผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการจัดสวัสดิการสังคม ด้านคนไร้ที่พึ่ง เพื่อศึกษาแนวทางการจัดบริการสวัสดิการสังคมในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลกต่อไป

3. แนวคิดเกี่ยวกับงานนิคมสร้างตนเองและงานเกี่ยวกับโครงการบ้าน

น้อยในนิคมสร้างตนเอง

1) งานเกี่ยวกับนิคมสร้างตนเอง

ความเป็นมา

งานนิคมสร้างตนเองเป็นการจัดสวัสดิการรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ที่เดือนร้อนไม่มีที่ดินทำกิน ซึ่งได้ดำเนินการมาพร้อมกับการก่อตั้งกรมประชาสงเคราะห์ เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2483 หรือปัจจุบันคือ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดย ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ได้มีแนวคิดที่จะนำที่ดินรกร้างว่างเปล่ามาใช้ประโยชน์ เพื่อช่วยเหลือคนยากจนให้มีที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ในลักษณะชุมชน ที่เป็นระเบียบ พัฒนาให้มีรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แล้วให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงนั้น ชุมชนที่เกิดขึ้นนี้เรียกว่า “นิคมสร้างตนเอง” และราษฎรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินเรียกว่า “สมาชิกนิคม” นิคมสร้างตนเองแห่งแรกที่ได้รับจัดตั้งขึ้นคือ “นิคมสร้างตนเอง จังหวัดลพบุรีและจังหวัดสระบุรี” (กองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สืบค้น <http://www.bsd.dsdw.go.th/index.php/> สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 ต.ค.2563 เวลา 13.30 น.)

ในปี พ.ศ. 2485 ได้มีการตราพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพขึ้น เพื่อให้กรมประชาสงเคราะห์ ในขณะนั้น ได้จัดตั้งนิคมสร้างตนเอง ต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติดังกล่าวเมื่อปี พ.ศ. 2504 และครั้งสุดท้ายได้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติ จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2485 และ พ.ศ. 2504 โดยใช้พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 ในรัฐบาล ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2550 บังคับใช้มาจนถึงปัจจุบัน

การจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง ในระยะแรกมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อช่วยเหลือราษฎรยากจนที่ขาดแคลนที่ดินทำกิน และเพื่อแก้ไขปัญหาการอพยพเข้ามาหางานทำในเมืองจนเกิดปัญหาสังคมเมือง แต่หลังจากได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจซึ่งปรากฏรูปแบบชัดเจน เมื่อมีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) เป็นต้นมา การจัดนิคมสร้างตนเอง ได้ถูกนำมาใช้เป็นกลไกหรือเครื่องมือของรัฐในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความมั่นคงของชาติ โดยการเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเป็นทุนในการพัฒนาเศรษฐกิจของ

ประเทศให้มีอัตราการเจริญเติบโตอย่างเต็มที่และอย่างรวดเร็วที่สุด โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า เมื่อประเทศพัฒนาเศรษฐกิจเจริญเติบโตมากๆ แล้วผลดีจากการพัฒนานี้ก็จะค่อยๆ ตกแก่ประชาชนทุกคนในสังคม เสมือนน้ำหยดรินลงสู่เบื้องล่าง หรือที่เรียกกันว่า trickled-down effect ซึ่งจะนำไปสู่การอำนวยความสะดวกในการเข้าพัฒนาชนบท และแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเอง (กิติพัฒน์ นนทปัทมดลย์, 2548 : 13)

การเร่งรัดและมุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจดังกล่าวนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อรัฐบาลที่ต้องรับผิดชอบในการแก้ไขตามมาหลายประการ เช่น การอพยพราษฎรเขตน้ำท่วมจากการสร้างเขื่อน ปัญหาความมั่นคงในเขตพื้นที่กองทัพภาคต่าง ๆ และปัญหาชนกลุ่มน้อยในเขตชายแดนภาคใต้ เป็นต้น นอกจากนี้การมุ่งที่จะเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้ได้ตามเป้าหมาย จำเป็นต้องอาศัยหน่วยผลิตขนาดใหญ่ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งกลไกสำคัญที่รัฐบาลนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา คือ "งานนิคมสร้างตนเอง"

การดำเนินงานจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง

1. การวางแผนจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง มีวิธีการ คือ ขั้นแรก

เป็นการสำรวจและเลือกที่ดิน และมีการจัดทำโครงการจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง การจำแนกประเภทที่ดิน และการขอใช้พื้นที่จัดตั้งนิคมสร้างตนเอง จัดตั้งและดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนนิคมสร้างตนเองและการใช้ที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ในแต่ละนิคม หลังจากนั้น จะจัดแบ่งพื้นที่ในเขตนิคมสร้างตนเองออกเป็นบริเวณที่ดินสำหรับการอยู่อาศัย ที่ดินสำหรับการประกอบอาชีพ บริเวณตลาดหรือการค้า บริเวณป่าสงวน จำนวน ร้อยละ 20 เพื่อป้องกันการรักษาต้นน้ำลำธาร ความชุ่มชื้น และสิ่งแวดล้อม กำหนดให้มีเส้นทางคมนาคม เชื่อมโยงพื้นที่ติดต่อกันทั่วทั้งนิคมสร้างตนเอง และนอกพื้นที่นิคมสร้างตนเอง แล้วจึงดำเนินการจัดวางผังแปลงที่ดินเพื่อให้สมาชิก ใช้อาศัย และประกอบอาชีพ

2. การคัดเลือกราษฎรเข้าเป็นสมาชิกนิคมมีวิธีการคือ เมื่อได้

ดำเนินการตามขั้นตอนขั้นต้นดังกล่าวแล้ว จะมีการดำเนินงาน คัดเลือกสมาชิกนิคมเข้าประกอบอาชีพ และอยู่อาศัยในนิคมสร้างตนเอง โดยจะมีคณะกรรมการชุดหนึ่งพิจารณาคัดเลือกตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสร้างตนเองแต่ละแห่ง ซึ่งจะกำหนดคุณสมบัติการเป็นสมาชิกนิคมแตกต่างกันไป ซึ่งตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ได้กำหนดคุณสมบัติของราษฎรที่จะเป็นสมาชิกนิคม ไว้ในมาตรา 22 ดังนี้

(1) มีสัญชาติไทย

(2) บรรลุนิติภาวะและเป็นหัวหน้าครอบครัว

(3) มีความประพฤติดี และสนใจปฏิบัติตามระเบียบที่
อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการกำหนด

(4) สามารถประกอบการเกษตรได้ตามระเบียบที่อธิบดี
กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการกำหนด

(5) ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

(6) ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือมีเพียงเล็กน้อยไม่
พอแก่การครองชีพ

(7) ไม่มีอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งในขณะนั้นพอแก่การ
ครองชีพ

ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าว ตามมาตรา 23 ให้มี
คณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกราษฎรเข้าเป็นสมาชิกนิคมสร้างตนเอง แล้วให้ผู้ปกครองนิคมแสดง
เขตที่ดินที่จัดแบ่งให้แก่ผู้นั้นไว้ในแผนผังที่ดินของนิคมสร้างตนเอง และให้ทำประกาศปิดไว้ ณ ที่ทำ
การนิคมสร้างตนเอง พร้อมทั้งทำหนังสือแจ้งให้ไปรับมอบที่ดินภายในเวลาที่กำหนด

3. การจัดให้สมาชิกนิคมเข้าครอบครองที่ดินมีวิธีการ คือ เมื่อ
คณะกรรมการได้พิจารณาคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติครบถ้วนเป็นสมาชิกนิคมแล้ว นิคมสร้างตนเอง
จะจัดให้สมาชิกนิคมเข้าอยู่อาศัยและทำกินในที่ดินตามแผนผังที่วางไว้ รายละเอียด จำนวน 25 ไร่แต่ถ้า
ครอบครัวใดมีบุคคลในครอบครัวเกินกว่า 5 คน อาจพิจารณาให้ได้รับการจัดสรรที่ดินเพิ่มขึ้นอีกแต่
ต้องไม่เกิน 50 ไร่

4. การพัฒนาและถนอมสภาพนิคมสร้างตนเองมีวิธีการ คือ กรม
พัฒนาสังคมและสวัสดิการได้กำหนดรูปแบบการพัฒนาในลักษณะสมบูรณ์แบบมาใช้ อย่างมี
ประสิทธิภาพ เพื่อยกระดับการครองชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกนิคมให้ดีขึ้น โดยวิธีการให้
ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข การปกครอง ฯลฯ และหลังจาก
การพัฒนาตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำหนดไว้เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2531 ดังต่อไปนี้

(1) ได้มีการวางผังแปลงที่ดิน และจัดราษฎรเข้า
ครอบครองทำกินครบถ้วนตามสภาพที่ดินที่จัดสรร

(2) การจัดสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน เสร็จสมบูรณ์
ตามผังที่วางไว้ หรือตามสมควรแก่สภาพท้องถิ่นนั้นๆ หรือเพียงพอที่จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาการ
ครองชีพ

(3) ประชาชนได้ตั้งเคหะสถาน ซึ่งมีมาตรฐานไม่ต่ำกว่า มาตรฐานทั่วไปของเกษตรกรในท้องถิ่นใกล้เคียง เป็นหลักแหล่ง และประกอบอาชีพ มีรายได้เฉลี่ย ต่อคนต่อปี ไม่น้อยกว่ารายได้เฉลี่ยของเกษตรกรในท้องถิ่นใกล้เคียง

(4) ได้ออกหนังสือแสดงการทำประโยชน์ (น.ค.3) ให้แก่ สมาชิกนิคมครบถ้วนแล้ว

เมื่อนิคมสร้างตนเองแห่งใด ได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังกล่าว เสร็จสิ้นแล้ว กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จะ ดำเนินการถอนสภาพนิคมสร้างตนเองแห่งนั้น ตามกฎหมาย โดยให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประกาศวันสิ้นสภาพ ในราชกิจจานุเบกษา หลังจากนั้น จึงจะ ส่งมอบให้ฝ่ายปกครอง จังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องรับดำเนินการต่อไป

การบริหาร

นิคมสร้างตนเองมีโครงสร้างการบริหารตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์พ.ศ. 2559 ภายใต้ กองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ โดยแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร และ ฝ่ายพัฒนา นิคม โดยมีตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดของหน่วยงาน ที่เป็นไปตาม พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 คือ ตำแหน่ง ผู้ปกครองนิคมสร้างตนเอง ซึ่งมีหน้าที่หลักในการวางแผน บริหาร จัดการ จัดระบบงาน อำนวยการ สั่งราชการ มอบหมาย กำกับ แนะนำ ตรวจสอบประเมินผลงาน ตัดสินใจ และแก้ปัญหาในงานในหน้าที่ความรับผิดชอบและคุณภาพที่สูงมากในด้านการดำเนินการ เกี่ยวกับการจัดที่ดินให้สมาชิกนิคมสร้างตนเองการบริหารงานที่ดิน การใช้ประโยชน์ในที่ดิน การออก หนังสือสำคัญ เอกสารสิทธิ์หนังสือรับรองต่างๆ งานพัฒนาศักยภาพ และส่งเสริมอาชีพ ให้แก่สมาชิก นิคมสร้างตนเอง งานบริหารสินเชื่อเงินทุนหมุนเวียนต่าง ๆ งานพัฒนาระบบฐานข้อมูลของนิคมสร้าง ตนเอง (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2564)

ภาพที่ 3 แสดงโครงสร้างการบริหารนิคมสร้างตนเอง

ที่มา: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ (2564)

ประเภทราษฎรที่อาศัยทำกินในนิคมสร้างตนเอง แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้ (กองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สืบค้น <http://www.bsd.dsdw.go.th/index.php/> สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 ต.ค.2563 เวลา 13.30 น.)

1. สมาชิกนิคม หมายถึง ราษฎรยากจนไม่มีที่อยู่อาศัยและทำกิน ได้รับการคัดเลือกให้อพยพตนเองและครอบครัว เข้าไปตั้งถิ่นฐานตามแปลงที่ดินที่ได้จัดทำผังแปลงไว้แล้ว โดยทั่วไปจะจัดให้ครอบครัวละ 25 ไร่ แบ่งเป็นที่อยู่อาศัย 2 ไร่ และที่ดินทำกิน 23 ไร่ สำหรับนิคมสร้างตนเองบริเวณภาคใต้หรือนิคมสร้างตนเองที่มีการอพยพออกจากเขตน้ำท่วม ได้จัดสรรให้ครอบครัวละ 18 ไร่ ราษฎรที่เข้าเป็นสมาชิกนิคมเมื่อเข้าอยู่อาศัยและทำกินในที่ดินตามหลักเกณฑ์ของพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 แล้ว กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการจะออกหนังสือแสดงการทำประโยชน์ (น.ค.3) เพื่อนำไปขออนุญาตที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินต่อไป

2. ราษฎรที่เข้าครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินก่อนที่จะมีการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองราษฎรประเภทนี้หากมีหลักฐานแสดงการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินมาก่อนการจัดตั้งนิคมฯ เช่น ส.ค.1 หรือ น.ส.3 ให้ถือว่าที่ดินนั้นมิใช่ที่ดินของรัฐที่จะนำมาจัดสรรให้ราษฎรทั่วไปได้ แต่ถ้าราษฎรที่เข้าครอบครองทำประโยชน์อยู่ก่อนการจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง ไม่มีเอกสารใดๆมาแสดงสิทธิ์ จะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 โดยสมัครเข้าเป็นสมาชิกนิคมก่อน

3. ราษฎรที่เข้ามาครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินหลังการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองในระยะบุกเบิกป่าเพื่อจัดผังแปลง ทำให้ที่ดินเกิดข้อจำกัดในด้านการบริหารจัดการที่ดินทำให้การจัดสรรที่ดินไม่ทันความต้องการของราษฎร จึงมีราษฎรบางส่วนเข้าครอบครองที่ดินในเขตนิคมสร้างตนเองโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ต่อมาต้องยอมรับราษฎรเหล่านี้ว่าเขาเป็นราษฎรที่จะต้องให้การพัฒนาเช่นเดียวกัน โดยให้ราษฎรสมัครเข้าเป็นสมาชิกนิคม และดำเนินการออกหนังสือแสดงการทำประโยชน์ในที่ดินต่อไป

ประเภทหนังสือแสดงสิทธิ์ที่ดินที่ออกให้สมาชิกนิคม แบ่งเป็น 2 ประเภทดังต่อไปนี้ (กองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สืบค้น <http://www.bsd.dsdw.go.th/index.php/> สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 ต.ค.2563 เวลา 13.30 น.)

1. หนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดิน (น.ค.1) ออกให้เมื่อสมาชิกนิคมได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดิน ตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511

2. หนังสือแสดงการทำประโยชน์ (น.ค.3) ออกให้เมื่อสมาชิกนิคมมีคุณสมบัติครบถ้วน ตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511

รูปแบบการพัฒนานิคมสร้างตนเอง เป็นรูปแบบในลักษณะสมบูรณ์แบบเพื่อยกระดับการครองชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกนิคมมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาสาธารณูปโภคซึ่งเป็นการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน เพื่ออำนวยความสะดวกและสร้างความปลอดภัยในแก่ชุมชน ได้แก่ การสร้างถนนเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านภายในนิคม ฯ และถนนติดต่อภายนอกชุมชน เพื่อเพิ่มเส้นทางคมนาคมลำเลียงผลผลิตทางการเกษตรไปจำหน่าย จัดหาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค เช่น การขุดบ่อผิวดิน การขุดบ่อน้ำบาดาล และระบบประปาเพื่อให้ราษฎรมีน้ำใช้อย่างเพียงพอเพียงตลอดปี และจัดสร้างระบบชลประทานขนาดเล็กหรือการพัฒนาแหล่งน้ำต่างๆ เช่น อ่างเก็บน้ำ ฝายน้ำล้น สระน้ำ เพื่อเน้นการส่งเสริมให้สมาชิกนิคมสามารถประกอบอาชีพหลักได้ตลอดฤดูกาล นอกจากนี้ยังมีการขยายไฟฟ้าเข้าสู่ผังจัดสรรและบริการสวัสดิการสาธารณะอื่นๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) สถานีตำรวจ ตลาดร้านค้าชุมชน และย่านเศรษฐกิจการค้าของชุมชน ในบริเวณเขตนิคมฯ เป็นต้น

2. การพัฒนาอาชีพครบวงจร ตามมาตรา 9 ของพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2550 ได้กำหนดให้สมาชิกนิคมฯ ต้องใช้ที่ดินที่ได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์เฉพาะเพื่อการเกษตรตามระเบียบที่อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการกำหนด โดยอนุมัติรัฐมนตรี ถ้าจะทำการอย่างอื่นด้วยต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดี ดังนั้นจึงมีการนำรูปแบบของการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมในลักษณะครบวงจร เพื่อให้สมาชิกนิคมฯ มีรายได้สูงขึ้นอย่างมั่นคงจนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ แสดงเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 4 รูปแบบการพัฒนาอาชีพเกษตรกรในลักษณะครบวงจร

ที่มา : “แนวทางการสร้างหมู่บ้านครอบครัวผาสุกในนิคมสร้างตนเอง” (ม.ป.ป.) [ออนไลน์]

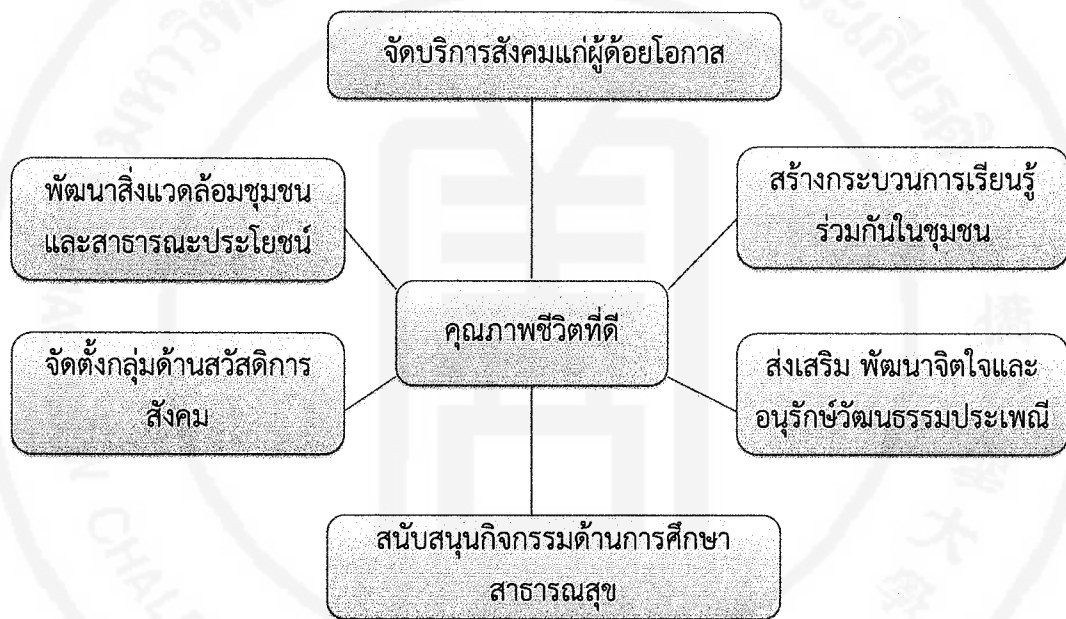
แหล่งที่มา : <http://library.mol.go.th/opac/ebook/00565.1.pdf>. (25 ตุลาคม 2563)

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอาชีพลักษณะครบวงจรดังกล่าวนี้อาจสามารถดำเนินการได้ในหลายลักษณะกล่าวคือ โครงการที่ใช้งบประมาณปกติ โครงการความช่วยเหลือจากต่างประเทศแบบให้เปล่า (Grant) และระบบเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจากต่างประเทศ (Loan) โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น โครงการพัฒนารณรงค์การใช้หญ้าแฝก เป็นต้น โครงการร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ (Joint Venture) เช่น โครงการส่งเสริมการทำสวนยางในนิคมสร้างตนเอง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม เป็นต้น

3. การพัฒนาสังคมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต เป็นการดำเนินงานที่มุ่งให้ครอบครัวและชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือได้รับการตอบสนองความต้องการตามสิทธิขั้นพื้นฐานที่ควรจะได้รับทั้งด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสาธารณสุข ด้านการมีรายได้และการมีงานทำ ตลอดจนด้านการพัฒนาจิตใจและสิ่งแวดล้อม โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านเป็นเครื่องมือในการพัฒนา นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพิ่มศักยภาพของสมาชิกนิคมสร้างตนเอง ให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติสุขในรูปแบบของกลุ่ม ระดับประชาชน เช่น

ผู้นำชนบท ผู้นำเยาวชน เป็นต้น นอกจากนี้ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส และผู้ที่ถูกทอดทิ้งทางสังคม(Social Exclusion) จะต้องได้รับการดูแลจากครอบครัวและชุมชนเป็นพื้นฐาน ในภาพรวมของระบบการพัฒนาจะใช้องค์กรประชาชนเป็นกลไกหลักในการให้บริการสวัสดิการสังคมของรัฐไปสู่ชาวบ้านในระดับชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน และศูนย์ส่งเสริมสุขภาพประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

ภาพที่ 5 รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต

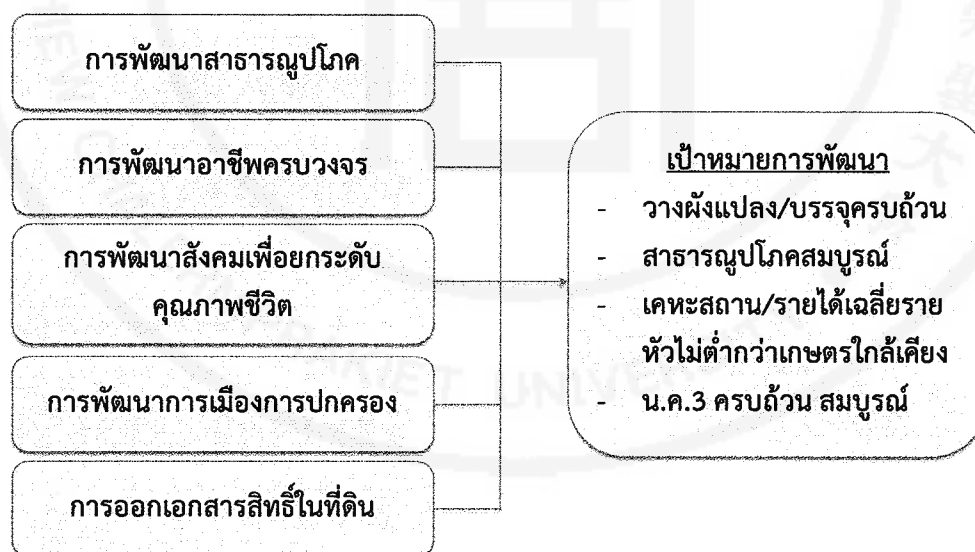
ที่มา : “แนวทางการสร้างหมู่บ้านครอบครัวมาสุกในนิคมสร้างตนเอง” (ม.ป.ป.) [ออนไลน์]

แหล่งที่มา : <http://library.mol.go.th/opac/ebook/00565.1.pdf>. (25 ตุลาคม 2563)

4. การพัฒนาการเมืองการปกครอง ในอดีตที่เริ่มจัดตั้งนิคมสร้างตนเองตามพระราชกฤษฎีกา ของนิคมสร้างตนเองแต่ละแห่งนั้นได้มีการดำเนินการโดย กำหนดรูปแบบการปกครองในนิคมสร้างตนเอง โดยแบ่งพื้นที่เป็นเขตมีหัวหน้าเขตซึ่งมาจากการเลือกตั้งของสมาชิกนิคม และคณะกรรมการส่งเสริมเขต รับผิดชอบการปกครองในเขตพื้นที่ของตนเอง ภายใต้การส่งเสริมและสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ประจำนิคม ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกนิคมได้เรียนรู้ระบบการปกครองตนเองตามแนวทางของประชาธิปไตย และเน้นการวางรากฐานก่อนส่งมอบให้จังหวัด อำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ปกครองท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รับผิดชอบดำเนินงานในรูปแบบของการปกครองส่วนท้องถิ่น ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งเทศบาล หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลต่อไป

5. การออกเอกสารสิทธิในที่ดินการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ และขั้นตอนกระบวนการของการจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง ซึ่งนอกจากจะเน้นการจัดสรรที่ดินแก่ราษฎรแล้ว ยังจะต้องดำเนินการให้สมาชิกนิคมได้รับกรรมสิทธิในที่ดินเป็นของตนเอง และเป็นมรดกตกทอดไปยังลูกหลาน ซึ่งตามมาตรา 11 และ 12 ของพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 ได้กำหนดเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ว่า “...เมื่อสมาชิกนิคมได้ทำประโยชน์ในที่ดินแล้วและได้เป็นสมาชิกนิคมมาเกินกว่า 5 ปี ทั้งได้ชำระเงินช่วยเหลือที่รัฐบาลได้ลงไปชำระหนี้เกี่ยวกับกิจการของนิคมฯ ให้แก่ทางราชการเรียบร้อยแล้ว ให้ออกหนังสือแสดงการทำประโยชน์ (น.ค.3) ให้แก่ผู้นั้น ซึ่งผู้ได้รับหนังสือแสดงการทำประโยชน์แล้วจะไปขอให้ออกโฉนดที่ดิน หรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์สำหรับที่ดินนั้น ตามประมวลกฎหมายที่ดินได้ และภายใน 5 ปีนับแต่วันที่ได้รับโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ในที่ดิน ผู้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิในที่ดินจะโอนไปยังผู้อื่นไม่ได้ นอกจากการตกทอดโดยทางมรดก...”

ภาพที่ 6 สรุปรูปแบบการพัฒนานิคมสร้างตนเองในลักษณะสมบูรณ์แบบ

ที่มา : “แนวทางการสร้างหมู่บ้านครอบครัวมาสุกในนิคมสร้างตนเอง” (ม.ป.ป.) [ออนไลน์]

แหล่งที่มา : <http://library.mol.go.th/opac/ebook/00565.1.pdf>. (25 ตุลาคม 2563)

ประเภทของนิคมสร้างตนเอง การดำเนินการจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง
จำแนกเป็นประเภทของนิคม ได้ 5 ประเภท ดังนี้

1) นิคมสร้างตนเองในลักษณะช่วยเหลือราษฎรโดยทั่วไป

จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาราษฎรไม่มีที่ดินทำกินและยากจน เช่น ราษฎรจากแหล่งเสื่อมโทรม ราษฎรที่ถูกทางราชการสั่งยกเลิกอาชีพ ราษฎรที่ถูกขับไล่จากการใช้ที่ดินของทางราชการ เป็นต้น ปัจจุบันมีจำนวน 15 นิคม

2) นิคมสร้างตนเองในลักษณะช่วยเหลืออพยพราษฎรจากเขตนํ้าท่วม จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2503 เพื่อช่วยเหลือราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อนจากการสร้างเขื่อนชลประทาน เขื่อนพลังงานไฟฟ้า และเขื่อนเอนกประสงค์ทุกแห่ง ปัจจุบันมีจำนวน 11 นิคม

3) นิคมสร้างตนเองในลักษณะช่วยเหลือราษฎรในเขตจังหวัดชายแดนและเขตแทรกซึมของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์จัดตั้งขึ้นเพื่อความมั่นคงของประเทศ และให้การบำรุงขวัญราษฎรที่อยู่ห่างไกลตามแนวชายแดน และอยู่ในเขตปฏิบัติการของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ โดยให้ความช่วยเหลือในด้านการประกอบอาชีพการศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภคต่างๆ และจัดกำลังป้องกันรักษาความสงบ ปัจจุบันมีจำนวน 9 นิคม

4) นิคมสร้างตนเองในลักษณะช่วยเหลือราษฎรเพื่อเป้าหมายทางการเมืองและเศรษฐกิจ จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2504 เพื่อความมั่นคงและปลอดภัยของประเทศใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่การปกครองเข้าไปไม่ถึง โดยการอพยพราษฎรไทยพุทธไปอยู่ร่วมกับราษฎรไทยมุสลิม โดยส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางด้านสาธารณูปโภคและอาชีพ ปัจจุบันมีจำนวน 5 นิคม

5) นิคมสร้างตนเองในลักษณะพิเศษเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและแก้ไขปัญหาทางการปกครอง จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ราษฎรได้รู้จักอาชีพใหม่ๆ ที่คนไทยไม่คุ้นเคยซึ่งสามารถยึดเป็นพื้นฐานที่มั่นคงในทางเศรษฐกิจและขยายให้เพิ่มมากขึ้นต่อไปในอนาคตได้ และเพื่อแก้ไขข้อพิพาทระหว่างรัฐบาลกับราษฎร และระหว่างราษฎรกับราษฎร ปัจจุบันมีจำนวน 4 นิคม

จำนวนนิคมสร้างตนเองที่ยังดำเนินการอยู่ในปี ปัจจุบัน พ.ศ.2564

การดำเนินการจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง ในปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2564 ยังคงเหลือนิคมสร้างตนเอง จำนวน 44 นิคม จาก 35 จังหวัด ดังต่อไปนี้

1) นิคมสร้างตนเองพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี 2) นิคมสร้างตนเองจังหวัดลพบุรี จังหวัดลพบุรี 3) นิคมสร้างตนเองตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ 4) นิคมสร้างตนเองจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 5) นิคมสร้างตนเองจังหวัดระยอง จังหวัดระยอง 6) นิคมสร้างตนเองท้ายเหมือง จังหวัดพังงา 7) นิคมสร้างตนเองพิมาย จังหวัดนครราชสีมา 8) นิคมสร้างตนเองเชียงพิณ จังหวัดอุดรธานี 9) นิคมสร้างตนเองห้วยคล้า จังหวัดศรีสะเกษ (อยู่ระหว่างการถอนสภาพ) 10) นิคมสร้างตนเองขุนทะเล จังหวัดสุราษฎร์ธานี 11) นิคมสร้างตนเองเทพา จังหวัดสงขลา 12) นิคมสร้างตนเองรัตภูมิ จังหวัดสงขลา 13) นิคมสร้างตนเองธารโต จังหวัดยะลา 14) นิคม

สร้างตนเองโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 15) นิคมสร้างตนเองทุ่งโพธิ์ทะเล จังหวัดกำแพงเพชร 16) นิคมสร้างตนเองเขื่อนภูมิพล จังหวัดเชียงใหม่ 17) นิคมสร้างตนเองกวิลุม จังหวัดลำปาง 18) นิคมสร้างตนเองลำน้ำน่าน จังหวัดอุตรดิตถ์ 19) นิคมสร้างตนเองกระเสี้ยว จังหวัดสุพรรณบุรี 20) นิคมสร้างตนเองลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์ 21) นิคมสร้างตนเองห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี 22) นิคมสร้างตนเองลำน้ำอูน จังหวัดสกลนคร 23) นิคมสร้างตนเองโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู 24) นิคมสร้างตนเองลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา 25) นิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น 26) นิคมสร้างตนเองลำโดมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี 27) นิคมสร้างตนเองโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย 28) นิคมสร้างตนเองคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร 29) นิคมสร้างตนเองปราสาท จังหวัดสุรินทร์ 30) นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ 31) นิคมสร้างตนเองภูมินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 32) นิคมสร้างตนเองคลองน้ำใส จังหวัดสระแก้ว 33) นิคมสร้างตนเองควนขนุน จังหวัดพัทลุง 34) นิคมสร้างตนเองพระแสง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 35) นิคมสร้างตนเองลำโตมใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี 36) นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ จังหวัดยะลา 37) นิคมสร้างตนเองสุคีริน จังหวัดนราธิวาส 38) นิคมสร้างตนเองศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส 39) นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ จังหวัดสตูล 40) นิคมสร้างตนเองเบตง จังหวัดยะลา 41) นิคมสร้างตนเองปากจั่น จังหวัดระนอง 42) นิคมสร้างตนเองเลี้ยงไหม จังหวัดสุรินทร์ 43) นิคมสร้างตนเองทุ่งसान จังหวัดพิษณุโลก และ 44) นิคมสร้างตนเองบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

กล่าวโดยสรุปได้ว่า นิคมสร้างตนเอง เป็นการจัดสวัสดิการรูปแบบหนึ่งตามกฎหมายจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ เป็นการที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ที่ดินร้อนไม่มีที่ดินทำกิน ให้ได้รับการจัดสรรที่ดิน และให้อพยพครอบครัวเข้าไปตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพ อยู่อาศัย และส่งเสริมให้ประชาชนได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของตนเอง และเป็นมรดกตกทอดไปสู่บุตรหลานโดยการจัดตั้งนิคมสร้างตนเองตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสร้างตนเองแต่ละแห่งนั้นมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อจัดสรรที่ดินให้ราษฎรเป้าหมาย อพยพครอบครัวเข้าไปตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพ และอยู่อาศัยในนิคมสร้างตนเองอย่างเป็นระเบียบและถาวร พร้อมทั้งส่งเสริมให้ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้นเป็นของตนเอง และเป็นมรดกตกทอดไปสู่บุตรหลาน
2. เพื่อพัฒนานิคมสร้างตนเอง ด้านต่างๆ ให้สมาชิกนิคมมีรายได้ และความเป็นอยู่สูงขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถช่วยตนเองและชุมชนได้
3. เพื่อสนองนโยบายของรัฐ ในลักษณะโครงการพิเศษ ตามมติคณะรัฐมนตรีในการแก้ปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง

โดยในปัจจุบัน ปีพ.ศ. 2564 ในเขตพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก มีราษฎรยากจน ไม่มีที่อยู่อาศัยและทำกิน ได้รับการจัดสวัสดิการสังคมประเภทนิตยภัตตนเอง และได้รับการคัดเลือกให้อพยพตนเองและครอบครัว เข้าไปตั้งถิ่นฐานตามแปลงที่ดินที่ได้จัดทำผังแปลงไว้ ตามลักษณะของประเภทนิตยภัตดังกล่าว จำนวน 2 นิตยภัต คือ นิตยภัตตนเองทุ่งสานและนิตยภัตตนเองบางระกำ ซึ่งเป็นนิตยภัตตนเองในลักษณะพิเศษเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและแก้ไขปัญหาทางการปกครอง

2) งานเกี่ยวกับโครงการบ้านน้อยในนิตยภัตตนเอง

ความเป็นมา

สำหรับการดำเนินงานของโครงการบ้านน้อยในนิตยภัตตนเอง นั้น ถือได้ว่า เป็นภารกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกันกับงานนิตยภัตตนเอง ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิตยภัตตนเอง ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ตามก็อาจจะถือได้ว่าเป็นงาน “คนละเรื่องเดียวกัน” ก็ว่าได้ เพราะเป็นที่ตั้งที่มีความพร้อมด้านสถานที่ ของหน่วยงานราชการในสังกัดเดียวกัน คือ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ดังนั้น โครงการบ้านน้อยในนิตยภัตตนเอง ซึ่งเป็นนโยบายที่รัฐบาลของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2559 (เดือนตุลาคม 2558 -เดือนกันยายน 2559) ได้จัดสวัสดิการให้กับประชาชนแบบสถาบัน โดยได้ให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำของคนในสังคมและการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ เน้นการป้องกันและการแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาคนขอทานซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาการค้ำมนุษย์ รวมทั้งพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคม การสงเคราะห์ผู้ยากไร้ตามอัตภาพ การพัฒนาศักยภาพผู้ไร้บ้าน ไร้ญาติขาดมิตร ตลอดจนคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ์ จัดสวัสดิการช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส โดยเฉพาะการจัดระเบียบคนขอทานที่ดำเนินการ ตามพระราชบัญญัติการควบคุมการขอทาน พ.ศ.2559 ด้วยการนำเข้าสู่กระบวนการคุ้มครอง ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ตามโครงการธัญบุรีโมเดล ทั้งนี้เพื่อบำบัด พื้นฟู และพัฒนาศักยภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และการประกอบอาชีพ โดยมีความมุ่งหวังว่าจะช่วยให้คนขอทานมีอาชีพที่มั่นคง ถาวร ไม่กลับมาขอทาน ซึ่งเป็นการลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการทำการเกษตร พื้นฟูธรรมชาติ ลดการใช้สารเคมี ซึ่งผู้ใช้บริการจะสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในภูมิลำเนาของตนเอง โดยได้ดำเนินการนำร่องในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งชาย-หญิง ธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ก่อนขยายผลไปยังสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้ประกอบอาชีพ มีรายได้ในการเลี้ยง

ดูตนเองและพึ่งตนเองได้

2. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีที่พักอาศัยและกลับสู่สังคมอย่าง
ยั่งยืน

3. เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่ผ่านการพัฒนาแล้ว ได้ดำรงชีวิต
อิสระอย่างมีเกียรติมีศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ ไม่กลับมาเร่ร่อนหรือขอทานซ้ำ

4. เพื่อให้ชุมชนและสังคมได้มีความคุ้นเคยและมีความรู้ ความ
เข้าใจและทัศนคติที่ถูกต้องต่อคนขอทาน คนเร่ร่อนและคนไร้ที่พึ่ง

ขั้นตอนในการดำเนินงาน

หลังจากการดำเนินการตามโครงการธัญบุรีโมเดล ถึงแม้ว่าจะมีผู้ที่ผ่าน
การบำบัดฟื้นฟู โดยสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง มีพัฒนาการที่ดีขึ้นทั้งร่างกาย จิตใจ การใช้ชีวิตอยู่
ร่วมกับผู้อื่นในสังคม และมีศักยภาพในการประกอบอาชีพด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามยังพบว่ายังมี
ข้อจำกัดในเรื่องการกลับคืนสู่ครอบครัวและสังคมซึ่งเป็นเป้าหมายสุดท้าย กล่าวคือ เนื่องจากการใช้
ชีวิตในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เป็นการอาศัยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด และต้องปฏิบัติ
ตามกฎระเบียบที่ใช้กับผู้ให้บริการจำนวนมาก(แห่งละประมาณ 200-500 คน) จึงมีความแตกต่างจาก
การใช้ชีวิตอิสระในสังคมภายนอก ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐจึง มีการคัดเลือกผู้ที่ผ่านการฟื้นฟูตาม
โครงการธัญบุรีโมเดลดังกล่าว ไปประกอบอาชีพและใช้ชีวิตอิสระในบ้านพักแบบส่วนตัว ที่จัดให้ใน
นิคมสร้างตนเอง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความพร้อมในด้านพื้นที่ จึงมีการดำเนินโครงการ “สร้างชีวิต
ใหม่ให้คนขอทาน คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง” หรือ “โครงการบ้านน้อยในนิคม” ขึ้น เพื่อให้ได้มีโอกาส
เข้าถึงบริการสวัสดิการจากรัฐ มีอาชีพเลี้ยงดูตนเองได้และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข
มีเกียรติและมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ไม่กลับมาเร่ร่อนหรือขอทานซ้ำอีก โดยสถานที่ดำเนินการ
ในการทดลองใช้ชีวิตดังกล่าวของผู้ใช้บริการ ในบ้านพักแบบส่วนตัว แบบคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคา
มุงกระเบื้อง ขนาด 3x3 ตารางเมตร มีห้องน้ำในตัว ซึ่งตั้งอยู่บริเวณที่ทำกรานิคมสร้างตนเอง
ที่มีความพร้อม จำนวน 24 นิคม จากนิคมสร้างตนเองที่มีอยู่ทั่วประเทศทุกภูมิภาค จำนวน 44 นิคม ดังนี้
1) นิคมสร้างตนเองทุ่งสาน จ.พิษณุโลก 2) นิคมสร้างตนเองลำตะคอง จ.นครราชสีมา 3) นิคมสร้าง
ตนเองห้วยหลวง จ.อุดรธานี 4) นิคมสร้างตนเองปราสาท จ.สุรินทร์ 5) นิคมสร้างตนเอง
ประจวบคีรีขันธ์ จ.ประจวบคีรีขันธ์ 6) นิคมสร้างตนเองกระเสียว จ.สุพรรณบุรี 7) นิคมสร้างตนเอง
กัวลม จ.ลำปาง 8) นิคมสร้างตนเองอุบลรัตน์จ.ขอนแก่น 9) นิคมสร้างตนเองคำสร้อย จ.มุกดาหาร
10) นิคมสร้างตนเองโนนสัง จ.หนองบัวลำภู 11)นิคมสร้างตนเองลพบุรี จ.ลพบุรี 12)นิคมสร้างตนเอง
เชียงพิณ จ.อุดรธานี 13)นิคมสร้างตนเองตากฟ้า จ.นครสวรรค์ 14) นิคมสร้างตนเองบางระกำ
จ.พิษณุโลก 15) นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด จ.บุรีรัมย์ 16) นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ จ.สตูล
17) นิคมสร้างตนเองพิมาย จ.นครราชสีมา 18) นิคมสร้างตนเองรัตภูมิ จ.สงขลา19) นิคมสร้างตนเอง
ลำโดมน้อย จ.อุบลราชธานี 20) นิคมสร้างตนเองลำโดมใหญ่ จ.อุบลราชธานี 21) นิคมสร้างตนเอง

ลำน้ำน่าน จ.อุตรดิตถ์ 22) นิคมสร้างตนเองลำปาว จ.กาฬสินธุ์ 23) นิคมสร้างตนเองเลี้ยงไหม จ.สุรินทร์ และ 24) นิคมสร้างตนเองกุดินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์

ซึ่งการดำเนินงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ดังกล่าว ภาครัฐได้มีการดำเนินงานมาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2559 ในนิคมสร้างตนเอง จำนวน 5 แห่ง เป็นพื้นที่นำร่องซึ่งประกอบซึ่งด้วย 1) นิคมสร้างตนเองทุ่งสาน จังหวัดพิษณุโลก 2) นิคมสร้างตนเองปราสาท จังหวัดสุรินทร์ 3) นิคมสร้างตนเองลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมา 4) นิคมสร้างตนเองห้วยหลวง จังหวัดอุดรธานี และ 5) นิคมสร้างตนเองประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การดำเนินโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการเมื่อปีงบประมาณ 2559 ในระยะที่ 1 (1 ตุลาคม 2558-30 กันยายน 2559) ระยะที่ 2 ปีงบประมาณ 2560 (1 ตุลาคม 2559 -30 กันยายน 2560) ระยะที่ 3 ปีงบประมาณ 2561 (1 ตุลาคม 2560 -30 กันยายน 2561) ระยะที่ 4 ปีงบประมาณ 2562 (1 ตุลาคม 2561-30 กันยายน 2562) ระยะที่ 5 ปีงบประมาณ 2563 (1 ตุลาคม 2562-30 กันยายน 2563) ระยะที่ 6 ปีงบประมาณ 2564 (1 ตุลาคม 2563-30 กันยายน 2564) และปัจจุบันอยู่ในช่วง ระยะที่ 7 ปีงบประมาณ 2565 (1 ตุลาคม 2564-30 กันยายน 2565) โดยสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั้ง 11 แห่ง ทั่วประเทศจะดำเนินการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย แจกกองกิจการนิคมสร้างตนเอง จำนวน 24 แห่ง เตรียมความพร้อมเพื่อรับตัวผู้เข้าร่วมโครงการ (คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง และคนขอทาน “โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง”, 2559)

สำหรับขั้นตอนในการดำเนินงาน ประกอบไปด้วย ขั้นตอนแรกการจัดให้ใช้ชีวิตอิสระในบ้านพัก เริ่มด้วยการรับเข้า (Intake) ตรวจสอบเอกสารหลักฐาน ค้นหา สืบค้นข้อเท็จจริง (Fact finding) ทำประวัติ และตรวจสอบเบื้องต้นทางด้านสภาพร่างกาย อาทิ ดำเนินรูปพรรณ บาดแผลต่างๆ ตรวจอาวุธและสิ่งผิดกฎหมาย ตรวจทรัพย์สิน ถ่ายรูปตามสภาพจริงขณะแรกรับ ขั้นตอนที่สอง การจัดให้สมาชิกเข้าบ้านพัก แยกชายหญิง แจกระเบียบ ข้อปฏิบัติ ข้อห้ามให้ทราบ และให้สมาชิกลงลายมือชื่อรับทราบเพื่อเป็นหลักฐาน ขั้นตอนที่สาม การประเมินสภาพกาย จิต สังคม ของผู้ใช้บริการ (Assessment) และวางแผนการดำเนินงาน (Planning) การดูแลประจำวัน จัดระบบพี่เลี้ยงสำหรับช่วยสมาชิกในการปรับตัว จัดหาเสื้อผ้าและสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว จัดอาหารประจำวันวันละ 3 มื้อ ดูแลสุขภาพ การรักษาพยาบาล ตลอดจนการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อต่างๆ ขั้นตอนที่สี่ การพัฒนาศักยภาพของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง พัฒนาด้านอาชีพ ด้านการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์และการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดในการลงโทษ เมื่อสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง กระทำการฝ่าฝืนระเบียบ ข้อห้าม ตามระดับขั้นของความรุนแรงที่กระทำผิดขั้นสูงสุดคือ ให้ออกจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง การฟื้นฟูสภาพการเป็นสมาชิกโครงการบ้าน

น้อยในนิคมสร้างตนเอง ได้แก่ ตาย ลาออกหรือหลบหนีจากพื้นที่นานเกิน 30 วัน บิดามารดา ญาติพี่น้อง มาติดต่อขอรับตัว ส่งตัวกลับสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหรือหน่วยงานอื่นๆ ถูกพิจารณาให้ออกจากโครงการเนื่องจากการกระทำการฝ่าฝืนกฎระเบียบ และถูกดำเนินคดีทางอาญาและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องขอรับตัวไปควบคุมเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดของขั้นตอนในการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั้ง 11 แห่ง แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย
2. ดำเนินการส่งรายละเอียดข้อมูลกลุ่มเป้าหมายให้กับ กองคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เพื่อจัดสรรและส่งต่อให้กองกิจการนิคมสร้างตนเองและพัฒนาชาวเขาแจ้งให้นิคมสร้างตนเอง ทั้ง 24 แห่ง เตรียมความพร้อมรับสมาชิกผู้ใช้บริการร่วมโครงการ
3. สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั้ง 11 แห่ง นำส่งสมาชิกเข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ทั้ง 24 แห่งทั่วประเทศ
4. ที่ทำการนิคมสร้างตนเอง แต่งตั้ง “คณะทำงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง” เป็นสหวิชาชีพเพื่อประเมินศักยภาพ จัดทำแผนพัฒนารายบุคคล (IRP) และส่งเสริมอาชีพ ดำเนินการตามแผน ติดตามประเมินผลและดำเนินการเพื่อส่งเสริม ให้สมาชิกผู้ใช้บริการโครงการกลับคืนสู่ครอบครัว/ชุมชน
5. ดำเนินการตามแผนงานเพื่อพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ พร้อมกับดูแลให้คำแนะนำการใช้ชีวิตอิสระแก่สมาชิกผู้ใช้บริการที่เข้าร่วมโครงการ
6. คณะทำงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ทำหน้าที่ติดตามประเมินผลเป็นระยะ ดังนี้
 - 6.1) ติดตามและประเมินผล เดือนละ 1 ครั้งจนครบระยะเวลา 6 เดือน (กรณีผู้ร่วมโครงการที่ไม่พร้อมกลับคืนสู่ครอบครัว/ชุมชน ให้อยู่ในดุลพินิจคณะทำงานฯ ในการประเมินเพื่อส่งตัวกลับคืนสู่ สถานคุ้มครองต้นสังกัดหรือสถานคุ้มครองที่เห็นสมควร โดยให้แจ้งกองคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการทราบด้วยทุกครั้งเพื่อจัดสรรผู้เข้าร่วมโครงการไปทดแทน)
 - 6.2) การติดตามประเมินผลทุกๆ 3 เดือน เพื่อพิจารณาส่งตัวสมาชิกผู้ใช้บริการโครงการกลับคืนสู่ครอบครัว ชุมชน ส่งเข้าสถานประกอบการ หรือทำการส่งเสริมอาชีพในนิคมสร้างตนเองต่อไป แต่รวมแล้วใช้เวลาไม่เกิน 12 เดือน

6.4) เมื่อครบระยะเวลา 1 ปี จัดทำการประเมินผล

เพื่อพิจารณาส่งผู้ร่วมโครงการกลับคืนสู่ครอบครัว ชุมชน ส่งเข้าสถานประกอบการ หรือหากมีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาในการส่งเสริมอาชีพในนิคมสร้างตนเองนั้น ต่อไป โดยทั้งนี้ให้ขยายเวลาได้ไม่เกิน 3 ครั้ง

7. การรายงานผล

7.1) นิคมสร้างตนเองทั้ง 24 แห่ง รายงานผลการ

ดำเนินงานให้ กองพัฒนาสังคมกลุ่มเป้าหมายพิเศษ และกองคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ทราบภายในวันที่ 15 และ วันที่ 30 ของทุกเดือน

7.2 กองคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ จัดทำรายงานผล การดำเนินงานให้ผู้บริหารทราบ

กระบวนการในการดำเนินงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

มีกระบวนการในการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหมายถึง การ

ดำเนินงานในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั้ง 11 แห่งเพื่อคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เข้ารับการฟื้นฟูตามโครงการธัญบุรีโมเดล ส่งกลับคืนสู่สังคมในนิคมสร้างตนเอง มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) ตั้งคณะทำงานดำเนินโครงการ คณะทำงานควร

ประกอบด้วยวิชาชีพที่หลากหลาย อาทิ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ครูฝึกอาชีพ เจ้าหน้าที่พยาบาล และพี่เลี้ยง เพื่อให้เป็นสหวิชาชีพที่ทำการประเมินและคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่มีศักยภาพในการประกอบอาชีพและสามารถปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ดี

2) การพิจารณาคัดเลือกผู้เข้าร่วมโครงการหรือ “สมาชิก

โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง” โดยทำการประเมินผลจากผู้ให้บริการเกรด A ที่เข้าร่วมโครงการธัญบุรีโมเดลและมีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับดี มีความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี ไม่มีปัญหาพฤติกรรม ไม่มีโรคประจำตัวที่ร้ายแรง ไม่ต้องรับประทานยาทางจิตเวช และมีความสมัครใจที่จะเข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

3) การสำรวจความต้องการทางอาชีพ โดยพิจารณาจาก

ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ทักษะอาชีพที่ได้รับการฝึกอบรม ความถนัดและความต้องการในการประกอบอาชีพของผู้ให้บริการที่จะส่งไปเป็นสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

4) การนำเสนอตัวสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

ให้แก่นิคมสร้างตนเอง สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจัดเตรียมความพร้อมให้แก่สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ก่อนนำเสนอโดยการให้คำแนะนำต่างๆที่จำเป็นในการใช้ชีวิตอิสระ และนัดหมาย

นำส่งตัวสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ให้แก่นิคมสร้างตนเอง พร้อมสิ่งของ/ทรัพย์สินส่วนตัว ยาประจำตัว และเอกสารดังนี้

- สำเนาทะเบียนประวัติเดิม
- บัตรประจำตัวประชาชนหรือบัตรประจำตัวอื่นๆ

(ถ้ามี) อาทิ บัตรประจำตัวคนพิการ

- บัตรสิทธิสวัสดิการอื่นๆและเอกสารประจำตัวอื่นๆ ที่มีหนังสือแจ้งย้ายสิทธิการรักษาพยาบาลและประวัติการรักษาพยาบาลเดิม(กรณีมีโรคประจำตัว ต้องทำการรักษาต่อเนื่อง)

- ผลการประเมินศักยภาพกาย จิตก่อนการส่งตัว

2. กระบวนการของนิคมสร้างตนเองหมายถึง การดำเนินงานในนิคมสร้างตนเอง จำนวน 24 แห่ง มีรายละเอียดดังนี้

1) การแต่งตั้งคณะทำงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้าง

ตนเอง ดำเนินการตั้ง “คณะทำงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง” ซึ่งควรประกอบด้วยวิชาชีพที่หลากหลายทั้งบุคลากรภายในนิคมสร้างตนเอง และเครือข่ายในการดำเนินงาน อาทิ นักสังคมสงเคราะห์ ครูฝึกอาชีพ พี่เลี้ยง เจ้าหน้าที่สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง/ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจังหวัด ในพื้นที่บริการ (ตามคำสั่งกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ที่ 133/2558 เรื่อง ประกาศกำหนดเขตพื้นที่ให้การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ลงวันที่ 27 มีนาคม 2558) เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้ด้านการเกษตรการปศุสัตว์ เป็นต้น เพื่อให้เป็นสหวิชาชีพที่ทำการประเมินศักยภาพผู้เข้าร่วมโครงการ จัดทำแผนพัฒนาศักยภาพ ดำเนินการตามแผน บันทึกผลการดำเนินงานประจำวัน และทำการประเมินผลการดำเนินงานรายบุคคลเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน และทุกระยะเวลา 3/6/9/12 เดือน รวมทั้งวินิจฉัยเพื่อจัดส่งสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง กลับคืนสู่ครอบครัว/ชุมชน

2) ขั้นตอนการดำเนินงาน

(1) การจัดให้ใช้ชีวิตอิสระในบ้านพัก

ประกอบด้วยการรับเข้า(Intake) ทำการตรวจสอบหลักฐานเอกสาร สอบข้อเท็จจริง เพื่อจัดทำทะเบียนประวัติสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และทำการตรวจสอบเบื้องต้น ได้แก่ สภาพร่างกาย อาทิ ท่าหนิรูปพรรณ บาดแผลต่างๆ , ตรวจอาวุธและสิ่งของผิดกฎหมาย , สํารวจทรัพย์สินสิ่งของที่โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง นำติดตัวมาด้วย, ถ่ายรูปโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ตามสภาพที่เป็นจริงขณะแรกรับ

(2) การจัดให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้าง

ตนเอง เข้าบ้านพัก การพิจารณาคัดเลือก สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เข้าบ้านพัก แยกชายหญิงตามความเหมาะสม แล้วแจ้งระเบียบ ข้อปฏิบัติ ข้อห้ามให้ทราบ

(3) การดูแลประจำวันได้แก่ การจัดระบบพี่

เลี้ยงสำหรับช่วยสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ในการปรับตัวจัดเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่ เป็นพี่เลี้ยงประจำตัวของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ช่วยกำกับดูแลให้คำปรึกษา แนะนำและช่วยเหลือในการปรับตัว(สัดส่วนจำนวนเจ้าหน้าที่ต่อจำนวนสมาชิกโครงการบ้านน้อยใน นิคมสร้างตนเอง ให้อำนาจหน่วยงานพิจารณาตามความเหมาะสม)การจัดหาเสื้อผ้าและสิ่งของ เครื่องใช้ส่วนตัวให้พี่เลี้ยงประจำตัวดูแลจัดหาเสื้อผ้าและสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวที่จำเป็นให้แก่สมาชิก โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ในความรับผิดชอบ โดยให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคม สร้างตนเอง ลงชื่อในแบบใบเบิกวัสดุสิ่งของ และให้คำแนะนำในการจัดเก็บรักษาเสื้อผ้า สิ่งของ เครื่องใช้ส่วนตัวให้เป็นระเบียบเรียบร้อย การจัดอาหารประจำวันจัดอาหารให้วันละ 3 มื้อ โดยให้ คำนี้ถึงความเพียงพอ สะอาด ถูกสุขลักษณะ โดยอาจจัดเป็นอาหารสดให้ประกอบอาหารด้วยตนเอง หรือจัดเป็นอาหารปรุงสำเร็จ ให้หน่วยงานพิจารณาตามที่เห็นสมควรการดูแลสุขอนามัยให้พี่เลี้ยงเป็น ผู้กำกับดูแล ให้คำแนะนำแก่สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ในการดูแลสุขอนามัยของ ตนเอง อาทิตำการแปรงฟัน อาบน้ำทำความสะอาดร่างกายและเปลี่ยนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การโกนหนวดเครา ตัดเล็บ ตัดผม เป็นต้น

(4) การรักษาพยาบาลและการจัดหาเวชภัณฑ์ทางการ

แพทย์มีการจัดเตรียมอุปกรณ์การปฐมพยาบาล ยาสามัญประจำบ้านและเวชภัณฑ์ทางการแพทย์ให้ พร้อมบริการในเบื้องต้นเมื่อสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีอาการเจ็บป่วยหรือได้รับ บาดเจ็บ ให้จัดระบบการรายงานเจ้าหน้าที่ เพื่อให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ได้รับการปฐมพยาบาล หรือนำตัวส่งสถานพยาบาลเพื่อรับการตรวจรักษาจากแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ทาง การแพทย์ สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ที่มีโรคประจำตัวและมียาเฉพาะโรคต้อง จัดระบบพี่เลี้ยงกำกับดูแลให้ได้รับการจ่ายยาเฉพาะตนและมีการกำกับดูแลให้รับประทานยาครบถ้วน ตามคำสั่งแพทย์อย่างเคร่งครัดเป็นประจำการป้องกันและควบคุมโรคมีการป้องกันและควบคุมโรค ตามฤดูกาลหรือโรคติดต่อมีการกำจัดขยะและแมลงพาหะนาโรคต่างๆในบริเวณที่พักอาศัย

(5) การพัฒนาศักยภาพสมาชิกโครงการบ้านน้อยใน

นิคมสร้างตนเอง ก่อนการพัฒนาศักยภาพ ให้ทำการประเมินศักยภาพสมาชิกโครงการบ้านน้อยใน นิคมสร้างตนเอง โดยใช้แบบประเมินศักยภาพ และเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพใน 2 ด้านหลัก ดังนี้

การพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพ โดยจัดทำสรุปผล

การวิเคราะห์ศักยภาพและจัดทำแผนการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เป็นรายบุคคลหรือ IRP ทั้งนี้ การพัฒนาศักยภาพทางอาชีพ ประกอบด้วย การสำรวจต้องการทางอาชีพ การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะทางอาชีพ การส่งเสริมการประกอบอาชีพ การส่งเสริมการตลาด การจัดหางานเพื่อให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีรายได้ในการดำรงชีวิต จากนั้นดำเนินการพัฒนาศักยภาพตามแผน โดยให้บันทึกผลการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งไว้ตามแบบบันทึกผลกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการติดตามประเมินผลต่อไป

การพัฒนาศักยภาพทางสังคม โดยใช้ข้อมูลจาก

สรุปผลการวิเคราะห์ศักยภาพนำมาจัดทำแผนการพัฒนาศักยภาพด้านสังคมของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เป็นรายบุคคลหรือ IRP ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการปรับตัว ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นและการใช้ชีวิตในสังคม อาทิ การจัดกิจกรรมนันทนาการ การทัศนศึกษา การร่วมกิจกรรมตามประเพณี ศาสนา และวันสำคัญต่างๆกับชุมชน การส่งเสริมให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ที่มีครอบครัว/ญาติได้ใช้เวลาาร่วมกันเพื่อสร้างความคุ้นเคยนำไปสู่การกลับคืนสู่ครอบครัวได้ในที่สุด จากนั้นดำเนินการพัฒนาศักยภาพตามแผน โดยให้บันทึกผลการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งไว้ตามแบบบันทึกผลกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการติดตามประเมินผลต่อไป

3) การประเมินผล โดยคณะทำงานโครงการบ้านน้อยใน

นิคมสร้างตนเอง เป็นผู้ทำการประเมินผลสมาชิกเป็น รายบุคคล และคณะทำงานทำการประเมินเพื่อพิจารณาส่งคืนครอบครัว ชุมชน หรือให้เข้ารับการส่งเสริมอาชีพต่อไปทุกระยะเวลา 3 เดือนโดยใช้แบบประเมินศักยภาพ และนำคะแนนในแต่ละรอบมาเปรียบเทียบกันเพื่อดูพัฒนาการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

4) การจัดสรรรายได้รายได้ที่เกิดจากการทำงานหรือผลผลิต

ของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง กรณีที่ดำเนินงานในนิคมสร้างตนเอง หลังหักค่าใช้จ่าย(ถ้ามี)แล้วให้แบ่งให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ตามระเบียบของกรมประชาสงเคราะห์ ว่าด้วยเงินนอกงบประมาณ

ข้อปฏิบัติ ข้อห้ามสำหรับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

ดังนี้

ข้อปฏิบัติ เคารพ เชื่อฟัง ปฏิบัติตามคำสั่งและระเบียบที่กำหนดขึ้นใน

นิคมสร้างตนเอง รักษาความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่ทะเลาะวิวาท หรือชกชวน ยุ้ง หรือส่งเสริมให้ผู้ใดกระทำความผิด ปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมอันดี ช่วยดูแลรักษาทรัพย์สินของทางราชการให้อยู่ในสภาพ

เรียบง่าย และใช้สอยอย่างประหยัด เข้าร่วมกิจกรรม และปฏิบัติการกิจประจำวันตามที่นิคมสร้างตนเอง กำหนด รวมทั้งการพัฒนาด้านต่างๆ เช่น การดูแลรักษาความสะอาดที่พักอาศัยของตนเอง สถานที่ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์

ข้อห้าม ห้ามไปนอนค้างแรมที่อื่นหรือนำบุคคลอื่น เข้ามาพักอาศัย ด้วย เว้นแต่จะได้รับอนุญาตแล้ว ไม่กระทำการใดๆ ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญแก่ผู้อื่น ห้ามมีสิ่งต่างๆ ที่ผิดกฎหมายไว้ในครอบครอง ห้ามเล่นการพนันทุกชนิด ห้ามลักทรัพย์ของผู้อื่นหรือทรัพย์สินของทางราชการ ห้ามสูบบุหรี่ในห้องพัก สำนักงาน เว้นในบริเวณที่จัดให้สำหรับเป็นเขตสูบบุหรี่โดยเฉพาะ ห้ามดื่มสุราของมีเมาทุกชนิด ห้ามนำทรัพย์สินของทางราชการมาใช้สอยเพื่อประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่ได้รับอนุญาต ห้ามทะเลาะวิวาทกันจนได้รับบาดเจ็บ หรือทำร้ายร่างกายเพื่อน ผู้ใช้บริการ หรือเจ้าหน้าที่ รวมถึงกระทำความผิดกฎหมายอื่นๆ ห้ามมีความสัมพันธ์ฉันท์คู่สาวหรือมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ให้บริการในบริเวณ นิคมสร้างตนเอง และห้ามทำลายทรัพย์สินของทางราชการ

การลงโทษและการฟื้นฟูสภาพและการจำหน่ายการเป็นสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

การลงโทษ เมื่อสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง กระทำฝ่าฝืนระเบียบ ข้อห้าม ข้อปฏิบัติ เมื่อแรกรับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เข้าร่วมโครงการให้นิคมสร้างตนเอง แจ้งระเบียบ ข้อปฏิบัติ ข้อห้าม กฎระเบียบอื่นๆ ที่นิคมสร้างตนเองกำหนดขึ้นมา รวมทั้งขั้นตอนการลงโทษให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง รับทราบและลงนามเป็นหลักฐาน เมื่อสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง กระทำการหรือฝ่าฝืน ให้ดำเนินการดังนี้

1. ความผิดครั้งแรก ทำการว่ากล่าวตักเตือน
2. ความผิดครั้งที่สอง ตัดสวัสดิการที่จัดให้บางส่วนในระยะเวลาที่เห็นเหมาะสม
3. ความผิดครั้งที่สาม ตัดสวัสดิการบางส่วน พร้อมทั้ง ทำทัณฑ์บน
4. ความผิดครั้งที่สี่ ผู้ปกครองนิคมสร้างตนเอง มีอำนาจสั่งให้ออก

จากโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้คนเร่ร่อน ขอดาน โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง หากผู้ปกครองนิคมสร้างตนเอง พิจารณาแล้วเห็นควรให้ออกจากโครงการ ให้ผู้ปกครองนิคมสร้างตนเอง มีอำนาจส่งตัวกลับสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง หรือส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อรับไปดำเนินการตามกฎหมายได้ทันที แล้วรายงานให้อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ทราบ

การฟื้นฟูสภาพจากการเป็นสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จะฟื้นฟูสภาพจากการเป็นสมาชิกบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ด้วยกรณีดังต่อไปนี้

1. ลาออก หรือหลบหนีออกจากพื้นที่นิคมสร้างตนเองติดต่อกัน เกินกว่า 30 วัน (กรณีหลบหนีให้เจ้าหน้าที่ทำการติดตามเสาะหา จนแน่ใจว่าไม่พบตัว แล้วจึงไปแจ้งความลงบันทึกประจำวัน ที่สถานีตำรวจในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบไว้เป็นหลักฐาน)

2. บิดา มารดา ญาติพี่น้องมาติดต่อขอรับตัว

3. ถึงแก่ความตาย

4. ส่งตัวกลับสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งต้นสังกัด

5. ถูกพิจารณาให้ออกจากโครงการเนื่องจากการกระทำฝ่าฝืน

กฎระเบียบของนิคมสร้างตนเองอย่างต่อเนื่องหลายครั้ง

6. ถูกดำเนินคดีทางอาญาและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องขอรับตัวไปควบคุมเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย

การจำหน่าย เมื่อสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ได้พ้นสภาพจากสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ให้ทำการจำหน่ายออกจากทะเบียนประวัติ แล้วรายงานให้อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการทราบ รวมถึงแจ้งสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งต้นสังกัด และญาติของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ทราบโดยเร็ว

สรุปได้ว่า การดำเนินโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เป็นนโยบายที่การจัดสวัสดิการสังคมของภาครัฐที่ให้กับประชาชนผู้ประสบปัญหาทางสังคมที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ สร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการของรัฐ ที่จัดในรูปแบบสถาบัน ในนิคมสร้างตนเอง ที่มีความพร้อมด้านสถานที่และการบริหารจัดการ จำนวน 24 แห่งทั่วประเทศ ให้ได้รับการจัดสวัสดิการสังคมแบบให้เปล่า ด้านที่อยู่อาศัย ด้านอาหาร ด้านฝึกการประกอบอาชีพ ฝึกฝนทักษะชีวิต ในการอาศัยอยู่ร่วมกับสังคม เช่น การเคารพกฎกติการ่วมกัน การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน การอยู่อาศัยร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน ฝึกฝนการมีความรับผิดชอบต่อสังคม การมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตสาธารณะและเตรียมความพร้อมสำหรับการพัฒนาตนเอง ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ได้แก่ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ และ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งสาม ดั่งนั้น งานวิจัยนี้ การบริหารจัดการของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจึงหมายถึง สถานการณ์ของการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ด้านบริบททั่วไป 2) ด้านคณะทำงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง หรือ ด้านบุคลากร 3) ด้านการดำเนินงาน เช่น การจัดให้ใช้ชีวิตอิสระในบ้านพัก การดูแลประจำวันด้วยการจัดระบบพี่เลี้ยง การรักษาพยาบาลการรักษาพยาบาลและการจัดหาเวชภัณฑ์ทางการแพทย์ และการพัฒนาศักยภาพสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง 4) ด้านการประเมินผล และ 5) ด้านการจัดสรรรายได้รายได้ที่เกิดจากการทำงานหรือผลผลิตที่เกิดจากการทำงานหรือ ด้านการบริหารจัดการงบประมาณรายรับรายจ่าย

4. กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคม

ปฏิญญาสากล อนุสนธิสัญญาระหว่างประเทศ และนโยบายแผนยุทธศาสตร์ของ ภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมไทย คือ การลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และการสร้าง โอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ สร้างโอกาส อาชีพ และการมีรายได้ที่มั่นคงแก่ผู้ที่เข้าสู่ตลาดแรงงาน รวมทั้งสตรี ผู้ด้อยโอกาส และแรงงานข้ามชาติที่ถูกกฎหมาย พร้อมทั้งยกระดับคุณภาพแรงงาน โดย ให้แรงงานทั้งระบบมีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้และพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานในทุกระดับอย่างมี มาตรฐาน ทั้งจะเชื่อมโยงข้อมูลและการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน เพื่อให้ตรงกับ ความต้องการของพื้นที่และของประเทศโดยรวม นอกจากนี้จะส่งเสริมให้แรงงานนอกระบบเข้าสู่ ระบบที่ถูกกฎหมายมากขึ้นและนอกจากนี้จะมีการพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคม ระบบการออม และระบบสวัสดิการชุมชนให้มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการดูแลให้มีระบบ การกักขังที่เป็นธรรมและการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ตามอัตภาพ พัฒนาศักยภาพ คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ จัดสวัสดิการช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรี และเด็ก โดยมี การดำเนินงานภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายและแผนงานต่างๆที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

(1) ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้รับการรับรองและประกาศโดยข้อ มติสมัชชาสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2491 ในข้อ 21 (2) ได้ระบุไว้ว่า ทุกคนมีสิทธิที่จะ เข้าถึงบริการสาธารณสุขในประเทศตนโดยเสมอภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อ 23 ที่ระบุไว้ว่า ทุกคนมี สิทธิในการทำงาน ในการเลือกงานโดยอิสระในเงื่อนไขที่ยุติธรรม และเอื้ออำนวยต่อการทำงาน และ ในการคุ้มครองต่อการทำงาน ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนที่ยุติธรรม และเอื้ออำนวยต่อการ ประกันความเป็นอยู่อันควรค่าแก่ศักดิ์ศรีของมนุษย์สำหรับตนเองและครอบครัว และหากจำเป็นก็จะ ได้รับการคุ้มครองทางสังคมในรูปแบบอื่นเพิ่มเติมด้วย และนอกจากนี้ ในข้อ 25(1) กล่าวว่า ทุกคนมี สิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพความอยู่ดีของตนเองและครอบครัวรวมทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการดูแลรักษาทางการแพทย์ และบริการสังคมที่จำเป็นและมี สิทธิในหลักประกันยามว่างงาน เจ็บป่วย พิกการ หมาย ภัยชรา หรือปราศจากการดำรงชีพอื่นใน สภาวะแวดล้อมนอกเหนือการควบคุมของตน

(2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ได้กำหนดแนวนโยบาย ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของประชาชน ในมาตรา 71 ที่ระบุว่า รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของครอบครัวอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของสังคม จัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยอย่าง เหมาะสม ส่งเสริมและพัฒนากิจการส่งเสริมสุขภาพเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่แข็งแรงและมีจิตใจ เข้มแข็ง รวมตลอดทั้งส่งเสริมและพัฒนากิจการให้ไปสู่ความเป็นเลิศ และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ ประชาชน และในวรรค 2 รัฐพึงส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพและ ความสามารถสูงขึ้น และพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และ

ผู้ด้อยโอกาส ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟูและเยียวยาผู้ถูกกระทำ การ ดังกล่าว เท่านั้น

(3) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง (พ.ศ.2560-2564) ได้ยี่ดวิสัยทัศน์ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ตามคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” มีความ มั่นคงทางสังคมท่ามกลางพหุสังคม และคำนึงถึงการมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความ เจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรมและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน โดยมีเป้าหมายรวมที่เกี่ยวข้อง กับสวัสดิการสังคม คือ การวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบ วินัยค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาวะและสุขภาพที่ดี ครอบคลุมรอบอุ้น ตลอดจน เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความ มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มี คุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ นำไปสู่ การเป็นคนไทย มีคุณลักษณะที่สมบูรณ์ ลดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความยากจนลดลง โดย มีแนวทางการพัฒนา คือ เพิ่มโอกาสให้กับกลุ่มเป้าหมายประชากร ที่มีรายได้ต่ำสุด ให้สามารถเข้าถึง บริการที่มีคุณภาพของรัฐ และมีอาชีพ ทั้งในด้านการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น การได้รับขยายการ คุ้มครองทางสังคม (Social Protection) และสวัสดิการ (Welfare) ที่เหมาะสมอย่างทั่วถึงและเป็น ธรรม และพัฒนาทักษะฝีมือเพื่อประกอบอาชีพและยกระดับรายได้ โดยขยายโอกาสการเข้าถึง การศึกษาที่มีคุณภาพให้แก่เด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องโดยไม่ถูกจำกัด ศักยภาพจากสภาพครอบครัว พื้นที่ และสภาพร่างกาย จัดบริการด้านสุขภาพให้กับประชากร กลุ่มเป้าหมายฯ ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล และเพิ่มการจัดสวัสดิการสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายประชากร ที่มีรายได้ต่ำสุดอย่างเพียงพอและเหมาะสม เป็นต้น

(4) ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561-2580) ได้ระบุถึงการจัดสวัสดิการสังคม ด้วยการลงทุนทางสังคมแบบมุ่งเป้าเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนยากจนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสโดยตรง โดย การจัดให้มีมาตรการพิเศษเพื่อให้สามารถระบุตัวกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ และให้ความคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการอย่างเฉพาะเจาะจงกลุ่มเป้าหมายผู้มีรายได้น้อย ยากจน และผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติซ้ำซ้อน โดยมีเป้าหมายการตัดขาดวงจรความยากจนไม่ให้ส่งต่อจากรุ่นพ่อแม่ ไปสู่รุ่นลูกหลาน และช่วยเหลือกลุ่มคนที่เดือดร้อนที่สุด และสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการ สาธารณสุข และการศึกษา โดยเฉพาะสำหรับผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และสร้าง หลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับคนทุกช่วงวัยทุกเพศภาวะและทุกกลุ่ม เพื่อรองรับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในบริบทของสังคมสูงวัย รวมทั้งสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพและ ทางสังคมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตและการมีส่วนร่วมเป็นพลังในสังคมสำหรับคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะ

ผู้พิการและผู้สูงอายุ โดยการเชื่อมโยงระบบข้อมูลสวัสดิการรายบุคคล และการพัฒนาระบบการให้บริการสวัสดิการที่เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน ธุรกิจ หรือองค์กรประชาสังคม เพื่อให้สามารถพัฒนาระบบสวัสดิการถ้วนหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ และควบคุมค่าใช้จ่ายไม่ให้เป็นภาระทางการคลังมากเกินไปส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจในการออมและการลงทุนระยะยาวเพื่อเพิ่มความสามารถในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของประชาชนทุกกลุ่มด้วยมาตรการทางภาษีและอื่น ๆ ตลอดจนส่งเสริมให้แรงงานทั้งในระบบและนอกระบบเข้าสู่ระบบประกันสังคมอย่างทั่วถึง

(5) พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)พ.ศ.2550 การประกาศบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ถือได้ว่าภาครัฐได้ริเริ่มให้ความสำคัญกับการจัดสวัสดิการสังคมในประเทศไทยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม โดยได้ให้คำนิยามของสวัสดิการสังคมไว้ว่า ระบบการจัดบริการทางสังคม ซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ ที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วม ในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ ซึ่งได้กำหนดแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมโดยให้คำนึงถึงเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ 1) สาขาต่างๆที่จะดำเนินการตามความจำเป็นและเหมาะสม เช่น การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป อาทิเช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น 2) ลักษณะหรือรูปแบบและวิธีการในการดำเนินการ เช่น การส่งเสริมการพัฒนา การสงเคราะห์ การคุ้มครอง การป้องกัน การแก้ไข และการบำบัดฟื้นฟู เป็นต้น ซึ่งในการจัดสวัสดิการสังคมดังกล่าวนี้ ให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา และองค์กรอื่นได้มีส่วนร่วมด้วย การประกาศบังคับใช้กฎหมายฉบับดังกล่าว ก็เนื่องมาจากมาตรา 80 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ประกาศใช้ในขณะนั้น กำหนดให้รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว และความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งรัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาส ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ ดังนั้น จึงสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดสวัสดิการสังคมทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่น ได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดสวัสดิการสังคม ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคมให้เป็นไปอย่างทั่วถึง เหมาะสมและเป็นธรรม จะเห็น

ได้ว่า จากการที่ตราพระราชบัญญัตินี้ เป็นหลักประกันความมั่นคงที่ภาครัฐต้องจัดสวัสดิการสังคม อย่างเป็นระบบกับประชาชนกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในกลุ่มที่มีความเดือดร้อน ทุกข์ยาก อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

(6) พระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ.2557 ในการตรากฎหมาย ฉบับนี้ ก็ด้วยความจำเป็นที่ภาครัฐ จะต้องให้ความสำคัญกับบุคคลสัญชาติไทย ซึ่งไร้ที่อยู่อาศัยและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และเป็นบุคคลที่อยู่ในสภาวะยากลำบากและไม่อาจพึ่งพาบุคคลอื่นได้ ด้วยการจัดสวัสดิการสังคม เสริมสร้างสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจ รักษาพยาบาล ส่งเสริมการศึกษาและอาชีพ ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างโอกาสในสังคม พัฒนาคุณภาพชีวิต และสนับสนุนให้คนไร้ที่พึ่งได้มีงานทำ มีที่พักอาศัย และการป้องกันมิให้มีการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อคนไร้ที่พึ่ง ดังนั้นความจำเป็นที่ต้องมีการตรากฎหมายฉบับนี้ ก็ด้วยเหตุผลสำคัญคือ เป็นการจัดสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนในกลุ่มเปราะบางและมีความเดือดร้อนทุกข์ยาก คือเป็นคนไร้ที่พึ่ง ซึ่งเป็นบุคคลที่ประสบปัญหาในสังคม ขาดความมั่นคงในการดำรงชีวิตได้อย่างปกติ ไม่มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ไม่สามารถหารายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ซึ่งบุคคลเหล่านี้อยู่ในฐานะที่ไม่อาจช่วยเหลือตนเองได้และไม่อาจพึ่งพาบุคคลอื่นได้ ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างยากลำบาก มีมาตรฐานการดำรงชีพที่ต่ำกว่ามาตรฐานความเป็นอยู่ของบุคคลทั่วไป สมควรต้องคุ้มครองให้คนไร้ที่พึ่งสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข มีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต และมีสภาพร่างกายและจิตใจ เหนือชั้นเดียวกับบุคคลทั่วไป

(7) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ได้ระบุอำนาจหน้าที่ ในการจัดระบบบริการสาธารณะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคม โดยในมาตรา 16 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล เมืองพัทยา และองค์กรบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง เช่น ด้านการศึกษา ด้านการสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น

(8) พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ.2559 ได้กำหนดให้มีการจัดระเบียบเกี่ยวกับการคุ้มครองและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ทำการขอทานซึ่งเรื่องของเป็นการช่วยเหลือการบำบัดรักษา การฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ ตลอดจนการฝึกอาชีพให้แก่ผู้ทำการขอทาน และนอกจากนี้ยังเป็นการควบคุม และแยกผู้แสดงความสามารถออกจากการเป็นผู้ทำการขอทาน เพื่อเป็นการแก้ปัญหาสังคมและคุ้มครองสวัสดิภาพของบุคคลให้เหมาะสม และสมควรกำหนดความผิดทางอาญาแก่ผู้ซึ่งหาประโยชน์จากความไม่สมประกอบทางร่างกาย ความอ่อนด้อยทางสติปัญญาหรือสภาพจิตใจของบุคคลอื่น

จึงสรุปได้ว่า ในทุกประเทศทั่วโลกมีมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองชีวิตและสวัสดิภาพตามสิทธิมนุษยชนของคนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนที่ประสบปัญหาความยากลำบากในการดำรงชีวิต สำหรับในประเทศไทยนั้นก็ได้อำนาจนโยบาย แผนและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงานสวัสดิการสังคม เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสหลายประการ ตั้งแต่ระดับประเทศจนถึงระดับหน่วยงานที่ปฏิบัติงานโดยตรงกับกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มเป้าหมายของงานวิจัยครั้งนี้ สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จำนวน 24 แห่ง ทั่วประเทศนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม เช่น ไร้ที่พึ่ง หรือ เร่ร่อน ขอดทาน ซึ่งกลุ่มกลุ่มนี้ได้รับการจัดระเบียบทางสังคม โดยจัดให้เข้ารับการคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง และกฎหมายการควบคุมการขอทานดังกล่าว ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาแนวทางการส่งเสริมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ให้ได้รับตามสิทธิประโยชน์ที่พึงมี

5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์

5.1) ความหมายของความต้องการ

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 323) กล่าวถึง คำว่า“ความต้องการ” ว่าหมายถึง ความอยากได้ ใครได้ หรือประสงค์จะได้ และเมื่อเกิดความรู้สึกดังกล่าว จะทำให้ร่างกายเกิดการความขาดสมดุล เนื่องจากมีสิ่งเร้ามากระตุ้น มีแรงขับภายในเกิดขึ้น ทำให้ ร่างกายไม่อาจอยู่นิ่ง ต้องพยายามดิ้นรน และแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการนั้น ๆ เมื่อร่างกาย ได้รับตอบสนองแล้ว ร่างกายมนุษย์ก็กลับสู่ภาวะสมดุลอีกครั้งหนึ่ง และก็จะเกิดความต้องการใหม่ ๆ เกิดขึ้นมา ทดแทนวนเวียนอยู่ไม่มีที่สิ้นสุด

บุญสม จันทร์เอี่ยม (2536) ได้กล่าวถึงความต้องการว่า คือ สภาพที่บุคคลขาด ความสมดุลในการดำรงชีวิต ร่างกายต้องการเมื่ออินทรีย์มีสภาพขาดความสมดุล อินทรีย์ย่อมมีความต้องการเพื่อความเจริญงอกงาม การสืบพันธุ์และสังคม

สรุปได้ว่า ความต้องการ หมายถึง ความปรารถนาของบุคคลที่จะได้รับการตอบสนอง ความต้องการ แบ่งออกเป็นความต้องการทางด้านร่างกาย และความต้องการทางจิตใจ ความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด และความต้องการในแต่ละคนจะไม่เหมือนกันแต่จะถูกจำกัดด้วยทรัพยากรที่แต่ละคนมีอยู่ ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึงความต้องการของผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม ซึ่งได้แก่ ความต้องการสวัสดิการสังคมของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

5.2) ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์

ทฤษฎีลำดับชั้นของความต้องการของมาสโลว์ (Hierarchy of Need Theory)

ทฤษฎีลำดับชั้นของความต้องการของมาสโลว์ จัดได้ว่า อยู่ในกลุ่ม “มนุษย์นิยม” ซึ่งมีทัศนคติในการมองมนุษย์ด้านที่ดิงาม โดยอธิบายว่า มนุษย์มีธรรมชาติใฝ่ดี สร้างสรรค์ ความดี บรรเทาความเจริญก้าวหน้า รู้จักคุณค่าในตนเอง รู้จักผิดชอบชั่วดี มีความรับผิดชอบในชีวิต ทุกสิ่งเกิดจากการเลือกของตนเอง ที่สำคัญคือมนุษย์มีความปรารถนาจะประจักษ์รู้จักตนเอง และความสามารถเฉพาะของตนเอง เพื่อใช้ความรู้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ ถ้ามนุษย์อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีเอื้อต่อการวิวัฒน์พัฒนาแล้ว เขาก็จะพัฒนาไปสู่ความมั่งคั่ง ความเจริญของบุคลิกภาพ และวุฒิภาวะเสมอ (เมธา หริมเทพาธิป, 2561)

Maslow กล่าวว่า “มนุษย์จะมีความต้องการ” ที่เรียงลำดับจากรดับพื้นฐาน ไปยังระดับสูงสุด ดังนั้นขอบข่ายทฤษฎีของ Maslow จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของสมมติฐาน 3 ข้อ ดังนี้

1. มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอและไม่มีที่สิ้นสุด
2. ความต้องการของบุคคลจะถูกเรียงลำดับตามความสำคัญ หรือเป็นลำดับชั้นความต้องการพื้นฐาน
3. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมนั้นๆ ต่อไป

โดย Maslow ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของทฤษฎีลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ลำดับชั้นดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) ความต้องการในขั้นนี้เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic needs) ซึ่งมีพลังมากที่สุดเพราะเป็นความต้องการที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ตัวอย่างเช่น ความต้องการอากาศ อาหาร ยารักษาโรค รวมไปถึงความต้องการทางเพศสัมพันธ์หรือพลังขับทางเพศ ซึ่งหากความต้องการขั้นแรกยังไม่ได้รับการตอบสนองก็ยากที่จะทำให้บุคคลพัฒนาไปสู่ขั้นอื่นๆ ได้

ขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety and security needs) ความต้องการในขั้นนี้จะเกิดเมื่อขั้นแรกได้รับการตอบสนอง ความต้องการในขั้นนี้เป็นความต้องการที่จะรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง หากไม่ได้รับการตอบสนองหากไม่ได้รับการตอบสนองจะเกิดความรู้สึกหวาดกลัว ผวา รู้สึกไม่มั่นคง

ขั้นที่ 3 ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs) หรือความต้องการความรัก และความเป็นเจ้าของ (Belonging and love needs) เมื่อ 2 ขั้นแรกได้รับการสนองความ

ต้องการแล้ว บุคคลต้องการได้รับความรักและความเป็นเจ้าของโดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความต้องการได้รับการยอมรับ การต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น

ขั้นที่ 4 ความต้องการที่จะมีฐานะเด่นหรือชื่อเสียง (Esteem Needs) หรือต้องการการได้รับการยกย่องนับถือ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ ความต้องการนับถือตนเอง (Self-respect) คือ ความต้องการมีอำนาจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถและความสำเร็จ มีความเคารพนับถือตนเอง ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem from others) คือ ความต้องการชื่อเสียงเกียรติยศ การยอมรับยกย่องจากผู้อื่น ความต้องการได้รับความเคารพนับถือ ความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น

ขั้นที่ 5 ความต้องการที่จะให้ประสบความสำเร็จในชีวิต (Self-Actualization Needs) หรือความต้องการที่จะเข้าใจประจักษ์ตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization needs) เป็นความต้องการเพื่อตระหนักรู้ความสามารถของตนกับประพฤตินิติปฏิบัติตนตามความสามารถ และสุดความสามารถ โดยมุ่งเล็งประโยชน์ของคนอื่นและของสังคมส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญ

สรุปว่า การจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับ ประชาชนผู้ประสบปัญหาทางสังคม โดยมีพื้นฐานที่ว่า มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอและไม่มีที่สิ้นสุด โดยเฉพาะความต้องการในด้านปัจจัยสี่แห่งการดำรงชีพ และความต้องการทางเพศสัมพันธ์หรือพลังขับทางเพศที่กลุ่มเป้าหมายทั้งที่อาศัยอยู่สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ศูนย์ส่งเสริมสวัสดิภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิต และสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ต้องการตามสิทธิที่มนุษย์พึงได้รับ สำหรับในงานวิจัยนี้หมายถึงการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

ทฤษฎี ERG ของอัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer)

Alderfer (1972) อ้างใน ญัฎฐ์พัชร ลากบำรุงวงศ์, (2562) ได้ศึกษาทฤษฎีความต้องการ โดยได้พัฒนาตามแนวคิดทฤษฎี ERG ที่เกี่ยวกับการทำความเข้าใจในเรื่องความต้องการในการทำงานของพนักงาน ซึ่งประกอบด้วย

1. ความต้องการดำรงชีวิตอยู่ได้ (Existences Need) หมายถึง ความต้องการด้านร่างกาย การดำรงชีวิต ความสะดวกสบาย โดยเป็นความต้องการของบุคคลที่ต้องการตอบสนองเพื่อให้มีชีวิตอยู่ เป็นความต้องการที่ได้รับการตอบสนองทางกาย กล่าวคือ ต้องการอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ต่าง ๆ ยารักษาโรค เป็นต้น

3. ความต้องการความสัมพันธ์ (Relatedness Need) หมายถึง ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และความพึงพอใจในด้านความรู้สึกมีเพื่อน มิมิตรภาพที่ดีกับผู้ร่วมงาน และความต้องการทางสังคม) ซึ่งเป็นความต้องการของบุคคล ที่จะมิมิตรไมตรีมีความสัมพันธ์กับบุคคลที่ใกล้ชิด เป็นต้น

4. ความต้องการเติบโตก้าวหน้า (Growth Need) หมายถึง ความพึงพอใจในความสมบูรณ์ของสิ่งที่ต้องการสูงสุด

อย่างไรก็ดี ทฤษฎี ERG ของอัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer) นั้นจะไม่เคร่งครัดต่อ ลำดับขั้นตอนของความต้องการ เหมือนกับทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมาสโลว์ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปยังระดับสูงสุด ดังที่กล่าวมา แต่ทฤษฎี ERG จะพบว่า คนเราอาจจะทำงานเพื่อ ต้องการความเจริญก้าวหน้า ถึงแม้จะยังไม่ได้รับความพึงพอใจ ในความต้องการดำรงชีวิตและความ ต้องการความสัมพันธ์ก็ตาม หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ความต้องการ ทั้ง 3 ประการนี้ อาจจะดำเนินไป พร้อมๆกันก็ได้ ทฤษฎี ERG ของอัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer) มีสมมุติฐานที่สำคัญ 3 ประการ ที่มีส่วน ในความคล้ายคลึง และส่วนที่แตกต่างจากทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมาสโลว์ (Maslow) คือ

1. หากความต้องการระดับใด ได้รับการตอบสนองน้อย ความ ต้องการประเภทรูปนั้นจะมีสูง เช่น หากเงินเดือนน้อย ความต้องการด้านนี้จะสูงขึ้นด้วยการพัฒนา ตนเองให้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์มากขึ้นเพื่อทำให้เงินเดือนสูงขึ้น เป็นต้น

2. หากความต้องการประเภทที่อยู่ต่ำกว่าได้รับการตอบสนอง พอแล้วจะทำให้ความต้องการประเภทที่อยู่สูงขึ้นไป มีมากยิ่งขึ้น เช่น ได้รับค่าจ้างมากพอแล้ว ก็ยัง จะต้องการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานมากขึ้น เป็นต้น

3. หากความต้องการประเภทที่อยู่สูง มีอุปสรรคติดขัดได้รับการ ตอบสนองน้อยก็จะทำให้เกิดความต้องการประเภทที่ต่ำกว่าลงไป มีความสำคัญมากขึ้น เช่น ไม่มี โอกาสเปลี่ยนงานใหม่ ที่ท้าทายมากขึ้นได้ ก็จะหันมาสนใจ และต้องการความสัมพันธ์กับเพื่อน ร่วมงานมากขึ้น เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า ทฤษฎี ERG ของอัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer) เชื่อว่า บุคคล อาจจะมีความต้องการหลาย ๆ อย่างพร้อมกัน โดยอาจจะต้องการระดับสูงพร้อมกับความต้องการ ระดับต่อๆไป ก็ได้ และในงานวิจัยนี้หมายถึงความต้องการของผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม ที่มีความ ต้องการการดำรงชีวิตอยู่ได้ซึ่งได้แก่ ความต้องการสวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐานของสมาชิกโครงการบ้าน น้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา

6. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมรับประโยชน์ ถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญในการทำงานทั้งหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน อย่างไรก็ตามก็ได้มีนักวิชาการทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศที่ได้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วม ซึ่งในงานนี้จะกล่าวพอสังเขปที่นำไปใช้ประกอบในการสร้างกรอบแนวคิดและข้อคำถามการวิจัยได้ดังนี้

William Erwin (1976) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง

Cohen & Uphoff (1981) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรจัดบริการสวัสดิการสังคมอย่างไรให้กับผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการคิดวางแผนการจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม และรวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ร่วมกันตัดสินใจดำเนินการไว้ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในการจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม

นอกจากนี้ องค์การสหประชาชาติ (UN) (1981) ให้ความหมายคำว่า การมีส่วนร่วม ว่าหมายถึง การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชน หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจน องค์กรไม่แสวงหากำไร ในการจัดบริการสวัสดิการสังคมในด้านต่างๆ ได้แก่ ในการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของการจัดบริการสวัสดิการสังคม และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ ให้กับผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม ด้วยความเต็มใจ

วชิรวัชร งามละม่อม (2559) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนร่วมมือกันการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตาม ตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกันเป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาคนำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานเพื่อพัฒนาหรือใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความเชี่ยวชาญของแต่ละคนในการแก้ปัญหาของชุมชนและพัฒนางานในกลุ่มให้มีความโปร่งใสและให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สรุปว่า การมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคม เป็นการร่วมคิดตัดสินใจ ร่วมวางแผนในการดำเนินกิจกรรม ร่วมดำเนินการจัดบริการสวัสดิการสังคมของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจน องค์กรไม่แสวงหากำไร ในการจัดบริการสวัสดิการสังคมในด้าน ทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการมีงานทำและมีรายได้ ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านนันทนาการ และด้านบริการสังคมทั่วไป เช่นอาหารและเครื่องนุ่งห่ม ให้มี

ประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึง การมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ด้วยการมีส่วนร่วมกันตัดสินใจในประเด็น ดังนี้ 1) ร่วมออกแบบวิธีการดำเนินการ 2) ร่วมวางแผนดำเนินการ 3) ร่วมดำเนินการ 4) ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และ 5) ร่วมประเมินผล ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กฤษณีย์ ศรีจันทร์ (2563) ได้ศึกษาการประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เพื่อประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตของโครงการฯ ตามแบบการประเมิน CIPP Model โดยการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ คณะทำงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จำนวน 30 คน ผลการศึกษาการประเมินบริบทของโครงการ พบว่า นโยบายโครงการฯ มุ่งให้คนไร้ที่พึ่งได้ประกอบอาชีพ และกลับสู่สังคมอย่างยั่งยืน การประเมินปัจจัยนำเข้า มีการวางแผน การดำเนินงานไว้อย่างเป็นระบบ การประเมินกระบวนการ มีการแต่งตั้งคณะทำงานโครงการ กระบวนการคัดเลือกและพัฒนาศักยภาพสมาชิกโครงการฯ แต่การบริหารทรัพยากร ยังมีข้อจำกัด อาทิ งบประมาณไม่เพียงพอต่อการพัฒนาศักยภาพสมาชิก พื้นที่ในการฝึกอาชีพทำได้แต่การเกษตร การประเมินผลผลิต พบว่า กลุ่มเป้าหมาย ได้ประกอบอาชีพ โครงการฯ ดำเนินการได้ตามระยะเวลาที่กำหนด และเบิกจ่ายภายในวงเงินที่ได้รับการจัดสรร ข้อเสนอแนะ คือ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการควรถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดความรู้ ให้พื้นที่อื่น รวมถึงการประเมินผลโดยมุ่งเน้นการประเมินผลเพื่อการพัฒนา

อัครพงษ์ เพ็ชรพูล (2563) ได้ทำการศึกษาขั้นตอนการเสริมพลังอำนาจของผู้ใช้บริการในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเพื่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในฐานะทุนมนุษย์ ศึกษาบทบาทของกลุ่มสหวิชาชีพที่ส่งเสริมการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง และเสนอแนวทางไปสู่ นโยบายการจัดสวัสดิการสังคม โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ขั้นตอนการเสริมพลังอำนาจในตนเอง มี 6 ขั้นตอน คือ วางแผนในเป้าหมายของชีวิตของตนเอง ยอมรับความเป็นจริง คิดทบทวนตนเอง ค้นหาสิ่งที่เหมาะสมกับตนเอง เชื่อมั่นในตนเอง ประสบความสำเร็จในตนเอง บทบาทกลุ่มสหวิชาชีพมี 2 บทบาท คือ เชิงรุก ได้แก่ ส่งเสริมให้วางแผนชีวิต เห็นคุณค่าในตนเอง มีแรงจูงใจเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้น ให้มีความรู้ ในสิทธิ และหน้าที่ความรับผิดชอบ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ลงมือปฏิบัติ มีทักษะชีวิตและมีทัศนคติเชิงบวก เชิงรับ ได้แก่ การทำงานตามกฎหมาย เฉพาะปรับปรุงกฎระเบียบให้ยืดหยุ่นกับการดำรงชีวิตอิสระ วิธีการสัมผัสและเข้าใจกับปัญหาของกลุ่มสหวิชาชีพ และการบริหารจัดการด้านบุคลากร ส่วนแนวทางไปสู่ นโยบายการจัดสวัสดิการสังคม

มี 3 แนวทาง คือ การสนับสนุนจากพลังภายในตนเอง การสนับสนุนจากสังคม และการสนับสนุนจากกฎหมาย

ปวรวรรณ เพื่อกผาสุข (2562) ศึกษาบทบาทของทีมสหวิชาชีพในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามแผนฟื้นฟูรายบุคคล (Individual Rehabilitation Plans: IRP): กรณีศึกษา : โครงการสร้างชีวิตใหม่ให้คนขอทาน คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง (บ้านน้อยในนิคม) ในนิคมสร้างตนเองนาร่อง 5 แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของทีมสหวิชาชีพศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามแผนฟื้นฟูรายบุคคล (IRP) และศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อแผนฟื้นฟูรายบุคคล (IRP) โดยใช้แบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง ผู้ใช้บริการในโครงการเจ้าหน้าที่นิคมสร้างตนเองและทีมสหวิชาชีพผลการศึกษาพบว่า ผู้ใช้บริการได้รับบริการตามหลักเกณฑ์การคุ้มครองผู้ใช้บริการในระดับมากและมีความพึงพอใจที่ได้รับบริการตามแผนฟื้นฟูรายบุคคล (IRP) ในภาพรวมในระดับมาก ได้แก่ การฟื้นฟูทางอาชีพทางการแพทย์ ทางการศึกษา และทางสังคมส่วนทีมสหวิชาชีพ มีบทบาทในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง โดยใช้แผนฟื้นฟูรายบุคคล (IRP) ซึ่งผ่านกระบวนการบูรณาการกำหนดแผนร่วมกันในทีมสหวิชาชีพอันประกอบไปด้วยนักวิชาชีพ สายงานสนับสนุนและภาคีเครือข่ายซึ่งทีมสหวิชาชีพสามารถปฏิบัติตามบทบาทได้ในระดับปานกลาง พบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามแผนฟื้นฟูรายบุคคล (IRP) ระดับปานกลาง ได้แก่ การขาดความรู้ความเข้าใจในลักษณะงาน และปัญหาในด้านงบประมาณ และปัญหาจากการกำหนดนโยบายอยู่ในระดับน้อย

โสภณิก พรหมตีบ (2562) ได้ศึกษา การให้บริการสวัสดิการสังคมคนไร้ที่พึ่ง กรณีศึกษา สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรี จังหวัดปทุมธานีมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการให้บริการสวัสดิการสังคมคนไร้ที่พึ่งปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานและแนวทางในการพัฒนาการให้บริการสวัสดิการสังคมคนไร้ที่พึ่งของสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรีจังหวัดปทุมธานีโดยใช้วิธีวิจัยเอกสารและวิจัยสนามเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูล จำนวน 8 คน พบว่ากระบวนการให้บริการสวัสดิการสังคมคนไร้ที่พึ่งในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรีจังหวัดปทุมธานี คือ การมุ่งเน้นให้ผู้ใช้บริการเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา พัฒนาตนเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และสามารถสร้างรายได้ ออกไปประกอบอาชีพ อยู่กับครอบครัว และคืนสู่สังคมโดยที่กระบวนการพัฒนาจะมุ่งเน้นความต้องการของผู้ใช้บริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง และการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่และชุมชนเป็นหลัก พัฒนาให้เกิดการพึ่งพาตนเองในรูปแบบการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างกลุ่มที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้และขยายผลไปสู่ครอบครัวชุมชน

วิบูลย์ วัฒนนามกุล และคณะ (2562) ศึกษาปัจจัยที่ทำให้กลายเป็นคนไร้บ้าน: กรณีศึกษาคนไร้บ้านในเขตเทศบาลนครขอนแก่น โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกคนไร้บ้านในเขตเทศบาลนครขอนแก่นจำนวน 20 คน และญาติของคนไร้บ้านอีกจำนวน 3 คน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการกลายมาเป็นคนไร้บ้านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและมีหลายปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยครอบครัวและปัจจัย

ส่วนบุคคล ได้แก่ ความยากจน การศึกษาที่ต่ำ มีอาชีพที่ไม่มั่นคง ขาดความอดทน และไม่มีวินัย การติดสุราและสารเสพติดก็มีส่วนทำให้กลายเป็นคนไร้บ้านได้ ปัจจัยกลุ่มนี้ส่งผลให้มีฐานะยากจน ยากที่จะสร้างฐานะให้มั่นคงได้ ทางเลือกของชีวิตมีจำกัด ทุนทางสังคมมีจำกัด งานที่ทำได้ก็จะเป็นงานที่ไม่มั่นคง มีรายได้ต่ำ บางคนมีความขัดแย้งกับครอบครัว ไม่สามารถอาศัยอยู่ร่วมกับครอบครัวอีกต่อไป จนต้องออกมาใช้ชีวิตในพื้นที่สาธารณะ และมีคุณภาพการศึกษาที่ต่ำ การเรียนในระดับเบื้องต้นไม่ได้ช่วยในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพได้

พงศธร สรรคพงษ์ (2560) ได้ศึกษาสาเหตุและความต้องการสิทธิสวัสดิการสังคมจากหน่วยงานของรัฐของคนไร้บ้านที่ทอดทิ้งครอบครัวในพื้นที่เขตเทศบาลนครพิษณุโลก ด้วยการสัมภาษณ์เชิงคนไร้บ้านในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก จำนวน 7 คน ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ต้องทอดทิ้งครอบครัวคือ ไม่มีความอดทน เกิดความขัดแย้งโดยใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหา หลบหนีไม่กล้าเผชิญหน้ากับครอบครัวเพราะมีความรู้สึกผิดที่กระทำผิดกฎหมาย ต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้น ต้องการใช้ชีวิตอิสระ ต้องการใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยวอยู่ในสังคม ไม่อยากพบเจอครอบครัว บางรายต้องการกลับไปอยู่กับครอบครัวเพราะมีภาระต้องดูแลแต่ไม่สามารถเดินทางกลับไปได้เนื่องจากไม่มีเงินค่าเดินทาง สำหรับความต้องการของคนไร้บ้าน คือ ต้องการปัจจัยสี่แห่งการดำรงชีวิต ต้องการมีรายได้มากขึ้น มีสิทธิสวัสดิการสังคมอื่นๆ ต้องการมีหน่วยงานที่ให้คำปรึกษาและการระบายความทุกข์ใจ และมีการจัดสถานที่พักชั่วคราว ส่วนการแก้ไขปัญหาควรแก้ปัญหาที่สาเหตุของการตัดสินใจทอดทิ้งครอบครัว ควรทราบความต้องการและการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการสังคมที่ได้รับจากหน่วยงานรัฐ

ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ (2560) ได้ทำการศึกษา การพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ผู้พิการและคนด้อยโอกาสทางสังคม ในพื้นที่ตำบลยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการ เงื่อนไขหรือปัจจัยสนับสนุน และผลของการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ คนพิการ และคนด้อยโอกาสทางสังคมโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 คน ผลการวิจัย พบว่ากระบวนการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมเริ่มจากมุ่งพัฒนาคุณภาพการให้บริการสวัสดิการท้องถิ่นตามกฎหมาย ประสานนโยบายรัฐเข้าสู่ชุมชน ผลักดันนโยบายสู่การปฏิบัติ จัดตั้งและพัฒนาต่อยอดการให้บริการสวัสดิการสังคมในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีเงื่อนไขหรือปัจจัยที่สนับสนุนอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ นโยบายรัฐและการสนับสนุนจากภาครัฐช่วยให้การขับเคลื่อนการพัฒนาแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมเป็นไปได้ง่ายขึ้น การผลักดันนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่นที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ และความต้องการในการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมของผู้นำและประชาชนในพื้นที่กระบวนการพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมกระบวนการพัฒนารูปแบบดังกล่าว ส่งผลทางตรงคือ กลุ่มเป้าหมายได้รับสวัสดิการเพิ่มขึ้น ครอบคลุมการเกิด แก่ เจ็บ ตาย มีสวัสดิการช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในชุมชน และส่งผลทางอ้อม คือ

ความภาคภูมิใจของชุมชนที่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนารูปแบบสวัสดิการ ในฐานะผู้ให้และผู้รับ “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” และยังส่งผลต่อองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างน้อยที่ทำให้เป็นที่รู้จักและบุคคลภายนอกให้การยอมรับ

อัจฉราพร ปะที (2559) ได้ศึกษาความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนต่อการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง: กรณีศึกษาประชาชนในชุมชนตำบลผาสิงห์ อำเภอเมืองจังหวัดน่านเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ตำบลผาสิงห์ จำนวนทั้งหมด 120 คนผลการศึกษา พบว่า ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจต่อการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง โดยภาพรวมมีระดับความรู้ ความเข้าใจในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เห็นได้ว่าประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ ในด้านการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ความหมายของคนไร้ที่พึ่งและคนขอทาน ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 87.5, 75.0, 50.0 ยกเว้นด้านกฎหมายคนไร้ที่พึ่งและคนขอทาน ซึ่งประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในกฎหมายการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง อยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 100 ตามลำดับและประชาชนมีความคิดเห็นว่า ความเหมาะสม ความจำเป็นที่ต้องการมีการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง คือ การให้ความช่วยเหลือคนไร้ที่พึ่งควรสร้างอาชีพมากกว่าการให้เงินรูปแบบการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า มีการจัดตั้งศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งในพื้นที่ที่อาศัยอยู่สำหรับบริการที่จัดให้แก่คนไร้ที่พึ่ง มีความคิดเห็นว่า การฝึกอาชีพให้กับคนไร้ที่พึ่งทำให้เขาสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง มีความคิดเห็นว่า มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่ากันผลการทดสอบ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิฐานะเดิมและระยะเวลา ที่แตกต่างกันส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจและความคิดเห็นของประชาชนต่อการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งที่ไม่แตกต่างกัน

สุดารัตน์ แก้วกำเนิด (2559) ได้ทำการศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองคนเร่ร่อนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 โดยศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของการที่คนต้องออกมาเร่ร่อน เน้นการวิเคราะห์ถึงมาตรการของรัฐในการให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือแก่คนเร่ร่อนโดยใช้นิติวิธี (Juristic Method) ในการตรากฎหมายเพื่อให้การช่วยเหลือและสงเคราะห์ต่อกลุ่มคนดังกล่าว ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ และหลักกฎหมายมหาชน ในลักษณะต่าง ๆ โดยเหตุที่พระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 ได้กำหนดให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรสวัสดิการชุมชน องค์กรภาคเอกชนอื่น สถาบันศาสนา หรือกลุ่มคนไร้ที่พึ่ง จัดให้มีการดำเนินการในลักษณะเดียวกับสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง หรือมีส่วนร่วมในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง โดยศึกษาเปรียบเทียบแนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่า การให้ความหมายของคนไร้ที่พึ่งตามนิยามที่บัญญัติไว้ใน

พระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 นั้น ยังไม่มีความชัดเจน และมีได้ครอบคลุมถึงบุคคลบางประเภท ซึ่งได้แก่ คนป่วยทางกาย คนป่วยทางจิต และคนขอทาน ซึ่งบุคคลเหล่านี้มักเป็นกลุ่มที่ถูกทอดทิ้งและไร้ที่พึ่งซึ่งพบได้มากในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำ อีกทั้งองค์กรที่ให้การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งที่มีหลายองค์กรและหลายลักษณะอาจทำให้รัฐไม่สามารถกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติต่อคนไร้ที่พึ่งเพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันได้ รวมไปถึงการที่รัฐนำมาตราการทางอาญา (Criminal Sanctions) มากำหนดเป็นเงื่อนไขเชิงบังคับให้คนไร้ที่พึ่งที่เป็นผู้ที่ตกอยู่ในสภาวะจำยอมให้จำต้องปฏิบัติตามกฎหมายโดยมิได้เกิดจากความสมัครใจของคนไร้ที่พึ่ง ดังนั้นจึง อาจเป็นการกระทำที่ละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ว่า รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการ หรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถพึ่งตนเองได้ กฎหมายมิได้ให้อำนาจรัฐ ในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเพื่อความสะดวกในการที่จะให้บุคคลได้รับการสงเคราะห์จากภาครัฐควรเพิ่มนิยามคำว่า “คนไร้ที่พึ่ง” โดยให้รวมถึงคนเร่ร่อนที่ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ คนป่วยทางกาย และคนป่วยทางจิต รวมไปถึงบุคคลที่ทำการขอทานโดยความจำเป็นในการดำรงชีพ เพื่อให้คนที่อยู่ในสภาวะยากลำบากในการดำรงชีพไม่ว่าจะอยู่ในลักษณะใดย่อมได้รับการคุ้มครองตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 และควรเสนอให้องค์กรที่ดำเนินการเกี่ยวกับการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งควรได้รับการรับรองตามกฎหมายว่าด้วย การจัดสวัสดิการสังคม (Law on Social Welfare) เพื่อให้การดำเนินการหรือการสนับสนุนจากรัฐ มีมาตรฐานเดียวกัน และสามารถตรวจสอบการปฏิบัติงานขององค์กรที่ให้การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งได้อย่างทั่วถึง รวมทั้งยังสามารถติดตามการพึ่งตนเองได้ของผู้ที่มารับบริการเหล่านั้นได้โดยสะดวก

นางนุช ศรีสุข (2557) ได้ทำการศึกษาแนวทางการเคลื่อนไหวกของเครือข่ายสลัม 4 ภาคเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับคนจนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร และศึกษากระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจนเมืองในกรุงเทพมหานคร จากการเคลื่อนไหวกเครือข่ายสลัม 4 ภาคโดยการสัมภาษณ์กลุ่มแกนนำของเครือข่ายสลัม 4 ภาคและผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวกเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับคนจนเมือง เจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.) และเจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการเคลื่อนไหวกของเครือข่ายสลัม 4 ภาคเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับคนจนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร มี 2 แนวทาง คือ 1) เน้นการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง และ 2) เน้นการประสานงานกับภาครัฐ โดยพบว่า แนวทางหลักในการเคลื่อนไหวกของเครือข่ายสลัม 4 ภาค คือ การรวมกลุ่มดำเนินการเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง โดยวางยุทธศาสตร์การดำเนินการไว้ที่ การลดอำนาจรัฐและเพิ่มอำนาจประชาชน ส่วนรูปแบบการเคลื่อนไหวกของเครือข่ายสลัม 4 ภาคมีลักษณะเป็นขบวนการเคลื่อนไหวกทางสังคมแบบเดิมที่มุ่งเน้นกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดัน และยังพบว่า มีปัจจัยสำคัญคือการสร้างความหมายใหม่ ๆ ในประเด็นการเรียกร้องที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นธรรมทาง

สังคม ซึ่งเป็นลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ และพบว่า กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจนเมืองในกรุงเทพมหานคร จากการเคลื่อนไหวเครือข่ายสลัม 4 ภาค เริ่มต้นจากด้านที่อยู่อาศัยที่มีความมั่นคงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดจากนั้นก็เริ่มพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ ประกอบด้วย ด้านสวัสดิการ ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการส่งเสริมอาชีพ ด้านการศึกษา และด้านการแก้ปัญหาวัยรุ่น ซึ่งเป็นคุณภาพชีวิตสำหรับคนจนเมืองในเขตกรุงเทพมหานครที่จะทำให้เกิดความอยู่ดีมีสุข มีการดำรงชีวิตในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานทางสังคม

ธนากร ยุทธพลนาวิ (2553) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการบริการสำหรับคนไร้บ้าน : ศึกษากรณีการให้บริการของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เพื่อศึกษาความต้องการของคนไร้บ้านและปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสวัสดิการของคนไร้บ้าน และศึกษาการดำเนินงานในการให้บริการแก่คนไร้บ้านภายในศูนย์และนอกศูนย์ ในความดูแลของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย ตลอดจนการศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบบริการสำหรับคนไร้บ้านของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย โดยสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน พบว่าสาเหตุที่ออกจากบ้าน คือ ต้องออกมาหางานทำ โดยมาพักอาศัยในศูนย์ 2-3 ปี และต้องการที่จะกลับไปอยู่กับครอบครัว ส่วนใหญ่คนไร้บ้านมีความต้องการด้านอุปโภคบริโภคมากที่สุด เช่น น้ำดื่มฟรี อาหารฟรีอย่างน้อย 1 มื้อ รองลงมาเป็นด้านการแพทย์ เช่น ได้รับสิทธิประกันสุขภาพ และบริการทางการแพทย์ คนไร้บ้านมีความต้องการพัฒนาศักยภาพและด้านอาชีพ น้อยที่สุด ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสวัสดิการ พบว่า เพศ อายุ รายได้ ต่างกัน มีความต้องการสวัสดิการแตกต่างกัน เช่น คนไร้บ้านที่อายุ 11-20 ปี มีความต้องการด้านการอุปโภคบริโภค แต่คนไร้บ้านในวัยแรงงานที่มีอายุ 31-40 ปี ต้องการด้านอาชีพและรายได้ ส่วนการดำเนินงานในการให้บริการ และการพัฒนาระบบบริการ ส่วนใหญ่ตรงกับความต้องการของคนไร้บ้าน ส่วนการพัฒนากระบวนการจะมีศักยภาพในเรื่องต่างๆ ให้เพิ่มมากขึ้น เช่น พัฒนาความรู้ พัฒนาด้านอาชีพ เพื่อให้คนไร้บ้านเข้าถึงสิทธิของตนเอง นอกจากนี้มูลนิธิยังมีการจัดสร้างชุมชนของคนไร้บ้านเพื่อให้คนไร้บ้านที่พัฒนาแล้ว และสามารถดูแลตนเองได้แล้ว เข้าไปอยู่ในชุมชนอีกด้วย

ฐาปนีย์ ศิริสมบุรณ์ (2552) ได้ศึกษา การปรับองค์กรเพื่อมุ่งสู่มาตรฐานการจัดบริการสำหรับคนไร้ที่พึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการปรับองค์กรของสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง หลังจากมีการนำมาตรฐานการจัดบริการสำหรับคนไร้ที่พึ่งมาปฏิบัติ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการปรับองค์กร โดยศึกษาจากข้าราชการ ลูกจ้างประจำ และพนักงานราชการ จำนวน 188 คน ที่ปฏิบัติงานในสถานแรกรับ/สถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง สังกัด กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ทั้ง 11 แห่ง และสัมภาษณ์ผู้บริหารงานสถานสงเคราะห์ จำนวน 4 คน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับมาตรฐานการจัดบริการสำหรับคนไร้ที่พึ่ง เมื่อมีการนำมาตรฐานการจัดบริการสำหรับคนไร้ที่พึ่งมาปฏิบัติสถานสงเคราะห์มีการปรับองค์กรด้านโครงสร้างการบริหาร มากที่สุด รวมทั้งด้านการกำหนดวิสัยทัศน์ ส่วนด้านบุคลากรมีการปรับน้อยที่สุด โดยเฉพาะจำนวน

บุคลากรและการพัฒนาบุคลากร ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่พบคือ ปัญหาด้านบุคลากรและด้านงบประมาณ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านวิสัยทัศน์ และด้านโครงสร้างการบริหาร ปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้มีการปรับองค์กรแตกต่างกันคือ เพศ การศึกษา สถานภาพการทำงาน ตำแหน่งงาน และการได้รับการอบรมเกี่ยวกับมาตรฐานการจัดบริการสำหรับคนไร้ที่พึ่ง เช่นเดียวกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นซึ่งมาจากตัวแปรดังกล่าวด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอายุ เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่ทำให้ปัญหาและอุปสรรคมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการปรับองค์กรกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นทุกด้านจึงมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นสถานสงเคราะห์ควรมีการกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจที่เป็นของตนเอง ควรมีมาตรการและกลไกในการนำมาตรฐานการจัดบริการสำหรับคนไร้ที่พึ่งมาใช้อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมภาวะผู้นำให้กับผู้บริหารงานสถานสงเคราะห์ และมีการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้กับผู้ปฏิบัติ มีการอบรมหลักสูตรการบริหารงบประมาณ ให้กับเจ้าหน้าที่ พร้อมกับมีการพัฒนาบุคลากรที่เน้นทั้งความรู้ ทักษะคติ และทักษะไปพร้อมๆกัน รวมทั้งมีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับปัญหาบุคคลเร่ร่อนกับชุมชนอย่างจริงจัง

Maja P. et al. (2018) ได้ศึกษาประสบการณ์ของคนเร่ร่อนในการดูแลทางการแพทย์หลังจากเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลอย่างเฉียบพลันในประเทศเดนมาร์กมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจมุมมองและประสบการณ์ด้านสุขภาพของคนเร่ร่อนในโปรแกรมการดูแลทางการแพทย์ ในระยะเวลา 2 สัปดาห์หลังจากเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลอย่างเฉียบพลัน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยวิธีสัมภาษณ์คนจรจัดจำนวน 12 คนที่ได้รับการดูแลทางการแพทย์ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2559 ถึง 30 กันยายน 2559 พบว่า มีความไม่เท่าเทียมกันด้านสุขภาพในระดับสูงเมื่อเปรียบเทียบกับสถานะสุขภาพของคนไร้บ้านกับคนทั่วไปรวมถึงอัตราการเสียชีวิตและการเจ็บป่วยที่เพิ่มขึ้นนอกจากนี้ การไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความเครียดของโรคติดเชื้อและโรคเรื้อรังเช่น โรคเบาหวานและโรคหัวใจและหลอดเลือดที่เพิ่มขึ้นยิ่งไปกว่านั้นคนไร้บ้านยังมีความถี่ในการเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลอย่างเฉียบพลันสูงกว่าที่ประชากรทั่วไป นอกจากนี้ยังพบว่า ศูนย์การพักพิงทางการแพทย์จัดให้มีสถานที่พักผ่อนและได้รับการฟื้นฟูหลังจากเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลซึ่งทำให้มีพื้นที่สำหรับการทบทวนตนเองในกลุ่มคนไร้บ้านเกี่ยวกับชีวิตในอดีตและปัจจุบันของพวกเขา รวมถึงความปรารถนาของพวกเขาในอนาคตที่ดีกว่าปัจจุบัน และการศึกษาครั้งนี้ยังชี้ให้เห็นว่าการพักพิงเพื่อการรักษาพยาบาลสามารถนำไปสู่การสร้างสภาวะที่ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของคนไร้บ้านทำให้พวกเขามีความหวังมากขึ้นและคิดเชิงบวกเกี่ยวกับอนาคตได้มากยิ่งขึ้น

Jennifer W. et al. (2018) ได้ศึกษา การทำความเข้าใจผลกระทบของแนวทางการลงโทษต่อคนเร่ร่อน: กรณีศึกษาในท้องถิ่นในปี 2013 ของเมืองซีโกรัฐแคลิฟอร์เนียพบว่าเมืองใหญ่และเล็กกำลังใช้นโยบายความปลอดภัยสาธารณะมากขึ้นเพื่อจัดการกับข้อปัญหาของคนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการไม่มีที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับ Maree Petersen (2015) ที่ได้ศึกษา การจัดการ

กับปัญหาการเร่ร่อนของผู้หญิงที่มีอายุมาก: รูปแบบการบริการและที่อยู่อาศัยในประเทศ ออสเตรเลีย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการตรวจสอบการผสมผสานของโปรแกรมและแบบจำลองที่อยู่อาศัยที่มีแนวโน้มว่าจะมีประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการกับปัญหาการเร่ร่อนของผู้หญิงที่มีอายุมาก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 14 ราย จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุเพศหญิง มีความจำเป็นในการได้รับสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยมีประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลายและความต้องการในปัจจุบันของสตรีสูงอายุคือ ความต้องการแก้ปัญหาด้านสุขภาพ อย่างเหมาะสม

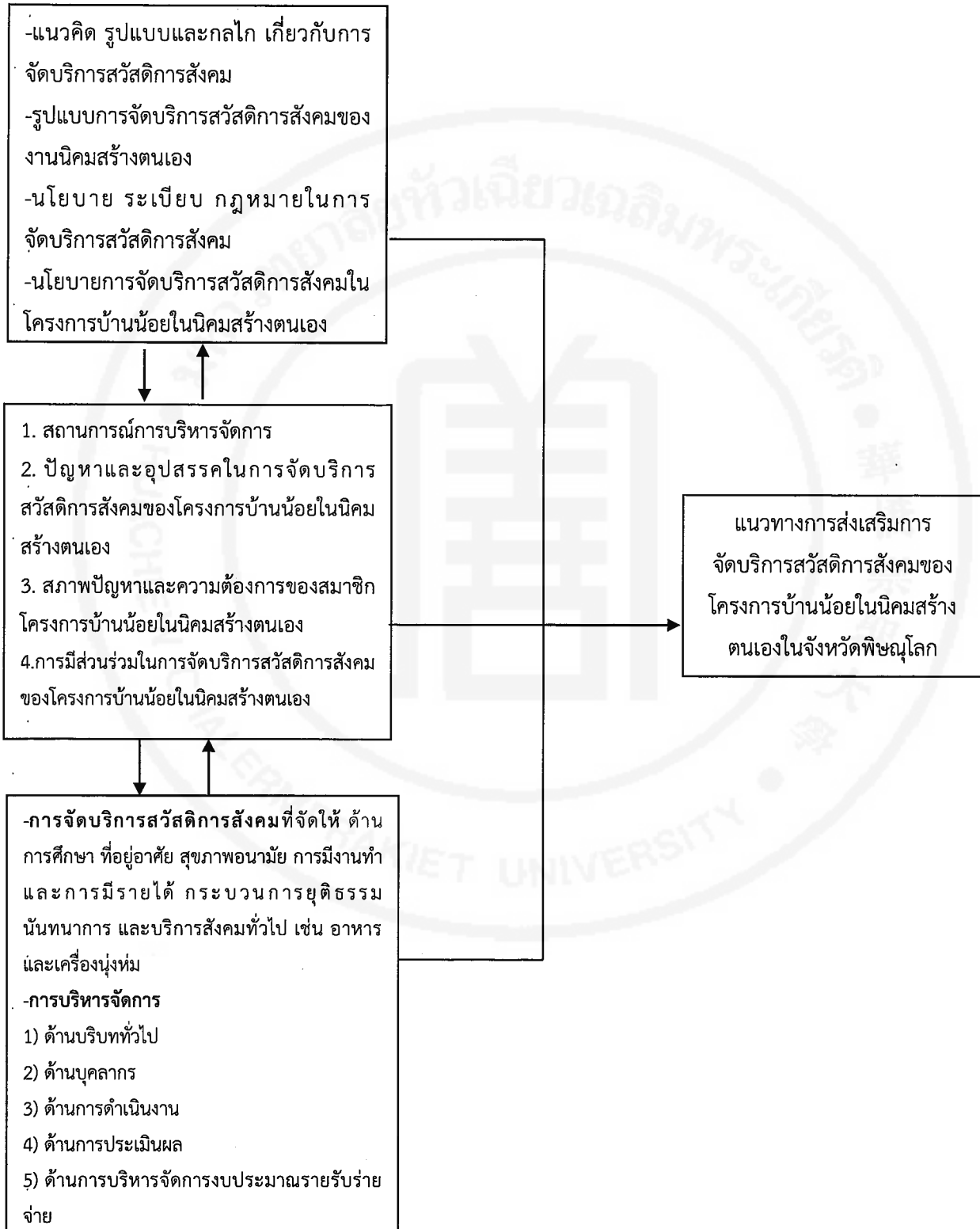
Kristen G. et al. (2017) ได้วิเคราะห์ถึงการเพิ่มขึ้นของคนไร้ที่อยู่อาศัยที่แฝงอยู่ในมลรัฐฮาวาย โดยใช้วิธีการจัดหมวดหมู่ตามวิถีของผู้ใช้บริการที่ขอความช่วยเหลือผ่านศูนย์พักพิงและบริการของรัฐ เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ ในด้านวิธีการที่บุคคลและครอบครัวเคลื่อนย้ายผ่านระบบบริการคนไร้บ้านของมลรัฐฮาวายใช้ข้อมูลการดูแลระบบกลุ่มผู้ใช้บริการเพื่อติดตามวิถีของการใช้บริการของคนไร้บ้านกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ที่เข้าสู่ระบบบริการตั้งแต่ครั้งแรกในปี 2553 จำนวน 4,655 คน และมีการติดตามจนถึงสิ้นปี 2557 พบว่า กลุ่มคนไร้บ้านเหล่านี้ ใช้ที่พักพิงฉุกเฉินที่พักพิงชั่วคราวและใช้บริการช่วยเหลือที่แตกต่างกัน คือ ใช้บริการที่พักพิงเฉพาะช่วงเวลา ไปจนถึงใช้บริการน้อยที่สุดและเข้ามาใช้บริการด้านการกู้ยืมจากกองทุนสวัสดิการสังคมในการสร้างอาชีพเพื่อความมั่นคงในชีวิต

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศที่ผ่านมาพบว่า การจัดระบบการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้ประสบปัญหาทางสังคม ที่หลากหลายแตกต่างกันไปแต่ละบริบทของพื้นที่ โดยองค์ประกอบของการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้ประสบปัญหาทางสังคม ส่วนใหญ่นั้น จะเน้นการช่วยเหลือในด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขอนามัยและด้านการมีงานทำ ซึ่งเป็นลักษณะที่ไปตามกฎหมายและตามหลักสิทธิมนุษยชน ทั้งในเชิงของคุณภาพมาตรฐานในการจัดบริการสวัสดิการสังคมและในเชิงปริมาณ อาทิเช่นในงานของ สูดาร์ตัน แก้วกำเนิด ที่ได้ทำการศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองคนเร่ร่อน หรือแม้กระทั่งงานของ ฐาปนี ศิริสมบุญ ที่ได้ศึกษาวิธีการปรับองค์กรในการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับคนไร้ที่พึ่งเพื่อนำไปสู่มาตรฐานที่ดี อย่างไรก็ตามจากการทบทวนเอกสารงานวิจัยสามารถที่จะสรุปแนวคิดและรูปแบบการจัดบริการสวัสดิการสังคมขององค์กรสวัสดิการสังคมภาครัฐและองค์กรสาธารณประโยชน์ ด้านข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ การบริหารจัดการ ด้านบริบททั่วไป ด้านบุคลากร ด้านการดำเนินงาน ด้านการประเมินผล และด้านการบริหารจัดการงบประมาณรายรับรายจ่าย ตามวัตถุประสงค์และอำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานเพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดบริการสวัสดิการสังคม ในด้านการศึกษา ด้านสุขภาพอนามัย ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการมีรายได้และมีการมีงานทำ ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านนันทนาการ และด้านบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่ม สำหรับในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะได้นำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดใน

การสร้างข้อความสำหรับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในประเด็นสถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคมในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลกเพื่อนำไปสู่แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมในโครงการบ้านน้อยสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลกต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหาความต้องการและ
ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองใน
จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย
จำนวน 2 ตอน ดังต่อไปนี้

**ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคม
ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก**

วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์
เชิงลึก (In-depth Interview) (ชาย โพธิสิตา. 2556) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จนได้ข้อมูล
อ้อมตัว การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร(Documentary search) ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การจัด
สวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วยสถานการณ์
ด้านการบริหารจัดการ สถานการณ์และปัญหาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายของสมาชิกโครงการ
บ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ปัญหาและอุปสรรคการจัดสวัสดิการสังคมของ
โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้าน
น้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก ตลอดจนการจดบันทึกข้อมูล ที่ได้พบเห็นตามความเป็นจริง
และนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ความสัมพันธ์ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) รวมจำนวน 40 คน โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้
กลุ่มที่ 1 เจ้าหน้าที่หรือผู้แทน หน่วยงานสังกัดกรมพัฒนาสังคมและ
สวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือ ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับ
โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่ง นักสังคมสงเคราะห์
นักพัฒนาสังคม โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ เป็นผู้ที่มี
ประสบการณ์การทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ หรือด้านผู้ด้อยโอกาสทางสังคม หรือทำงานเกี่ยวกับ
โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง หรือศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ใน
จังหวัดพิษณุโลก ไม่น้อยกว่า 3 ปี เพื่อสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน จนข้อมูลอ้อมตัว

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่หรือผู้แทน หน่วยงาน เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล สังกัด กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ในพื้นที่ตั้งของนิคมสร้างตนเอง ซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่ง นักสังคมสงเคราะห์ นักพัฒนาสังคม นักพัฒนาชุมชน พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ สวัสดิการสังคม หรือด้านผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ไม่น้อยกว่า 3 ปี เพื่อสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน จนข้อมูลอิ่มตัว

กลุ่มที่ 3 สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ไม่น้อยกว่า 3 ปี สมารถใจที่จะให้ข้อมูลเชิงลึก และไม่มีปัญหาสุขภาพ สามารถให้ข้อมูลได้ จำนวน 10 คน จนข้อมูลอิ่มตัว

กลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้แทนจากองค์กรสาธารณประโยชน์ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ เป็นผู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม โดยทำงานร่วมกับกลุ่มคนเร่ร่อน คนไร้บ้าน หรือกลุ่มผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ ไม่น้อยกว่า 3 ปี ได้แก่ ผู้แทนมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพต.) จำนวน 2 คน ผู้แทนเครือข่ายสลัม 4 ภาค จำนวน 2 คน ผู้แทนเครือข่ายศูนย์คนไร้บ้าน จำนวน 2 คน ผู้แทนมูลนิธิอิสระชน จำนวน 2 คน และผู้แทนมูลนิธิกระจกเงา จำนวน 2 คน รวมจำนวน 10 คน จนข้อมูลอิ่มตัว

เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

(1) ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดของการวิจัย โดยทำหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประมวลผลข้อมูล นำเสนอข้อมูล และศึกษาสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง โดยมีเครื่องมือประกอบ ดังนี้

(2) แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) ตามแนวคำถามเกี่ยวกับ สถานการณ์การจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วยสถานการณ์ ด้านการบริหารจัดการ สถานการณ์และปัญหาความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ปัญหาและอุปสรรคการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก

(3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ เครื่องมือบันทึกเสียง เพื่อบันทึกข้อมูลขณะการสัมภาษณ์และนำมาถอดความตามเนื้อหา และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่บันทึกในการสัมภาษณ์ และกล้องถ่ายภาพนิ่งและภาคเคลื่อนไหว เพื่อบันทึกสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในขณะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการทดสอบความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำเครื่องมือให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ และนอกจากนี้เพื่อความสอดคล้อง และความเที่ยงตรง ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย (ชาย โพธิสิตา, 2556) ผู้วิจัยจึงได้ให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องตรวจสอบอีกครั้ง โดยผู้เชี่ยวชาญเป็นนักวิชาการ ที่มีประสบการณ์ทำงานด้านสวัสดิการสังคมหรือสังคมสงเคราะห์มาไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือเป็นผู้ที่มีผลงานวิจัยงานบริการวิชาการรับใช้สังคมทางด้านสวัสดิการสังคมหรือสังคมสงเคราะห์ และทำหน้าที่เป็นผู้สอนผู้บรรยายในระดับอุดมศึกษา เป็นคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของภาษา ความครอบคลุมด้านเนื้อหาให้มีความสมบูรณ์ขึ้นประกอบไปด้วย

1. ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล
ตำแหน่ง อดีตนายกสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์
2. คุณกฤติมา โรจนทัฬพะ
ตำแหน่ง ผู้ปกครองสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กวินธร เสถียร
อาจารย์ประจำวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยนเรศวร

โดยคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน ได้ตรวจสอบความครอบคลุมของข้อคำถาม ตามวัตถุประสงค์การวิจัย การจัดลำดับคำถาม และการใช้ภาษาที่ถูกต้องและชัดเจน

ผู้วิจัยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of item- objective congruence : IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป และได้มีการปรับแก้ไขภาษาและเนื้อหาของข้อความในบางข้อคำถาม โดยยังคงความหมายของข้อคำถามเดิม ทั้งนี้เพื่อให้มีความเข้าใจ และชัดเจนในข้อคำถามยิ่งขึ้น ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนถัดไป ผู้วิจัยได้ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว นำไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้ จำนวน 5 คน แล้วนำผลของการทดลองใช้ (try out) มาปรับปรุงแบบสัมภาษณ์อีกครั้ง ก่อนนำไปใช้จริง

นอกจากนี้ ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลอีกครั้ง ก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ที่ความสร้างข้อสรุป ผู้วิจัยกระทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) (ชาย โพธิสิตา, 2556) ซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. ด้านข้อมูล (data triangulation) เป็นการตรวจสอบว่า ข้อมูลที่มาจากแหล่งที่ต่างกัน จะเหมือนกันหรือต่างกันหรือไม่ อย่างไร แหล่งที่ตรวจสอบได้แก่ แหล่งเวลา สถานที่ และบุคคล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลในประเด็นเดียวกันที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์แต่ละกลุ่มมาเทียบเคียงว่ามีความเหมือนกัน หรือไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ หากพบว่า การให้ข้อมูลในประเด็นเดียวกันจากผู้ที่ถูกสัมภาษณ์แต่ละรายมีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยต้องนำกลับไปตรวจสอบข้อมูลอีกครั้ง และหลังจากที่นำกลับไปตรวจสอบข้อมูลแล้ว ยังพบว่ามีความแตกต่าง ผู้วิจัยจะไม่นำข้อมูลนั้นมาทำการวิเคราะห์ แต่ถ้าหากข้อมูลที่ได้มาเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน ผู้วิจัยถึงจะนำข้อมูลนั้นมาศึกษาวิเคราะห์

2. ด้านตัวผู้วิจัย (investigator triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยใช้ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลต่างคนกัน แล้วพิจารณาว่า ข้อมูลที่ได้สอดคล้องกันหรือไม่

3. การตรวจสอบ ด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันแล้วพิจารณาว่า ข้อมูลที่ได้สอดคล้องกันหรือไม่ หากพบว่า ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไม่สอดคล้องกันกับข้อมูลของผู้วิจัยที่สืบค้น ผู้วิจัยจะต้องสอบถามถึงสาเหตุความแตกต่าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับสถานการณ์การจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วยสถานการณ์ ด้านการบริหารจัดการ สถานการณ์และปัญหาความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ปัญหาและอุปสรรคการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การเตรียมตัวผู้วิจัย ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญและมีการเตรียมตัว โดยการศึกษาเอกสารงานวิจัย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและขั้นตอนการสัมภาษณ์เชิงลึก ตลอดจนการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

2. การเตรียมแนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยเตรียมการจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องที่เป็นแนวทางในการศึกษา ลักษณะแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) โดยผู้ให้ข้อมูล เล่าประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิด

ของตน ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วยสถานการณ์ ด้านการบริหารจัดการ สถานการณ์และปัญหาความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ปัญหาและอุปสรรคการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมจนข้อมูลอิ่มตัว (Saturation Data) ทั้งนี้ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความชัดเจนของแนวคำถามกว้างๆ โดยสามารถยืดหยุ่นได้ในขณะทำการสัมภาษณ์ ซึ่งมีประเด็นแนวคำถาม (ปรากฏดังภาคผนวก)

3. การติดต่อประสานงาน ผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่จะศึกษา เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าสัมภาษณ์ และประสานงาน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เพื่อออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ร่วมมือให้ข้อมูล และส่งหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลต่อไป

4. การเตรียมเครื่องมือ มีการจัดเตรียมเครื่องมือ ได้แก่ แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ การจดบันทึกจากการสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกตพฤติกรรมขณะสัมภาษณ์ บันทึกเสียงและถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว เพื่อช่วยให้ได้ข้อมูลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยขออนุญาต และให้ผู้ให้ข้อมูลยินยอมก่อนการสัมภาษณ์ และสังเกตสภาพทั่วไปที่ผู้วิจัยพบขณะไปสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แบบตีความและสรุปข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละท่านมาจัดกลุ่มข้อมูล เพื่อวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูลของแต่ละท่านตามวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง ในประเด็นสถานการณ์การจัดบริการสวัสดิการสังคม เพื่อให้เห็นจุดเด่นและจุดร่วมของแต่ละท่าน และทำเป็นตารางสรุปความคิดเห็นของแต่ละท่าน โดยเขียนเป็นเชิงพรรณนาความ เพื่อที่จะได้อธิบายสิ่งที่ได้ศึกษาให้เชื่อมโยงปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อเป็นข้อสรุปผลการศึกษา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 5 เดือน คือ เริ่มตั้งแต่วันที่ 26 กันยายน 2564 – วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2565 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงแผนการดำเนินงานโครงการการวิจัย

รายการ/กิจกรรม	ปี พ.ศ. 2563	ปี พ.ศ.2564		ปี พ.ศ.2565	
	พ.ย.-ธ.ค.	ม.ค.-มิ.ย.	ก.ค.-ธ.ค.	ม.ค.-มิ.ย.	ก.ค.-ธ.ค.
1.เสนอโครงร่างงานวิจัยและแก้ไขตาม ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิ	←→				
2.ยื่นเอกสารต่อคณะกรรมการจริยธรรม การวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียว เฉลิมพระเกียรติ		←→			
3. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิง ลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล			↔		
4.การสนทนากลุ่มในรูปแบบออนไลน์			←→		
5.สรุปและวิเคราะห์ข้อมูล				←→	
6.เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์และ บทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ				←→	
7.สอบป้องกันวิทยานิพนธ์					↔
8.แก้ไขรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ตาม ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิ					↔

ตอนที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้าน
น้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

การศึกษาในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม และผู้ร่วมสนทนากลุ่ม โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ ผู้ร่วมสนทนากลุ่มต้องมีลักษณะตรงตามวัตถุประสงค์และตรงตามคุณลักษณะที่ต้องการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก โดยมีผู้ร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้แทน หรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ เป็นผู้ที่ยังดำรงตำแหน่ง นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา

พยาบาลวิชาชีพ หรือนักพัฒนาสังคม ที่มีประสบการณ์ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ สวัสดิการสังคม หรือด้านผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 5 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้แทนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัด พิษณุโลก โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่อยู่อาศัย อยู่ในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ไม่น้อยกว่า 3 ปี สมัครใจที่จะให้ข้อมูล เชิงลึก และไม่มีปัญหาสุขภาพ สามารถให้ข้อมูลได้ จำนวน 5 คน

การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการศึกษาในขั้นตอนที่ 2 ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมตัวผู้วิจัยในฐานะเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญ รวมทั้งศึกษาการเก็บรวบรวมและขั้นตอนการสนทนากลุ่ม
2. การเตรียมแนวประเด็นการสนทนากลุ่ม ประเด็นแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคม ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการมีงานทำและมีรายได้ ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านนันทนาการ และด้านบริการสังคมทั่วไป ให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
3. การติดต่อประสานงาน โดยมีการติดต่อประสานงานแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้สนทนาที่จะศึกษา เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม และผู้วิจัยติดต่อคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เพื่อออกหนังสือราชการขอความร่วมมือกับกลุ่มผู้ร่วมสนทนา
4. การเตรียมเครื่องมือ มีการจัดเตรียมเครื่องมือ เช่น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ เครื่องฉายภาพมัลติมีเดียโปรเจคเตอร์สำหรับการประชุมด้วยระบบออนไลน์ โปรแกรม Zoom ออนไลน์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยการสร้างสัมพันธภาพกับอาสาสมัครผู้ร่วมสนทนากลุ่ม มีการแนะนำตัวพร้อมอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขออนุญาตในการบันทึกเสียง ถ่ายภาพ โดยขออนุญาตอาสาสมัครผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ยินยอมก่อนการสนทนา โดยผู้วิจัยจัดการสนทนากลุ่มแบบออนไลน์ ตามหนังสือ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ที่ มฉก.0109/ว.005/2564 เรื่อง ขอรเรียนเชิญเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัย ลงวันที่ 30 กันยายน 2564

6. ผู้วิจัยปฏิบัติตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส โควิด-19 (COVID-19) ด้วยการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ซึ่งดำเนินการจัดรูปแบบการสนทนากลุ่มแบบออนไลน์ โดยเชิญผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ในวันที่ 11 ตุลาคม 2564 ด้วยระบบออนไลน์ โปรแกรม Zoom Topic: “การสนทนากลุ่มออนไลน์ เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก” Join Zoom Meeting Meeting ID: 806 250 9161 และ Passcode: 4TbGyX โดยกลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้แทน หรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ตำแหน่ง นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา จำนวน 5 คน เวลา 13.00 -14.00 น. และ กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้แทนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 5 คน เวลา 14.30 -15.30 น.

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) แบบตีความและสรุปข้อมูลสำคัญที่ได้จากการสนทนากลุ่ม โดยระบุข้อความให้ได้มาซึ่งแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

จริยธรรมในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลักการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ดังนี้

1. ผู้วิจัยส่งแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่ประกอบด้วย กรอบประเด็นเชิงเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ตามที่กำหนดไว้ ให้กับคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ดำเนินการตรวจสอบ และได้รับหนังสือรับรอง Certificate of Exemption จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ตามหนังสือรับรองเลขที่ อ.1125/2564 วันที่รับรอง วันที่ 26 กันยายน 2564

2. ผู้วิจัยดำเนินการขออนุญาต องค์กร หน่วยงานที่ผู้ให้ข้อมูลสังกัดอยู่ ตามที่กำหนดไว้และได้รับการตอบรับให้ดำเนินการเข้าไปสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ก่อนทำการสัมภาษณ์จริงทุกครั้ง

3. ผู้วิจัยชี้แจงให้ ผู้ให้ข้อมูลทุกท่านทราบโดยระบุรายละเอียดข้อความในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมวิจัย (Participant Information Sheet) อย่างครบถ้วนและชัดเจนก่อนที่ ผู้ให้ข้อมูลจะลงนามหรือประทับลายนิ้วมือ กรณีที่ผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถลงนามได้ ยินยอมในใบยินยอม ในการให้ข้อมูล (Consent Form) เพื่อเป็นหลักฐาน ในการยืนยันว่า ให้การอนุญาตให้มีการสัมภาษณ์ ก่อนที่ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์เชิงลึกทุกคน

4. ในผลการศึกษาวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ยึดถึงหลักความเคารพในบุคคล (Respect for person) และหลักการรักษาความลับของอาสาสมัคร (Privacy and Confidentiality) โดยไม่เปิดเผยและเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคล ชื่อ-สกุล จริงของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการนำเสนอผลการศึกษาในภาพรวม และแสดงการใช้รหัสนามสมมุติ แทนชื่อสกุลจริงของผู้ให้ข้อมูลทุกคน

5. หากในระหว่างการสัมภาษณ์เชิงลึก หรือกระบวนการใดของการศึกษาวิจัยก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกิดความรู้สึกไม่สบายใจ วิตกกังวลหรือลำบากใจต่อการให้ข้อมูล ผู้วิจัยจะยุติการสัมภาษณ์เชิงลึก และยุติการนำเสนอผลการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลท่านนั้นทันที ตลอดจนหากผู้วิจัยพบว่า การสัมภาษณ์เชิงลึกส่งผลกระทบต่อทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้ให้ข้อมูล และส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อองค์กรของผู้ให้ข้อมูล ที่ยินยอมอนุญาตให้ข้อมูลไปแล้วนั้น ผู้วิจัยจะดำเนินการยุติการเก็บรวบรวมข้อมูลทันที

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก มีการนำเสนอรายงานผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ โดยเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) จากข้อความที่ผู้วิจัยได้บันทึก จากการสัมภาษณ์ สังเกต และการสนทนากลุ่ม ดังต่อไปนี้

การเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยเสนอผลการวิจัยดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มที่ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์การทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ หรือด้านผู้ด้อยโอกาสทางสังคม หรือทำงานเกี่ยวกับโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทั้งในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ที่ทำนุบำรุงตนเองทั้ง 2 แห่ง มีประสบการณ์ทำงาน 3 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน (รายละเอียดภาคผนวก ก) แสดงข้อมูลได้ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์การทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน(คน) (n =10)	ผู้ให้ข้อมูล (รายชื่อ)
เพศ		
ชาย	5	3,4,6,7,8
หญิง	5	1,2,5,9,10

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน(คน) (n=10)	ผู้ให้ข้อมูล (รายที่)
อายุ		
31-40 ปี	4	2,3,7,9
41-50 ปี	5	1,4,6,8,10
51-60 ปี	1	5
ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	8	2,3,4,6,7,8,9,10
ปริญญาโท	2	1,5
ประสบการณ์ทำงาน		
3-10 ปี	7	2,3,4,7,8,9,10
11-20 ปี	2	1,6
21-30 ปี	1	5
สังกัดหน่วยงาน		
- นิคมสร้างตนเอง	8	1-8
- สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง	2	9-10

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์การทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ ส่วนใหญ่อายุ 41-50 ปี เป็นเพศชายและหญิงจำนวนเท่ากัน ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์ทำงาน 3-10 ปี และส่วนใหญ่ทำงานในสังกัดหน่วยงานนิคมสร้างตนเอง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้แทน หน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้แก่ เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่ตั้งของนิคมสร้างตนเอง จังหวัดพิษณุโลก ที่มีประสบการณ์ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ หรือด้านผู้ด้อยโอกาสทางสังคม มีประสบการณ์ทำงาน 3 ปี ขึ้นไป จำนวน 10 คน (รายละเอียดภาคผนวก ก) แสดงข้อมูลได้ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้แทน หน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ตั้งของนิคมสร้างตนเอง จังหวัดพิษณุโลก จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน(คน) (n=10)	ผู้ให้ข้อมูล (รายชื่อ)
เพศ		
ชาย	6	12,13,14,16,18,19
หญิง	4	11,15,17,20
อายุ		
31-40 ปี	1	15
41-50 ปี	8	11,12,13,14,17,18,19,20
51-60 ปี	-	-
61 ปีขึ้นไป	1	16
ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	5	11,14,15,18,20
ปริญญาโท	5	12,13,16,17,18
ประสบการณ์ทำงาน		
3-10 ปี	3	14,15,18
11-20 ปี	4	12,13,17,19
21-30 ปี	3	11,16,20
สังกัดหน่วยงาน		
- องค์การบริหารส่วนตำบล	6	14,15,16,17,18,19
- เทศบาล	2	12,13
- โรงพยาบาล	2	11,20

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 2 กลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้แทน หน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ตั้งของนิคมสร้างตนเอง ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 41-50 ปี มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทจำนวนเท่ากัน ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงาน 11-20 ปี และส่วนใหญ่สังกัดหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่ตั้งของนิคมสร้างตนเอง จังหวัดพิษณุโลก

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก และอาศัยอยู่เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเพศชายทั้งหมด รวมจำนวน 10 คน (รายละเอียดภาคผนวก ก) แสดงข้อมูลได้ดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 3 กลุ่มสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก และอาศัยอยู่ในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปีขึ้นไป จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน(คน) (n=10)	ผู้ให้ข้อมูล (รายชื่อ)
อายุ		
31-40 ปี	1	21
41-50 ปี	-	-
51-60 ปี	7	22,23,25,26,27,28,29
61 ปีขึ้นไป	3	24,30
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	6	21,24,26,27,29,30
มัธยมศึกษา	2	22,25
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	1	28
ปริญญาตรี	1	23
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในโครงการ		
3-4 ปี	1	28
5-6 ปี	9	21,22,23,24,25,26,27,29,30

จากตารางที่ 4 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 3 กลุ่มสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก เป็นระยะเวลา 5-6 ปี

กลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มของผู้แทนจากองค์กรสาธารณประโยชน์ ที่มีประสบการณ์ทำงาน เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม กับกลุ่มคนไร้บ้าน หรือกลุ่มผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ ไม่น้อยกว่า 3 ปี รวมจำนวน 10 คน (รายละเอียดภาคผนวก ก) แสดงข้อมูลได้ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้แทนจากองค์กรสาธารณประโยชน์ ที่มีประสบการณ์ทำงาน เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน(คน) (n=10)	ผู้ให้ข้อมูล (รายที่)
เพศ		
ชาย	5	31,32,34,36,37
หญิง	5	33,35,38,39,40
อายุ		
31-40 ปี	4	33,38,39,40
41-50 ปี	3	32,35,36
51-60 ปี	2	31,34
61 ปีขึ้นไป	1	37
ระดับการศึกษา		
มัธยมศึกษา	1	35
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	2	36,37
ปริญญาตรี	7	31,32,33,34,38,39,40
ประสบการณ์ทำงาน		
1-10 ปี	4	32,33,39,40
11-20 ปี	5	31,34,35,36,38,
21-30 ปี	1	37

จากตารางที่ 5 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้แทนจากองค์กรสาธารณประโยชน์ เป็นเพศชายและเพศหญิงเท่าๆกัน ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานเกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม กับกลุ่มคนเร่ร่อน คนไร้บ้าน หรือกลุ่มผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะเป็นเวลา 11-20 ปี

2. สรุปผลการศึกษาศาสนาการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกรอบประเด็นคำถามหลักที่กำหนดไว้ตามกรอบแนวคิดการวิจัยซึ่งประกอบไปด้วย 1) สถานการณ์การบริหารจัดการ 2) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง 3) สภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และ 4) การมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก โดยมีผลการศึกษาใน 4 ประเด็นหลัก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 สรุปผลจากการศึกษา ประเด็นสถานการณ์การบริหารจัดการของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ในด้านต่างๆ ดังนี้

1) ด้านบริบททั่วไป โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก มีการดำเนินงาน จำนวน 2 แห่ง ดังต่อไปนี้

(1) โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งसान

“ทุ่งसान” เป็นชุมชนโบราณ ที่ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ตำบลพรหมพิราม ตำบลวงษ์มิ่ง ตำบลหอกลอง ตำบลมะตอง ตำบลทับยายเชียง ตำบลหนองแถม อำเภอพรหมพิราม และบางส่วนของอำเภอวัดโบสถ์ ได้แก่ พื้นที่ตำบลท้อแท้ ตำบลวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก โดยลักษณะทางภูมิศาสตร์ “ทุ่งसान” มีพื้นที่ด้านตะวันออกติดแม่น้ำน่าน และทางทิศใต้ติดแม่น้ำแควน้อย มีลักษณะคล้ายแอ่งกระทะ มีบึงและคลองจำนวนมาก ซึ่งในฤดูน้ำหลาก เกิดปัญหาน้ำท่วมเป็นบริเวณกว้าง เมื่อน้ำลด ทุ่งसानก็กลายเป็นทุ่งน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารของสัตว์ป่านานาชนิด ในอดีตนั้นมีปัญหาการแย่งชิงพื้นที่ทำกินระหว่างคนท้องถิ่น คนต่างถิ่น นายทุน จากท้องทุ่งเปลี่ยนเป็นทุ่งนา สำหรับการทำเกษตรกรรม และจากพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของหลายชุมชน เปลี่ยนแปลงไปสู่การยึดแย่งครอบครองพื้นที่ทำกินส่วนตน ดังนั้นภาครัฐจึงมีการจัดตั้งเป็น “นิคมสร้างตนเอง” ซึ่งเป็นการจัดสวัสดิการรูปแบบหนึ่ง ที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนผู้ที่เดือนร้อนไม่มีที่ดินทำกิน ซึ่งดำเนินการตาม พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2550 และพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสร้างตนเองทุ่งसान จังหวัดพิษณุโลก พ.ศ. 2515 มีพื้นที่ จำนวนทั้งสิ้น 136,153 ไร่

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นสถานการณ์การบริหารจัดการ ด้านบริบททั่วไป ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งसान สามารถสรุปได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งसान ปัจจุบันตั้งอยู่ เลขที่ 351 หมู่ที่ 4 ตำบลทับยายเชียง อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นนิคมสร้างตนเอง จำนวน 1 ใน

5 แห่ง ของประเทศไทย โดยเป็นพื้นที่นำร่อง ของการดำเนินการตามโครงการ “สร้างชีวิตใหม่ให้คน ขอดาน คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง” หรือ “โครงการบ้านน้อยในนิคม” จากนิคมสร้างตนเองที่มีความ พร้อมในด้านสถานที่ ด้านบุคลากร และด้านงบประมาณ ทั้งหมด จำนวน 24 แห่งของประเทศไทย โดยเริ่มดำเนิน โครงการในปี พ.ศ.2559 มีจำนวนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เป็น เพศชายทั้งหมด รวมจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 29 ราย โดยมีสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ที่เข้าร่วมโครงการ และสามารถพึ่งตนเอง ถูกส่งกลับไปทดลองใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวที่บ้านเกิด และส่วนหนึ่งถูกส่งกลับไปยังสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านสุขภาพร่างกาย โดยปัจจุบันในช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก สมาชิกโครงการบ้านน้อยใน นิคมสร้างตนเองทุ่งสาน มีจำนวน 20 ราย

ลักษณะของที่อยู่อาศัย ตั้งอยู่ในเขตบริเวณที่ตั้งของที่ทำกรนิคมสร้าง ตนเองทุ่งสาน ระยะห่างจากอาคารสำนักงานที่ทำกรนิคมสร้างตนเองทุ่งสาน ประมาณ 200 เมตร ลักษณะของบ้านพักอาศัย มีการก่อสร้างในระยะที่ 1 จำนวน 12 หลัง (1 หลังต่อสมาชิกโครงการบ้าน น้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งสาน จำนวน 1 คน) มีลักษณะเป็นห้องพัก หลังเดี่ยวใต้ถุนสูง ประมาณ 50 เซนติเมตร ทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 3x3 ตารางเมตร สร้างด้วยโครงสร้างไม้ไผ่ ฝาผนังใช้หญ้าแฝก หลังคามุงสังกะสี ตั้งแนวราบ เรียงต่อกัน มีห้องน้ำแยกจากห้องพัก เป็นห้องน้ำรวม จำนวน 7 ห้อง และในระยะที่ 2 มีการก่อสร้างบ้านพักเพิ่มเติม จำนวน 15 หลัง มีลักษณะเป็นห้องพักเดี่ยว โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก (คสล.) หลังคามุงกระเบื้องขนาด 3x3 ตารางเมตร เป็นทรงสี่เหลี่ยม จัตุรัส แบบมีห้องน้ำในตัว

(2) โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ

“บางระกำ” เดิมมีชื่อ “ป่าดงระกำ” เป็นที่ดินป่าสงวนของการสงวน การคุ้มครองของกรมป่าไม้ ในปี พ.ศ.2513 กรมประชาสงเคราะห์ ได้มาทำการสำรวจการครอบครอง ที่ดินของราษฎร และภาครัฐก็ได้ดำเนินการบุกเบิกจัดทำวางแนวถนนสายหลักในบริเวณพื้นที่ดินรกร ้างว่างเปล่า จนกระทั่งได้มีการประกาศพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเป็นนิคมสร้างตนเองบางระกำ เมื่อ วันที่ 2 กรกฎาคม 2521 ปัจจุบัน นิคมสร้างตนเองบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ครอบคลุมเขตการ ปกครองจำนวน 4 จังหวัดได้แก่ 1) จังหวัดพิษณุโลก เขตอำเภอบางระกำ คือ ในท้องที่ตำบลหนอง กุลา ตำบลชุมแสงสงคราม ตำบลบึงกอก ตำบลนิคมพัฒนา ตำบลปลักแรด ตำบลพันเสา และตำบล คุยม่วง 2) จังหวัดสุโขทัย เขตอำเภอกงไกรลาส คือในท้องที่ตำบลหนองตม 3) จังหวัดกำแพงเพชร เขตอำเภอลานกระบือ คือ ในท้องที่ตำบลลานกระบือ และ 4) จังหวัดพิจิตร เขตอำเภอดงเจริญ คือ ในท้องที่ตำบลหนองหลุม ตำบลบ้านนา ตำบลวังโมกข์ รวมพื้นที่ดิน จำนวนทั้งสิ้น 239,063 ไร่

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นสถานการณ์การบริหารจัดการ ด้านบริบททั่วไป ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำสามารถสรุปได้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ ปัจจุบันตั้งอยู่ในหมู่ที่ 17 ตำบลหนองกุลา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เป็น 1 ใน 24 แห่งของนิคมสร้างตนเองทั่วประเทศ ที่มีความพร้อมในด้านพื้นที่ ในการดำเนินโครงการบ้านน้อยในนิคม โดยเริ่มดำเนินโครงการ ในช่วงระยะที่ 2 ของปีงบประมาณ 2560 (1 ตุลาคม 2559 -30 กันยายน 2560) ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม 2560 มีสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ จำนวน 6 ราย โดยปัจจุบันในช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ มีจำนวน 20 ราย ลักษณะของบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ เป็นบ้านพักแบบ คอนกรีตเสริมเหล็ก (คสล.) หลังคามุงกระเบื้อง เป็นห้องเดี่ยวทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีห้องน้ำในตัว ขนาด 3x3 ตารางเมตร มีทั้งหมด จำนวน 20 หลัง มีแปลงเกษตร บ่อน้ำ โรงเรือนเพาะชำ โรงเลี้ยงสัตว์ รวมประมาณ 800 ตารางวา ในเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่

2) **ด้านบุคลากร** เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญที่สุดของมาตรฐานการจัดการจัดบริการสวัสดิการสังคม สำหรับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ตามที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งได้กำหนดให้บุคลากรที่มีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานสำหรับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการจัดบริการสวัสดิการสังคม ได้แก่ งานสังคมสงเคราะห์และจิตวิทยา โดยกำหนดบุคลากรทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์และจิตวิทยา ให้บริการ และการให้คำปรึกษาเฉพาะราย ตลอดจนจัดกิจกรรมนันทนาการต่างๆ เช่น กิจกรรมดนตรี บำบัด หรือการให้คำแนะนำช่องทางการติดต่อญาติ หรือการพิทักษ์สิทธิในด้านต่างๆ ของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และนอกจากนี้ยังกำหนดให้มีการปฏิบัติงานในลักษณะของ ทีมสหวิชาชีพที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มาช่วยในการออกแบบ วางแผน ดำเนินการ และติดตามผลของจัดสวัสดิการสังคมให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานที่ทำการนิคมสร้างตนเอง สังกัด กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ประเด็นสถานการณ์การบริหารจัดการ ด้านบุคลากร พบว่า ยังมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่มาตรฐานการจัดการจัดบริการสวัสดิการสังคมกำหนดไว้ ดังตัวอย่างถ้อยคำจากบทสัมภาษณ์ดังนี้

“ ...ไม่มีหรอกคะ ตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา ก็มีพวกหนูนี้แหละ ที่ทำงาน นอกจากงานประจำออกเอกสารสิทธิ ในที่ดินของนิคม ให้สมาชิกนิคม เหมือนว่างานดูแลพวกบ้านน้อยฯ

ก็ผลัดหมุนเวียนกันให้เจ้าหน้าที่ในนิคมฯ นี้แหละคะเป็นเวรคอยดูแล
ประจำทุกวัน แต่ก็มีเจ้าหน้าที่ครูพี่เลี้ยงดูแลตลอด 24 ชั่วโมง”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ที่เป็นเจ้าหน้าที่ หรือผู้แทน
ที่ปฏิบัติงาน ในหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล
ในพื้นที่ตั้งของนิคมสร้างตนเอง จังหวัดพิษณุโลก ที่มีต่อสถานการณ์การบริหารจัดการ ด้านบุคลากร
พบว่า การปฏิบัติงานในลักษณะของทีมสหวิชาชีพมีความสำคัญและเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ดัง
ตัวอย่างถ้อยคำจากบทสัมภาษณ์ดังนี้

“...ผมมองว่า คณะทำงานที่เป็นหลายวิชาชีพ น่าจะมีการพูดคุย
กันทุกเดือน หรือถ้าจะให้ดีนะคุยกันทุกอาทิตย์ไปเลย เพราะพวก
คนเร่รอน ขอดาน ที่มีอยู่ที่นิคมเนี่ยมันมีปัญหาเยอะแยะเลย
แต่ละคนก็มีปัญหาแตกต่างกันไป บางคนนะกินเหล้าจนเรื้อรัง
บางทีนะเพื่อพูดคนเดียวทางบ้านไม่เอา บางคนก็ดึนะ
ขยันทำงาน มันหลากหลายปัญหาอะแต่ความจริงนะ คือตั้งแต่มี
โครงการนี้เนี่ย ผมเคยไปได้ประชุมกับเขาครั้งเดียว ตั้ง 6-7 ปี
ได้แล้วมั้ง บางทีนะเราเสนออะไรไป เขาก็ไม่เอาเหมือนเขาทำคำสั่ง
แต่งตั้งไปจั้นแหละ เนี่ยพวกผู้ใหญ่บ้าน หมออนามัย ตำรวจก็ไป
ประชุมครั้งเดียว...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 16. 29 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

สำหรับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ที่อาศัยอยู่
ในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ตั้งแต่เริ่มมีโครงการ ในปี พ.ศ.2560 จาก
การสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล พบว่า เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรเป็นบุคคลที่ให้การช่วยเหลือ
ในปัจจุบันี่ของการดำรงชีวิต ทั้งอาหาร เสื้อผ้าหรือยารักษาโรคสำหรับสมาชิกโครงการบ้านน้อยใน
นิคมสร้างตนเอง ที่มีปัญหาด้านสุขภาพ และนอกจากนี้ยังเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิก
โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ตลอดเวลา 24 ชั่วโมง และมีการผลัดเปลี่ยนมาเป็นเวร
รักษาการณ์ ดังตัวอย่างถ้อยคำจากบทสัมภาษณ์ดังนี้

“...พวกเจ้าหน้าที่เค้าดูแลทุกอย่างดีเลยอะ อย่างพวกยาสิฟันหรือ
สบู่ ยาสระผม ถ้าหมดก็ไปขอที่เค้า เนี่ยหนูเพิ่งไปขอรองเท้าใหม่

มาคู่หนึ่ง มั่นขาดสะ เดินบ่อย..(หัวเราะ)..บางวันหนูยังไปช่วยงานที่บ้านเค้าเลย เนี่ยบ้านพักเจ้าหน้าที่ข้างๆ ก็ไปเก็บขวด เก็บของเก่าไว้ขายมั่ง แต่หนูไม่ชอบคนนั้นเลย.. เออ...คนนั้นแหละเขาชอบว่าหนู หนูก็เดินหนี วันนั้นหนูเห็นเขาเอาไม้ตีไอ้คลังด้วย ชั่งมันเหอะอย่าไปพูดถึงเค้าเลย...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 25. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...พ่อเค้าพาพวกผมไปจับปลาสระหลังบ้านน้อย เค้าเอาพันธุ์ปลาคุณ ไทน์ไม่รู้ มาให้เลี้ยง ให้หัวอาหารมันมั่ง บางทีมันกินผักบุงกันมั่ง แล้วก็เอามาทำกับข้าวกัน เนี่ย!!! ลำดวนนี่แหละ พ่อครัวเลย... ผมหุงข้าว เมื่อก่อนเค้าเอาไก่มา แต่โรคมันเยอะ ตายหมดไปแล้ว พอถึงวันพระเค้าก็พาไปวัดในหมู่บ้านไปเอาข้าว กับข้าวพวกแกงถุงที่วัดมากิน ก็ไม่เปื้อนดี...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 27. 29 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

สำหรับกลุ่มผู้แทนจากองค์กรสาธารณประโยชน์ โดยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล พบว่า การจัดการสวัสดิการสังคมของหน่วยงานรัฐ จะมีโครงสร้างการบริหารจัดการบุคลากรที่ชัดเจน ตามบทบาทหน้าที่ โดยที่เป็นไปตามกฎหมายพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง และกฎหมายควบคุมการขอทาน ที่ช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคม ดังตัวอย่างถ้อยคำจากบทสัมภาษณ์ดังนี้

“...บ้านเดิมที่อยู่ตรดิดัด กว่าจะมาถึงวันนี้ก็แยเหมือนกัน พี่ได้ข่าวว่าเรามีที่อยู่ให้กับคนเร่ร่อน แต่ส่วนใหญ่เป็นโรคจิตเวชนี้ พี่ว่าคนทำงานก็เหนื่อยนะ ต้องมาดูแลตลอด ทั้งอาหาร ที่พัก มีคนเลยเล่าให้พี่ฟังว่า เจ้าหน้าที่เขาห้ามไม่ให้ออกไปไหนมาไหน เขากลัวคนที่เร่ร่อนจะไปนอนตามตลาด มันก็เหมือนคุกกี้คะ เราก็อยากอิสระ แต่เจ้าหน้าที่เค้าก็ทำตามระบบ ระเบียบของเค้า แต่ก็ยังดีที่เค้ามีเจ้าหน้าที่คนทำงานเยอะ ต่างจากเราเลยคะ...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 35. 30 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์)

สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ประเด็น สถานการณ์การบริหารจัดการ ในด้านบุคลากร พบว่า สถานการณ์ด้านบุคลากรที่ปฏิบัติงานในปัจจุบันเป็นการปฏิบัติตามมาตรฐานในการจัดการสวัสดิการสังคมตามที่หน่วยงานกำหนดไว้ ถึงแม้ว่าจะยังมีปัญหาใน

เชิงโครงสร้างของการบริหารจัดการด้านบุคลากร ในรายละเอียดปลีกย่อยอีกหลายประเด็น ได้แก่

- 1) ปัญหาการกำหนดกรอบอัตรากำลังของหน่วยงานระดับนโยบาย
- 2) รายละเอียดปลีกย่อยของการปฏิบัติงานที่ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองที่กำหนดไว้ อาทิเช่น ไม่มีบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์วิชาชีพหรือทางด้านจิตวิทยา
- 3) มีข้อจำกัดในการปฏิบัติงานในลักษณะของทีมสหวิชาชีพที่ปฏิบัติการงานในลักษณะประจำวันกับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง
- 4) มีครูพี่เลี้ยงไม่เพียงพอ สำหรับการฝึกอาชีพในภาคปฏิบัติหรือกิจกรรมอาชีพะบำบัด
- 5) เจ้าหน้าที่สำนักงานที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเป็นเวรรักษาการณ์สำหรับการดูแลสภาพความเรียบร้อยทั่วไป สังเกต เผื่อระวังพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการให้คำปรึกษา และมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

3) ด้านการดำเนินงาน

- ขั้นตอนการแต่งตั้งคณะทำงานของโครงการบ้านน้อยในนิคม

สร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดย กองพัฒนาสังคม กลุ่มเป้าหมายพิเศษ และกองคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ได้มีแนวทางในการดำเนินงานของคณะทำงานโดยมีคู่มือ “คณะทำงานโครงการบ้านน้อยในนิคมฯ” ซึ่งประกอบไปด้วย วิชาชีพที่หลากหลาย ทั้งบุคคลภายในนิคมสร้างตนเองและเครือข่ายในการดำเนินงาน อาทิ นักสังคมสงเคราะห์ ครูฝึกอาชีพ พี่เลี้ยง เจ้าหน้าที่สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง หรือศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งในพื้นที่ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้ด้านเกษตร การปศุสัตว์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นสหวิชาชีพ ที่ทำการประเมินศักยภาพรายบุคคลเป็นประจำวัน รายสัปดาห์ และรายเดือน ในรอบ 3 เดือน / รอบ 6 เดือน / รอบ 9 เดือน / และรอบ 12 เดือน และวินิจฉัยเพื่อการจัดส่งสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง กลับคืนสู่ครอบครัว ชุมชน โดยให้มีแนวทางการกำหนดโครงสร้างของคณะทำงาน (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. 2559) ดังนี้

1. ผู้ปกครองนิคมสร้างตนเอง เป็นประธาน
2. ผู้ปกครองสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เจ้าหน้าที่นิคมสร้างตนเอง

เจ้าหน้าที่สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เจ้าหน้าที่ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นๆ (ตามที่เห็นสมควร) เป็นกรรมการ

3. นักสังคมสงเคราะห์ (โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง) เป็นกรรมการและเลขานุการ
4. ครูฝึกอาชีพ พี่เลี้ยง/ผู้ดูแล (โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง)

เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล พบว่า สถานการณ์การบริหารจัดการ ด้านขั้นตอนการแต่งตั้งคณะกรรมการของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก มีการดำเนินงานตามแนวทางที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กำหนดไว้ โดยมีคำสั่งนิคมสร้างตนเองทุ่งสาน จังหวัดพิษณุโลก ที่ 182/2559 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการบ้านน้อยในนิคมลงวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2559 โดยมีหน่วยงานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ สถานีตำรวจภูธรอำเภอ ผู้นำชุมชนกำนันผู้ใหญ่บ้าน ครูการศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย ประธานชมรมผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มปลอดสารพิษ และนักสังคมสงเคราะห์ เป็นคณะกรรมการ ดังตัวอย่างถ้อยคำจากบทสัมภาษณ์ดังนี้

“...มีคำสั่งแต่งตั้งคนทำงานคะ มีประชุมตั้งแต่ครั้งแรก
ที่เริ่มสร้างบ้านน้อย ที่ทุ่งสานนี้แหละคะ ตอนนั้นนะ หนูมาทำงาน
ใหม่ๆ นิคมเขารับสมัครมาเป็นเจ้าหน้าที่ประจำโครงการนี้เลย
ดูทุกคนตื่นเต้นมาก เสนอแนะนี่นั่นมากมาย พอเอาเข้าจริง
ถึงเวลาที่เคสมาถึงอะ มันมีข้อจำกัดเยอะแยะเลย มันทำไม่ได้
อย่างเช่น เวลาเราจะพาเคสไปมีส่วนร่วมในชุมชน ชาวบ้านแถวนี้
เขาก็ตกใจ กลัวเคสจะไปทำร้ายเขา แต่เดี๋ยวนี้ชาวบ้านเขาก็เริ่มรู้แล้ว
เริ่มเข้าใจ...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

สำหรับเจ้าหน้าที่หรือผู้แทน หน่วยงาน เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล พบว่า สถานการณ์การบริหารจัดการ ด้านขั้นตอนการแต่งตั้งคณะกรรมการของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก มีการดำเนินงานตามขั้นตอนที่หน่วยงานในระดับนโยบายกำหนดไว้ แต่สำหรับการปฏิบัติงานโดยตรงกับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ส่วนใหญ่จะเป็นการปฏิบัติงานของหน่วยงานในระดับปฏิบัติงานโดยตรงคือ บุคลากรของที่ทำกรนิคมสร้างตนเองนั้นๆ ดังตัวอย่างถ้อยคำจากบทสัมภาษณ์ดังนี้

“...งานที่จะเป็นในส่วนของคลินิกพิเศษของโรงพยาบาลคะ เคยไปประชุม
ครั้งหนึ่ง เขาเชิญไปเป็นคณะกรรมการ แต่หลายปีแล้ว เห็นว่าเป็นโครงการ
ที่ดีมากเลย ก็ยังชื่นชมหน่วยงานเขาเลยว่า ทำงานเป็นระบบเหมือนว่า
เป็นการพัฒนาศักยภาพคนด้อยโอกาส ในงานของพี่ ก็จะเป็นการตรวจสอบสภาพ

เบื้องต้นให้คนไข้ ค่ะ โดยภาพรวมทุกคนก็มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง แต่จะมีปัญหาการสื่อสาร เพราะบางคนก็เหมือนมีอาการเกี่ยวกับประสาทการรับรู้ การประมวลผลทางความคิดค่อนข้างช้า คือ ถามตอบอะไรก็เหมือนเขาไม่เข้าใจที่เราพูดอะคะ ก็ค่อยๆ แก้ปัญหากันไป พี่ก็ยินดีไปเป็นคณะทำงานให้เขา แต่พักหลังๆ นี้ไม่ค่อยได้ไปประชุมกับเขาเท่าไรนะ ไม่แน่ใจว่าเขาเชิญไปประชุมอีกไหม เพราะงานที่ยุ่งๆ คนไข้ที่โรงพยาบาลและช่วงนี้มันโควิดด้วย ก็เลยไม่ได้ออกไปข้างนอกคะ ...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 20 . 29 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ประเด็น สถานการณ์การบริหารจัดการใน ด้านขั้นตอนการดำเนินงาน การแต่งตั้งคณะทำงาน พบว่า มีขั้นตอนการแต่งตั้งคณะทำงาน จากเครือข่ายสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้องสำหรับการปฏิบัติงานนั้น ได้มีการประชุมชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์ และการรับฟังข้อเสนอแนะจากคณะทำงาน จำนวน 1 ครั้ง ตั้งแต่วันที่เริ่มโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ในปี พ.ศ.2559 ซึ่งมีข้อจำกัดหลายประการ ในการประชุมวางแผนความร่วมมือ ดำเนินการติดตามประเมินผล เช่น งบประมาณ การสั่งการ การมอบหมายเนื้องานข้ามหน่วยงาน ดังนั้น ขั้นตอนการแต่งตั้งคณะทำงานจึงมีเพียงแต่เอกสารทางราชการแต่ในทางปฏิบัติ ไม่สามารถปฏิบัติได้จริงตามที่หน่วยงานระดับนโยบายกำหนดไว้ มาจนถึงปัจจุบัน

- ขั้นตอนการรับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเข้าร่วมพักอาศัยอยู่ในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า มีขั้นตอนการดำเนินงานตามที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการกำหนด คือ สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง ประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกที่อาศัยอยู่ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง เพศชาย จำนวน 276 คน (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. 2564) ทราบเกี่ยวกับความเป็นมาวัตถุประสงค์ และการดำเนินงานของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ มีความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี ไม่มีปัญหาพฤติกรรม ไม่มีโรคประจำตัวที่ร้ายแรง ไม่ต้องรับประทานยาทางจิตเวช และมีความสมัครใจที่จะเข้าร่วมโครงการ รวมจำนวน 40 คน โดยให้เข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งสาน จำนวน 20 คน และเข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ จำนวน 20 คน

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล พบว่า สถานการณ์การบริหารจัดการในด้าน ขั้นตอนการดำเนินงาน การรับสมาชิกเข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก มีขั้นตอนการรับสมัครและคัดเลือกผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง โดยคณะทำงานที่แต่งตั้งโดยสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง เป็นผู้คัดเลือกตามคุณสมบัติที่กำหนด ดังตัวอย่างถ้อยคำจากบทสัมภาษณ์ดังนี้

“...สถานคุ้มครองฯก็ประกาศให้เคสทราบอะคะว่ามีโครงการแบบนี้ ก็อธิบายให้เขาเข้าใจและก็ถามว่าอยากไปอยู่ไหม บางคนก็สงสัยว่า จะได้กลับบ้านหรือเปล่า เราก็ตอบไปว่า ถ้าไปทดลองอยู่ที่บ้านน้อย ก็มีโอกาสดูได้กลับบ้าน เพราะไปอยู่ที่บ้านน้อยในนิคมก็เหมือน ไปบ้านตัวเอง แต่ต้องทำอาหารเอง หุงข้าวเอง ซักเสื้อผ้าเอง อธิบาย ให้เคสเข้าใจ แล้วเขาก็อยากจะไปกัน คือ เราก็ต้องคัดเลือก กันอะคะ ก็เป็นคณะทำงานนี้แหละ ผู้ปกครองสถานคุ้มครองฯ เป็นประธาน ก็ดูคนที่พอจะพูดคุยรู้เรื่อง ทำงานได้ และก็อยากไป เราก็คัดเลือกไป ตอนนั้นที่ทุ่งสาน คัดไป 20 คน เลยคะ เพราะ เป็นโครงการนำร่อง ท่าน พมจ.ก็ไปดูสถานที่และไปประชุมกันที่นั่น...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...ตอนที่คณะทำงานเขาคัดเลือกคนมาอยู่ที่นี่ ก็ดีนะ เขาก็เอาคนที่ สัมผัสใจ แต่พอมาอยู่สักพัก บางคนก็อยากกลับไป ..(หัวเราะ).. คือเขา อยู่วังทองสบายจนชิน เพราะมีคนทำให้หมดทุกอย่าง แต่พอมาอยู่ที่นี่เนี่ย ต้องปรับตัวกันเยอะเลย เพราะเขาก็ต้องทำกันเอง อย่างหุงข้าว ทำกับข้าวเนี่ย ก็ผลัดเปลี่ยนกัน บางคนก็ทำไม่ได้ เพราะสมาธิไม่มี ทำไม่เป็น บางคนก็มีปัญหาจิตเวช คือ ส่วนใหญ่ที่คัดเลือกมาอะนะ ก็ไม่เป็นไปตามคุณสมบัติที่กำหนดเท่าไรหรอก ที่บอกว่า เกรด A อะ เอาคนที่ไม่มีปัญหาสุขภาพ หรือไม่ต้องกินยาจิตเวชอะ แทบไม่มี เหมือนว่า คนที่ดีๆพอรู้เรื่องเขาก็เก็บเอาไว้ใช้งานที่นั่นหมดอะ...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...ผมก็ไปดูตอนที่รับสมัครสมาชิกที่สถานคุ้มครองวังทอง มีขั้นตอน คัดเลือกคนมาอยู่โครงการบ้านน้อยในนิคมที่ดีครับ มีเคสสมัครหลายคน เลยที่อยากจะมาอยู่ แต่ในฐานนะที่ผมจะต้องทำงานดูแลพวกเขาด้วย ผมก็ต้องเลือกคนที่ดูจะสื่อสารรู้เรื่องหน่อย ยอมรับว่ายากที่สุดเพราะ เคสแต่ละคน ก็มีสภาพร่างกาย จิตใจที่แตกต่างกันไป เคสบางคนถึงขั้น พุดกับต้นไม้ ยืนคุยคนเดียว แต่อยากไป เราก็ต้องปฏิเสธ เขาคงคิดว่า จะเอาไปส่งบ้านอะครับ...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

สำหรับในความคิดเห็นของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัด พิษณุโลก จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ในประเด็น สถานการณ์การบริหารจัดการใน ด้าน ขั้นตอนการดำเนินงาน การรับสมาชิกเข้าร่วมโครงการ พบว่า มีการคัดเลือกจากคนอยู่ในสถาน คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง ด้วยความสมัครใจ ดังตัวอย่างถ้อยคำจากบทสัมภาษณ์ดังนี้

“...ผมสมัครคนแรกเลย ..หัวเราะ..ก็หัวหน้าที่วังทองเขาบอกว่า จะพาไปอยู่บ้าน อยู่ที่โน้นมันอัดอัดอะอาจารย์ คนมันเยอะ 300 กว่าคน มันจุกจุก ผมไม่อยากจะอยู่ ผมเลยสมัครไปอยู่บ้าน เก็บเสื้อผ้ารอเขามารับเลย แล้วเขาก็พามาส่งที่นี่...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 23. 29 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ประเด็น สถานการณ์การบริหารจัดการในด้าน ขั้นตอนการดำเนินงาน การรับสมาชิกเข้าร่วมโครงการ พบว่า มีการดำเนินงานตามขั้นตอน คือ การประชาสัมพันธ์รับสมัคร การคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติร่างกายแข็งแรง ไม่มีปัญหา ด้านสุขภาพร่างกาย โรคประจำตัวร้ายแรง ไม่มีปัญหาพฤติกรรม แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินการรับสมัครสมาชิกเข้าร่วมโครงการก็ยังมีข้อจำกัดบางประการคือ ผู้สมัครเข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางรายเป็นผู้ที่ต้องรับประทุษร้ายบำบัดความผิดปกติทางจิตอย่างต่อเนื่อง

- ขั้นตอนการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพและทักษะการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

ในสังคมของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก มีผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล พบว่า โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีการพัฒนาศักยภาพในด้านการประกอบอาชีพของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง โดยจะเน้นไปที่ทักษะการพึ่งตนเอง และการพัฒนาทักษะอาชีพในด้านการเกษตร การปศุสัตว์ เนื่องจากบริเวณโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีความสะดวกและความพร้อมในด้านสถานที่เพาะปลูก ตลอดจนการพัฒนาทักษะการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม อาทิเช่น การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ด้านการประกอบอาหาร ดังตัวอย่างถ้อยคำจากบทสัมภาษณ์ดังนี้

“...เรามีสถานที่พร้อมอะคะ ทั้งแปลงเพาะปลูก น้ำบาดาล สำหรับรดน้ำต้นไม้ ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพที่เหมาะสมที่สุดก็คือ การเกษตร เราก็พยายามหาพืชเศรษฐกิจมาสอนให้เขาทำเป็น ตั้งแต่เริ่มกระบวนการเตรียมดิน การเพาะเมล็ด อย่างเช่น พืชผักสวนครัว เขาทำไม่ถึงขั้นนำไปขายหรือแต่อย่างน้อย

ก็เอาไว้ให้พวกเขาไว้ปรุงอาหารกันเอง เราก็ใช้เงินหลวง ซื้อเมล็ดพันธุ์ หรือการเลี้ยงสัตว์ อย่างเปิด ไร่ เนี่ยเราก็ให้เจ้าหน้าที่ไปซื้อตั้งแต่ตัวเล็กๆ มาให้เขาเลี้ยง เอาเศษอาหารเลี้ยงบ้าง ผักบุงบ้าง ก็เหมือนเป็นการ พัฒนาโดยใช้วิธีอาชีพะบำบัดไปในตัวคะ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...เรื่องอาหาร เราก็จะถามสมาชิกโครงการบ้านน้อยแต่ละคน ว่า อาทิตย์นี้ใครอยากจะทำอะไร แล้วก็จดตามที่สมาชิกต้องการ แล้วเราซื้อวัสดุอุปกรณ์ไว้ให้เขา เช่น เนื้อหมู เนื้อไก่ พวกเครื่องปรุง ให้เขาทำกันเอง ปรุงอาหาร แต่เราต้องคอยดูนะ ไม่งั้นวันเดียวหมด เพราะเขาทำกันไม่เป็น ต้องค่อยๆ สอนทำที่ง่ายๆ เช่น ต้มกระดูกหมู กับผัก ก็จะมีคนที่ไปซื้อเครื่องปรุงเตรียมอุปกรณ์ เขาก็ช่วยกันนะครับ บางคนทำไม่เป็นเลยก็รอกินอย่างเดียว..หิวเราละ..บางครั้งเขาก็เถียงกันนะ ทะเลาะกันบ้าง แต่เราก็มีกฎระเบียบนะ บอกเขาว่าใครเป็นคนเริ่ม ทะเลาะหาเรื่อง ต้องถูกทำโทษจดบันทึกเป็นข้อมูลไว้ ถ้าทำผิดเกิน 3 ครั้ง จะต้องส่งตัวกลับไปสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ประเด็น สถานการณ์การบริหารจัดการในด้านการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพและทักษะการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม พบว่า มีการพัฒนาทักษะอาชีพด้านการเกษตร เช่น ฝึกผักสวนครัวและการเลี้ยงสัตว์ขนาดเล็กเพื่อการยังชีพ และการพัฒนาทักษะความเคารพกฎระเบียบของการอยู่ร่วมกันในสังคม

4) ด้านการประเมินผล เป็นการดำเนินงานโดยคณะทำงานโครงการบ้านน้อย ในนิคมสร้างตนเอง ที่เป็นสหวิชาชีพ ทำการประเมินศักยภาพรายบุคคล เป็นประจำวัน รายสัปดาห์ และรายเดือน ในรอบ 3 เดือน / รอบ 6 เดือน / รอบ 9 เดือน / และรอบ 12 เดือน และวินิจฉัยเพื่อการจัดส่งสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง กลับคืนสู่ครอบครัว ชุมชน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ประเด็น สถานการณ์การบริหารจัดการ ในด้านการประเมินผล พบว่า มีเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการประเมินรายบุคคลตามแบบฟอร์มที่ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการกำหนด คือ แบบประเมินและแผนพัฒนารายบุคคล ซึ่งยังมีได้มีกระบวนการทำงานโดยทีมสหวิชาชีพ ดังตัวอย่างถ้อยคำจากบทสัมภาษณ์ดังนี้

“...หนูก็ไปสังเกตพฤติกรรมและก็สอบถามจากครูพี่เลี้ยง แล้วหนูก็ประเมินตามแบบฟอร์มที่ได้มาจากส่วนกลาง เราก็ทำตามขั้นตอนคะ แต่ก็ไม่มีการประชุมทีมสหวิชาชีพเท่าไร เพราะว่าเวลาเราจะเชิญมา มันก็ต้องมีระเบียบขั้นตอน หลายอย่าง เช่น เบี้ยประชุม หรือค่าตอบแทน เนื่องจากเราไม่มีงบในส่วนนี้คะ ก็เลยใช้วิธีการประเมินกันเอง ประเมินจากคนทำงานทุกวัน เห็นพฤติกรรมเคสทุกวัน ...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ที่เป็นเจ้าหน้าที่หรือผู้แทน หน่วยงาน เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล หรือพยาบาลวิชาชีพ ที่เกี่ยวข้องในประเด็น สถานการณ์การบริหารจัดการ ในด้านการประเมินผล พบว่า การดำเนินงานด้านการประเมิน ด้านเอกสารเป็นบทบาทหน้าที่และเป็นการบริหารจัดการภายในของหน่วยงานนิคมสร้างตนเอง ยกตัวอย่างถ้อยคำจากบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งดังนี้

“..ในส่วนของ รพ.สต.ก็ไม่ได้เข้าไปประชุมเท่าไรนะ เลยไม่ได้สัมผัสกับพฤติกรรมขอเคสโดยตรง คะ เลยไม่ได้ประเมินในส่วนของเอกสารตามแบบฟอร์ม แต่ก็มีเวลาที่เขาพาเคสมาทำจิตอาสา มาตัดหญ้า ตัดกิ่งไม้รอบๆ รพ.สต ก็เห็นพฤติกรรมเคสเขา ดู ขยันทำงานดิ้นะ ไม่รู้โดนบังคับ มาหรือเปล่านะ..หิวเราะ..โดยรวมแล้วพี่ก็ว่าดิ้นะ ดีกว่าให้ไปเร่ร่อนอยู่ข้างนอกคะ....”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 11. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ที่เป็นเจ้าหน้าที่ ภาคมูลนิธิองค์กรสาธารณประโยชน์ พบว่า การประเมินผล เป็นตัวชี้วัดการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ไม่ควรนำมาเป็นข้อกำหนดหรือบงการชีวิตของมนุษย์ ตามที่หน่วยงานที่ทำงานกับกลุ่มเป้าหมายในรูปแบบสถาบันที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จากตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...คืออันนี้น่าจะเป็นโครงการของรัฐอะคะ อาจจะเป็นโครงการระยะสั้นๆหรือเปล่า ไม่แน่ใจนะ เพราะเวลาที่

NGO ทำงาน จะไม่ได้เน้นการประเมินผลสักเท่าไร เราดูที่
คุณภาพชีวิตของพี่น้องคนไร้บ้าน ว่าเขาจะสามารถช่วยเหลือ
ตัวเองได้ มากน้อยแค่ไหน กินอิ่มพอที่จะมีแรงไปหาเงินหรือ
ทำงานได้ บทบาทของเราก็พยายามลดช่องว่างตรงนั้นอะคะ
อย่างเวลาเราแจกอาหารทุกวันอังคารเนี่ย เราก็ระดมทุน
ทั้งแรงคนทำงาน ทั้งเงินงบประมาณ ทั้งวัสดุอุปกรณ์ เครื่องปรุง
อาหารจากพี่น้องมูลนิธิต่างๆ แล้วก็เครือข่ายของเรา เราก็
ไม่ค่อยได้ประเมินเท่าไรนะคะ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 38. 30 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ประเด็น สถานการณ์การ
บริหารจัดการ ในด้านการประเมินผล พบว่ามีรูปแบบ และแบบฟอร์มการประเมินผลตามที่กรม
พัฒนาสังคมและสวัสดิการกำหนด ซึ่งการดำเนินงานมีลักษณะที่ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตาม
สถานการณ์ เช่น ระยะเวลาการประเมินผล รูปแบบและวิธีการประเมินผล ซึ่งโครงการบ้านน้อยใน
นิคมสร้างตนเอง ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐเป็นวิธีการปฏิบัติงานกับกลุ่มเป้าหมายแตกต่าง
จากองค์กรสาธารณประโยชน์ ที่คำนึงถึงคุณภาพชีวิตและการพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

5) **ด้านการบริหารจัดการงบประมาณรายรับรายจ่าย** จากการดำเนินงาน
ตามยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม แผนงานยุทธศาสตร์สร้าง
หลักประกันทางสังคม ตามโครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพคนไร้ที่พึ่งและขอทาน กิจกรรมหลัก
ขับเคลื่อนภารกิจว่าด้วยการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ในกิจกรรมย่อย สร้างชีวิตใหม่ให้คนขอทาน คนเร่ร่อน
คนไร้ที่พึ่ง ในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จำนวน 24 แห่งทั่วประเทศนั้น โดยหน่วยงานที่
กำหนดนโยบาย ได้มีการสนับสนุนงบประมาณสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการและ
ค่าอาหารรายหัวให้กับนิคมสร้างตนเองที่เข้าร่วมโครงการ (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. 2564)
ซึ่งสถานการณ์การบริหารจัดการ ในด้านงบประมาณรายรับรายจ่าย ของโครงการบ้านน้อยในนิคม
สร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล พบว่า ในการ
จัดบริการสวัสดิการสังคมให้แก่สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ทั้ง 2
แห่งๆ ละ 20 คน รวมจำนวนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จำนวน
40 คน โดยเฉลี่ยคนละ 155 บาท ต่อคนต่อวัน โดยโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีการ
บริหารจัดการงบประมาณรายจ่ายประจำ โดยแบ่งเป็นค่าอาหารและสาธารณูปโภค ตลอดจนค่าจ้าง
เหมาบุคลากรในตำแหน่งครูพี่เลี้ยง สำหรับรายรับ พบว่า ไม่มีความแน่นอนเนื่องจากตลาดชุมชนใน
การรองรับผลผลิต เช่น พืชผักสวนครัว หรือผลผลิตที่ผลิตได้โดยสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคม

สร้างตนเอง มีข้อจำกัดในการจำหน่าย เช่น การแข่งขันกับร้านค้าประจำในตลาดชุมชน ความไม่มั่นใจในคุณภาพของพืชผลทางการเกษตร ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ยกตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบรรยายจ่ายค่าอาหารของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ดังนี้

“...มีงบประมาณสำหรับเป็นค่าอาหารให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยๆ คนหนึ่งก็ตกวันละ 57 บาท เฉลี่ย 3 มื้อก็จะประมาณมื้อละ 19 บาท นี่รวมพวกเครื่องปรุง น้ำมัน ด้วยนะ เขากินข้าวกันเยอะ มันไม่พอ หรือหอกคะก็ต้องอาศัย คนแถวๆนิคม เวลาเขามาบริจาคอาหารสำเร็จ หรือเวลาเขาทำจะบุญวันเกิดตัวเองเขาก็จะซื้อขนมมาเลี้ยงเสริมคะ พวกข้าวสาร เครื่องปรุงก็จะใช้วิธีซื้อจากรถขายสินค้าที่เขามาเร่ขาย ซื้อเนื้อหมูบ้าง เนื้อไก่ เนื้อปลาบ้างเป็นวัตถุดิบให้หอกคะ แล้วเขาก็ทำอาหารกันเอง แต่ต้องคอยดูนะ ไม่งั้นวันเดียวหมด คือเราซื้อครึ่งนึงก็จะทำอาหารได้ 1 อาทิตย์ เลี้ยงคน 20 คน อดคะ ไม่พอ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ยังมีการบริหารจัดการรายจ่ายสาธารณูปโภคและค่าจ้างเหมาบุคลากร ดังยกตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...แต่ล่ะปีเราก็บริหารจัดการงบประมาณตามที่กรมให้มา อย่างคุ้มค่าที่สุดคะ นอกจากค่าอาหารที่ต้องซื้อทุกอาทิตย์ แล้วนะ ยังมีค่าน้ำค่าไฟ และค่าจ้างพี่เลี้ยง คอยดูแลฝึกอาชีพ และดูแลความปลอดภัยตลอด 24 ชั่วโมงคะ บางทีคนเดียวก็ ไม่ไหวหรอก ก็ให้เจ้าหน้าที่ในสำนักงานนิคมฯ เนี่ย ผลัดเปลี่ยน เป็นเวรช่วยกันคะ บางครั้งเวลาฝึกอาชีพให้เขา เราก็ลงทุนให้ ก่อนคะอย่างเช่น พวกไก่ เป็ด เมล็ดพันธุ์ผักสวนครัว ก็ใช้งบ ส่วนนี้ซื้อมาให้เขาเลี้ยง และก็บอกเขาว่า พอได้เงินจากการ ขายไข่เป็ด ไข่ไก่ หรือผัก หลังจากหักกำไร ส่วนหนึ่งแบ่งให้ สมาชิกโครงการบ้านน้อย เพื่อเป็นเงินซื้อของใช้ส่วนตัว หรือ ขนม แต่อีกส่วนหนึ่งก็ต้องนำมาส่งคืนนะคะ เพราะว่ามันเป็น เงินหลวงคะ เดี่ยว สตง.จะเข้าตรวจทุกสิ้นปีคะ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

สำหรับในประเด็นรายรับพบว่า ไม่มีความแน่นอน จากการขายผลผลิตทางการเกษตร ของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง โดยมีตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึก จากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...ผมเคยพาสมาชิกโครงการบ้านน้อยฯ ไปขายที่ตลาดนัดข้างๆนิคมฯ เนี่ย ตอนนั้นทำขา ตระไคร้ กระชาย โห ได้ผลผลิตเยอะเลยครับ ก็เลยพาเขาไปขาย ปรากฏว่า แม่ค้าที่เขาขายอยู่เดิม เขาก็บอกว่า จะมาแย่งลูกค้าไม่ได้นะ เพราะมีลูกค้าประจำ อีกอย่างเรา ขายราคาถูกกว่าตลาดไงครับ แม่ค้าเดิมเขาก็เลยไว้วางใจ แต่คนที่ซื้อบางคน เขาก็อยากจะมาช่วยสมาชิกโครงการบ้านน้อยซื้อนะครับ เดียวนี้ก็เลยไม่นำไปขายข้างนอกละ กลัวจะมีปัญหา กับแม่ค้าในตลาดนัด พอวางขายในนิคม มีคนเข้าติดต่อราชการก็ น้อย เขาก็ไม่ค่อยจะซื้อ มันก็เลยมีรายรับที่ไม่แน่นอน คือบางวันก็ขายได้ บางวันขายไม่ได้เลย ผักสดมันอยู่ได้แคว้นหรือสองวัน ก็เลยเอามาทำอาหารกินกันเอง ประหยัดดีครับ ..(หัวเราะ) ส่วนที่อยู่ได้หลายวันหน่อยก็ ไข่เนี่ยแหละครับ แผงละ 90 บาท ได้อาทิตย์ละ 3-4 แผง ก็พอได้ครับ ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

ตารางที่ 7 แสดงสรุปผลการการศึกษาประเด็นสถานการณ์การบริหารจัดการของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

ประเด็นหลักสถานการณ์การบริหารจัดการ	สรุปผลการการศึกษาประเด็นสถานการณ์การบริหารจัดการของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
1.ด้านบริบททั่วไป	- โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก เป็นการดำเนินงานตามนโยบายของภาครัฐ ในการสร้างชีวิตใหม่ให้คนขอทาน คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง ในบริเวณที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ส่วนราชการ สังกัด กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีการเริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.2559 โดยดำเนินงาน จำนวน 2 แห่ง แห่งแรก คือที่ทำการนิคมสร้างตนเองทุ่งสาม อำเภอพรมพิราม มีจำนวนสมาชิกโครงการขณะ

ประเด็นหลักสถานการณ์ การบริหารจัดการ	สรุปผลการการศึกษาประเด็นสถานการณ์การบริหารจัดการ ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
	เก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 20 ราย และแห่งที่ 2 คือ ที่ทำการนิคมสร้างตนเองบางระกำ อำเภอบางระกำ มีจำนวนสมาชิกโครงการขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 20 ราย ลักษณะบ้านพักที่อาศัย ตั้งอยู่ในสถานที่ราชการในที่ทำกรนิคมสร้างตนเอง โดยมีลักษณะเป็นบ้านพักเดี่ยว โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาด 3 ตารางเมตร แบบมีห้องน้ำในตัว สำหรับพักอาศัย 1 หลังต่อสมาชิกโครงการจำนวน 1 คน
2.ด้านบุคลากร	<ul style="list-style-type: none"> - บุคลากรมีการปฏิบัติงานตามมาตรฐานของหน่วยงานระดับนโยบายที่กำกับดูแลในการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้กับสมาชิกโครงการฯ - การกำหนดกรอบอัตรากำลังของบุคลากร พบว่า ไม่เพียงพอสำหรับการจัดบริการสวัสดิการสังคมและบุคลากรไม่มีความมั่นคงในสายงานอาชีพ -บุคลากรขาดความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในทางสังคมสงเคราะห์ และทางด้านจิตวิทยา การให้คำปรึกษา
3.ด้านการดำเนินงาน	<ul style="list-style-type: none"> -ขั้นตอนของคณะทำงาน มีการกำหนดแนวทางการดำเนินงานของคณะทำงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ที่เป็นสหวิชาชีพ ที่เป็นบุคลากรภายในนิคมสร้างตนเองและบุคลากรของหน่วยงานปกครองท้องถิ่นในชุมชน ตามขั้นตอนการดำเนินงานที่หน่วยงานระดับนโยบายกำหนดไว้ โดยพบว่า ขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเนื่องจากมีข้อจำกัด เช่น ด้านงบประมาณไม่เพียงพอ ข้อจำกัดในการสั่งการและการมอบหมายงานข้ามหน่วยงาน การขาดความรู้และความเชี่ยวชาญ -ขั้นตอนการรับสมัครสมาชิกเข้าร่วมโครงการ มีการประชาสัมพันธ์รับสมัครและคัดเลือกจากผู้ใช้บริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทองจากผู้ที่มิคุณสมบัติ ดังนี้ ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคประจำตัวร้ายแรง ไม่มีปัญหาพฤติกรรม แต่การดำเนินงานมีข้อจำกัดพบว่า ผู้สมัครเข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองส่วนใหญ่มีความผิดปกติทางจิตโดยจำเป็นต้องรับประทานยาบำบัดรักษาอย่างต่อเนื่อง -ขั้นตอนการพัฒนาทักษะอาชีพ มีการพัฒนาทักษะอาชีพที่จำกัด เฉพาะด้านการเกษตร เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว และการเลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพ และมีการพัฒนาทักษะกฎระเบียบและการอยู่ร่วมกันในสังคม

ประเด็นหลักสถานการณ์ การบริหารจัดการ	สรุปผลการการศึกษาประเด็นสถานการณ์การบริหารจัดการ ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
4.ด้านการประเมินผล	- มีการประเมินผลตามเอกสารแบบฟอร์มตัวชี้วัดที่หน่วยงานในระดับนโยบายกำหนด โดยเป็นภาระหน้าที่และการบริหารจัดการภายในของหน่วยงานที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ข้อค้นพบมีข้อจำกัดพบว่า ขาดความคำนึงถึงคุณภาพชีวิตและการพึ่งตนเองของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองได้ในระยะยาว
5.ด้านการบริหารจัดการ งบประมาณรายรับราย จ่าย	-มีการบริหารจัดการงบประมาณรายจ่ายประจำในการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้แก่สมาชิกโครงการ โดยเฉลี่ยคนละ 155 บาท ต่อคนต่อวัน โดยแบ่งเป็นค่าอาหารและสาธารณูปโภค ตลอดจนค่าจ้างเหมาบุคลากรในตำแหน่งครูพี่เลี้ยง สำหรับรายรับ พบว่า ไม่มีความแน่นอนเนื่องจากตลาดชุมชนในการรองรับผลผลิต เช่น พืชผักสวนครัว หรือผลผลิตที่ผลิตได้โดยสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีข้อจำกัดในการจำหน่าย โดยพบว่า การแข่งขันกับร้านค้าประจำในตลาดชุมชน ความไม่มั่นใจในคุณภาพของพืชผลทางการเกษตร ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

2.2 สรุปผลจากการศึกษา ประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการ สวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

1) ปัญหาและอุปสรรค ด้านการศึกษา สรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นปัญหาและอุปสรรค ด้านการศึกษา พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก เคยมีประวัติด้านการศึกษา โดยสำเร็จการศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มาแล้ว และมีความสามารถ ในการอ่านออก เขียนได้ และในบางรายนั้น สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 และการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และมีความถนัดในดำเนินงานช่างทุกชนิด โดยเฉพาะงานประเภทไม้ เหล็ก หรืองานก่อสร้าง สำหรับในประเด็นปัญหาและอุปสรรคการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ในด้านการศึกษาพบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองแต่ละรายมีพื้นฐานด้านการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น ในการจัดบริการสวัสดิการสังคม ด้านการศึกษา ไม่เหมาะสมที่จะเป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้รับเอกสารหลักฐานแสดงคุณวุฒิทางการศึกษา แต่ควรจะเป็นการจัดการศึกษาด้านทักษะชีวิต มารยาททางสังคม การอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม การฝึกปฏิบัติทางด้านวิชาชีพการเกษตร ปศุสัตว์

การเพาะปลูก การคัดแยกขยะ หรือความถนัดเฉพาะด้านของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองแต่ละราย ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...สมาชิกโครงการมีอายุค่อนข้างมากแล้ว เราก็จะให้เขาได้ฝึกอบรมทางวิชาชีพไปเลย เพื่อให้เขาได้ไปเลี้ยงตัวเอง แต่ถ้าคนไหนยังอายุไม่มาก พอที่จะเรียนรู้ อ่าน เขียน คิดเลขได้ หรือไปจนถึงการสอบวัดและประเมินผล เพื่อให้ได้รับวุฒิ มัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือ ปีที่ 6 เราก็จะสนับสนุนให้ครับ แต่ส่วนใหญ่ที่บ้านน้อยในนิคมจะเป็นไปในลักษณะ แรกมากกว่า ก็คือ จะพัฒนาทางวิชาชีพให้เขา เพื่อให้เขาได้มีทักษะประกอบอาชีพ และทักษะชีวิตมากกว่าจะได้รับใบคุณวุฒิ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...ส่วนใหญ่ที่โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ ไม่ได้ส่งให้เรียนที่ กศน.เพราะ สมาชิกแต่ละคนเขามีข้อจำกัดในเรื่อง การอ่าน การเขียน คือ ไม่มีทักษะด้านวิชาการเลยคะ เพราะฉะนั้น เราจึงให้ผู้ให้บริการฝึกทำงานด้านเกษตร การปลูกพืชสวนครัวบ้าง ฝึกเลี้ยงปลาเพื่อเอามาทำกับข้าวบ้าง ก็ให้เรียนกับพี่เลี้ยงนี้แหละคะ ไม่มีมึงบ้างคนมาสอน..”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...พี่จะสอนวิชาทักษะชีวิตเขานะ พยายามสอน ให้ความรู้ เรื่องพื้นฐานที่เน้นให้เขารู้จักความรับผิดชอบต่อตนเอง และผู้อื่นให้มาก อย่างเช่น ใครมีหน้าที่อะไรก็ต้องรับผิดชอบร่วมกัน ถ้าใครทำผิดก็ต้องรับผิดชอบด้วยกันทั้งหมด อย่างเมื่ออาทิตย์ที่แล้วอะ พี่ก็มอบหมายให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยคนหนึ่ง เขารับผิดชอบ เรื่องหุงข้าวเย็น แต่ปรากฏว่า เขาลืมหุงข้าว เพราะฉะนั้นเย็นวันนั้นทุกคนก็ไม่ได้กินข้าวเย็นเหมือนกันหมด กินข้าวเย็นกันจนตึกอะคะ เนี่ยเราก็พยายามสอนเขาในเรื่องทักษะพื้นฐาน เรื่องความรับผิดชอบ แต่วันนั้นนะ

พี่สังเกตเขาก็รู้สึกเสียใจนะที่เขาทำหน้าที่บกพร่อง พลาดไป
ทำให้เพื่อนๆ ไม่ได้กินข้าวไปด้วย หลังจากนั้นเขาก็ไม่ลืมอีกเลย...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

สรุปประเด็น ปัญหาและอุปสรรค ในด้านการศึกษา ได้ดังนี้

ประการแรก คือ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองไม่มีบุคลากรที่เป็นครูผู้สอน หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านทางการฝึกอาชีพต่างๆ มาเป็นผู้สอนเทคนิควิธีการในวิชาชีพ เฉพาะด้านให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ครูผู้ชำนาญด้านการปศุสัตว์ ช่างซ่อมเครื่องไฟฟ้า เทคนิคการค้าขาย หรือการเย็บปักถักร้อย หรือ อาชีพตามถนัดและความสนใจของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองแต่ละราย

ประการที่สอง คือ ข้อจำกัดในด้านความบกพร่องในการรับรู้ของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง อันเนื่องมาจากมีอาการผิดปกติของจิตใจซึ่งแสดงออกมาทางพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด ความจำ สติปัญญา ประสาทการรับรู้ หรือการรู้เวลา สถานที่ หรือบุคคล รวมทั้ง อาการผิดปกติของจิตใจ ที่เกิดจากสุราหรือสารอื่น ที่ออกฤทธิ์ต่อจิต และประสาท เป็นต้น ดังนั้น การจัดบริการสวัสดิการสังคมทางด้าน การศึกษา จึงมีปัญหาอุปสรรคคือ สามารถทำได้ในลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อการบำบัดฟื้นฟูเท่านั้น และดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...ผมไม่ได้เรียนสูง จบ ป.4 แต่พอจะอ่านออกเขียนได้
ตั้งแต่ผมมาอยู่ที่นี่ ก็ไม่ได้มีคนมาสอนให้ทำอาชีพอื่น
เลย ก็มีแต่พ่อ..นี่แหละที่เขาพาไปปลูกแปลงผักอย่างเดียว
โห..เหนื่อยสิครับ บางทีก็ตัดหญ้า พูดถึงอะ เขาน่าจะมี
คนมาสอนพวกช่างมั่ง อย่าง ไฟฟ้าหรือ ท่อน้ำแตกผมจะได้
ทำเป็นและก็ช่วยกันได้บ้าง..”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 28. 29 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...ตอนที่พี่ไปเยี่ยมก็เห็น ครูจาก กศน.เขามาสอนหนังสือบ้างคะ
เหมือนเขาให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองได้
วาดรูปบ้าง ระบายสีบ้าง ชัดเขียน เหมือนเป็นการใช้ศิลปะบำบัด
ด้วยนะ ก็เป็นกิจกรรมที่ทำให้ เขาได้มีอารมณ์ดี มีสมาธิคะ พี่ก็ว่าดีนะ
เพราะเขาจะมีปัญหาเกี่ยวกับพบพร่องทางสติปัญญาการรับรู้ด้วย
...” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 17. 30 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

2) ปัญหาและอุปสรรค ด้านที่อยู่อาศัย ลักษณะของที่อยู่อาศัยที่ภาครัฐ

จัดบริการให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เป็นห้องพักเดี่ยว ขนาด 3x3 ตารางเมตร รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีห้องน้ำอยู่ภายในตัวบ้าน โครงสร้างบ้านเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก (คสล.) โดยมีที่ตั้งอยู่ภายในอาณาบริเวณที่ตั้งของส่วนราชการ สังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คือ เขตที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ซึ่งมีรูปแบบการจัดบริการสวัสดิการสังคมด้านที่อยู่อาศัยแบบในสถาบัน ดังนั้นในประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล สรุปได้ดังนี้

1) ลักษณะที่อยู่อาศัยมีที่ตั้งอยู่ในเขตชนบทห่างไกลเขตเศรษฐกิจที่จะเอื้อประโยชน์ในการหางานทำ กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ตนเองได้ ไม่สะดวกกับการเดินทางเข้าไปหางานทำในเมือง เช่น การเก็บขวด ขยะรีไซเคิลสำหรับการจำหน่าย หรือการทำงานรับจ้างใช้แรงงานได้ ตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“..คือถ้าที่อยู่อาศัยตั้งอยู่ในเขตตลาด เขตเศรษฐกิจนะ ผมมองว่าคนพวกนี้เขาไม่มืองอติ่นหรอก ในเมืองนะ มีอาคารสร้างทิ้งร้างเก๋ๆเยอะเยอะ ถ้ารัฐจะช่วยเหลือจริงๆ ทำเรื่องเช่าสิ คนพวกนี้ต้องอยู่ในตลาด ให้เขาช่วยเหลือตัวเอง รับจ้าง ดึกว่าให้นอนหัวหนุน กระเป๋าตามหน้าร้านค้า หน้าธนาคาร อย่างน้อยถ้าเช่า ให้เขาอยู่ เขาจะได้เป็นหลักแหล่ง ควบคุมง่าย ไม่ต้องมีกฎระเบียบมาก อีกร้อยจะดีให้เขาอนพักไม่ต้องเร่ร่อนถือกระเป๋าติดตัวไปตลอด ตอนกลางวันจะได้มีแรงทำงาน....”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 32. 2 ตุลาคม 2564 : สัมภาษณ์)

2) ลักษณะของที่อยู่อาศัยมีกฎระเบียบที่เคร่งครัด ส่งผลให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเกิดความรู้สึกยอมจำนนกับการถูกกักขังบริเวณ ไม่สามารถเดินทางออกไปจากที่อยู่อาศัยได้ ทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัดใจ ดังตัวอย่างถ้อยคำที่แสดงความรู้สึกของอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ที่ได้เขียนเป็นจดหมายถึงญาติหรือคนรู้จัก ที่สื่อให้เห็นถึงความอึดอัดใจในการอยู่อาศัยอยู่ในนิคมสร้างตนเอง ดังนี้

“เรียน.....เรื่อง ขอความช่วยเหลือ
เนื่องจากกระผม....(ชื่อ).....ถูกกักกันบริเวณเป็นเวลา
3 ปีเต็มที่นิคมสร้างตนเอง เพราะทางราชการจำหน่าย

ผมเป็นคนไร้ที่พึ่ง ทางการเงินส่งกระผมมาฝึกงานในนิคมนี้
 กระผมจึงเรียนมาเพื่อขอความช่วยเหลือจากท่าน ให้กระผม
 พ้นสภาพจากนิคมนี้ เป็นอิสระซักทีหนึ่ง เพื่อที่จะไปประกอบ
 อาชีพตามสมควรของตัวกระผมเอง
 หมายเหตุ ขอให้ท่านช่วยติดต่อกับทางนิคมสร้างตนที่นี้ว่าจะ
 ดำเนินตามขั้นตอนอย่างไรดี
 ขอแสดงความเคารพ มา ณ ที่นี้ด้วย
 ลงชื่อ.....” (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 24. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

3) การมีที่อยู่อาศัยซึ่งรัฐจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบของสถาบัน
 มีลักษณะเป็นการสงเคราะห์รับเข้าดูแลพักอาศัยประจำ ส่งผลให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคม
 สร้างตนเอง คุ่นชินกับความสะดวกสบายที่รัฐจัดให้ ซึ่งส่งผลทำให้สร้างลักษณะนิสัยที่เกลียดคร้าน ไม่
 กระตือรือร้น ไม่รับภาระความรับผิดชอบด้านสาธารณูปโภคต่างๆ เฉกเช่นปุถุชนทั่วไปในสังคม
 ตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...ผมว่าที่อยู่อาศัยแบบนี้มันก็ดี ที่ไม่ต้องไปเร่ร่อนอยู่ตาม
 ช้างถนน แต่มันก็เหมือนกักขังเขาอะ เขาไปอยู่แล้วคือไม่ต้องออก
 เพราะไม่มีญาติไหนมารับอยู่แล้ว ยิ่งกว่าคุกเรือนจำอีก เพราะอยู่ยาว
 เรือนจำยังมีกำหนดออกนะ แต่นี่อยู่จนตายผมว่าอะ นี่โครงการมีมา
 6 ปีแล้วใช้ไหม แบบนี้มันทำให้คนขี้เกลียดนะ คือ กูไม่ต้องทำอะไร
 กูก็อยู่ได้ มีที่กิน มีที่นอน ฟรีๆ ก็สบายดี ไม่ต้องขวนขวาย แต่ก็ต้อง
 ยอมอยู่ในกฎระเบียบแหละครับ...”
 (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 19. 30 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

3) ปัญหาและอุปสรรค ด้านสุขภาพอนามัย การสรุปผลจากการสัมภาษณ์เชิง
 ลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาประเด็นปัญหาและอุปสรรคการจัดบริการ
 สวัสดิการสังคม ด้านสุขภาพอนามัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สุขภาพร่างกาย และสุขภาพ
 จิตใจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) สุขภาพทางร่างกาย พบว่า โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้าง
 ตนเอง มีการดำเนินการด้านสุขอนามัยและสุขภาพีบาลครัวเรือน ตลอดจนการรักษาพยาบาลเบื้องต้น
 ให้แก่สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จากสถานพยาบาลในชุมชน ได้แก่ โรงพยาบาล
 ส่งเสริมสุขภาพตำบล(รพ.สต.) โดยจะมีเจ้าหน้าที่พนักงานสาธารณสุขชำนาญงาน เดินทางมาตรวจ

รักษาด้านการควบคุมโรคติดต่อ ตลอดจนด้านพันธุกรรมทุกสัปดาห์สุดท้ายของเดือน หรือถ้าหากมีอุบัติเหตุฉุกเฉิน บุคลากรหรือครูพี่เลี้ยงประจำนิคมสร้างตนเอง ก็จะนำสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองไปทำการตรวจรักษาได้อย่างทันที

สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่ พบคือ สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มักจะมีปัญหาพฤติกรรมที่คุ้นชินกับการไม่ดูแลรักษาสุขภาพร่างกายของตนเอง เช่น ไม่แปรงฟัน ไม่อาบน้ำหรือไม่ทำความสะอาดร่างกายตนเอง ไม่ซักเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและเครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนการโกนหนวดเครา การตัดเล็บหรือตัดผม เป็นต้น ตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...มีออกกำลังกายคะ ทุกวันพุธเจ้าหน้าที่ที่เป็นเวรก็จะพาสมาชิกโครงการบ้านน้อยฯ วิ่งรอบๆ ที่ทำการนิคมนี้แหละ ตอนเช้าแล้วก็ตอนเย็น ให้เขาได้ออกกำลังกาย ผ่อนคลายบ้าง โห แต่เรื่องกลิ่นตัวนะ บางคนไม่ชอบอาบน้ำ ไม่ทำความสะอาดร่างกาย เขาอาจจะติดเป็นนิสัยมาตั้งแต่ที่ไปเร่ร่อนอยู่อะคะ พวกนี้ไม่ชอบสะอาด เข้าๆ นะ เราเดินเข้าไปใกล้ตอนกินข้าวกันอะ กลิ่นโชยมาเลยแหละ กลิ่นตัวเขาแรงมาก ก็ผู้ชายอะนะ ส่วนหนึ่งก็คือ ไม่มีเงินซื้อพวกน้ำหอมให้หลอกคะ นี่เราก็มีพวกสบู่ น้ำยาสระผม ยาสีฟันที่จำเป็นพื้นฐานแค่นี้แหละคะ บางคนเสื้อผ้าไม่ซักเอาไปยัดใส่ในห้อยทิ้งไว้เป็นเดือน...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

2) สุขภาพทางจิตใจ พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองได้รับการตรวจวินิจฉัยจากแพทย์เฉพาะทางจากโรงพยาบาลจิตเวช ในจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดเชียงใหม่ โดยผลการตรวจวินิจฉัย พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองส่วนใหญ่ เป็นผู้ป่วยที่มีความผิดปกติทางจิต ซึ่งมีสาเหตุมาจากภาวะความเครียด โดยจำเป็นต้องได้รับการบำบัดรักษาด้วยยาปฏิชีวนะ อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งหากไม่ได้รับการบำบัดจะส่งผลให้เกิดอาการผิดปกติของจิตใจที่แสดงออกมาทางพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด ความจำ สติปัญญา ประสาทการรับรู้ ซึ่งอาจจะก่อเหตุทำร้ายผู้อื่นได้

สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่ พบคือ ไม่สามารถควบคุมการรับประทานยาปฏิชีวนะ ตามแพทย์สั่งได้ เนื่องจากสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ไม่ให้ความร่วมมือในการใช้ยาปฏิชีวนะบำบัดรักษา เพราะเกิดอาการเบื่อหน่ายที่ต้องรับประทานยาทุกวัน ตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...บางคนแอบอมยาไว้ ไม่ยอมกลืน แอบไว้เวลาเราผลอกก็แอบคายทิ้ง เพราะเขาไม่อยากกินครับ เขาก็คิดว่าเขาไม่ได้เป็นอะไร ไม่ได้ป่วย ไม่ปวดหัว ไม่ตัวร้อน เขาก็สงสัยว่าทำไมต้องกินยา คือ มันเป็นยาจิตเวชอะครับ บางคนเขาก็รู้ตัว ให้กินก็กิน แต่บางคนเขาไม่รู้ ก็ไม่อยากกิน เพราะบางทีเวลากินยาพวกนี้นะ หมอเขาบอกว่า มันมีผลกระทบ อย่างเช่น มันจะมีฤทธิ์ ติ้อๆ ไม่อยากทำอะไร อยากจะนอน บางคนกินแต่ตอนจะนอนก็ตีหน่อย ช่วยให้นอนหลับดี บางคนกินเข้ากลางวัน เย็น 4 เวลาหลังอาหารเลย เราป่วยกินยาอาทิตย์เดียวยังเบื่อแล้วอะครับ แต่พวกนี้ต้องกินตลอดชีวิตอะ นี่แหละปัญหา ...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

4) ปัญหาและอุปสรรค ด้านการมีงานทำและมีรายได้ สรุปผลจากการ

สัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นปัญหาและอุปสรรค ด้านการมีงานทำและมีรายได้ พบว่า การจัดบริการสวัสดิการสังคม ด้านการมีงานทำและมีรายได้ โดยโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ได้ดำเนินการโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ที่ไม่มีข้อจำกัดด้านสุขภาพร่างกาย และจิตใจ มีความรับผิดชอบและมีทักษะการทำงานเฉพาะทาง เช่น งานช่างประเภทต่างๆ งานตัดกิ่งไม้ งานทำความสะอาด งานรับจ้างใช้แรงงานทั่วไป ในชุมชนใกล้เคียงนิคมสร้างตนเอง ซึ่งในกลุ่มนี้มีปัญหาและอุปสรรค คือ 1) ไม่มีงานรับจ้างใช้แรงงานประจำ เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็ก หรือชุมชนชนบท 2) ชุมชนหวาดกลัวอันตรายจากสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเพราะเข้าใจในลักษณะเหมารวมว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความผิดปกติทางจิต 3) การจ้างงานไม่แน่นอน 4) ค่าตอบแทนจากการทำงานถูกคิดเป็นสินน้ำใจ ซึ่งน้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำ 5) ไม่มีความเป็นอิสระในการดำรงชีวิตที่เอื้อต่อการเดินทางออกไปทำงานและกลับมานอนพักที่บ้าน เนื่องจากมีกฎระเบียบที่เข้มงวด ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...คนแถวนี้เขากลัวคะ กลัวว่าสมาชิกโครงการบ้านน้อย ซึ่งมีแต่ผู้ชายเนี่ย กลัวว่าจะไปทำร้ายเขา โดยเฉพาะผู้หญิง เด็ก เขาไม่ไว้ใจคะ บางทีหนูอยู่ที่นี้ หนูก็ยังกลัวเลยเดินไปเข้าห้องน้ำบ้าง เราเป็นเจ้าหน้าที่เรายังระแวงเลยคะ ก็เลยไม่ได้ให้ออกไปทำงานข้างนอก..”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินงานทำและมีรายได้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มผู้แทนจากองค์กรสาธารณประโยชน์ พบว่า นิคมสร้างตนเองมีลักษณะที่ตั้งอยู่ในชนบท ไม่มีแหล่งการทำงานใช้แรงงาน รับจ้างทั่วไป หรือเก็บของเก่า หรือรับซื้อของเก่า ขยะรีไซเคิลขายได้ เหมือนในชุมชนเมือง และโดยเฉพาะการมีที่ตั้งอยู่ห่างไกลเขตเศรษฐกิจ ทำให้การเดินทางไม่สะดวกและมีกฎระเบียบที่เข้มงวด ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...อยู่ในนั้นมันเหมือนคุก เหมือนเรือนจำอะครับ มันมีกฎระเบียบเยอะ บางทีเราก็อิสระ เราจะออกไปทำงาน และก็กลับเข้ามานอนพักตอนกลางคือ มันไม่ได้อะ เขาก็ว่าเราหนี อีกร้อยละอะครับ งานมันไม่ค่อยมี ตามนอกๆ งานพวกรับจ้างแรงงาน ในตลาดสดเยอะแยะ คนของ คนผัก แต่เราต้องรู้จักพักพวกนะ ถ้าอยู่ๆเดินดุ่มๆไป เขาไม่เอา เขากลับจะไปลักขโมยของเขา ..”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 36. 30 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ที่มีข้อจำกัดด้านสุขภาพร่างกาย และจิตใจ เช่น ความพิการของร่างกาย และจิตใจ ได้แก่ การมีอาการผิดปกติของจิตใจ ซึ่งแสดงออกมาทางพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด ความจำ สติปัญญา ประสาทการรับรู้ หรือการรบกวนเวลา สถานที่ หรือบุคคล รวมทั้ง อาการผิดปกติของจิตใจ ที่เกิดจากการดื่มสุราเกินขนาด หรือสารอื่นที่ออกฤทธิ์ต่อจิตใจและประสาท ซึ่งในกลุ่มนี้ จะไม่สามารถออกไปทำงานในชุมชนใกล้เคียงได้ เนื่องจาก มีข้อจำกัด เช่น การออกไปทำงานแล้วไม่รับผิดชอบตนเอง มีพฤติกรรมติดสุรา มักจะไปซื้อสุรา หรือปฏิบัติตนผิดกฎ ระเบียบ ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จึงทำให้ไม่มีการจ้างทำและไม่มีรายได้ หรือมีความไม่แน่นอน กลุ่มนี้จึงเน้นจัดกิจกรรมอาชีพะบำบัด เช่น การฝึกการปลูกพืชผักสวนครัว หรือการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ซึ่งในกลุ่มนี้มีปัญหาและอุปสรรค คือ

1) การทำพืชผักสวนครัว การปลูกสัตว์ นั้นไม่ได้มีการสนับสนุน หรือการลงทุนจากนิคมสร้างตนเองในเชิงธุรกิจ ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...เราส่งสมาชิกโครงการฯ ไปทำงานรับจ้าง ช่างนอก นิคมสร้างตนเองไม่ได้เลย ส่วนใหญ่จะมีปัญหาเรื่องพฤติกรรม ครับ... คือพอ เขาออกไปแล้วเขาก็ไม่รับผิดชอบ

ตนเอง ไปแล้วไม่กลับเข้ามามีบ้าน หรือพอได้เงินก็ไปซื้อเหล้า
ดื่มจนเมา ควบคุมสติตัวเองไม่ได้ ก็จะแสดงพฤติกรรม
ก้าวร้าวออกมา เราจึงจำเป็นต้องให้พวกเขาทำงานที่ไม่ต้องออก
ไปข้างนอก เช่น การรวบรวมขยะรีไซเคิล ในบริเวณที่ทำการ
นิคมสร้างตนเอง หรือมีผู้มารับจ้างให้ผู้ใช้บริการล้างรถ
ในบริเวณบ้านน้อยในนิคมก็พอ มันก็ทำให้พวกเขามีงานทำ
มีรายได้บ้าง แต่ก็ไม่มีมากหรอกครับ ให้เขาได้พอเก็บ
พอใช้ไปวันๆหนึ่งครับ อย่างน้อยเราก็ทำให้เขาได้พึ่งตนเอง
ให้มากที่สุดครับ อีกอย่างมันไม่มีงบมาลงทุนให้เขาทำพวก
พืชผักสวนครัวไปขายในตลาด ในเมืองได้เลย ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

2) ขาดความรู้ เทคนิควิธีการลงทุนทางธุรกิจจากทุนทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น
ดิน ปุ๋ย ผลผลิตพืชผัก สวนครัว ในเชิงพาณิชย์ หรือขาดการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน หรือการ
ลงทุนประกอบอาชีพ เป็นต้น ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“..เอาจริงๆตลาดต้องการมากนะ พวก ชিং ข่า ตระไคร้ พริก
ที่ทำน้ำพริกขายเนี่ย ที่ดินเราก็มี ปุ๋ยหมักชีวภาพเราก็ทำได้
อยู่แล้ว หากคนมาสอนจริงๆจริงๆ ถ้าผู้บริหารคิดลงทุนจริงๆนะ
เรามีแรงงาน มีพื้นที่ อะครับ ทำในเชิงธุรกิจเลย อย่างน้อยให้
พวกสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมเนี่ยเขามีรายได้ประจำ
มีงานประจำ ทำเป็นเรื่องเป็นราว ตั้งเป็นโรงงานได้เลยแหละ
เพราะพวกนี้เขาไม่มีทางกลับไปบ้านเขาได้อยู่แล้ว อยู่จนตาย
แต่นี้ หน่วยงานระดับนโยบายเขากลับอะไรก็ไม่รู้ ไม่ลงมือทำ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 13. 29 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“..ผมมองว่ารัฐสร้างบ้านให้เขาอยู่อาศัยอะ ทำให้เขามีความรู้สึก
เป็นเจ้าของ ยกที่ดินให้เขาสักคนละแปลงหนึ่ง ให้มันเหมือนบ้าน
คนทั่วไปในนิคมเนี่ย ที่เป็นสมาชิกนิคมอะ ตามกฎหมายจัดตั้งนิคมอะ
แล้วเราก็ดูแลอยู่ห่างๆ เรื่องกฎระเบียบ ให้เขาออกไปทำงานหาเงิน
อย่างอิสระของเขาเองหะ ให้เขามีรายได้ ทำให้เขารู้สึกว่า ตัวเขาเอง
ต้องรับผิดชอบจ่ายค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟ เหมือนคนปกติทั่วไปอะ

แล้วเขาจะรู้สึกว่ ะัยเราต้องทำงาน หาเงินนะ แล้วต้องมา
จ่ายเรื่องสาธารณูปโภคส่วนตัว แต่นี่กลับให้เขาฟรีทุกอย่าง มันก็เลย
เป็นอาร์มิกให้เขาไม่ยอมทำงาน ไม่ยอมก็มีรายได้ ไปในตัว เพราะอยู่
แบบนี้ก็สบายอยู่ กิน อยู่ หลับนอนฟรี รัฐเลี้ยง..”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 12. 1 ตุลาคม 2564 : สัมภาษณ์)

5) ปัญหาและอุปสรรค ด้านกระบวนการยุติธรรม ขอบเขตของงาน

สวัสดิการสังคมตามกฎหมายส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ในด้านกระบวนการยุติธรรมนั้น เป็นการ
จัดบริการสวัสดิการสังคม โดยคำนึงถึงการให้ประชาชนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย อย่างเสมอ
ภาคและเป็นธรรม สามารถเข้าถึงบริการที่รัฐจัดให้ เช่น การมีทนายความอาสาหรือ ผู้เชี่ยวชาญด้าน
กฎหมายสำหรับแก้ต่างในกรณีการพิพาทต่างๆ สำหรับการจัดบริการสวัสดิการสังคมตามโครงการ
บ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง โดยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นปัญหา
และอุปสรรค ด้านกระบวนการยุติธรรม พบว่ามีปัญหาและอุปสรรค คือ

1) ปัญหาค่าแรงหรือค่าตอบแทนที่ได้รับจากการจ้างงานมีความ
ไม่เสมอภาคและเป็นธรรม โดยสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองที่ได้รับจากการจ้างงาน
หรือออกไปทำงานรับจ้างภายนอกที่ทำการนิคมสร้างตนเองรายวัน เช่น การตัดแยกขยะรีไซเคิล จะ
ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าแรงที่ต่ำกว่ากฎหมายกำหนดค่าแรงขั้นต่ำของแต่ละจังหวัด ที่แรงงานบุคคล
ทั่วไปได้รับ เนื่องจากผู้ว่าจ้างงานนั้นเห็นว่าเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะพิเศษ คือ เสมือนเป็นบุคคลไร้
ความสามารถ จึงได้กำหนดค่าแรงหรือค่าตอบแทนให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง
ที่ต่ำกว่ามาตรฐานแรงงาน ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...เราเคยทำโครงการร่วมกับโรงคัดแยกขยะคะ พานำสมาชิก
ในสถานคุ้มครองและคัดเลือกจากสมาชิกโครงการบ้านน้อยไป
ทำงานไปเข้าเย็นกลับ เอรารถเราไปรับ-ส่ง เนียร์ดสีชมพู บางวัน
ไปหลายคนหน่อยก็เอารถกลับไป แต่โรงคัดแยกขยะเขาก็เหมือนว่า
จ้างค่าแรงสูงกว่าคนทั่วไปคะ อย่างเช่น ค่าแรงขั้นต่ำในจังหวัดก็
ประมาณ 320 บาทต่อวัน แต่เขาจ่ายสมาชิกเราที่ไปทำงานแค่วันละ
150 บาท คือหักครึ่งหนึ่งเลยอะคะ เขาอ้างว่าจ่ายเท่าคนปกติไม่ได้หรอก
เพราะบางครั้งทำงานไม่เต็มที มันมีปัญหาแบบนี้อะคะ บางทีเขาก็มา
คัดเลือกคนไปทำงานเอง คุณที่สมัครใจจะไปทำ มันก็มีหลายคนคะ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

2) ปัญหาการพิทักษ์สิทธิของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคม

สร้างตนเอง ที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยความพิการ ตามที่รัฐจัดให้ โดยจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคในการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ในด้านกระบวนการยุติธรรม คือ ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยความพิการ ตามที่รัฐจัดให้ เนื่องจากถูกหน่วยงานที่ดำเนินการโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองตีความว่า เป็นบุคคลที่ได้รับสิทธิซ้ำซ้อน โดยมีรายละเอียดของปัญหา ดังนี้

ผู้สูงอายุ ที่เป็นสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ซึ่งมีอายุหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไป โดยนิคมสร้างตนเอง ไม่มีอำนาจหน้าที่ หรือไม่มีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ในการดำเนินการพิทักษ์สิทธิให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ให้เข้าถึงสิทธิสวัสดิการเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2552 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2561 ได้ เนื่องจากข้อจำกัดในด้านอำนาจหน้าที่ในการตีความตามกฎหมายระหว่างหน่วยงานภาครัฐ กล่าวคือ กฎหมายดังกล่าว ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิจะได้รับเงินเบี้ยผู้สูงอายุ ตามหมวด 1 ข้อ 6 (4) คือ ไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ (ข) ผู้สูงอายุที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ นิคมสร้างตนเองไม่ใช่เป็นสถานสงเคราะห์ของรัฐ

ดังนั้นจึงสรุปจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ได้ว่าปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในด้านกระบวนการยุติธรรม ก็คือ ไม่มีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายสำหรับให้ความรู้และการแก้ต่างในกรณีการพิพาทให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองที่เป็นผู้สูงอายุ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ดังกล่าว ได้อาศัยอยู่ในนิคมสร้างตนเอง ที่ดำเนินการตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2550 และพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสร้างตนเอง โดยไม่ได้มีสถานะเป็น สถานสงเคราะห์ของรัฐ ตามประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง รายชื่อสถานสงเคราะห์ของรัฐ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงปีปัจจุบัน ฉบับที่ 11 ใน ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2564 ที่ผ่านมา จึงทำให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและพิการ ดังกล่าว ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...ประเด็นผู้สูงอายุนะ ไม่ได้กำหนดข้อห้ามไว้ว่า

จะต้องอยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐที่เป็นประกาศ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
ซึ่งหากแม่มีส่วนราชการใดจัดตั้งสถานสงเคราะห์ขึ้น
มาภายหลัง แล้วกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์ ยังไม่ได้ประกาศ หากผู้สูงอายุเข้าไปอยู่ ก็จะเป็น
ผู้มีลักษณะต้องห้ามรับสวัสดิการเงินเบี้ยผู้สูงอายุเช่นเดียวกัน
แต่ในกรณีโครงการบ้านน้อยนิคมสร้างตนเองนี้ นิคมสร้างตนเอง
จะถ้าไม่ได้เป็นสถานสงเคราะห์ของรัฐที่จัดตั้งขึ้นตาม
ประกาศกระทรวง ดังนั้น ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ที่เป็นสมาชิก
โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองก็ควรได้รับสิทธิสวัสดิการ
เงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและพิการครบ...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 12. 1 ตุลาคม 2564 : สัมภาษณ์)

“...เคยมีสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง
ได้รับสิทธิเบี้ยยังชีพความพิการทางจิตใจและพฤติกรรม
กับเบี้ยสูงอายุ แต่หัวหน้าเขากลัวเรื่องสิทธิซ้ำซ้อน เกรงว่า
สตง.จะมาเรียกเงินของสมาชิกบ้านน้อยที่ได้สิทธิเบี้ยพิการ
และเบี้ยสูงอายุคืน เพราะเงินตั้งสามหมื่นกว่าบาท จึงเรียก
มาสอบถามว่าจะอยู่โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองต่อ
หรือไม่ เศรษฐเขาจึงเลือกที่จะออกไป แต่ไปไม่รอด ไม่ทำงาน
มีปัญหากับครอบครัว ตอนนั้นก็เลยหนีหายตัวไป เราก็ไปแจ้ง
ความคนหาย มันก็เลยเป็นปัญหาอีกครั้บ..”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

6) ปัญหาและอุปสรรค ด้านนันทนาการ ขอบเขตของงานสวัสดิการสังคม

ตามกฎหมายส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ในด้านนันทนาการ เป็นการจัดบริการสังคมโดยให้
สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีสิทธิที่จะได้รับการผ่อนคลายจากการทำงาน เพื่อการ
บันเทิง การพักผ่อนหย่อนใจ การออกกำลังกาย ซึ่งจะนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีอย่างมีคุณภาพ
โดยทั่วไปโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองก็จะดำเนินการด้านนันทนาการ ที่เป็นลักษณะกิจวัตร
ประจำวัน เช่น การนำสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองวิ่งออกกำลังกาย การมีจุดบริการ

แหล่งความรู้และบันเทิง เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ หรือ กิจกรรมนันทนาการ การร่วมกิจกรรมตามประเพณีวัฒนธรรมและวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ

สำหรับในประเด็นปัญหาและอุปสรรค ด้านนันทนาการจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ขาดการดำรงชีวิตอิสระตามหลักความเป็นส่วนตัวในด้านการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) คือ ความต้องการทางเพศสัมพันธ์หรือพลังขับทางเพศ เนื่องจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเป็นนโยบายที่มีลักษณะเฉพาะเป็นการจัดบริการสวัสดิการสังคมในสถาบัน มีกฎระเบียบที่เข้มงวดกวดขัน ไม่สามารถออกไปมีสามีหรือภรรยาเป็นครอบครัวและสนองความต้องการตามธรรมชาติได้ ซึ่งสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองส่วนใหญ่เป็นเพศชายที่มีความต้องการพลังขับทางเพศตามธรรมชาติของมนุษย์ ดังนั้นจึงเป็นปัญหาหนึ่งที่ภาครัฐต้องคำนึงถึงความสำคัญของปัญหา ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...เรื่องความต้องการทางเพศของเคส ก็เป็นปัญหาใหญ่เลยคะ เพราะเคสบางคนเขามีความต้องการสูงมาก มันเป็นเรื่องธรรมชาติของคนคะ บางครั้งเราก็ต้องให้ยาฮอร์โมนที่ลดระดับความต้องการทางเพศลงคะ บางทีเขาแอบมีอะไรกัน เราก็รู้แหละคะ แต่เราก็ทำอะไรไม่ได้ ก็ปล่อยเขา เพศชายด้วยกันนี่แหละคะ เพราะที่โครงการบ้านน้อยในนิคมก็มีแต่ผู้ชาย ...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...พี่ก็หาหนังสือที่มีรูปภาพกระตุ้นอารมณ์ทางเพศ มาให้เขาเก็บไว้ดูในห้องนอนเขาแหละ เราก็ปล่อยให้เขาก็ช่วยตัวเอง เราก็บอกให้เขาทำความสะอาดห้องนอนด้วย เคสนี้เขามีความต้องการทางเพศสูงมากๆ วันหนึ่งตั้งหลายรอบ บางทีเขาไปเก็บตัวอยู่ในห้องคนเดียวทั้งวัน มันเป็นเรื่องชาติครับ เขาไม่มีโอกาสออกไปเที่ยวไหนส่วนตัวเขา หรือไปมีครอบครัวมีลูกมีหลานได้เลย แต่บางคนเขาก็ไม่มีอาการนะ หรือมีไม่รู้ เราก็ไม่ได้สังเกตทุกคนทุกเวลานะครับ...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

7) ปัญหาและอุปสรรค ด้านบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและ

เครื่องนุ่งห่ม ขั้นตอนในการดำเนินงานของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ในด้านการดูแลประจำวัน ประกอบไปด้วย 1) มีการจัดเจ้าหน้าที่ประจำนิคมสร้างตนเอง ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงประจำตัวในการปรับตัว กำกับดูแลคอยช่วยเหลือและให้คำปรึกษา 2) มีการจัดหาเสื้อผ้าและสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว และให้คำแนะนำในการจัดเก็บรักษาเสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวให้เป็นระเบียบเรียบร้อย 3) มีการจัดอาหารประจำวัน วันละ 3 มื้อ (เช้า กลางวัน เย็น) โดยให้คำนึงถึงความเพียงพอสะอาด ถูกสุขลักษณะ โดยอาจจัดเป็นอาหารสดให้ประกอบอาหารด้วยตนเอง หรือจัดเป็นอาหารปรุงสำเร็จ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบปัญหาและอุปสรรค ด้านบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่ม ดังนี้

ด้านอาหาร สรุปประเด็นปัญหาและอุปสรรค จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1) ปัญหาไม่มีความรู้ทางด้านโภชนาการในการประกอบอาหารประจำวัน พบว่า การประกอบอาหารของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองแต่ละมื้อ จำเป็นที่ต้องมีบุคลากร ครูพี่เลี้ยงคอยกำกับดูแล เนื่องจากสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองไม่มีความรู้และความถนัดและความรู้ด้านโภชนาการในด้านการประกอบอาหาร ดังตัวอย่าง ถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...เราก็ปล่อยให้สมาชิกบ้านน้อยทำอาหารกันเอง
แบ่งหน้าที่กันไป บางคนหุงข้าว บางคนเตรียมวัสดุ
หันหมู หันผัก ปัญหาที่คนปรุงรสอาหาร เขาปรุงไม่เป็น
ตอนอยู่ที่สงเคราะห์วังทอง มีคนทำให้กิน พอถึงเวลา
ก็มานั่งกิน คือไม่ต้องทำอาหาร พอมาอยู่ที่นี่ ต้องฝึก
ให้ช่วย ช่วยกันทำอาหารเอง แต่เราต้องคอยดูนะ
ไม่งั้น เครื่องปรุงหมดภายในวันเดียว ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

2) ปัญหาวัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหารไม่เพียงพอ พบว่า หน่วยงานมีการจัดซื้อจัดจ้างวัตถุดิบอาหารสด เพื่อให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองประกอบอาหารเอง โดยเบิกจ่ายตามระเบียบของราชการตามงบประมาณประจำปีที่ได้รับเป็นรายหัว โดยเฉลี่ยประมาณวันละ 57 บาท หรือมื้อละ 19 บาท ต่อคนต่อวัน ไม่เพียงพอเนื่องจากวัตถุดิบและเครื่องปรุงรสที่ใช้ในประกอบอาหารมีหลายประเภท ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...เลี้ยงคนไม่พอหรือครับ คือ กินค่อม..หัวเราะ..พวกนี้แต่ละคน
กินกันเยอะมากบางคนตักเพิ่มสามรอบสี่รอบ ก็อย่างว่าละครับ
ตอนกลางวันเขา ทำงานหนัก ก็จะมีเวลาซื้อวัตถุดิบก็จะมีรถเ
มาขาย ชาวบ้านเรียก “รถพุ่มพวง” เจ้าหน้าที่สำนักงานจะสั่งเป็น
รายวัน 2-3 วันเขาก็จะเอามาส่งครั้งหนึ่ง บางที่ข้าวสารกระสอบหนึ่ง
ร้อยโล ตกเก้าร้อยกว่าบาทกินได้แค่ อาทิตย์เดียว ก็คนตั้งยี่สิบคน
ครับ แล้วไหนจะพวกเครื่องปรุง มันจิปาถะครับ เราก็อาศัยคนที่
มาบริจาคให้บ้าง แต่ก็ไม่ได้มีทุกวันนะครับ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

ด้านเครื่องนุ่งห่ม หมายถึงเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มและสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวที่
เป็นปัจจัยสี่และจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ซึ่งสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจะได้รับ
เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่มจากการบริจาคของประชาชนทั่วไป และเก็บรักษา ทำความสะอาดด้วยตนเอง
สำหรับประเด็นปัญหาและอุปสรรคของการจัดสวัสดิการสังคมด้านเครื่องนุ่งห่ม โดยสรุปประเด็น
จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้าง
ตนเองขาดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตส่วนตัว โดยมีลักษณะพฤติกรรม เช่น การไม่
รักษาความสะอาด การไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการดูแลร่างกาย เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจน
สิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...ในบ้านแต่ละหลังจะต้องบังคับให้ทำความสะอาดกัน
บางครั้งถึงกับต้องจัดประกวดความเรียบร้อย กันนะครับ
ที่นี่ละแวกกันทำความสะอาดเลย ถ้าไม่ทำแบบนี้ก็สกปรก
มากๆ ผ้าห่ม ที่นอน หมอน มุ้งนะกลิ้งนี้ไม่ต้องพูดถึง เหม็นมากๆ
ไม่ซัก ไม่ทำความสะอาดเลยครับ บางคนที่แปลกนะเขาจะ
ชอบเก็บเศษหิน มาสะสมไว้ในห้องนอนเต็มไปหมดเลย
ผมเคยไปเจอที่ห้องนอนเขาประจำ แสดงว่าเขามีอาการ
ผิดปกติอะไรบางอย่าง ชอบเก็บหินมาสะสมไว้..”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...พวกนี้เขาน่าจะเคยชินคะ ค่อนข้างกับชีวิตอิสระ
ที่ไม่ต้องรับผิดชอบอะไรเลย แม้กระทั่งตัวเขาเอง
เขาเคยนอนตามข้างถนนไม่ต้องอาบน้ำ ไม่ต้องซัก
เสื้อผ้า อยู่เฉยๆ เขาก็อยู่กันได้ เหมือนว่าเขาไม่มี

ทักษะชีวิตด้านนี้เลยคะ คงต้องจัดอบรมให้ความรู้ ...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

ตารางที่ 8 แสดงสรุปผลจากการศึกษาประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

ประเด็นการศึกษา	สรุปผลจากการศึกษาประเด็น ปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
1.ด้านการศึกษา	<p>-พบว่า ไม่มีบุคลากรที่เป็นครูผู้สอน หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านทางการฝึกอาชีพต่างๆ มาเป็นผู้สอนเทคนิควิธีการในวิชาชีพเฉพาะด้านให้กับสมาชิกโครงการ เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ครูผู้ชำนาญด้านการปศุสัตว์ ช่างซ่อมเครื่องไฟฟ้า เทคนิคการค้าขาย หรือการเย็บปักถักร้อย หรือ อาชีพตามถนัดและความสนใจของสมาชิกโครงการแต่ละราย</p> <p>-พบว่ามี ข้อจำกัดในด้านความบกพร่องในการรับรู้ของสมาชิกโครงการ ที่เกิดจากอาการผิดปกติของจิตใจ ซึ่งแสดงออกมาทางพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด ความจำ สติปัญญา ประสาทการรับรู้ หรือการรู้เวลา สถานที่ หรือบุคคล รวมทั้ง อาการผิดปกติของจิตใจ ที่เกิดจากสุราหรือสารอื่น ที่ออกฤทธิ์ต่อจิต และประสาท เป็นต้น ดังนั้น การจัดบริการสวัสดิการสังคมทางการศึกษา จึงมีปัญหาอุปสรรคคือ สามารถทำได้ในลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อการบำบัด ฟันฟูเท่านั้น</p>
2.ด้านที่อยู่อาศัย	<p>- พบว่า ลักษณะที่อยู่อาศัยมีที่ตั้งอยู่ในเขตชนบทห่างไกลเขตเศรษฐกิจ ที่จะเอื้อประโยชน์ในการหางานทำ กระจตัวหรือรั้นในการพึ่งตนเองได้ ไม่สะดวกกับการเดินทางเข้าไปหางานทำในเมือง เช่น การเก็บขวด ขยะรีไซเคิลสำหรับการจำหน่าย หรือการทำงานรับจ้างใช้แรงงานได้</p> <p>- พบว่า ลักษณะของที่อยู่อาศัยมีกฎระเบียบที่เคร่งครัด ส่งผลให้สมาชิกโครงการ เกิดความรู้สึกยอมจำนนกับการถูกกักขังบริเวณ</p>

ประเด็นการศึกษา	สรุปผลจากการศึกษาประเด็น ปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
	<p>ไม่สามารถเดินทางออกไปจากที่อยู่อาศัยได้ ทำให้เกิดความรู้สึก อึดอัดใจ</p> <p>- พบว่า การมีที่อยู่อาศัยซึ่งรัฐจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบของ สถาบัน ที่มีลักษณะเป็นการสงเคราะห์รับเข้าดูแลพักอาศัย ประจำ ส่งผลให้สมาชิกโครงการ คุ่นชินกับความสะดวกสบายที่ รัฐจัดบริการให้ ซึ่งส่งผลทำให้สร้างลักษณะนิสัย ความเกลียด คร้าน ไม่กระตือรือร้น ไม่รับภาระความรับผิดชอบด้าน สาธารณูปโภคต่างๆ</p>
3.ด้านสุขภาพอนามัย	<p>-ด้านร่างกาย พบว่า สมาชิกโครงการ ส่วนใหญ่มีปัญหา พฤติกรรมที่คุ่นชินกับการไม่ดูแลรักษาสุขภาพร่างกายของตนเอง เช่น ไม่แปรงฟัน ไม่อาบน้ำหรือไม่ทำความสะอาดร่างกายตนเอง ไม่ซักเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและเครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนการโกน หนวดเครา การตัดเล็บหรือตัดผม</p> <p>-ด้านจิตใจ พบว่า ไม่สามารถควบคุมการรับประทานยาปฏิชีวนะ ตามแพทย์สั่งได้ เนื่องจากสมาชิกโครงการบ้าน ไม่ให้ความ ร่วมมือในการใช้ยาปฏิชีวนะบำบัดรักษา เพราะเกิดอาการเบื่อ หน่ายที่ต้องรับประทานยาทุกวัน</p>
4.ด้านการมีงานทำและมีรายได้	<p>-พบว่า ไม่มีงานรองรับหรือจ้างใช้แรงงานประจำ เนื่องจากเป็น ชุมชนขนาดเล็ก ชุมชนชนบท</p> <p>-ชุมชนหวาดกลัวอันตรายจากสมาชิกโครงการบ้าน เพราะเข้าใจ ในลักษณะเหมารวมว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความผิดปกติทางจิต</p> <p>- การจ้างงานไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง</p> <p>- ค่าตอบแทนจากการทำงานถูกคิดเป็นสินน้ำใจ ซึ่งน้อยกว่า ค่าแรงขั้นต่ำ</p> <p>-ขาดความเป็นอิสระในการดำรงชีวิตที่เอื้อต่อการเดินทางออกไป ทำงานและกลับมานอนพักที่บ้าน เนื่องจากมีกฎระเบียบที่ เข้มงวด</p> <p>- มีข้อจำกัดด้านสุขภาพร่างกาย และจิตใจ โดยไม่สามารถ</p>

ประเด็นการศึกษา	สรุปผลจากการศึกษาประเด็น ปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
	<p>ออกไปทำงานในชุมชนใกล้เคียงได้ เนื่องจาก มีข้อจำกัด เช่น การออกไปทำงานแล้วไม่รับผิดชอบตนเอง มีพฤติกรรมติดสุรามักจะไปซื้อสุรา หรือปฏิบัติตนผิดกฎ ระเบียบ ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จึงทำให้ไม่มีงานทำและไม่มีรายได้ หรือมีความไม่แน่นอน</p> <ul style="list-style-type: none"> - การทำงานด้านการเกษตรขาดการสนับสนุน หรือการลงทุนจากนิคมสร้างตนเองในเชิงธุรกิจ - ขาดการได้รับความรู้ เทคนิควิธีการลงทุนทางธุรกิจจากทุนทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น ดิน ปุ๋ย ผลผลิตพืชผัก สวนครัว ในเชิงพาณิชย์ หรือขาดการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน หรือการลงทุนประกอบอาชีพ
5.ด้านกระบวนการยุติธรรม	<p>-พบว่า ปัญหาค่าแรงหรือค่าตอบแทนที่ได้รับจากการจ้างงานมีความไม่เสมอภาคและเป็นธรรม โดยสมาชิกโครงการ ที่ได้รับการจ้างงานหรือออกไปทำงานรับจ้างภายนอกที่ทำการนิคมสร้างตนเองรายวัน เช่น การคัดแยกขยะ จะได้รับค่าตอบแทนหรือค่าแรงที่ต่ำกว่ากฎหมายกำหนดค่าแรงขั้นต่ำของแต่ละจังหวัด ที่แรงงานบุคคลทั่วไปได้รับ เนื่องจากผู้ว่าจ้างงานนั้นเห็นว่าเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะพิเศษ คือ เสมือนเป็นบุคคลไร้ความสามารถ จึงได้กำหนดค่าแรงหรือค่าตอบแทนให้กับสมาชิกโครงการ ที่ต่ำกว่ามาตรฐานแรงงาน</p> <p>-พบว่า การพิทักษ์สิทธิของสมาชิกโครงการที่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยความพิการ และไม่มีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายสำหรับให้ความรู้และการแก้ต่างในกรณีการพิพาทให้กับสมาชิกโครงการได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย เฉพาะผู้สูงอายุและคนพิการ</p>
6.ด้านนันทนาการ	-พบว่ามีข้อจำกัดในด้านการดำรงชีวิตอิสระตามหลักความเป็นส่วนตัวในด้านการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) คือ ความต้องการทางเพศสัมพันธ์หรือ

ประเด็นการศึกษา	สรุปผลจากการศึกษาประเด็น ปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของ โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
	พลังขับเคลื่อนพิเศษ เนื่องจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเป็นนโยบายที่มีลักษณะเฉพาะเป็นการจัดบริการสวัสดิการสังคมในสถาบัน มีกฎระเบียบที่เข้มงวดกวดขัน ไม่สามารถออกไปมีสำหรัหรือภรรยาเป็นครอบครัวและสนองความต้องการตามธรรมชาติได้
7.ด้านบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่ม	-ด้านอาหาร พบว่า สมาชิกโครงการขาดความรู้ด้านโภชนาการในการประกอบอาหารประจำวัน และวัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหารไม่เพียงพอ เนื่องจาก หน่วยงานมีการจัดซื้อจัดจ้างวัตถุดิบอาหารสด เพื่อให้สมาชิกโครงการ ประกอบอาหารเอง ซึ่งมีงบประมาณไม่เพียงพอ -ด้านเครื่องนุ่งห่ม พบว่า สมาชิกโครงการขาดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตส่วนตัว โดยมีลักษณะพฤติกรรม เช่น การไม่รักษาความสะอาด การไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการดูแลร่างกาย เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว

2.3 สรุปผลจากการศึกษา ประเด็นสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ซึ่งสามารถวิเคราะห์และสรุปได้ดังนี้

1) การขอรับคำแนะนำการติดต่อญาติและการเยี่ยมบ้าน จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองที่ไม่มีปัญหาด้านสุขภาพและด้านจิตเวช สรุปได้ว่า กลุ่มนี้มีความต้องการที่จะติดต่อญาติ ติดต่อครอบครัวและการกลับไปบ้านตามภูมิลำเนา การไปเยี่ยมบ้าน ซึ่งเป็นความต้องการลำดับแรก ของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองที่ไม่มีปัญหาด้านสุขภาพและด้านจิตเวช ซึ่งเคยประสบปัญหาทางสังคมและได้เคยตัดสินใจเดินทางออกจากบ้านเกิดตามภูมิลำเนาของตน โดยไร้จุดมุ่งหมายและยินยอมตัดสินใจเข้ารับการคุ้มครองตามกฎหมาย การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งโดยหน่วยงานภาครัฐเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และไม่มีโอกาสที่จะได้กลับไปบ้านเกิดหรือภูมิลำเนาเดิมของตน ไม่ได้พบญาติ ดังนั้น เมื่อเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และไม่มีญาติพี่น้องมาเยี่ยมและ

ติดต่อรับกลับบ้าน จึงทำให้เกิดความรู้สึกคิดถึง ประสบการณ์ในอดีต และเรื่องราว ความทรงจำที่ดีในอดีต และต้องการที่จะกลับบ้านตามภูมิลำเนา ซึ่งสะท้อนออกมาจากคำพูดของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในสิ่งที่ตนเองต้องการอยู่หลายครั้ง ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...ช่วยติดต่อญาติ พี่น้องให้ผมที่ ผมคิดว่าเขากำลังตามหาผมอยู่ แต่ผมติดต่อเขาไม่ได้เลย และไม่รู้ว่าจะไปได้อย่างไร บ้านเดิมผมอยู่ตระการพืชผล อุบลราชธานี ยังมีบ้าน มีญาติอยู่ที่นั่น แม่ผมตายที่นั่น ป้าผมเขาไม่ให้อยู่ ผมจึงหนีออกมา แต่ผมมีพี่ชายอยู่กรุงเทพฯครับ แถวบางนา ช่วยติดต่อให้ผมด้วยนะครับ ผมขอร้องเถอะครับ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 23. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...เมื่อไร แม่ผมจะมารับละครับ อยากกลับบ้าน...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 21. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...ตั้งแต่มาอยู่ที่นี่ ก็ไม่ได้ไปไหนอีกเลย คิดถึงบ้านแต่ไม่รู้จะกลับยังไง บ้านผมอยู่กำแพงเพชร พี่น้องผมเขาแยกไปอยู่ที่อื่น ไม่รู้ที่อยู่ไหน เมื่อก่อนที่นี้เขาเคยพาไปเที่ยวบ้างนะ แต่เดี๋ยวนี้ไม่เคยไปเลย อยากกลับบ้านครับทำไงดีครับ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 29. 29 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

สำหรับกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ที่มีปัญหาทางสุขภาพและด้านจิตเวช โดยกลุ่มนี้มีความต้องการที่จะติดต่อญาติและต้องการกลับไปเยี่ยมบ้านแต่การสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ไม่มีข้อมูลทางทะเบียนราษฎรและไม่สามารถติดต่อครอบครัวหรือญาติตามภูมิลำเนาได้ หรือสามารถติดต่อครอบครัวและญาติได้ แต่ไม่มีครอบครัวหรือญาติเดินทางมาติดต่อขอรับตัวกลับบ้านตามภูมิลำเนา เนื่องจากประสบปัญหาทางเศรษฐกิจจึงไม่สามารถดูแลได้ โดยญาติต้องการให้หน่วยงานภาครัฐ ดูแลและให้ความคุ้มครองบุตรหลาน ในฐานะสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองต่อไป

ดังนั้นในประเด็นสภาพปัญหาและความต้องการ ในการขอรับคำแนะนำการติดต่อญาติและการเยี่ยมบ้าน จึงสรุปได้ว่า สามารถแบ่งกลุ่มสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่ไม่มีปัญหาปัญหาทางสุขภาพและด้านจิตเวช ส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะได้รับบริการขอคำปรึกษา ช่วยเหลือ และแนะนำการติดต่อครอบครัว และญาติตาม

ภูมิลำเนา และกลุ่มที่มีปัญหาทางสุขภาพและจิตเวช ส่วนใหญ่ต้องการที่จะติดต่อญาติและต้องการกลับไปเยี่ยมบ้านแต่พบว่า ไม่มีข้อมูลทางทะเบียนราษฎรและไม่สามารถติดต่อครอบครัวหรือญาติตามภูมิลำเนาได้ และไม่มีครอบครัวหรือญาติเดินทางมาติดต่อขอรับตัวกลับบ้านตามภูมิลำเนาเนื่องจากประสบปัญหาทางเศรษฐกิจจึงไม่สามารถดูแลได้

2) การผ่อนปรน กฎ ระเบียบ เพื่อความเป็นอิสระในการดำรงชีวิต จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสรุปประเด็นได้ว่า โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีการกำหนดข้อปฏิบัติและข้อห้ามสำหรับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองอย่างเคร่งครัดนั้น ทำให้ส่งผลกระทบต่อทั้งในด้านบวกและด้านลบต่อการดำเนินโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ซึ่งในข้อปฏิบัติที่นั้น ย่อมถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมทั่วไป เช่น การเคารพเชื่อฟัง การรักษาความสามัคคีในหมู่คณะ การไม่ทะเลาะวิวาทหรือชกชว่น ยุยง หรือส่งเสริมให้ผู้ใดกระทำความผิด การปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมอันดี การช่วยเหลือสถานที่อยู่อาศัยหรือชุมชนของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย และใช้สอยทรัพยากรอย่างประหยัด การเข้าร่วมกิจกรรมและปฏิบัติภารกิจประจำวัน รวมทั้งการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การดูแลรักษาความสะอาดที่พักอาศัยของตนเอง การสถานที่ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์

แต่สำหรับในด้านข้อห้ามที่กำหนดไว้ เช่น ห้ามไปนอนค้างแรมที่อื่นหรือนำบุคคลอื่นเข้ามาพักอาศัยด้วยเว้นแต่จะได้รับอนุญาตแล้ว ห้ามเล่นการพนันทุกชนิด ห้ามสูบบุหรี่ในห้องพัก ห้ามดื่มสุราของมึนเมาทุกชนิด ห้ามนำทรัพย์สินของทางราชการมาใช้สอยเพื่อประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่ได้รับอนุญาต ห้ามทะเลาะวิวาทกันจนได้รับบาดเจ็บ หรือทำร้ายร่างกายเพื่อน รวมถึงห้ามมีความสัมพันธ์ฉันท์ชู้สาวหรือมีความสัมพันธ์ทางเพศในบริเวณที่พักอาศัย การงดใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ การออกจากบริเวณโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง โดยมีการลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนหรือกระทำความผิด เช่น การลงโทษตักเตือน การทำทัณฑ์บน การปรับสภาพ และการจำหน่ายออกการเป็นสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง (คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง และคนขอทาน “โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง”, 2559) ซึ่งข้อห้ามที่กำหนดไว้ ดังที่กล่าวมานี้ สร้างความรู้สึกลำบากใจ อึดอัดใจ หวาดกลัว ระแวง และมีความรู้สึกที่ว่าตนเองเป็นผู้กระทำความผิดที่ถูกกักขังบริเวณ โดยไม่มีโอกาสจะได้มีชีวิตอิสระดังเช่นปุถุชนทั่วไปในสังคม ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...ออกไปไหนไม่ได้เลยครับ ออกไปเขาจับอะลึ

เขาหาว่าเราหนี อยู่ที่นี่เหมือนอยู่คุกอะครับ อยู่คุกเรา

ยังมีวันได้ออกนะ แต่อยู่อย่างนี้..ไม่รู้จะได้ออกเมื่อไร
 ไม่มีใครมารับเรา เออ เราก็อยกไปเที่ยวเล่น อีสระมั่ง
 ยอมรับว่าเรื่องอาหารการกินที่หลับที่นอนสบาย
 แต่บางครั้งมันก็อึดอัด...”
 (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 25. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

3) การได้รับการจัดสรรที่ดินและทุนกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ จาก
 การสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับประเด็นความต้องการได้รับการจัดสรรที่ดินเพื่อ
 การครองชีพและประกอบอาชีพสร้างรายได้ ซึ่งจากเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติของประชาชนที่จะ
 เป็นสมาชิกนิคมตามพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ.2511และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่
 2) พ.ศ.2550 มีดังนี้

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) บรรลุนิติภาวะและเป็นหัวหน้าครอบครัว
- (3) มีความประพฤติดีและสนใจปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกรม
 พัฒนาสังคมและสวัสดิการกำหนด
- (4) สามารถประกอบการเกษตรได้ตามระเบียบที่อธิบดีกรมพัฒนา
 สังคมและสวัสดิการกำหนด
- (5) ไม่เป็นคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟอนไม่สมประกอบ
- (6) ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือมีเพียงเล็กน้อยไม่พอแก่
 การครองชีพ
- (7) ไม่มีอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งในขณะนั้นพอแก่การครองชีพ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นสภาพปัญหา
 และความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า สมาชิก
 โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีความต้องการที่จะได้รับการจัดสรรที่ดินเป็นของตนเอง เพื่อ
 การครองชีพและประกอบอาชีพสร้างรายได้เป็นของตนเองโดยที่ไม่ต้องพึ่งรัฐ ซึ่งจะทำให้สมาชิก
 โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเกิดความรู้สึกรักและมีความผูกพัน ในที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของ
 ตนเอง และในอนาคตก็อาจจะมีครอบครัว มีบุตร และได้รับการกู้ยืมเงินทุนสำหรับการประกอบ
 อาชีพ ทำมาหากินจากกองทุนกู้ยืมต่างๆ แยกเช่นประชาชนคนหนึ่งในปกติของชุมชนทั่วไป เพื่อสร้าง
 ความมั่นคงในชีวิต และอาจจะทำให้ขยายเป็นชุมชนของคนไร่ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง และจะทำให้
 สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองที่ไม่มีญาติ ไม่มีบ้าน หรือไม่มีสถานที่อยู่อาศัยเกิดการ
 พัฒนาตนเอง เกิดทักษะชีวิตของตนเองได้ในที่สุด ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...ผมอยากเปิดร้านซ่อมรถ ปะยางเติมลม ผมทำได้นะ ถ้ามีที่ดินให้ผมสักหน่อยนะ ไม่ต้องมากหรอก สำหรับเปิดร้าน เมื่อก่อนผมเคยทำอยู่กับน้ำ ที่เขาค้อเขามีร้านซ่อมรถ ผมก็เป็นลูกมือเขา ถ้าได้ที่แถวนี้ละ ผมก็เลี้ยงตัวเองได้ วันละสองสามร้อยอยู่ได้ อยู่แล้ว ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 22. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...ถ้าผมมีที่ดินของตัวเอง ที่นี้สักแปลงหนึ่ง ประมาณ สี่ถึงห้าไร่ก็ดีนะ ทำข้าวโพด ทำหัวมันฝรั่งขาย ค่าได้กันดี มีทุน มีรถหกล้อสักคันสบายเลย สมัยก่อนผมเคยขับรถบรรทุก ส่งข้าวโพดไปตลาดรังสิต แต่พอมาอยู่ที่นี่มันทำอะไร...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 28. 29 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...ผมมองในมุมของสหวิชาชีพนะ ถ้าผู้บริหารที่คิด โครงการนี้ ใจกว้างนะ แก่ไขกฎหมาย ให้ที่ดินเขาเป็นสมบัติ ตัวเองสักคนละแปลง ไม่ต้องมากแค่คนละ1-2 ไร่ แล้ว ก็สอนให้เขาทำเกษตรหรือทำประโยชน์ให้เกิดรายได้ในที่ดิน ทำข้อตกลงกัน ห้ามซื้อขายแลกเปลี่ยนเพราะที่ดินนิคมมัน มีแค่เอกสิทธิ์ ซื้อขายไม่ได้อยู่แล้วตาม พรบ.ทำให้เขารู้สึกว่าเป็นเจ้าของ เป็นชุมชนของเขาเอง มีผู้นำชุมชน มีครอบครัว ได้ มีลูกหลานได้ มีกฎระเบียบของชุมชน เหมือนชุมชนปกติทั่วไป ครบ ทำงานจ่ายค่าน้ำค่าไฟเอง ค่าเช่าบ้านเอง แต่นี่มันไม่ใช่ ผมก็เลยมองอีกมุมหนึ่งที่จะเสริมให้เขาช่วยเหลือตัวเองให้ได้ เหมือนคนทั่วไป ที่ไม่ใช่คนป่วย หรือกระทำผิดที่ต้องมาอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่อะครับ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 19. 30 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

4) การลาออกจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จากการ สัมภาษณ์เชิงลึก โดยสรุปประเด็นได้ว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ต้องการลาออกจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเพื่อไปทำงานด้วยตนเองและใช้ชีวิตอิสระ ในขณะที่ร่างกาย ยังมีกำลังมีแรง ในการประกอบอาชีพรับจ้างใช้แรงงานและเลี้ยงตัวเอง ซึ่งโครงการบ้านน้อยในนิคม

สร้างตนเอง มีเงื่อนไขของการฟื้นฟูสภาพจากการเป็นสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ได้แก่ 1) ลาออก หรือหลบหนีออกจากพื้นที่นิคมสร้างตนเอง ติดต่อกันเกินกว่า 30 วัน (กรณีหลบหนี ให้เจ้าหน้าที่ทำการติดตามเสาะหา จนแน่ใจว่าไม่พบตัว แล้วจึงไปแจ้งความลงบันทึกประจำวัน ที่สถานีตำรวจในเขตพื้นที่ความรับผิดชอบไว้เป็นหลักฐาน) 2) บิดา มารดา ญาติพี่น้องมาติดต่อขอรับตัว 3) ถึงแก่ความตาย 4) ส่งตัวกลับสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งต้นสังกัด 5) ถูกพิจารณาให้ออกจากโครงการเนื่องจากการกระทำฝ่าฝืนกฎระเบียบของนิคมสร้างตนเองอย่างต่อเนื่องหลายครั้ง และ 6) ถูกดำเนินคดีทางอาญาและส่วนราชการที่เกี่ยวข้องขอรับตัว ไปควบคุมเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย ดังนั้น ตามเงื่อนไขดังกล่าว สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จึงต้องการลาออกจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...ผมอยากลาออกจากที่นี่ ไปทำงานครับ ตอนนี้ผมยังมีแรง ร่างกายผมยังทำงานได้ ผมจะไปทำงาน เป็นยามรักษาความปลอดภัยตามบริษัทครับ สมัยหนุ่มๆ ผมเคยเป็นยามครับ ถ้าอยู่ที่นี้นานไปกว่านี้ ผมก็จะแก่มากขึ้น อายุมากแรงไม่มี ก็ทำงานไม่ได้ แะเลยครับ..”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 23. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

5) การมีรายได้จากการจ้างงาน จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสรุป ประเด็นได้ว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีความต้องการค่าตอบแทน หรือรายได้จากการจ้างงานจากผู้ประกอบการภายนอกที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะงานประจำ หรือการรับงานมาทำในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...มีคนแถวนี้เอาใบมะกรูดมาให้เด็ดใบ ได้กิโลละสองบาท นั่งเด็ดใส่กระสอบทั้งวัน ได้นิดเดียว วันนั้นก็สียิบสามสิบบาท พอได้เงินมา ก็ฝากพ่อนัยไปซื้อขนม ซื้อยาเส้น ได้เงินน้อย ต้องรีบเด็ดวันต่อวัน ไม่งั้นมันจะแห้ง ไม่ได้น้ำหนัก...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 24. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...อยากออกไปทำงานรับจ้างรายวัน หรือรายเดือนก็ได้ จะได้มีเงิน ถ้ามีนะ สมมุติว่าเราออกไปทำงาน ก็กลับมาอนที่นี่ เค้าเราก็ออกไป เย็นๆเลิกงานก็มา

นอนบ้านนี้แหละ แต่มีมันไม่มี จะเดินออกไปตรงไหน
ก็มีแต่ป่า ทุ่งนา คนที่ทำนาเขาก็ไม่จ้างผม...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 30. 29 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

ตารางที่ 9 แสดงสรุปผลการศึกษา ประเด็นสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิกโครงการบ้าน
น้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

ประเด็นสภาพปัญหาและความ ต้องการ	สรุปสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิก โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
1) การขอรับคำแนะนำการติดต่อ ญาติและการเยี่ยมบ้าน	- ปัญหาไม่สามารถติดต่อครอบครัวหรือญาติได้ - ไม่มีครอบครัวหรือญาติเดินทางมาติดต่อขอรับตัวกลับบ้านตาม ภูมิลำเนา เนื่องจากประสบปัญหาทางเศรษฐกิจไม่สามารถดูแลได้ - ต้องการติดต่อญาติและเยี่ยมบ้านตามหลักฐานทางทะเบียน ราษฎรและต้องการกลับบ้าน
2) การผ่อนปรน กฎ ระเบียบ เพื่อ ความเป็นอิสระในการดำรงชีวิต	- ถูกควบคุมและกักขังบริเวณ เสมือนผู้ต้องโทษในทัณฑสถาน - ต้องการที่จะได้รับการดำรงชีวิตอย่างอิสระ เฉกเช่นสมาชิกคน ทั่วไปในชุมชน ตามหลักสิทธิและเสรีภาพ
3) การได้รับการจัดสรรที่ดินและ ทุนกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ	- ได้รับความคุ้มครองจากรัฐในสถานะคนป่วย หรือผู้กระทำผิดที่ ต้องมาอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่รัฐ - ต้องการที่จะได้รับการจัดสรรที่ดินเป็นของตนเอง เพื่อการครอง ชีพและประกอบอาชีพสร้างรายได้เป็นของตนเองโดยที่ไม่ต้องพึ่ง รัฐ ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกรักและมีความผูกพัน ในที่ดินที่เป็น กรรมสิทธิ์ของตนเอง และในอนาคตก็สามารถที่จะมีครอบครัว มี บุตรได้ - ต้องการได้รับสิทธิการกู้ยืมเงินทุนสำหรับการประกอบอาชีพ จาก กองทุนกู้ยืมต่างๆ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต และขยายเป็น ชุมชนของคนไร่ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง
4) การลาออกจากโครงการบ้าน น้อยในนิคมสร้างตนเอง	- ไม่สามารถเดินทางออกไปประกอบอาชีพหรือรับจ้างใช้แรงงาน ภายนอกโครงการบ้านน้อย และกลับเข้ามาพักในบ้านได้ โดยมี ระเบียบข้อห้ามไว้อย่างเข้มงวด - ต้องการลาออกจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเพื่อไป

ประเด็นสภาพปัญหาและความต้องการ	สรุปสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิก โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก
	ทำงานประกอบอาชีพด้วยตนเองและใช้ชีวิตอิสระ ในขณะที่ร่างกายยังมีกำลังมีแรง
5) การมีรายได้จากการจ้างงาน	- ไม่ได้รับการช่วยเหลือ ส่งเสริมหรือสนับสนุนลงทุนจากการทำงานให้มีรายได้ - ต้องการค่าตอบแทน หรือรายได้จากการจ้างงานจากผู้ประกอบการภายนอกที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะงานประจำ หรือการรับงานมาทำในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

2.4 สรุปผลจากการศึกษา ประเด็นด้านการมีส่วนร่วมในการจัดบริการ

สวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง สรุปได้ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการออกแบบวิธีการดำเนินการ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปประเด็นได้ว่า ได้ดำเนินการร่วมกับองค์กรภายนอกและองค์กรสาธารณสุขประโยชน์ โดยการประชุมงานและจัดทำข้อตกลงความร่วมมือในการออกแบบวิธีการดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...กรมฯ เขาเชิญหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายคนไร้บ้าน ประชุมคะ ร่วมกันออกแบบกิจกรรมการทำงานกัน พี่ก็ไปที่กรุงเทพอะคะ ตอนนั้นมีเครือข่ายมาเยอะ เขาแบ่งกลุ่มย่อยคิดวิธีการทำงานกับเคสที่ปกติแล้วก็ที่ป่วยทางจิต พอกลับมา เราก็ถ่ายทอดไปที่โครงการบ้านน้อยฯ เช่น ออกแบบกิจกรรมประจำวันที่หลากหลาย ปล่อยให้ มีอิสระบ้าง แต่เราก็ต้องดูเป็นระยะคะ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

สรุปประเด็นได้ว่า มีการร่วมกันวางแผนการดำเนินการประจำเดือนโดยคณะทำงานที่เป็นเครือข่ายสหวิชาชีพในพื้นที่ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ ครูการศึกษาพิเศษ โรงพยาบาล

ส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนและอาสาพัฒนาสังคม ดังตัวอย่าง
ถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...มีการร่วมกันวางแผนทำงานประจำเดือนเลยคะ
ก็สหวิชาชีพที่เราขอความร่วมมือ เช่น หมอ ตำรวจ กศน.
ประเด็นก็คือ ต้องให้เคสเขาได้มีส่วนร่วมกับชุมชน
เสมือนเป็นคนในชุมชน แต่ต้องใช้เวลาคะ เพราะว่า
การยอมรับของคนในชุมชนเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากคะ ...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุป
ประเด็นได้ว่า มีการจัดทำข้อตกลงความร่วมมือในการจ้างงานสร้างรายได้ จากหน่วยงานเอกชน และ
ชุมชนใกล้เคียง เช่น โรงงานคัดแยกขยะรีไซเคิลชุมชน และการจ้างงานจากชุมชน เช่นการจ้างทำ
ความสะอาดหรือตัดหญ้า ตัดกิ่งไม้ และใช้แรงงาน และการได้รับการสนับสนุนผลิตภัณฑ์สินค้าทาง
การเกษตรที่ผลิตโดยสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึก
ผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...บริษัทพวงษ์พาณิชย์คะ ก็ทำความร่วมมือ จ้างงาน
เขามีรถมารับ และตอนเย็นเขาก็มาส่ง ได้เงินเป็นวัน
ตกวันละ 200-300 บาท ค่ะ...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5. 28 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

“...ผมก็ติดต่อกับผู้ใหญ่บ้านมิ่ง อสม.ในพื้นที่มิ่งศรี
เวลามีตลาดนัด ก็ขอความร่วมมือเขาร่วมสนับสนุน
พวกผักปลอดสารพิษ ก็ได้รับความร่วมมือ แต่เราไม่
ได้ไปขายทุกสัปดาห์ นานๆครั้ง เพราะจะไปกระทบกับ
คนที่เขาขายประจำ เราขายถูกกว่าใครครับ เดี่ยวเขาจะ
ว่าเราได้ว่ามาขายตัดราคา มันไม่ดีกับเคสเรา...”
(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

4) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก
สรุปประเด็นได้ว่า มีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้าง
ตนเองด้วยกันเอง และกับหน่วยงานที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ประชาชน ร้านค้าชุมชนใกล้เคียงที่ตั้ง
ของที่ทำการนิคมสร้างตนเอง หน่วยงานราชการในพื้นที่ และวัดหรือสถานที่ทางศาสนา โดยการร่วม

แบ่งปันผลประโยชน์ เช่น การแบ่งปันรายได้ส่วนรวมของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง นอกจากนี้ ชุมชนทั้งบ้าน วัด และโรงเรียน ก็ร่วมกันแบ่งปันความช่วยเหลือสอดส่องดูแลความปลอดภัยให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เสมือนเป็นหนึ่งในสมาชิกของชุมชน และสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองก็ช่วยแบ่งปันการดูแลความปลอดภัย และความสงบเรียบร้อยของอาคารสถานที่และทรัพย์สินของที่ทำกรนิคมสร้างตนเอง สรุปการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ ไม่ใช่เพียงแต่รายได้เท่านั้น แต่ยังเป็นกรมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในด้านจิตใจร่วมกัน ดังตัวอย่างถ้อยคำสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...เมื่อเขามาอยู่ในท้องถิ่น ท้องที่เรา ไม่ว่าจะมาอยู่ในฐานะอะไร เราก็ต้องช่วยเหลือเพราะเราก็หน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือประชาชนผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ต่างก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเศษเขาก็ดูแลสถานที่ให้เราดูแลความเรียบร้อย เสมือน รปภ. ที่เราไม่ต้องตั้งงบประมาณจ้าง เพียงแต่เราก็ช่วยสนับสนุน ช่วยเหลือแบ่งปันความทุกข์ความสุขให้เศษเหล่านี้..”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 12. 1 ตุลาคม 2564 : สัมภาษณ์)

“...อยู่ด้วยกันก็ต้องช่วยเหลือกันอะครับ เวลาที่เศษเขาขายพวกผัก ไข่ไก่ได้ ก็ต้องนำมาสมทบกับกองกลางและมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เท่าๆกัน ไม่เอาเปรียบกัน อย่างเราซื้ออุปกรณ์ให้เหมือนกับหน่วยงานลงทุนให้ พอได้เงินก็ต้องมาจัดแบ่งกันเป็นการฝึกให้เศษเขารู้จักการแบ่งปันผลประโยชน์ให้ส่วนรวมครับ...”

(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4. 27 กันยายน 2564 : สัมภาษณ์)

5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุป

ประเด็นได้ว่า มีการประเมินผลในการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองโดยการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายการทำงานเชิงสหวิชาชีพ ทั้งหน่วยงานระดับนโยบาย เช่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง หน่วยงานระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานด้านสาธารณสุข หน่วยงานด้านการศึกษาตามอัธยาศัย หรือหน่วยงานด้านการปกครองท้องที่ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนกรมีส่วนร่วมจากสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในการประเมินผลกันเอง โดยใช้วิธีการประเมินเพื่อการจัดทำแผนฟื้นฟูสมรรถภาพรายบุคคล หรือ เรียกว่า แบบประเมินเพื่อการจัดทำแผนฟื้นฟูสมรรถภาพรายบุคคล (Individual

Rehabilitation Plan) หรือ แบบประเมิน IRP ซึ่งเป็นเครื่องมือของนักสังคมสงเคราะห์ ที่ใช้ในการประเมินสถานะของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เพื่อประโยชน์ในการวางแผนฟื้นฟูสมรรถภาพรายบุคคล การจำแนกสภาพปัญหา ความต้องการ รวมถึงการจัดบริการที่เหมาะสมกับสมาชิกโครงการ แต่ละราย ในการประเมินนั้นจำเป็นต้องพิจารณาแบบองค์รวม (Holistic) ให้ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งด้านกาย จิต สังคม และอารมณ์ แต่อย่างไรก็ตามการประเมินผลด้วยเครื่องมือนี้ ก็ย่อมมีปัญหาและอุปสรรค เช่น การแปลผลไม่ถูกต้อง หรือ ข้อจำกัดด้านการสื่อสารสำหรับผู้ที่มีความผิดปกติทางจิตใจ ตลอดจนการมีอคติของผู้ที่มีส่วนร่วมประเมินผล เป็นต้น

ตารางที่ 10 แสดงสรุปผลการศึกษาประเด็นด้านการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก

ประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคม	สรุปผลการศึกษาประเด็นด้านการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก
1) การมีส่วนร่วมในการออกแบบวิธีการดำเนินการ	-มีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งในการจัดทำข้อตกลงความร่วมมือในการออกแบบกิจกรรมในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง
2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ	-มีการร่วมกันวางแผนการดำเนินการประจำเดือนโดยคณะทำงานที่เป็นเครือข่ายสหวิชาชีพในพื้นที่
3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ	-มีการจัดทำข้อตกลงความร่วมมือในการจ้างงานสร้างรายได้จากหน่วยงานเอกชน และชุมชนใกล้เคียง
4) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์	-การแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองด้วยกันเอง และกับหน่วยงานที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ประชาชน ร้านค้าชุมชนใกล้เคียงที่ตั้งของทำการนิคมสร้างตนเอง หน่วยงานราชการในพื้นที่ และวัดหรือสถานที่ทางศาสนา โดยการร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ที่ไม่ใช่เพียงแต่รายได้เท่านั้น แต่ยังเป็นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในด้านจิตใจร่วมกัน
5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	-มีการประเมินผลในการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองโดยการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายการทำงานเชิงสหวิชาชีพ ทั้งหน่วยงานระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

จากการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นการประชุมสนทนากลุ่มด้วยระบบออนไลน์ โปรแกรม Zoom เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2564 ตั้งแต่เวลา 13.00 – 16.00 น. โดยจัดที่ห้องประชุมที่ทำการนิคมสร้างตนเองทุ่งสาม สรุปลงการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จากกลุ่มอาสาสมัคร ที่เป็นผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 2 กลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปประเด็น โดยแยกประเด็นสาระสำคัญของแต่ละกลุ่มได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้แทนเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ตำแหน่ง นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา ระหว่างเวลา 13.00-14.00 น. สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. แนวทางสนับสนุนให้มีระบบการป้องกันการไร้ที่พึ่ง หมายถึง การป้องกันที่ต้นเหตุของปัญหาการไร้ที่พึ่ง ได้แก่ ป้องกันระบบส่งเสริมสนับสนุน และช่วยเหลือคุ้มครองความเปราะบางของครอบครัว จากการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะความเข้มแข็งของหัวหน้าครอบครัว และการช่วยเหลือครอบครัวที่มีสมาชิกในครอบครัวต้องเสี่ยงต่อการถูกกระทำ ความรุนแรงและนำไปสู่การไร้ที่พึ่ง มีแนวทางดังนี้

1.1 การสนับสนุนระบบเพื่อนครอบครัว การมีที่ปรึกษาเพื่อนร่วมชุมชน การได้รับคำปรึกษาจากหน่วยงานหรือบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านครอบครัว ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ และด้านความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

1.2 การสนับสนุนระบบป้องกันแก้ไขความขัดแย้ง การทะเลาะเบาะแว้งในครัวเรือน การหนีออกบ้านหรือครอบครัว

1.3 การได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือด้านการจัดการรายรับรายจ่าย การวางแผนด้านเศรษฐกิจของครอบครัว

1.4 การได้รับการสนับสนุนการพึ่งพาอาศัยจากชุมชน สังคม ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนช่วยเหลือ ด้วยการพึ่งพาอาศัยทั้งด้านร่างกาย สุขภาพอนามัย จิตใจ

สรุปได้ว่า ระบบการป้องกันการไร้ที่พึ่งสำหรับผู้ประสบปัญหาทางสังคม เป็นการช่วยเหลือจากครอบครัวคนใกล้ชิดหรืออาจจะเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ เช่น การส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่สร้างสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว การจัดการความขัดแย้งในครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสถาบันทางสังคม ระบบป้องกันที่ต้นเหตุเริ่มจากครอบครัว ซึ่งจะทำให้ ปัญหาของคนไร้ที่พึ่งหมดไปจากสังคม นอกจากนี้การสนับสนุนให้ครอบครัวที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจรับอุปถัมภ์คนไร้ที่พึ่ง โดยมีระบบการจูงใจโดยให้ได้รับค่าตอบแทนจากรัฐ เช่น สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู หรือได้รับการลดหย่อนภาษี เป็นต้น อย่างไรก็ตามแนวทาง

ดำเนินการนี้ที่จะสามารถดำเนินการได้โดยต้องมีการกำหนดนโยบายของรัฐและมีการกำหนดในด้านการแนวทางการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการสนับสนุนด้วยกฎหมาย

2. แนวทางการสนับสนุนให้ตระหนักในความภาคภูมิใจในตนเองและพึ่งตนเอง มีแนวทางดังนี้

2.1 การสนับสนุนให้ตระหนักในความภาคภูมิใจในตนเองและการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือตนเอง ทางด้านร่างกายและจิตใจ มีหลายปัจจัย โดยเฉพาะทางด้านร่างกาย เช่น ทักษะพื้นฐานในการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเองให้แข็งแรงตามหลักสุขอนามัย การป้องกันการเกิดโรคภัยไข้เจ็บด้วยตนเอง และตระหนักที่จะป้องกันหรือเอาตัวรอด จากภัยต่างๆ ที่จะทำให้อาชีพของตนเอง ต้องประสบกับความทุกข์ทรมาน ทั้งทางร่างกาย และทางจิตใจ โดยจะนำไปสู่สภาวะที่ไม่พึงประสงค์ของบุคคล ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดปัญหาของตนเอง ปัญหาของครอบครัว จนนำไปสู่ปัญหาสังคมในวงกว้างมากขึ้น ดังนั้น แนวทางการสนับสนุนจากการตระหนักในความภาคภูมิใจในตนเองและพึ่งตนเอง ด้วยการมีขวัญกำลังใจที่ดีย่อมจะเป็น แรงผลักดันให้ตนเองเกิดการช่วยเหลือตนเอง เห็นคุณค่าในตนเองทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะชีวิต ทักษะคิดใช้เชิงบวก ทำให้พึ่งตนเองได้ การสร้างแรงจูงใจให้ตนเองก็ทำให้ตนเองมีพลังใจ ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญหนึ่งที่จะส่งเสริมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก หรือคนไร้ที่พึ่ง ตลอดจนกลุ่มเปราะบางทางสังคมอื่นๆ ได้

2.2 การเห็นคุณค่าในตนเอง ได้แก่ สนับสนุนให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เกิดความรู้สึกของการมีคุณค่าภายในจิตใจของตน ที่ได้มาจากการตัดสินใจคุณค่าของตนเอง ตามประสบการณ์ ความรู้สึก ทักษะคิด ที่มีต่อตนเอง ทั้งในด้านบวกและด้านลบ

2.3 การสนับสนุนให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีการจัดตั้งกลุ่ม สมาคม หรือเครือข่ายคนไร้ที่พึ่ง เพื่อดำเนินกิจกรรมให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่ม สมาชิกกลุ่มคนไร้ที่พึ่งด้วยตนเอง และการช่วยเหลือกันเองภายในกลุ่มของตน

สรุปได้ว่า แนวทางการสนับสนุนให้ตระหนักในความภาคภูมิใจในตนเองและพึ่งตนเอง ด้วยการสนับสนุนให้มีขวัญกำลังใจที่ดีย่อมจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการที่ได้ช่วยเหลือตนเอง เห็นคุณค่าในตนเองทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะชีวิต ทักษะคิดใช้เชิงบวก ทำให้พึ่งตนเองได้ การสร้างแรงจูงใจให้ตนเองก็ทำให้ตนเองมีพลังใจ ซึ่งจะเป็นแนวทางสำคัญหนึ่งในการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองได้เป็นอย่างดี

3. แนวทางสนับสนุนให้มีกองทุนสวัสดิการสำหรับการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้ มีแนวทางดังนี้

3.1 การส่งเสริมให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเป็น

ผู้ประกอบการแนวใหม่ตามกระบวนการกิจกรรมการเกษตร ระหว่างเข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ซึ่งจะไปสู่การสนับสนุนให้มีที่ดินในครอบครองสำหรับการประกอบสัมมาอาชีพตามคุณสมบัติของการเป็นสมาชิกนิคม

3.2 ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเฉพาะสำหรับผู้ประสบปัญหาสังคม เช่น กองทุนวันละบาท กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ การสร้างหลักประกันให้กับตนเอง เพื่อเตรียมพร้อมการเข้าสู่บั้นปลายของชีวิต

3.3 ส่งเสริมกองทุนกั๊ยมเพื่อการศึกษ อบรมทักษะการประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว

3.4 ส่งเสริมให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองได้เรียนรู้ทักษะการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนตัว ได้แก่ จ่ายค่าเช่าบ้านในราคาถูก ค่าสาธารณูปโภค ของแต่ละคน เพื่อเป็นการฝึกความรับผิดชอบในชีวิตประจำวัน มากกว่าจะเป็นการอาศัยอยู่อย่างฟรี

3.5 ส่งเสริมให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองที่มีอายุไม่เกิน 60 ปีบริบูรณ์ เข้าสู่ระบบประกันสังคมในมาตรา 40 ซึ่งเป็นการสมทบทุนระหว่างกลุ่มคนไร้ที่พึ่งที่เป็นผู้ประกันตนกับภาครัฐ

สรุปได้ว่า การสนับสนุนให้มีกองทุนสวัสดิการให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตให้กับผู้ประสบปัญหาทางสังคมซึ่งเป็นแนวทางที่จะส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพและการประกันตนเองด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ

4. แนวทางการสนับสนุนให้มีระเบียบกฎเกณฑ์และมาตรการทาง

กฎหมายเฉพาะสำหรับการจ้างงานประจำในที่ทำการนิคมสร้างตนเอง มีแนวทางคือ สนับสนุนให้มีระเบียบในการจ้างเหมาสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองให้เป็นคนงาน และหรือเจ้าหน้าที่ดูแลทำความสะอาด ตามข้อตกลงของหน่วยงาน โดยเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดบริการให้บ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเป็นสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่สำนักงานที่ทำการนิคมสร้างตนเองที่มีสวัสดิการที่พักอาศัย ดังนั้นการที่บุคคลได้รับจากการสนับสนุนจากกฎหมายระเบียบ แนวทางปฏิบัติต่างๆ ที่หน่วยงานรัฐ หรือแนวนโยบายของรัฐได้กำหนดไว้ ซึ่งเป็นระบบและกลไกที่สำคัญ ในการช่วยเหลือตามหลักสิทธิมนุษยชน การช่วยเหลือด้านสวัสดิการสังคม การช่วยเหลือด้านการประกันสังคม การช่วยเหลือด้านการบริการสังคม การช่วยเหลือด้านการคุ้มครองทางสังคม และการช่วยเหลือด้านการสงเคราะห์ ย่อมส่งผลให้ผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือ จะเกิดพลังภายใน ที่จะต่อสู้ดำเนินชีวิตได้ตามศักดิ์ศรีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ได้ จึงควรที่จะมีแนวทางการสนับสนุนให้มีระเบียบกฎเกณฑ์และมาตรการทางกฎหมายเฉพาะสำหรับการจ้างงานประจำในที่ทำการนิคมสร้างตนเอง

สรุปได้ว่า เป็นการสนับสนุนให้เกิดระบบการจ้างเหมาให้ทำงานประจำในหน่วยงานซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองที่ไม่มีครอบครัวหรือไม่สามารถติดต่อญาติตามหลักฐานทางทะเบียนราษฎรได้

5. แนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมนันทนาการและการเรียนรู้ตาม

อรรถาศัย มีแนวทางคือ เน้นให้มีการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับสมาชิกที่มีข้อจำกัดทางจิตใจ โดยควรมีแนวทางการส่งเสริมด้วยการจัดกิจกรรมการอ่านหนังสือที่สนใจ หรือกิจกรรมเกมที่สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะกระบวนการคิด และทำให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองฝึกการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

สรุปได้ว่า กิจกรรมนันทนาการและการเรียนรู้ตามอรรถาศัย เป็นสวัสดิการด้านนันทนาการ การผ่อนคลายความตึงเครียดจากการประสบปัญหาสังคมของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ดังนั้นกิจกรรมนันทนาการนอกจากจะทำให้เกิดความสุขกาย สบายใจแล้วจะทำให้เกิดการสร้างพัฒนาการทางสังคมและเกิดทักษะชีวิตในการแก้ไขปัญหาเฉพาะของบุคคลได้เป็นอย่างดี

6. แนวทางการสนับสนุนระบบการดำรงชีวิตอิสระ มีแนวทาง ดังนี้

6.1 สนับสนุนให้เกิดระบบการสร้างครอบครัวใหม่ของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ให้มีการดำรงชีวิตอิสระสามารถเดินทางออกไปภายนอกและกลับมาพักอาศัยได้ตามปกติวิสัยของประชาชนทั่วไป

6.2 สนับสนุน ส่งเสริมการสร้างลักษณะของการเป็นผู้นำครอบครัว เป็นผู้นำชุมชน และสร้างการยอมรับในบุคลิกและความรู้ความสามารถจากบุคคลทั่วไป

6.3 สนับสนุนให้เป็นสมาชิกนิคมตามกฎหมายการจัดสรรที่ดินเพื่อการครองชีพแก่ราษฎรยากจนไม่มีที่อยู่อาศัยและทำกินให้มีสิทธิได้รับการคัดเลือกให้อพยพตนเองและครอบครัว เข้าไปตั้งถิ่นฐานตามแปลงที่ดินที่ได้จัดทำผังแปลงไว้

สรุปได้ว่า ตามหลักพิทักษ์สิทธิมนุษยชน ไม่ว่าจะเป็นคนปกติทั่วไป หรือคนเร่ร่อน ไร้ที่พึ่งพิงคนพิการทางร่างกายเคลื่อนไหว และจิตใจหรือพิการทางการเรียนรู้ ตลอดจนคนที่ประสบปัญหาความยากลำบากในการดำเนินชีวิตในสังคมย่อมต้องการมีความอิสระในการดำรงชีวิต ดังนั้นแนวทางให้เกิดความอิสระในการดำรงชีวิตจึงเป็นแนวทางที่สำคัญในการจัดบริการสวัสดิการสังคมในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้แทนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ระหว่างเวลา 14.30-15.30 น. สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการสนับสนุนให้มีสวัสดิการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้มีรายได้น้อยให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีแนวทางคือ

1.1 ส่งเสริมให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ทุกคนได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพหรือสวัสดิการตามนโยบายของภาครัฐ และส่งเสริมให้มีการออมสะสมทรัพย์สำหรับการครองชีพที่จำเป็นและในภาวะฉุกเฉิน

1.2 ส่งเสริมให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองได้รับสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพคนพิการ

สรุปได้ว่า การได้รับความช่วยเหลือสวัสดิการเบี้ยยังชีพจากภาครัฐเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม โดยอย่างยิ่งกลุ่มคนไร้ที่พึ่งทั้งกลุ่มที่อยู่ในการคุ้มครองของภาครัฐและที่อาศัยอยู่ในที่สาธารณะโดยไม่ได้อยู่ในการคุ้มครองของภาครัฐ สำหรับการครองชีพที่จำเป็นและในภาวะฉุกเฉินสำหรับบุคคลที่มีความยากลำบากในการดำรงชีวิต

2. แนวทางการสนับสนุนการติดตามญาติ การเยี่ยมบ้านและการพิทักษ์สิทธิ มีแนวทางคือ

2.1 สนับสนุนให้ความช่วยเหลือในกรณีที่สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีความต้องการให้ติดตามญาติของตนหรือต้องการไปเยี่ยมบ้านตามภูมิลำเนาของตนเอง โดยให้ช่วยเหลือเป็นเฉพาะแต่ละบุคคลตามความต้องการ

2.2 สนับสนุนให้มีการได้รับคำแนะนำและการช่วยเหลือหรือให้เดินทางไปเยี่ยมบ้าน หรือเยี่ยมญาติด้วยตนเองด้วยรถโดยสารสาธารณะหรือรถประจำทาง และสามารถกลับมาที่พักอาศัยได้โดยความอิสระ

2.3 สนับสนุนให้มีการพิทักษ์ให้ได้รับสิทธิเฉกเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไปอันได้แก่ สิทธิทางร่างกาย สิทธิทางสังคม สิทธิทางการเมือง

สรุปได้ว่า แนวทางที่จะช่วยเหลือให้บุคคลได้รับความอิสระในการเดินทางไปเยี่ยมญาติหรือครอบครัวตามภูมิลำเนาของตนเองเป็นการฝึกหัดให้บุคคลได้รับการเรียนรู้ประสบการณ์และการติดต่อสื่อสารด้วยตนเอง

3. แนวทางการส่งเสริมให้มีงานทำและการสร้างรายได้ มีแนวทางคือ

3.1 ควรส่งเสริมให้บุคลากรที่มีบทบาทหน้าที่ในนิคมสร้างตนเองติดต่อการจ้างงานจากบริษัทห้างร้านค้าภายนอก เพื่อนำสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเดินทางไปทำงานภายนอกและกลับมาพักอาศัยที่บ้านพัก

3.2 สนับสนุนให้มีการแนะนำอาชีพประจำหรือการทำงานที่เหมาะสมตามเพศสภาพ อายุ บุคลิกลักษณะและความสามารถเฉพาะของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองแต่ละคน เช่น การเกษตร การช่างซ่อมทั่วไป การเย็บปักถักร้อย หรือด้านการประกอบอาหาร

สรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมให้มีงานทำและการสร้างรายได้เป็นไปตามหลักการการช่วยเหลือให้ผู้ที่ประสบปัญหาความยากลำบากในชีวิตสามารถช่วยเหลือตนเอง และการ

พึ่งตนเองได้ ซึ่งจะทำให้บุคคลมีการเรียนรู้ที่จะปรับปรุงตนเองให้มีคุณค่าและเกิดความภาคภูมิใจในตนเองในลำดับท้ายที่สุด

**ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของ
โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลกจากการสนทนากลุ่ม**

จากการสนทนากลุ่ม โดยอาสาสมัครผู้ร่วมสนทนาได้เสนอแนะความคิดเห็นเพิ่มเติมในการเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลกซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. หน่วยงานที่ทำการนิคมสร้างตนเองต้องให้ความสำคัญในการคุ้มครองผู้ประสบปัญหาสังคม อย่างรอบด้าน และเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในด้านจิตวิทยาและทักษะการให้คำปรึกษา ตลอดจนงานสังคมสงเคราะห์และงานด้านการบริหารสวัสดิการสังคมอย่างแท้จริง

2. เนื่องจากเป็นภารกิจงานใหม่ของนิคมสร้างตนเอง ที่ได้รับจากนโยบายของรัฐในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมของผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เนื่องจากภารกิจของนิคมสร้างตนเองตั้งแต่เริ่มคือการช่วยราษฎรที่เดือนร้อนจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน และการจัดสรรที่ดิน ดังนั้นเมื่อมีโครงการพัฒนาศักยภาพของคนไร้ที่พึ่งจากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง มาเข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในน้อยในนิคมสร้างตนเองมาเป็นงานหลักอีกงานหนึ่งดังนั้นจึงต้องให้ความรู้ความเข้าใจกับบุคลากรในการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง

3. เป้าหมายของการดำเนินโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ก็คือการกลับคืนสู่ครอบครัว แต่เมื่อมีข้อจำกัดในการส่งคืนสู่ครอบครัว จึงควรที่จะพัฒนาศักยภาพสร้างให้สมาชิกโครงการสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาวและได้รับการยอมรับจากสังคม

**ตารางที่ 11 แสดงสรุปผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของ
โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก**

1.แนวทางสนับสนุนระบบการป้องกันการใช้ที่พึ่ง	2.แนวทางสนับสนุนการตระหนักในความภาคภูมิใจในตนเองและพึ่งตนเอง	3.แนวทางสนับสนุนให้มีกองทุนสวัสดิการการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้
<ul style="list-style-type: none"> - สนับสนุนระบบเพื่อนครอบครัว การให้พี่เลี้ยงครอบครัวเฉพาะด้าน - สนับสนุนระบบป้องกันแก้ไขความขัดแย้ง - สนับสนุนและช่วยเหลือด้านการจัดการรายรับรายจ่ายครัวเรือน 	<ul style="list-style-type: none"> - สนับสนุนให้ตระหนักในความภาคภูมิใจในตนเองและการพึ่งตนเอง - สนับสนุนให้เกิดความรู้สึกการมีคุณค่าภายในจิตใจของตน - สนับสนุนให้จัดตั้งกลุ่ม สมาคมการช่วยเหลือกันเองภายในกลุ่มของตน 	<ul style="list-style-type: none"> - สนับสนุนให้มีที่ดินในครอบครองสำหรับการประกอบสัมมาอาชีพตามคุณสมบัติของการเป็นสมาชิกนิคม - ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเฉพาะสำหรับผู้ประสบ

<p>1.แนวทางสนับสนุนระบบการป้องกันการรั่วที่ฟุ้ง</p>	<p>2.แนวทางสนับสนุนการตระหนักรู้ในความภาคภูมิใจในตนเองและฟุ้งตนเอง</p>	<p>3.แนวทางสนับสนุนให้มีกองทุนสวัสดิการการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้</p>
<p>- สนับสนุนการฟุ้งพาอาศัยจากชุมชน</p>		<p>ปัญหาสังคม</p> <p>-ส่งเสริมกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาอบรมทักษะการประกอบสัมมาอาชีพ</p> <p>- ส่งเสริมให้เรียนรู้ทักษะการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนตัว ได้แก่ จ่ายค่าเช่าบ้านในราคาถูก ค่าสาธารณูปโภค</p> <p>-ส่งเสริมให้เข้าสู่ระบบประกันสังคมในมาตรา 40</p>
<p>4.แนวทางการสนับสนุนให้มีระเบียบกฎเกณฑ์และมาตรการทางกฎหมายเฉพาะสำหรับการจ้างงานประจำ</p>	<p>5.แนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมนันทนาการและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย</p>	<p>6.แนวทางการสนับสนุนระบบการดำรงชีวิตอิสระ</p>
<p>-สนับสนุนให้มีระเบียบในการจ้างเหมาสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองให้เป็นคนงาน และหรือเจ้าหน้าที่ดูแลทำความสะอาดตามข้อตกลงของหน่วยงาน</p>	<p>-สนับสนุนกิจกรรมสำหรับสมาชิกที่มีข้อจำกัดทางจิตใจ มีแนวทางการส่งเสริมด้วยการจัดกิจกรรมการอ่านหนังสือที่สนใจ หรือกิจกรรมเกมที่สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะกระบวนการคิด</p>	<p>-สนับสนุนให้เกิดระบบการสร้างครอบครัวใหม่</p> <p>-สนับสนุนการสร้างลักษณะของการเป็นผู้นำครอบครัว ผู้นำชุมชน และการยอมรับจากสังคม</p> <p>- สนับสนุนให้เป็นสมาชิกนิคมตามกฎหมายการจัดสรรที่ดินเพื่อการครองชีพ</p>
<p>7.แนวทางการสนับสนุนให้มีสวัสดิการจ่ายเบี้ยยังชีพ</p>	<p>8.แนวทางการสนับสนุนการติดตามญาติ การเยี่ยมบ้านและการพิทักษ์สิทธิ</p>	<p>9.แนวทางการส่งเสริมให้มีงานทำและการสร้างรายได้</p>
<p>-ส่งเสริมให้ได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพหรือสวัสดิการตามนโยบายของภาครัฐ</p> <p>-ได้รับสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพ</p>	<p>-สนับสนุนให้ความช่วยเหลือสำหรับผู้ที่มีความต้องการให้ติดตามญาติของตนหรือต้องการไปเยี่ยมบ้านตามภูมิลำเนา</p> <p>-สนับสนุนให้มีการได้รับคำแนะนำและ</p>	<p>-ส่งเสริมให้มีการจ้างงานจากบริษัทห้างร้านค้าภายนอก</p> <p>-สนับสนุนให้มีการแนะนำอาชีพประจำหรือการทำงานที่เหมาะสม</p>

1.แนวทางสนับสนุนระบบการ ป้องกันการรั่วที่ฟุ้ง	2.แนวทางสนับสนุนการตระหนักใน ความภาคภูมิใจในตนเองและ ฟุ้งตนเอง	3.แนวทางสนับสนุนให้มีกองทุน สวัสดิการการประกอบอาชีพ และการสร้างรายได้
ผู้สูงอายุและเป็ยยังชีพคนพิการ	การช่วยเหลือหรือให้เดินทางไปเยี่ยม บ้าน หรือเยี่ยมญาติด้วยตนเองโดยอิสระ -สนับสนุนให้มีการพิทักษ์ สิทธิทาง ร่างกาย สิทธิทางสังคม สิทธิทาง การเมือง	ตามเพศสภาพ อายุ บุคลิกลักษณะ และความสามารถเฉพาะ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคม ตลอดจนศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาสถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล รวมจำนวน 40 คน โดยใช้วิธีคัดเลือกจากแบบเจาะจง (Purposive sampling) จาก 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ หรือด้านผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งและที่ทำกรนิคมสร้างตนเอง จำนวน 10 คน กลุ่มที่ 2 กลุ่มเจ้าหน้าที่หรือผู้แทนหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่ตั้งของนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก ที่มีประสบการณ์ทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ หรือด้านผู้ด้อยโอกาสทางสังคม จำนวน 10 คน กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้แทนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 10 คน และกลุ่มที่ 4 กลุ่มผู้แทนจากองค์กรสาธารณประโยชน์ ที่มีประสบการณ์ทำงาน เกี่ยวข้องกับคนเร่ร่อน คนไร้บ้าน หรือผู้ใช้ชีวิตในที่สาธารณะ รวมจำนวน 10 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview) ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แบบตีความ และสรุปข้อมูลสำคัญ โดยนำเสนอผลการวิจัยเป็นเชิงพรรณนาความ

ตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก โดยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ซึ่งเลือกอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากผู้แทนหรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ จำนวน 5 ท่าน และผู้แทนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 5 ท่าน รวมจำนวน 10 ท่าน โดยแยกกลุ่ม ในการดำเนินการสนทนากลุ่มเป็น 2 กลุ่ม ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา นำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาความ

สรุปผลการวิจัย

1. สถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

1.1) สถานการณ์การบริหารจัดการของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่

ด้านที่ 1 บริบททั่วไป พบว่าโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก เป็นการดำเนินงานตามนโยบายของภาครัฐ ในการสร้างชีวิตใหม่ให้คนขอทาน คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง ในบริเวณที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ส่วนราชการสังกัด กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีการเริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.2559 โดยดำเนินงาน จำนวน 2 แห่ง แห่งแรก คือที่ทำการนิคมสร้างตนเองทุ่งสามอำเภอรพทพิจิตร มีจำนวนสมาชิกโครงการขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 20 ราย และแห่งที่ 2 คือ ที่ทำการนิคมสร้างตนเองบางระกำ อำเภอบางระกำ มีจำนวนสมาชิกโครงการขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 20 ราย ลักษณะบ้านพักที่อาศัย ตั้งอยู่ในสถานที่ราชการในที่ทำการนิคมสร้างตนเอง โดยมีลักษณะเป็นบ้านพักเดี่ยว โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาด 3 ตารางเมตร แบบมีห้องน้ำในตัว สำหรับพักอาศัย 1 หลังต่อสมาชิกโครงการจำนวน 1 คน

ด้านที่ 2 บุคลากร พบว่า บุคลากรมีการปฏิบัติงานตามมาตรฐานของหน่วยงานระดับนโยบายที่กำกับดูแลในการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้กับสมาชิกโครงการฯ แต่ในการกำหนดกรอบอัตรากำลังของบุคลากร พบว่า ไม่เพียงพอสำหรับการจัดบริการสวัสดิการสังคมและบุคลากรไม่มีความมั่นคงในสายงานอาชีพนอกจากนี้ยังพบว่าบุคลากรขาดความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในทางสังคมสงเคราะห์และทางด้านจิตวิทยา การให้คำปรึกษา

ด้านที่ 3 การดำเนินงาน พบว่า ขั้นตอนของคณะทำงาน มีการกำหนดแนวทางการดำเนินงานของคณะทำงานโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองที่เป็นสหวิชาชีพ เป็นบุคลากรภายในนิคมสร้างตนเองและบุคลากรของหน่วยงานปกครองท้องถิ่นในชุมชน ตามขั้นตอนการดำเนินงานที่หน่วยงานระดับนโยบายกำหนดไว้ โดยไม่มีการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเนื่องจากมีข้อจำกัด เช่น งบประมาณไม่เพียงพอ การสั่งการและการมอบหมายงานข้ามหน่วยงาน การขาดความรู้และความเชี่ยวชาญ สำหรับขั้นตอนการรับสมัครสมาชิกเข้าร่วมโครงการ มีการประชาสัมพันธ์รับสมัครและคัดเลือกจากผู้ใช้บริการในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทองจากผู้ที่มีคุณสมบัติ ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคประจำตัวร้ายแรง ไม่มีปัญหาพฤติกรรม แต่การดำเนินงานมีข้อจำกัดโดยพบว่าผู้สมัครเข้าร่วมโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองส่วนใหญ่มีความผิดปกติทางจิตโดยจำเป็นต้องรับประทานยาบำบัดรักษาอย่างต่อเนื่อง ส่วนขั้นตอนการพัฒนาทักษะอาชีพ มีการพัฒนาทักษะอาชีพ

ที่จำกัด เฉพาะด้านการเกษตร เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว และการเลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพ และมีการพัฒนาทักษะภาวะเปียบและการอยู่ร่วมกันในสังคม

ด้านที่ 4 การประเมินผล พบว่า มีการประเมินผลตามเอกสารแบบฟอร์มตัวชี้วัดที่หน่วยงานในระดับนโยบายกำหนด โดยเป็นภาระหน้าที่และการบริหารจัดการภายในของหน่วยงานที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ข้อค้นพบมีข้อจำกัดพบว่า ขาดความคำนึงถึงคุณภาพชีวิตและการพึ่งตนเองของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองได้ในระยะยาว

ด้านที่ 5 การบริหารจัดการงบประมาณรายรับรายจ่าย พบว่า มีการบริหารจัดการงบประมาณรายจ่ายประจำในการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้แก่สมาชิกโครงการ โดยเฉลี่ยคนละ 155 บาท ต่อคนต่อวัน โดยแบ่งเป็นค่าอาหารและสาธารณูปโภค ตลอดจนค่าจ้างเหมาบุคลากรในตำแหน่งครูพี่เลี้ยง สำหรับรายรับ พบว่า ไม่มีความแน่นอนเนื่องจากตลาดชุมชนในการรองรับผลผลิต เช่น พืชผักสวนครัว หรือผลผลิตที่ผลิตได้โดยสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีข้อจำกัดในการจำหน่าย คือการแข่งขันกับร้านค้าประจำในตลาดชุมชน ความไม่มั่นใจในคุณภาพของพืชผลทางการเกษตร ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

1.2 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า แบ่งออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่

ด้านที่ 1 ปัญหาด้านการศึกษา พบว่า ไม่มีบุคลากรที่เป็นครูผู้สอน หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านทางการฝึกอาชีพต่างๆ มาเป็นผู้สอนเทคนิควิธีการในวิชาชีพเฉพาะด้านให้กับสมาชิกโครงการ เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ครูผู้ชำนาญด้านการปศุสัตว์ ช่างซ่อมเครื่องไฟฟ้า เทคนิคการค้าขาย หรือการเย็บปักถักร้อย หรือ อาชีพตามถนัดและความสนใจของสมาชิกโครงการแต่ละราย และมีปัญหาข้อจำกัดในด้านความบกพร่อง การรับรู้ของสมาชิกโครงการ ที่เกิดจากอาการผิดปกติของจิตใจ ซึ่งแสดงออกมาทางพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด ความจำ สติปัญญา ประสาทการรับรู้ หรือการรู้เวลา สถานที่ หรือบุคคล รวมทั้ง อาการผิดปกติของจิตใจ ที่เกิดจากสุราหรือสารอื่น ที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท เป็นต้น ดังนั้น ในการจัดบริการสวัสดิการสังคมทางด้าน การศึกษา จึงสามารถดำเนินการได้ในลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อการบำบัดฟื้นฟูเท่านั้น

ด้านที่ 2 ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย พบว่า ลักษณะที่อยู่อาศัยที่ตั้งอยู่ในเขตชนบทห่างไกลเขตเศรษฐกิจ ที่จะเอื้อประโยชน์ในการหางานทำ กระจุกตัวหรือร่นในการพึ่งตนเองได้ ไม่สะดวกกับการเดินทางเข้าไปหางานทำในเมือง เช่น การเก็บขวด ขยะรีไซเคิลสำหรับการจำหน่ายหรือการทำงานรับจ้างใช้แรงงานได้ นอกจากนี้ลักษณะของที่อยู่อาศัยมีภาวะเปียบที่เคร่งครัด ส่งผลให้สมาชิกโครงการ เกิดความรู้สึกยอมจำนนกับการถูกกักขังบริเวณ ไม่สามารถเดินทางออกไปจากที่อยู่อาศัยได้ ทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัดใจ การมีที่อยู่อาศัยซึ่งรัฐจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบของสถาบัน ที่มีลักษณะเป็นการสงเคราะห์รับเข้าดูแลพักอาศัยประจำ ส่งผลให้สมาชิกโครงการ คุ่นชินกับ

ความสะดอกสบายที่รัฐจัดบริการให้ ซึ่งส่งผลทำให้สร้างลักษณะนิสัย ความเกลียดคร้าน ไม่กระตือรือร้น ไม่รับภาระความรับผิดชอบด้านสาธารณสุขบุคคลต่างๆ

ด้านที่ 3 ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ในด้านร่างกาย พบว่า สมาชิกโครงการส่วนใหญ่มีปัญหาพฤติกรรมที่คุ้นชินกับการไม่ดูแลรักษาสุขภาพร่างกายของตนเอง เช่น ไม่แปรงฟัน ไม่อาบน้ำหรือไม่ทำความสะอาดร่างกายตนเอง ไม่ซักเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและเครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนการโกนหนวดเครา การตัดเล็บหรือตัดผม และในด้านจิตใจ พบว่า ไม่สามารถควบคุมการรับประทานยาปฏิชีวนะ ตามแพทย์สั่งได้ เนื่องจากสมาชิกโครงการบ้าน ไม่ให้ความร่วมมือในการใช้ยาปฏิชีวนะ บำบัดรักษา เพราะเกิดการเบื่อหน่ายที่ต้องรับประทานยาทุกวัน

ด้านที่ 4 ปัญหาด้านการมีงานทำและมีรายได้ พบว่า ไม่มีงานรองรับหรือจ้างใช้แรงงานประจำ เนื่องจากเป็นชุมชนขนาดเล็กชุมชนชนบท นอกจากนี้คนทั่วไปในชุมชนมีความไม่ไว้วางใจหวาดกลัวอันตรายจากสมาชิกโครงการบ้าน เพราะเข้าใจในลักษณะเหมารวมว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความผิดปกติทางจิต การจ้างงานที่ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้าง สำหรับค่าตอบแทนจากการทำงาน ถูกคิดเป็นสินน้ำใจ ซึ่งน้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำ ขาดความเป็นอิสระในการดำรงชีวิตที่เอื้อต่อการเดินทางออกไปทำงานและกลับมานอนพักที่บ้าน เนื่องจากมีกฎระเบียบที่เข้มงวด มีข้อจำกัดด้านสุขภาพร่างกาย และจิตใจ โดยไม่สามารถออกไปทำงานในชุมชนใกล้เคียงได้ เนื่องจาก มีข้อจำกัด เช่น การออกไปทำงานแล้วไม่รับผิดชอบตนเอง มีพฤติกรรมติดสุรา มักจะไปซื้อสุรา หรือปฏิบัติตนผิดกฎระเบียบ ของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จึงทำให้ไม่มีงานทำและไม่มีรายได้ หรือมีความไม่แน่นอน การทำงานด้านการเกษตรขาดการสนับสนุน หรือการลงทุนจากนิคมสร้างตนเองในเชิงธุรกิจขาดการได้รับความรู้ เทคนิควิธีการลงทุนทางธุรกิจจากทุนทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น ดิน ปุ๋ย ผลผลิตพืชผัก สวนคร้ว ในเชิงพาณิชย์ หรือขาดการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน หรือการลงทุนประกอบอาชีพ

ด้านที่ 5 ปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรม พบว่า ปัญหาค่าแรงหรือค่าตอบแทนที่ได้รับจากการจ้างงานมีความไม่เสมอภาคและเป็นธรรม โดยสมาชิกโครงการ ที่ได้รับการจ้างงานหรือออกไปทำงานรับจ้างภายนอกที่ทำการนิคมสร้างตนเองรายวัน เช่น การคัดแยกขยะ จะได้รับค่าตอบแทนหรือค่าแรงที่ต่ำกว่ากฎหมายกำหนดค่าแรงขั้นต่ำของแต่ละจังหวัด ที่แรงงานบุคคลทั่วไปได้รับ เนื่องจากผู้ว่าจ้างงานนั้นเห็นว่าเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะพิเศษ คือ เสมือนเป็นบุคคลไร้ความสามารถ จึงได้กำหนดค่าแรงหรือค่าตอบแทนให้กับสมาชิกโครงการ ที่ต่ำกว่ามาตรฐานแรงงาน นอกจากนี้ยังในด้านการศึกษาของสมาชิกโครงการที่พบว่าไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยความพิการ และไม่มีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายสำหรับให้ความรู้และการแก้ต่างในกรณีการพิพาทให้กับสมาชิกโครงการได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเฉพาะผู้สูงอายุและคนพิการได้

ด้านที่ 6 ปัญหาด้านนันทนาการ พบว่ามีข้อจำกัดในด้านการดำรงชีวิตอิสระตามหลักความเป็นส่วนตัวในด้านการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) คือ ความต้องการทางเพศสัมพันธ์หรือพลังขับทางเพศ เนื่องจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเป็นนโยบายที่มีลักษณะเฉพาะเป็นการจัดบริการสวัสดิการสังคมในสถาบัน มีกฎระเบียบที่เข้มงวดกวดขัน ไม่สามารถออกไปมีสามีหรือภรรยาเป็นครอบครัวและสนองความต้องการตามธรรมชาติได้

ด้านที่ 7 ปัญหาด้านบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่มด้านอาหาร พบว่า สมาชิกโครงการขาดความรู้ทางด้านโภชนาการในการประกอบอาหารประจำวัน และวัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหารไม่เพียงพอ เนื่องจาก หน่วยงานมีการจัดซื้อจัดจ้างวัตถุดิบอาหารสด เพื่อให้สมาชิกโครงการ ประกอบอาหารเอง ซึ่งมีงบประมาณไม่เพียงพอ ส่วนในด้านเครื่องนุ่งห่มพบว่า สมาชิกโครงการขาดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตส่วนตัว โดยมีลักษณะพฤติกรรม เช่น การไม่รักษาความสะอาด การไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการดูแลร่างกาย เครื่องนุ่งห่มตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัว

1.3 ประเด็นความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นที่ 1 การขอรับคำแนะนำการติดต่อญาติและการเยี่ยมบ้าน พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีความต้องการที่จะให้หน่วยงานติดต่อญาติหรือครอบครัวแต่พบว่ามีปัญหาคือไม่สามารถติดต่อครอบครัวหรือญาติได้ หรือไม่มีครอบครัวหรือญาติเดินทางมาติดต่อ มาเยี่ยมหรือมาขอรับตัวกลับไปเลี้ยงดูบ้านตามภูมิลำเนา เนื่องจากประสบปัญหาทางเศรษฐกิจไม่สามารถดูแลได้ ซึ่งสมาชิกโครงการยังคงต้องการที่จะติดต่อญาติและเยี่ยมบ้านของตนตามหลักฐานทางทะเบียนราษฎรและต้องการกลับบ้าน

ประเด็นที่ 2 การผ่อนปรน กฎ ระเบียบ เพื่อความเป็นอิสระในการดำรงชีวิต พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ได้ถูกควบคุมและกักขังบริเวณตามกฎระเบียบของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง เปรียบเสมือนผู้ต้องโทษในทัณฑสถาน ดังนั้นสมาชิกโครงการ จึงต้องการที่จะได้รับการดำรงชีวิตอย่างอิสระในระดับหนึ่งเฉกเช่นสมาชิกหรือประชาชนทั่วไปในชุมชน ตามหลักสิทธิและเสรีภาพ

ประเด็นที่ 3 การได้รับการจัดสรรที่ดินและทุนกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ได้รับความคุ้มครองจากรัฐในสถานะคนป่วย หรือผู้กระทำผิดที่ต้องมาอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งสมาชิกโครงการ มีความต้องการที่จะได้รับการจัดสรรที่ดินเป็นของตนเอง เพื่อการครองชีพและประกอบอาชีพสร้างรายได้เป็นของตนเอง โดยที่ไม่ต้องพึ่งรัฐ ซึ่งจะทำให้สมาชิกโครงการ เกิดความรู้สึกรักและมีความผูกพัน ในที่ดินที่เป็น

กรรมสิทธิ์ของตนเอง และในอนาคตก็สามารถที่จะมีครอบครัว มีบุตรเป็นครอบครัวใหม่ของตนเองได้ และมีความต้องการที่จะได้รับสิทธิการกู้ยืมเงินกู้ยืมเงินสำหรับการประกอบอาชีพ จากกองทุนกู้ยืมต่างๆ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต และหากมีจำนวนคนไร้ที่พึ่งที่สามารถดูแลตัวเองได้เพิ่มมากขึ้นก็ขยายเป็นชุมชนของคนไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง

ประเด็นที่ 4 การลาออกจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง ได้รับความคุ้มครองในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีข้อจำกัดคือ สมาชิกโครงการจะไม่สามารถเดินทางออกไปประกอบอาชีพหรือรับจ้างใช้แรงงานภายนอกโครงการบ้านน้อย และกลับเข้ามาพักในบ้านได้ โดยมีระเบียบข้อห้ามไว้อย่างเข้มงวด ดังนั้น สมาชิกโครงการ ที่มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์จึงต้องการลาออกจากโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองเพื่อไปทำงานประกอบอาชีพด้วยตนเองและใช้ชีวิตอิสระ ในขณะที่อายุและร่างกายยังมีกำลังมีแรงในการทำงานเลี้ยงชีพ

ประเด็นที่ 5 การมีรายได้จากการจ้างงาน พบว่า สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีข้อจำกัดคือ ไม่ได้รับการช่วยเหลือ ส่งเสริมหรือสนับสนุนลงทุนจากการทำงานให้มีรายได้ ดังนั้นสมาชิกโครงการ จึงต้องการค่าตอบแทน หรือรายได้จากการจ้างงานจากผู้ประกอบการภายนอกที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะงานประจำ หรือการรับงานมาทำในที่พักโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

1.4 การมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก พบว่า แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการออกแบบวิธีการดำเนินการ พบว่า ได้รับการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งในการจัดทำข้อตกลงความร่วมมือในการออกแบบกิจกรรมในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

ประเด็นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ พบว่า หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชนในพื้นที่ที่ทำการนิคมสร้างตนเอง มีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินการประจำเดือนโดยคณะทำงานที่เป็นเครือข่ายสหวิชาชีพในพื้นที่

ประเด็นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ พบว่า มีการจัดทำข้อตกลงความร่วมมือในการจ้างงานสร้างรายได้ จากหน่วยงานเอกชน และชุมชนใกล้เคียง เช่น การคัดแยกขยะ

ประเด็นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ พบว่า มีการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองด้วยกันเอง และกับหน่วยงานที่ทำการนิคมสร้างตนเอง ประชาชน ร้านค้าชุมชนใกล้เคียงที่ตั้งของที่ทำการนิคมสร้าง

ตนเอง หน่วยงานราชการในพื้นที่ และวัดหรือสถานที่ทางศาสนา โดยการร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ที่ไม่ใช่เพียงแต่รายได้เท่านั้น แต่ยังเป็นกรมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในด้านจิตใจร่วมกัน

ประเด็นที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า มีการประเมินผลในการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองโดยการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายการทำงานเชิงสหวิชาชีพ ทั้งหน่วยงานระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ

2. แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

2.1 แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ที่เสนอโดยกลุ่มผู้แทนเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ตำแหน่ง นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา สามารถแบ่งออกได้เป็น 6 แนวทางดังต่อไปนี้

1. แนวทางสนับสนุนให้มีระบบการป้องกันการไร้ที่พึ่ง แนวทางนี้จะเป็นการทำงานร่วมกันทั้งระบบโดยเริ่มตั้งแต่ระบบครอบครัว โดยการสนับสนุนระบบเพื่อนครอบครัว การให้ปรึกษาครอบครัวเฉพาะด้าน การสนับสนุนระบบป้องกันและการจัดการความขัดแย้งภายในครอบครัว ส่งเสริมให้มีการช่วยเหลือด้านการจัดการรายรับรายจ่ายของครัวเรือน และแรงสนับสนุนจากการพึ่งพาอาศัยกันเองภายในครอบครัวและชุมชน

2. แนวทางสนับสนุนให้ตระหนักในความภาคภูมิใจในตนเองและพึ่งตนเอง แนวทางนี้จะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนทางจิตใจ การเสริมพลังทางจิตใจ ให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองได้มีความตระหนักในความภาคภูมิใจในตนเองและการพึ่งตนเอง สนับสนุนให้เกิดความรู้สึกการมีคุณค่าภายในจิตใจของตน และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่ม สมาคมหรือเครือข่ายในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในกลุ่มของตน

3. แนวทางสนับสนุนให้มีกองทุนสวัสดิการสำหรับการประกอบอาชีพ และการสร้างรายได้ ซึ่งแนวทางนี้จะช่วยเหลือและสนับสนุนให้เข้าระบบของการมีที่ดินในครอบครองสำหรับการประกอบสัมมาอาชีพตามคุณสมบัติของการเป็นสมาชิกนิคมตามกฎหมายการจัดสรรที่ดินเพื่อการครองชีพ และเป็นการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเฉพาะสำหรับผู้ประสบปัญหาสังคมตลอดจนส่งเสริมให้จัดตั้งกองทุนกั๊ยมเพื่อการศึกษา อบรมทักษะการประกอบสัมมาอาชีพ และการส่งเสริมให้เรียนรู้ทักษะการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนตัว ได้แก่ จ่ายค่าเช่าบ้านในราคาถูก ค่าสาธารณูปโภค และการส่งเสริมให้เข้าสู่ระบบประกันสังคมในมาตรา 40 เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิต

4. แนวทางการสนับสนุนให้มีระเบียบกฎเกณฑ์และมาตรการทางกฎหมายเฉพาะ สำหรับการจ้างงานประจำในที่ทำกรนคมสร้างตนเอง แนวทางนี้จะเป็นการสนับสนุนให้มีระเบียบในการจ้างเหมาสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนคมสร้างตนเองให้เป็นคนงาน และหรือเจ้าหน้าที่ดูแลทำความสะอาด ตามข้อตกลงของหน่วยงาน เพื่อความมั่นคงในการประกอบอาชีพและการจ่ายค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เสมอภาคและเท่าเทียมตามหลักสิทธิมนุษยชน

5. แนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมนันทนาการและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย แนวทางนี้จะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้หน่วยงานที่ดำเนินการคุ้มครองสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนคมสร้างตนเอง ทั้งผู้ที่มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรง และผู้ที่มีข้อจำกัดด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ ในการจัดกิจกรรมสำหรับสมาชิกที่มีข้อจำกัดทางจิตใจ นอกจากนี้ควรสนับสนุนให้มีแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการด้วยการจัดกิจกรรมการอ่านหนังสือที่สนใจ หรือกิจกรรมเกมที่สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะกระบวนการคิด เป็นต้น

6. แนวทางการสนับสนุนระบบการดำรงชีวิตอิสระ แนวทางนี้จะเป็นการสนับสนุนให้เกิดระบบของการสร้างครอบครัวใหม่ สร้างชีวิตใหม่ที่มีทัศนคติที่ดี และการสนับสนุนการสร้างลักษณะของการเป็นผู้นำครอบครัว ผู้นำชุมชน และการยอมรับจากสังคม ตลอดจนสนับสนุนให้เป็นสมาชิกนคมตามกฎหมายการจัดสรรที่ดินเพื่อการครองชีพ

2.2 แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก ที่เสนอโดยกลุ่มผู้แทนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในโครงการบ้านน้อยในนคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 แนวทาง ดังต่อไปนี้

1. แนวทางการสนับสนุนให้มีสวัสดิการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้มีรายได้น้อยให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนคมสร้างตนเอง แนวทางนี้จะเป็นการส่งเสริมให้ได้รับสวัสดิการเบี้ยยังชีพหรือสวัสดิการตามนโยบายของภาครัฐและได้รับสิทธิสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยยังชีพคนพิการ

2. แนวทางการสนับสนุนการติดตามญาติ การเยี่ยมบ้านและการพิทักษ์สิทธิ แนวทางนี้จะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ความช่วยเหลือสำหรับผู้ที่มีความต้องการให้ติดตามญาติของตนหรือต้องการไปเยี่ยมบ้านตามภูมิลำเนา และสนับสนุนให้มีการได้รับคำแนะนำและการช่วยเหลือหรือให้เดินทางไปเยี่ยมบ้าน หรือเยี่ยมญาติด้วยตนเองโดยอิสระ นอกจากนี้ยังเสนอแนวทางให้มีการสนับสนุนให้มีการพิทักษ์ สิทธิทางร่างกาย สิทธิทางสังคม สิทธิทางการเมือง

3. แนวทางการส่งเสริมให้มีงานทำและการสร้างรายได้ แนวทางนี้จะเป็นการส่งเสริมให้มีการจ้างงานจากบริษัทห้างร้านค้าภายนอก และสนับสนุนให้มีการแนะนำอาชีพประจำหรือการทำงานที่เหมาะสมตามเพศสภาพ อายุ บุคลิกลักษณะและความสามารถเฉพาะของแต่ละบุคคล

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง “แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก” มีประเด็นนำมาอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์และปัญหาความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์การบริหารจัดการของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก เป็นการดำเนินงานตามนโยบายของภาครัฐในการสร้างชีวิตใหม่ให้คนขอทาน คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง ในบริเวณที่ทำการนิคมสร้างตนเอง มีบุคลากรที่ปฏิบัติงานตามมาตรฐานของหน่วยงานระดับนโยบายที่กำกับดูแล แต่ไม่เพียงพอสำหรับการจัดบริการสวัสดิการสังคมขาดความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการปฏิบัติงานและไม่มีความมั่นคงในสายงานอาชีพ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมีข้อจำกัด เช่น งบประมาณไม่เพียงพอ การสั่งการและการมอบหมายงานข้ามหน่วยงานมีความเป็นไปได้ยากไม่สามารถปฏิบัติได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานของกฤษณีย์ ศรีจันทร์ (2563) ที่ได้ศึกษาการประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ พบว่า การบริหารทรัพยากรยังมีข้อจำกัด อาทิ งบประมาณไม่เพียงพอ ต่อการพัฒนา ศักยภาพสมาชิกพื้นที่ในการฝึกอาชีพทำได้แต่การเกษตรเท่านั้น สำหรับในด้านการประเมินผลเป็นไปตามเอกสารแบบฟอร์มตัวชี้วัดที่หน่วยงานในระดับนโยบายกำหนดไว้แต่ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติ และยังสอดคล้องกับงานศึกษาของ ปวรวรรณ เผือกผาสุข (2562) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของทีมสหวิชาชีพในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามแผนฟื้นฟูรายบุคคล (Individual Rehabilitation Plans: IRP): กรณีศึกษา : โครงการสร้างชีวิตใหม่ให้คนขอทาน คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง (บ้านน้อยในนิคม) ในนิคมสร้างตนเอง นำร่อง 5 แห่ง พบว่า มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามแผนฟื้นฟูรายบุคคล (IRP) ได้แก่ การขาดความรู้ความเข้าใจในลักษณะงาน ปัญหาในด้านงบประมาณ และปัญหาจากการกำหนดนโยบาย สำหรับด้านงบประมาณรายรับรายจ่าย ได้แก่ ค่าอาหารและสาธารณูปโภค ตลอดจนค่าจ้างเหมาบุคลากรในตำแหน่งครูพี่เลี้ยง รายรับ ไม่มีความแน่นอนเนื่องจากตลาดชุมชนในการรองรับผลผลิต ที่ผลิตได้โดยสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มีข้อจำกัดในการจำหน่าย คือการแข่งขันกับร้านค้าประจำในตลาดชุมชน ความต้องการของสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ต้องการขอรับคำแนะนำการติดต่อญาติและการเยี่ยมบ้าน ต้องการการผ่อนปรน กฎ ระเบียบ เพื่อความเป็นอิสระในการดำรงชีวิต ต้องการได้รับการจัดสรรที่ดินและทุนกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ และต้องการมีรายได้จากการจ้างงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ ธนากร ยุทธพลนาวิ (2553) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาระบบบริการสำหรับคนไร้บ้าน : ศึกษากรณีการให้บริการของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เพื่อศึกษาความต้องการของคนไร้บ้านและปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการสวัสดิการของคนไร้บ้านพบว่า ต้องการที่จะกลับไปอยู่กับครอบครัว และต้องการด้านอุปโภคบริโภคมากที่สุด

ส่วนประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการออกแบบวิธีการดำเนินการโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งร่วมออกแบบกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพสมาชิกโครงการ มีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับงานของ โสภณิก พรหมตีบ (2562) ที่ได้ศึกษา การให้บริการสวัสดิการสังคมคนไร้ที่พึ่ง กรณีศึกษา สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรี ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่และชุมชนเป็นหลัก พัฒนาให้เกิดการพึ่งพาตนเองในรูปแบบการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างกลุ่มที่เข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้และขยายผลไปสู่ครอบครัวชุมชน และนอกจากนี้แล้วสำหรับในมุมมองของผู้วิจัยในฐานะที่เป็นคนภายนอกหน่วยงานที่ไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารจัดการโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง มองว่า ปัญหาและความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก มีความสลับซับซ้อนทั้งมิติของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในฐานะที่เป็นคนในซึ่งอาศัยอยู่เป็นประจำ จะพบปัญหาของตนเองและความต้องการของตนเองแตกต่างจากเจ้าหน้าที่ เช่นในเรื่อง คุณค่าศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ คนภายนอกจะมองสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองว่าเป็นบุคคลในลักษณะที่กตขี้ หรือมองว่าด้อยค่าโดยไม่ได้คำนึงถึงเรื่องศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ตามหลักการของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ดังนั้น ปัญหาและอุปสรรคในการจัดบริการสวัสดิการสังคมจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการคำนึงถึงเรื่องศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองกับบุคคลทั่วไปและหรือระหว่างเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรที่ปฏิบัติงาน

อย่างไรก็ดี ในการจัดการด้านปัญหาและความต้องการในการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก หรือในจังหวัดอื่นๆ อีกจำนวน 22 แห่ง ควรคำนึงถึงการจัดบริการด้านการส่งเสริมให้มีงานทำให้มีการผลิตที่สร้างรายได้ตามความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคม โดยเน้นให้มีการส่งเสริมการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพ ส่งเสริมการตลาด การจำหน่าย ให้ความสำคัญในด้านการบริหารจัดการของหน่วยงานที่จัดบริการสวัสดิการสังคมในมิประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สำหรับปัญหาในด้านบุคลากรที่พบว่า ไม่เพียงพอสำหรับการจัดบริการสวัสดิการสังคมและบุคลากรไม่มีความมั่นคงในสายงานอาชีพนอกจากนี้ยังพบว่าบุคลากรขาดความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในทางสังคมสงเคราะห์และทางด้านจิตวิทยา การให้คำปรึกษา ควรส่งเสริมให้บุคลากรที่รับผิดชอบในการจัดบริการสวัสดิการสังคมในหน่วยงานได้แสวงหาความรู้ เพิ่มพูนความรู้และความสามารถ หรือทักษะหรือการใช้เครือข่ายการทำงานร่วมกันจากบุคคล องค์กรรัฐ องค์กรไม่แสวงหากำไร จากภายนอกในลักษณะของการประสานความร่วมมือในการดำเนินงาน หรือจิตอาสา

ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงานซึ่งจะเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองได้เป็นอย่างดี

2. แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

ผลการศึกษาพบว่า มีแนวทางส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคม จำนวน 9 แนวทางดังต่อไปนี้

1) แนวทางสนับสนุนให้มีระบบการป้องกันการไร้ที่พึ่ง ได้แก่ การช่วยเหลือจากครอบครัวคนใกล้ชิดหรืออาจจะเป็นครอบครัวอุปถัมภ์ เช่น การส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่สร้างสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว ความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว การจัดการความขัดแย้งในครอบครัว ระบบป้องกันที่ดีนี้เริ่มจากครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของวิบูลย์ วัฒนนามกุล และคณะ (2019) ที่ได้ศึกษาศึกษาปัจจัยที่ทำให้ไกลกลายเป็นคนไร้บ้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านครอบครัวและปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ความยากจน การศึกษาที่ต่ำ มีอาชีพที่ไม่มั่นคง ขาดความอดทน และไม่มีวินัย มีความขัดแย้งกับครอบครัว ไม่สามารถอาศัยอยู่ร่วมกับครอบครัวอีกต่อไป ส่วนการสนับสนุนให้ครอบครัวที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจรับอุปถัมภ์คนไร้ที่พึ่ง โดยมีระบบการจูงใจโดยให้ได้รับค่าตอบแทนจากรัฐ เช่น สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู หรือได้รับการลดหย่อนภาษีเป็นต้นก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะสามารถ ใช้เป็นระบบการป้องกันการไร้ที่พึ่งได้ และในงานศึกษาของพงศธร สรรคพงษ์ (2560) ที่ได้ศึกษาสาเหตุและความต้องการสิทธิสวัสดิการสังคมจากหน่วยงานของรัฐของคนไร้บ้านที่ทอดทิ้งครอบครัวในพื้นที่เขตเทศบาลนครพิษณุโลก โดยพบว่า การแก้ไขปัญหาคควรแก้ปัญหาคี่สาเหตุของการตัดสินใจทอดทิ้งครอบครัว และนอกจากนี้ในงานศึกษาของ สุดารัตน์ แก้วกำเหนิด (2559) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองคนเร่ร่อนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของการที่คนต้องออกมาเร่ร่อน พบว่า คนป่วยทางกาย คนป่วยทางจิต และคนขอทาน ซึ่งบุคคลเหล่านี้มักเป็นกลุ่มที่ถูกทอดทิ้งและไร้ที่พึ่ง ซึ่งจะพบได้มากในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำ องค์การที่ให้การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งก็มีหลายองค์กรและหลายลักษณะ รัฐไม่สามารถกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติต่อคนไร้ที่พึ่งเพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันได้ ดังนั้นรัฐจึงควรเน้นการทำงานเชิงป้องกัน โดยในประเด็นนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยแนวทางสนับสนุนให้มีระบบการป้องกันการไร้ที่พึ่งอีกด้วย

2) แนวทางสนับสนุนให้ตระหนักในความภาคภูมิใจในตนเองและพึ่งตนเอง ได้แก่ การสนับสนุนให้มีขวัญกำลังใจที่ดีย่อมจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการที่ได้ช่วยเหลือตนเอง เห็นคุณค่าในตนเองพึ่งตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ อภิญา เวชชัย (2555) ที่ศึกษาพบว่า การส่งเสริมให้บุคคล ค้นหาความสามารถ ความเชี่ยวชาญ จุดแข็ง คุณค่าที่มีอยู่ภายในตนเอง เพื่อให้เกิด

ความตระหนักรู้ในพลังแห่งตน รู้การกระทำในสิ่งที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของตนเอง และ ยังสอดคล้องกับ Robert Adams (2003) ที่ได้กล่าวว่า ลักษณะของการปฏิบัติงาน ด้านหนึ่ง ที่ เกี่ยวข้องกับการเสริมแรงและความภาคภูมิใจในตนเอง ก็คือ การได้ปลูกสร้างจิตสำนึกของตนเอง และช่วยให้ตนเอง มองเห็นสาเหตุของปัญหาในระดับส่วนตัว เกิดการเรียนรู้ในระดับการวิเคราะห์ใน ระดับลึกได้ ก็จะเป็นการเรียนรู้ในระดับการปลูกสร้างจิตสำนึก จนสามารถเปลี่ยนความคิด เกิดการ สร้างกำลังใจในตนเอง และฟื้นฟูตนเองจากปัญหาได้ และค้นหาสิ่งที่ถนัดกับความรู้ความสามารถของ ตนเอง

3) แนวทางสนับสนุนให้มีกองทุนสวัสดิการสำหรับการประกอบอาชีพและการสร้างรายได้ ได้แก่ การมีกองทุนสวัสดิการเพื่อเป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตโดยการส่งเสริม สนับสนุนทั้งด้านการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพและการประกันตนเองด้านสุขภาพร่างกายและ จิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Kristen G. et al. (2017) ที่ได้วิเคราะห์ถึงการเพิ่มขึ้นของคนไร้ที่อยู่ อาศัยที่แฝงอยู่ในมลรัฐฮาวายที่เข้ามาขอความช่วยเหลือผ่านศูนย์พักพิงและบริการของรัฐ ผล การศึกษาพบว่า กลุ่มคนไร้บ้านเหล่านี้ ใช้ที่พักพิงฉุกเฉินที่พักพิงชั่วคราวและใช้บริการการช่วยเหลือที่ แตกต่างกัน คือ ใช้บริการที่พักพิงเฉพาะช่วงเวลา ไปจนถึงใช้บริการน้อยที่สุด และมีการเข้ามาใช้ บริการด้านการกู้ยืมจากกองทุนสวัสดิการสังคมในการสร้างอาชีพเพื่อความมั่นคงในชีวิต

4) แนวทางการสนับสนุนให้มีระเบียบกฎเกณฑ์และมาตรการทางกฎหมายเฉพาะสำหรับการ จ้างงานประจำในที่ทำกรนิคมสร้างตนเอง ได้แก่ การจ้างเหมาให้ทำงานประจำในหน่วยงานซึ่งจะ เป็นการแก้ปัญหาให้กับผู้ที่ไม่มีครอบครัวหรือไม่สามารถติดต่อญาติตามหลักฐานทางทะเบียนราษฎร

5) แนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมนันทนาการและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ได้แก่ การจัด กิจกรรมนันทนาการที่จะส่งเสริมให้เกิดความสุขกาย สบายใจแล้วจะทำให้เกิดการสร้างพัฒนาการทาง สังคมและเกิดทักษะชีวิตในการแก้ไขปัญหาเฉพาะ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุน วิชาการ 10 (2560) ที่พบว่า การเตรียมความพร้อมในการรับคนไร้ที่พึ่งกลับสู่ชุมชน จะต้องเตรียม ความพร้อมของครอบครัว ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายสังคม ส่งเสริมการจัดกิจกรรม สร้างเครือข่ายเสริมพลังครอบครัวและชุมชน อาศัยทุนทางสังคม เป็นต้น

6) แนวทางการสนับสนุนระบบการดำรงชีวิตอิสระ ได้แก่ ความอิสระในการดำรงชีวิต ทางด้านร่างกาย สังคมและความคิดเห็น สอดคล้องกับงานของ พงศธร สรรคพงษ์ (2560) ที่ได้ศึกษา สาเหตุและความต้องการสิทธิสวัสดิการสังคมจากหน่วยงานของรัฐของคนไร้บ้านที่ทอดทิ้งครอบครัว ในพื้นที่เขตเทศบาลนครพิษณุโลก พบว่า บุคคลมีความต้องการการดำรงชีวิตอิสระ

7) แนวทางการสนับสนุนให้มีสวัสดิการจ่ายเบี้ยยังชีพ ได้แก่ สวัสดิการสำหรับการครองชีพที่ จำเป็นและในภาวะฉุกเฉินสำหรับบุคคลที่มีความยากลำบากในการดำรงชีวิต

8) แนวทางการสนับสนุนการติดตามญาติ การเยี่ยมบ้านและการพิทักษ์สิทธิ ได้แก่ การได้รับคำแนะนำหรือการช่วยเหลือ

9) แนวทางการส่งเสริมให้มีงานทำและการสร้างรายได้ ได้แก่ การช่วยเหลือให้ผู้ประสบปัญหาความยากลำบากในชีวิตสามารถช่วยเหลือตนเอง และการพึ่งตนเองได้ ที่สอดคล้องกับงานของ พงศธร สรรคพงษ์ (2560) ได้ศึกษาสาเหตุและความต้องการสิทธิสวัสดิการสังคมจากหน่วยงานของรัฐ ของคนไร้บ้านที่ทอดทิ้งครอบครัวในพื้นที่เขตเทศบาลนครพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการของคนไร้บ้าน คือ ต้องการปัจจัยสี่แห่งการดำรงชีวิต ต้องการมีรายได้มากขึ้น ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าการได้รับการส่งเสริมให้ มีงานทำและการมีรายได้ เป็นสิ่งที่รัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลที่ประสบปัญหาความยากลำบากในการดำเนินชีวิตได้ช่วยเหลือตนเอง และในงานของ อัจฉราพร ปะที (2559) ที่ได้ศึกษาความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนต่อการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง: กรณีศึกษาประชาชนในชุมชนตำบลผาสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ที่ผลการศึกษาคือ ประชาชนมีความคิดเห็นว่า ความจำเป็นที่ต้องการมีการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง คือ การให้ความช่วยเหลือคนไร้ที่พึ่ง ควรจะสร้างอาชีพมากกว่าการให้เงิน รูปแบบการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า มีการจัดตั้งศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งในพื้นที่ที่อาศัยอยู่สำหรับบริการที่จัดให้แก่คนไร้ที่พึ่ง มีความคิดเห็นว่า การฝึกอาชีพให้กับคนไร้ที่พึ่งทำให้เขาสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ ซึ่งในมุมมองของผู้วิจัยในการส่งเสริมให้ มีงานทำและการสร้างรายได้ควรที่จะร่วมมือกันระหว่างเจ้าหน้าที่และประชาชนในชุมชนสร้างทัศนคติในเชิงบวกให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองโดยมีการจัดกลุ่มสมาชิกที่มีความสามารถทำงานได้ไม่มีปัญหาด้านสุขภาพ คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายโครงการนำร่องในการทำงานสร้างรายได้ ให้มีรายได้เป็นของตนเอง มีการจัดการด้านบัญชีเงินฝากของตนเอง และได้รับการรับรองจากหน่วยงานที่จ้างทำงาน ซึ่งทำให้มีความโดดเด่นชัดเจนซึ่งเป็นต้นแบบในการจัดบริการสวัสดิการสังคมในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองให้กับที่อื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ควรนำข้อค้นพบที่ได้การวิจัยครั้งนี้ ไปใช้ประโยชน์ในการวางแผน การบริหารจัดการ และออกแบบการดำเนินกิจกรรมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในด้านฐานการใช้แนวคิดตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีทุนทางสังคมด้านที่ดินเป็นสำคัญ
2. ควรนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปใช้ในการสร้างเครือข่ายการปฏิบัติงานร่วมกันในการจัดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเป้าหมาย

3. ควรนำข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ไปใช้เป็นแนวทางในการทำงานสร้างเครือข่ายร่วมกันระหว่างหน่วยงานศูนย์เรียนรู้พัฒนาสตรีและสถาบันครอบครัวในจังหวัดพิษณุโลก ในการจัดฝึกอบรมทักษะอาชีพตามความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการเสนอแนะนโยบายในการแก้ไขกฎ ระเบียบ ข้อบังคับและมาตรการทางกฎหมายสำหรับการจ้างเหมาบริการเฉพาะกลุ่มเป้าหมายคนไร้ที่พึ่งให้ทำงานสร้างรายได้ในที่ดินของนิคมสร้างตนเอง

2. ควรเสนอให้มีนโยบายในสร้างระบบการป้องกันการไร้ที่พึ่งด้วยระบบเพื่อนครอบครัว ที่บูรณาการร่วมกับผู้บริหารท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ในระดับเขต ท้องที่หมู่บ้านตำบลและอำเภอ

3. ควรจัดทำโครงการนำร่องศึกษาข้อจำกัดทางกฎหมายที่จะเสนอแนะนโยบายในการจัดสรรที่ดินเฉพาะสำหรับประกอบอาชีพและครองชีพในเขตนิคมสร้างตนเองให้กับกลุ่มเป้าหมายสมาชิกที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยในหัวข้อ การศึกษารูปแบบในการให้บริการสวัสดิการสังคมเฉพาะกลุ่มเป้าหมายคนไร้ที่พึ่งที่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งทั่วประเทศ

2. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับข้อจำกัดทางกฎหมายในการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับคนไร้ที่พึ่งในนิคมสร้างตนเอง

3. ควรมีการทำวิจัยในเชิงการเปรียบเทียบมาตรฐานการให้บริการสวัสดิการสังคมสำหรับคนไร้ที่พึ่ง คนไร้บ้านเร่ร่อนและขอทาน ระหว่างองค์กรที่ปฏิบัติงานในส่วนราชการและองค์กรไม่แสวงผลกำไร

บรรณานุกรม

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (กันยายน 2563) ยุทธศาสตร์กรมกิจการผู้สูงอายุ พ.ศ. 2560 - 2565 ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กรมองค์การระหว่างประเทศ. (2551) “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน”. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการต่างประเทศ.
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2564) แผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 . กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หน้า 63-69.
- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2559) คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างชีวิตใหม่ให้คนเร่ร่อน คนไร้ที่พึ่ง และคนขอทาน “โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง.
- แก้วตา ชัยมะโน. (2542) รูปแบบการสื่อสารเพื่อการบริหารองค์การสวัสดิการสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม. วิทยานิพนธ์ สส.ม. (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม) กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กฤษณีย์ ศรีจันทร์. (มกราคม-เมษายน 2563) “การประเมินผลโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ”. วารสารสังคมภิวัตน์. 11 (1-2020) หน้า 18-31.
- กุลธิดา พวงมาลัย. (2559) การปรับตัวและการเห็นคุณค่าในตนเองของคนไร้บ้าน:กรณีศึกษาโครงการ Food For Friend ในมูลนิธิกระจกเงา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาการบริหารและพัฒนาสังคม) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- “ความเป็นมาของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย” (ม.ป.ป.) [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.hsftthai.org>. (17 ตุลาคม 2563)
- “งานสังคมสงเคราะห์สู่สวัสดิการจากวันวานถึงปัจจุบัน”(ม.ป.ป.) [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/20200122113352.pdf (20 ตุลาคม 2563)
- จิราลักษณ์ จงสถิตมัน. (2535) ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมสงเคราะห์. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- จักรพันธ์ โอพาริกชาติ. (2561) “มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งที่เป็นผู้ป่วยทางจิตเรื้อรัง” วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ. (28) 1 หน้า 45-55.
- จงจิตต์ โศภนคณาภรณ์. (2557) สวัสดิการสังคม = Social welfare พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, สมภพ มานะรังสรรค์. (2527) ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ. 2484. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2556) ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ชลลดา สุนทรพลิน. (2552) คนไร้บ้านที่มีบ้าน : จากชายขอบ สู่ความเป็นพลเมืองของสังคมกรณีศึกษา คนไร้บ้านที่ศูนย์พักคนไร้บ้าน “สุวิทย์ วันหนุ”. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (มานุษยวิทยา) กรุงเทพมหานคร : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ฐาปนีย์ ศิริสมบุรณ์. (2552) การปรับองค์กรเพื่อมุ่งสู่มาตรฐานการจัดบริการสำหรับคนไร้ที่พึ่ง. วิทยานิพนธ์ สส.ม. (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม) กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐพัชร์ ลากบำรุงวงศ์. (พฤษภาคม-สิงหาคม 2562) “การประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน THE APPLICATION OF MOTIVATION THEORIES IN PERFORMANCE OF WORK” วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). 9(2) หน้า 161-171.
- ถิรนนท์ ช่วยมิ่ง. (2561) ปัจจัยทางจิตสังคมของกลุ่มประชากรคนไร้บ้านที่มีโรคจิตเวชในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สาขาวิชาสุขภาพจิต) กรุงเทพมหานคร : คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล, ผู้บรรยาย. (2562) พื้นฐานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์. (เอกสารประกอบการบรรยาย) สมุทรปราการ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- ทชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ. (มกราคม – มิถุนายน 2560) “การพัฒนารูปแบบการให้บริการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ผู้พิการและคนด้อยโอกาสทางสังคม พื้นที่ตำบลยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal). 6 (1) หน้า 185-206.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ธนากร ยุทธพลนาวิ. (2553) การพัฒนาระบบบริการสำหรับคนไร้บ้าน : ศึกษารณิการให้บริการของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย. วิทยานิพนธ์ สส.ม. (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นงนุช ศรีสุข. (2557) เครือข่ายสลัม 4 ภาคกับการเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับคนจนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร. ดุษฎีนิพนธ์ รม.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก.
- “แนวทางการสร้างหมู่บ้านครอบครัวผาสุกในนิคมสร้างตนเอง” (ม.ป.ป.) [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://library.mol.go.th/opac/ebook/00565.1.pdf>. (25 ตุลาคม 2563)
- บุญเลิศ วิเศษปรีชา. (2560) การหวนกลับมาของงานชาติพันธุ์วรรณา : “อยู่ที่นั่น” กับคนไร้บ้านในมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์. วารสารธรรมศาสตร์. ,(36) 2 หน้า 1-32.
- ป่วย อังภากรณ์. (2519) ป่วย อังภากรณ์ จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน. หนังสือรวบรวมข้อเขียนของป่วย อังภากรณ์ ที่ระลึกต่อการจากไปเมื่อปี พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ปิ่นวัฒน์ ผ่องจิต. (2558) การสร้างภาพการรับรู้ใหม่ของคนไร้บ้านบนพื้นที่สื่อหนังสือพิมพ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขานิเทศศาสตร์และสารสนเทศ) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปวรวรรณ เมื่อกผาสุก. (2562) “บทบาทของทีมสหวิชาชีพในการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งตามแผนฟื้นฟูรายบุคคล(Individual Rehabilitation Plans: IRP): กรณีศึกษานิคมสร้างตนเองนำร่อง 5 แห่ง”. ใน งานสัมมนาทางวิชาการเนื่องในโอกาสการสถาปนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มธ. ครบรอบ 65 ปี หัวข้อหลัก “สิทธิและความเสมอภาค : ความท้าทายของสังคมไทยในกระแสการเปลี่ยนผ่าน”. หน้า 73- 85. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พงศธร สรรคพงษ์. (กรกฎาคม – ธันวาคม 2560) “คนไร้บ้านที่ทิ้งครอบครัว ศึกษาเฉพาะกรณี คนไร้บ้านในพื้นที่ เขตเทศบาลนครพิษณุโลก” วารสารสังคมศาสตร์. 29 (2/2560) หน้า 39-70.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546. (2546, 1 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ภิรมกร โดมมงคล. (มกราคม – มิถุนายน 2562) “การคุ้มครองสิทธิและการเข้าถึงความยุติธรรมของ
คนไร้ที่พึ่งในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง” วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. 27 (1) หน้า
158-191.
- ภรณ์ ภูประเสริฐ, ธาณี ชัยวัฒน์. (2561). เปิดเวที“หน้าใหม่-ไร้บ้าน ชีวิตกับนโยบาย”
ดึงข้อมูลงานวิจัยแก้ปัญหาแบบยั่งยืน. สืบค้น 5 พฤษภาคม 2563, จาก
<https://www.thaipost.net/main/detail/14582>
- เมธา หริมเทพาธิป, (2561). ทฤษฎีการเสริมแรงของสกินเนอร์ (Reinforcement theories of
motivation). [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/posts/646482>. (23
ธันวาคม 2563)
- มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครและกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. (2558) โครงการศึกษาระบบการ
คุ้มครองทางสังคมเพื่อจัดการปัญหาการขอทาน. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงการพัฒนา
สังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ระพีพรรณ คำหอม. (2557) “รูปแบบและกลไกการจัดสวัสดิการสังคมของภาครัฐ”. ใน เอกสาร
การสอนชุดวิชาสวัสดิการสังคมและการจัดการบริการสำหรับครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- รณภูมิ สามัคคีคารมย์. (ก.ค.-ธ.ค. 60) “นิยาม และมายาคติกับความเป็นจริงของคนไร้บ้าน ผ่านการ
สำรวจในพื้นที่กรุงเทพมหานคร” ใน วารสารวิจัยสังคม. 40 (2) หน้า 155-188.
- วิบูลย์ วัฒนนามกุล และคณะ. (2562) (มกราคม-มิถุนายน 2562) “ปัจจัยที่ทำให้กลายเป็นคน
ไร้บ้าน: กรณีศึกษาคนไร้บ้านในเขตเทศบาลนครขอนแก่น” วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัย
ทักษิณ. 32(1) หน้า 177-213.
- วีชราภรณ์ จันทนกุล และสัญญา เคนาภูมิ. (ตุลาคม-ธันวาคม 2559) “แนวทางการจัดสวัสดิการ
สังคมระดับชุมชนอย่างยั่งยืน” วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่. 8 (4) หน้า 3-14.
- วันทนี วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วศินารมณ, กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุล. (2553) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ
สวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภารัตน์ แก้วกำเนิด. (2559) ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองคนเร่ร่อนตามพระราชบัญญัติ
คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557. วิทยานิพนธ์ น.ม. (กลุ่มวิชากฎหมายมหาชน)
กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- “เส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ” (ม.ป.ป.) [ออนไลน์]
 แหล่งที่มา : http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_personnel/20200601131115-748.pdf (16 พฤศจิกายน 2563)
- สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10. (2560) แนวทางการเตรียมความพร้อมของครอบครัว และชุมชนในการรับคนไร้ที่พึ่งกลับสู่ชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561) ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580). [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://infocenter.nationalhealth.or.th/node/27329> (1 พฤศจิกายน 2563)
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2562) นโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2563 – 2570. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.mhesi.go.th/index.php/stg-policy/930-2563-2570.html> (1 พฤศจิกายน 2563)
- โสภณิก พรหมตีบ. (2562) การให้บริการสวัสดิการสังคมคนไร้ที่พึ่ง กรณีศึกษา สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งหญิงธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ ร.ม. (รัฐศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อัครพงษ์ เพ็ชรพูล. (2563) การจัดสวัสดิการสังคมเพื่อเสริมพลังอำนาจของผู้ใช้บริการในโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองให้มีการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในฐานะทุนมนุษย์. ดุษฎีนิพนธ์ ปริญญาโท. (สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์และการพัฒนาสังคม) ชลบุรี : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อัจฉรา รักยุติธรรม. (2559) คนไร้บ้าน การเดินทางสู่ความโดดเดี่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- อัจฉราพร ปะที. (2559) ความรู้ ความเข้าใจ และความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนต่อการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง : กรณีศึกษาประชาชนในชุมชน ตำบลผาสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ สส.ม. (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม) กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อภัยยุทธ์ จันทรพา. (2552) **ขบวนการคนจนกับการพัฒนาเมืองย่านพระราม 3**. กรุงเทพมหานคร : มุขนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.).
- อภิญา เวชชัย. (2555) **การเสริมพลังอำนาจในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Jennifer W., Susan R., David P., Peter H., Holly N. (2018). Understanding the Implications of a Punitive Approach to Homelessness: A Local Case Study. *P&PP Poverty & Public Policy*, 10(2), 159-176. doi: 10.1002/pop4.210.
- Kristen G., John P. Barile, Charlene K. (2017). Describing Trajectories of Homeless Service Use in Hawai'i Using Latent Class Growth Analysis. *American Journal of Community Psychology*, 59(1-2), 158-171.
- Maree Petersen (2015). Addressing older women's homelessness: service and housing models. *Australian Journal of Social Issues*, 50(4), 419-438.
- Maja P., Camilla B., Nina B., Ove A., Janne P., Mary J. (2018). Homeless people's experiences of medical respite care following acute hospitalisation in Denmark. *Health and Social Care in the Community*, 26(4), 538-546. doi: 10.1111/hsc.12550.
- Robert Adams. (2003) **Social Work and empowerment**. 3rd edition, British Association of Social Work.
- Simon Springer (2020) The violence of homelessness: Exile and arbitrary detention in Cambodia's war on the poor. *Asia Pacific Viewpoint Annual Lecture*, 61(1), 3-18.
- Turner, John (1974). **Development and Administration : Operational Implication for Social Welfare**. New York : United States Committee, International Council on Social Welfare.

ภาคผนวก

เอกสารรับรองคณะกรรมการการวิจัย
เรียนรู้อุปกรณ์ใช้สังคม

เอกสารรับรอง

(Certificate of Exemption)

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วันที่ 26 กันยายน 2564

ชื่อเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อย
ในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

ชื่อนักวิจัย/หัวหน้าโครงการ นายอัครพงษ์ เทีชรพุด

คณะวิชา/หลักสูตร หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ขอรับรองว่า งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบโดยสอดคล้องกับ
ประกาศเขตซึ่งก็ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ลงนาม

(อาจารย์ ดร.วิรัตน์ ทองรอด)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วันที่รับรอง

วันที่ 26 กันยายน 2564

เลขที่รับรอง

อ.1125/2564

วันที่ให้การรับรอง: 26 กันยายน 2564

วันหมดอายุใบรับรอง: 25 กันยายน 2566

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

HUACHIEW CHALERM PRAKIET UNIVERSITY

18/18 ถนนเทพรัตน กม.ที่18 (บางนา-ตราด) อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540

18/18 Debaratana Road, k.m. 18 (Bangna-Trad) Bangplee District, Samutprakarn 10540, THAILAND

โทร. 0-2312-6300 โทรสาร 0-2312-6237 Tel. (662) 312-6300-73 Fax. (662) 312-6237

<http://www.hcu.ac.th>

มจก.กท.016

170

ภาคผนวก ข

ที่ มจก.0109/ก.005/9564

หนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล

30 กันยายน 2564

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัย
เรียน หัวหน้าฝ่ายสังคมสงเคราะห์ สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ด้วย นายอัศวพงษ์ เพ็ชรพูล นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
สวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ กำลังทำ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองใน
จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิม
พระเกียรติ ตามหนังสือรับรองเลขที่ อ.1125/2564 ลงวันที่ 26 กันยายน 2564 โดยจะดำเนินการวิจัย ด้วย
วิธีการการสนทนากลุ่ม(Focus Group) ในรูปแบบออนไลน์ด้วยโปรแกรม Zoom ในวันจันทร์ที่ 11 ตุลาคม
2564 เวลา 13.00-16.00 น.

ในการนี้ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ได้พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความ
เชี่ยวชาญ ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการ
สังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล
หลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูอันเงาะ)

คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

สำนักงานเลขานุการคณะ

โทร. 0 2312 6300-78 ต่อ 1177

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

HUACHIEW CHALERPRAKIET UNIVERSITY

18/18 ถนนเทพรัตน กม.ที่18 (บางนา-ตราด) อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540

18/18 Debaratana Road, k.m. 18 (Bangna-Trad) Bangplee District, Samutprakarn 10540, THAILAND

โทร. 0-2312-6300 โทรสาร 0-2312-6237 Tel. (662) 312-6300-73 Fax. (662) 312-6237

<http://www.hcu.ac.th>

มฉก.กก.016

171

ที่ มฉก.0109/จ.005/2564

30 กันยายน 2564

เรื่อง ขอรียนเชิญเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัย
เรียน นักพัฒนาสังคม สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ด้วย นายอัครพงษ์ เพ็ชรพูล นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
สวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ กำลังทำ
วิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองใน
จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิม
พระเกียรติ ตามหนังสือรับรองเลขที่ อ.1125/2564 ลงวันที่ 26 กันยายน 2564 โดยจะดำเนินการวิจัย ด้วย
วิธีการการสนทนากลุ่ม(Focus Group) ในรูปแบบออนไลน์ด้วยโปรแกรม Zoom ในวันจันทร์ที่ 11 ตุลาคม
2564 เวลา 13.00-16.00 น.

ในการนี้ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ได้พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความ
เชี่ยวชาญ ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการ
สังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จึงขอรียนเชิญท่านเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล
หลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูธันงา)

คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

สำนักงานเลขานุการคณะ

โทร. 0 2312 6300-78 ต่อ 1177

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

HUACHIEW CHALERM PRAKIET UNIVERSITY

18/18 ถนนพรหม กม.ที่18 (บางนา-ตราด) อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540

18/18 Debaratana Road, k.m. 18 (Bangna-Trad) Bangplee District, Samutprakarn 10540, THAILAND

โทร. 0-2312-6300 โทรสาร 0-2312-6237 Tel. (662) 312-6300-73 Fax. (662) 312-6237

http://www.hcu.ac.th

172

ที่ มคอ.0109/ก. 005/2564

30 กันยายน 2564

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัย
เรียน เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคม นิคมสร้างตนเองทุ่สาน จังหวัดพิษณุโลก

ด้วย นายอัครพงษ์ เพ็ชรพูล นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
สวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ กำลังทำ
วิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองใน
จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิม
พระเกียรติ ตามหนังสือรับรองเลขที่ อ.1125/2564 ลงวันที่ 26 กันยายน 2564 โดยจะดำเนินการวิจัย ด้วย
วิธีการการสนทนากลุ่ม(Focus Group) ในรูปแบบออนไลน์ด้วยโปรแกรม Zoom ในวันจันทร์ที่ 11 ตุลาคม
2564 เวลา 13.00-16.00 น.

ในการนี้ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ได้พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความ
เชี่ยวชาญ ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการ
สังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล
หลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูธันงะ)

คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

สำนักงานเลขานุการคณะ

โทร. 0 2312 6300-78 ต่อ 1177

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

HUACHIEW CHALERM PRAKIET UNIVERSITY

18/18 ถนนพหลโยธิน กม.ที่18 (บางนา-ตราด) อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540

18/18 Debaratana Road, k.m. 18 (Bangna-Trad) Bangplee District, Samutprakarn 10540, THAILAND

โทร. 0-2312-6300 โทรสาร 0-2312-6237 Tel. (662) 312-6300-73 Fax. (662) 312-6237

http://www.hcu.ac.th

เรียนรู้เพื่อปรับใช้สังคม

173

ที่ มฉก.0109/ร.005/2564

30 กันยายน 2564

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัย
เรียน นักพัฒนาสังคม ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตหนองแค จังหวัดสระบุรี

ด้วย นายอัครพงษ์ เพ็ชรพูล นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
สวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ กำลังทำ
วิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองใน
จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิม
พระเกียรติ ตามหนังสือรับรองเลขที่ อ.1125/2564 ลงวันที่ 26 กันยายน 2564 โดยจะดำเนินการวิจัย ด้วย
วิธีการการสนทนากลุ่ม(Focus Group) ในรูปแบบออนไลน์ด้วยโปรแกรม Zoom ในวันจันทร์ที่ 11 ตุลาคม
2564 เวลา 13.00-16.00 น.

ในการนี้ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ได้พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความ
เชี่ยวชาญ ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการ
สังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล
หลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูชันเงาะ)

คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

สำนักงานเลขานุการคณะ

โทร. 0 2312 6300 73

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

HUACHIEW CHALERM PRAKIET UNIVERSITY

18/18 ถนนเพชรต้น กม.ที่18 (บางนา-ตราด) อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540

18/18 Debaratana Road, k.m. 18 (Bangna-Trad) Bangplee District, Samutprakarn 10540, THAILAND

โทร. 0-2312-6300 โทรสาร 0-2312-6237 Tel. (662) 312-6300-73 Fax. (662) 312-6237

<http://www.hcu.ac.th>

มฉก.กท.016

174

ที่ มฉก.0109/ก.005/2564

30 กันยายน 2564

เรื่อง ขอรียนเชิญเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัย
เรียน หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลตำบลปลักแรด อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ด้วย นายอัครพงษ์ เพ็ชรพล นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
สวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ กำลังทำ
วิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองใน
จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิม
พระเกียรติ ตามหนังสือรับรองเลขที่ อ.1125/2564 ลงวันที่ 26 กันยายน 2564 โดยจะดำเนินการวิจัย ด้วย
วิธีการการสนทนากลุ่ม(Focus Group) ในรูปแบบออนไลน์ด้วยโปรแกรม Zoom ในวันจันทร์ที่ 11 ตุลาคม
2564 เวลา 13.00-16.00 น.

ในการนี้ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ได้พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความ
เชี่ยวชาญ ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการ
สังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จึงขอรียนเชิญท่านเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล
หลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

น. น. น.

(อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูธันเงาะ)

คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

สำนักงานเลขาธิการคณะ

โทร. 0 2312 6300-78 ต่อ 1177

นายอัครพงษ์ เพ็ชรพล โทร 081 280 5847

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

HUACHIEW CHALERM PRAKIET UNIVERSITY

18/18 ถนนเทพรัตน กม.ที่18 (บางนา-ตราด) อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ 10540

18/18 Debaratana Road, k.m. 18 (Bangna-Trad) Bangplee District, Samutprakarn 10540, THAILAND

โทร. 0-2312-6300 โทรสาร 0-2312-6237 Tel. (662) 312-6300-73 Fax. (662) 312-6237

http://www.hcu.ac.th

175

ที่ มธก.0109/อ.005/2564

30 กันยายน 2564

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัย
เรียน ผู้แทนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง

ด้วย นายอัครพงษ์ เพ็ชรพูล นักศึกษาหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
สวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ กำลังทำ
วิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองใน
จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิม
พระเกียรติ ตามหนังสือรับรองเลขที่ อ.1125/2564 ลงวันที่ 26 กันยายน 2564 โดยจะดำเนินการวิจัย ด้วย
วิธีการการสนทนากลุ่ม(Focus Group) ในรูปแบบออนไลน์ด้วยโปรแกรม Zoom ในวันจันทร์ที่ 11 ตุลาคม
2564 เวลา 13.00-16.00 น.

ในการนี้ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม ได้พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความ
เชี่ยวชาญ ตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการ
สังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล
หลักในการสนทนากลุ่ม(Focus Group) งานวิจัยดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.นุชนาฏ ยูธันเงาะ)

คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

สำนักงานเลขานุการคณะ

โทร. 0 2312 6300-78 ต่อ 1177

ภาคผนวก ค

ข้อมูลทั่วไปของอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลัก
ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

อาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 1

รายชื่อ	ตำแหน่ง	สังกัดหน่วยงาน	อายุ	ระดับการศึกษาสูงสุด	เพศ	ประสบการณ์ทำงาน(ปี)	วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์
1	นักบริหารงานระดับต้น	นิคมสร้างตนเอง	46	ปริญญาโท	หญิง	17	27 ก.ย.64
2	นักสังคมสงเคราะห์	นิคมสร้างตนเอง	35	ปริญญาตรี	หญิง	7	27 ก.ย.64
3	ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์	นิคมสร้างตนเอง	36	ปริญญาตรี	ชาย	3	27 ก.ย.64
4	ครูพี่เลี้ยงฝึกทักษะอาชีพ	นิคมสร้างตนเอง	43	ปริญญาตรี	ชาย	5	27 ก.ย.64
5	ผู้ปกครองนิคมสร้างตนเอง	นิคมสร้างตนเอง	51	ปริญญาโท	หญิง	23	28 ก.ย.64
6	นักพัฒนาสังคม ชำนาญการ	นิคมสร้างตนเอง	46	ปริญญาตรี	ชาย	13	28 ก.ย.64
7	ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์	นิคมสร้างตนเอง	38	ปริญญาตรี	ชาย	3	28 ก.ย.64
8	ครูพี่เลี้ยงฝึกทักษะอาชีพ	นิคมสร้างตนเอง	47	ปริญญาตรี	ชาย	8	28 ก.ย.64
9	นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการ	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง	35	ปริญญาตรี	หญิง	6	28 ก.ย.64
10	นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการ	สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง	42	ปริญญาตรี	หญิง	9	28 ก.ย.64

อาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 2

รายชื่อ	ตำแหน่ง	สังกัดหน่วยงาน	อายุ	ระดับการศึกษาสูงสุด	เพศ	ประสบการณ์ทำงาน(ปี)	วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์
11	พยาบาลวิชาชีพ ชำนาญการ	โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล	43	ปริญญาตรี	หญิง	24	27 ก.ย.64
12	หัวหน้าสำนักปลัด	เทศบาลตำบล อ.บางระกำ	42	ปริญญาโท	ชาย	18	1 ต.ค.64
13	นักพัฒนาสังคม ชำนาญการ	เทศบาลตำบล อ.บางระกำ	47	ปริญญาโท	ชาย	20	29 ก.ย.64

รายชื่อ	ตำแหน่ง	สังกัดหน่วยงาน	อายุ	ระดับการศึกษาสูงสุด	เพศ	ประสบการณ์ทำงาน(ปี)	วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์
14	นักพัฒนาชุมชน ปฏิบัติการ	อบต. อ.บางระกำ	45	ปริญญาตรี	ชาย	10	30 ก.ย.64
15	ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์	อบต. อ.บางระกำ	39	ปริญญาตรี	หญิง	7	1 ต.ค.64
16	นายก อบต.	อบต. อ.พรหมพิราม	64	ปริญญาโท	ชาย	30	29 ก.ย.64
17	หัวหน้าสำนักปลัด	อบต. อ.พรหมพิราม	48	ปริญญาโท	หญิง	19	30 ก.ย.64
18	เจ้าพนักงานพัฒนาชุมชน ชำนาญงาน	อบต. อ.พรหมพิราม	41	ปริญญาตรี	ชาย	9	30 ก.ย.64
19	นักพัฒนาสังคม ชำนาญการ	อบต. อ.พรหมพิราม	47	ปริญญาโท	ชาย	18	30 ก.ย.64
20	พยาบาลวิชาชีพ ชำนาญการ	ค ลี นี ก พิ เศ ษ โรงพยาบาล	50	ปริญญาตรี	หญิง	26	29 ก.ย.64

อาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 3

รายชื่อ	นามสมมุติ	ภูมิลำเนา	อายุ	ระดับการศึกษาสูงสุด	โครงการบ้านน้อย ในนิคมสร้าง ตนเอง	ระยะเวลาที่อาศัย อยู่ในโครงการบ้าน น้อยในนิคม(ปี)	วัน/เดือน/ปีที่ สัมภาษณ์
21	นิคม1	อ.วังสะพุง จ.เลย	37	ประถม6	บางระกำ	6	28 ก.ย.64
22	นิคม2	อ.เขาค้อ จ. เพชรบูรณ์	51	มัธยม 2	บางระกำ	5	28 ก.ย.64
23	นิคม3	อ.ตระการพิษผล จ. อุบลราชธานี	55	ปริญญาตรี	บางระกำ	6	28 ก.ย.64
24	นิคม4	อ.ฝาง จ.เชียงใหม่	66	ประถม7	บางระกำ	5	28 ก.ย.64
25	นิคม5	อ.สวรรคโลก จ. สุโขทัย	54	มัธยม 6	บางระกำ	6	28 ก.ย.64
26	นิคม6	อ.ประโคนชัย จ. บุรีรัมย์	56	ประถม 6	ทุ่งสาน	6	29 ก.ย.64
27	นิคม7	อ.วัดโบสถ์ จ. พิษณุโลก	58	ประถม 6	ทุ่งสาน	5	29 ก.ย.64
28	นิคม8	อ.หนองบัว จ. นครสวรรค์	54	ปวช.	ทุ่งสาน	4	29 ก.ย.64

รายชื่อ	นาม สมมุติ	ภูมิลำเนา	อายุ	ระดับ การศึกษา สูงสุด	โครงการบ้านน้อย ในนิคมสร้าง ตนเอง	ระยะเวลาที่อาศัย อยู่ในโครงการบ้าน น้อยในนิคม(ปี)	วัน/เดือน/ปีที่ สัมภาษณ์
29	นิคม9	อ.เมือง จ. กำแพงเพชร	54	ประถม 6	ทุ่งसान	6	29 ก.ย.64
30	นิคม10	อ.ชาติตระการ จ. พิษณุโลก	62	ประถม 4	ทุ่งसान	5	29 ก.ย.64

อาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 4

รายชื่อ	นาม สมมุติ	องค์กร/หน่วยงาน	อายุ	ระดับ การศึกษา สูงสุด	เพศ	ประสบการณ์ ทำงาน(ปี)	วัน/เดือน/ปีที่ สัมภาษณ์
31	NGO1	มูลนิธิพัฒนาที่อยู่ อาศัย (มพศ.)	57	ปริญญาตรี	ชาย	15	29 ก.ย.64
32	NGO2	มูลนิธิพัฒนาที่อยู่ อาศัย (มพศ.)	45	ปริญญาตรี	ชาย	9	29 ก.ย.64
33	NGO3	เครือข่ายสลัมสี่ภาค	39	ปริญญาตรี	หญิง	5	27 ก.ย.64
34	NGO4	เครือข่ายสลัมสี่ภาค	53	ปริญญาตรี	ชาย	13	27 ก.ย.64
35	NGO5	เครือข่ายศูนย์คนไร้ บ้านบางกอกน้อย (สุวิทย์ วัดหนู)	48	มัธยม 6	หญิง	15	30 ก.ย.64
36	NGO6	เครือข่ายศูนย์คนไร้ บ้านบางกอกน้อย (สุวิทย์ วัดหนู)	50	ปวช.	ชาย	17	30 ก.ย.64
37	NGO7	ประธานเครือข่าย ศูนย์คนไร้บ้าน บางกอกน้อย (สุวิทย์ วัดหนู)	65	ปวส.	ชาย	30	30 ก.ย.64
38	NGO8	มูลนิธิอิสรชน	39	ปริญญาตรี	หญิง	15	30 ก.ย.64
39	NGO9	มูลนิธิอิสรชน	35	ปริญญาตรี	หญิง	8	27 ก.ย.64
40	NGO10	มูลนิธิอิสรชน	37	ปริญญาตรี	หญิง	9	27 ก.ย.64

ภาคผนวก ง
ข้อมูลทั่วไปของอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูล
ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การสนทนากลุ่มออนไลน์ วันที่ 11 ตุลาคม 2564 เวลา 13.00 – 16.00 น.

ด้วยโปรแกรม Zoom

อาสาสมัครผู้ร่วมสนทนากลุ่ม กลุ่มที่ 1

การสนทนากลุ่มออนไลน์ วันที่ 11 ตุลาคม 2564 เวลา 13.00 – 14.00 น.

ด้วยโปรแกรม Zoom Topic:

“การสนทนากลุ่มออนไลน์ เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก (กลุ่มที่ 1)”

Join Zoom Meeting Meeting ID: 806 250 9161 Passcode: 4TbGyX

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้แทน หรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ตามรหัสนามสมมติผู้ให้ข้อมูล ตำแหน่ง และหน่วยงานสังกัด ดังนี้

1. อาสมัครสนทนากลุ่มคนที่ 1 เพศชาย อายุ 43 ปี ประสบการณ์ทำงาน 20 ปี ตำแหน่ง หัวหน้าสำนักปลัด เทศบาลตำบล อำเภอบางระกำ
2. อาสมัครสนทนากลุ่มคนที่ 2 เพศหญิง อายุ 45 ปี ประสบการณ์ทำงาน 24 ปี ตำแหน่ง หัวหน้าฝ่ายสังคมสงเคราะห์ สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง
3. อาสมัครสนทนากลุ่มคนที่ 3 เพศชาย อายุ 36 ปี ประสบการณ์ทำงาน 7 ปี ตำแหน่ง นักพัฒนาสังคม สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง
4. อาสมัครสนทนากลุ่มคนที่ 4 เพศชาย อายุ 35 ปี ประสบการณ์ทำงาน 5 ปี ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคม นิคมสร้างตนเอง
5. อาสมัครสนทนากลุ่มคนที่ 5 เพศชาย อายุ 31 ปี ประสบการณ์ทำงาน 3 ปี ตำแหน่ง นักพัฒนาสังคม ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิต

อาสาสมัครผู้ร่วมสนทนากลุ่ม กลุ่มที่ 2

การสนทนากลุ่มออนไลน์ วันที่ 11 ตุลาคม 2564 เวลา 14.30 – 15.30 น.

ด้วยโปรแกรม Zoom Topic:

“การสนทนากลุ่มออนไลน์ เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก (กลุ่มที่ 2)”

Join Zoom Meeting Meeting ID: 806 250 9161 Passcode: 4TbGyX

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้แทนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

ตามรหัสนามสมมุติผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1. อาสาสมัครสนทนากลุ่มคนที่ 6 อายุ 52 ปี ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ 6 ปี
ผู้แทนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งसान ภูมิลำเนาจังหวัดพิจิตร
2. อาสาสมัครสนทนากลุ่มคนที่ 7 อายุ 54 ปี ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ 6 ปี
ผู้แทนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองทุ่งसान ภูมิลำเนาจังหวัดกำแพงเพชร
3. อาสาสมัครสนทนากลุ่มคนที่ 8 อายุ 54 ปี ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ 6 ปี
ผู้แทนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ ภูมิลำเนาจังหวัดเพชรบูรณ์
4. อาสาสมัครสนทนากลุ่มคนที่ 9 อายุ 46 ปี ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ 6 ปี
ผู้แทนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ ภูมิลำเนาจังหวัดสุโขทัย
5. อาสาสมัครสนทนากลุ่มคนที่ 10 อายุ 51 ปี ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ 6 ปี
ผู้แทนสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองบางระกำ ภูมิลำเนาจังหวัดสุโขทัย

ภาคผนวก จ
แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกและแนวคำถามการสนทนากลุ่ม
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มที่ 1-4

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก (Promotion of social welfare service of the settlement houses project in Phitsanulok province)

ชื่อผู้วิจัย นายอัครพงษ์เพ็ชรพูล วิทยานิพนธ์ หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารสวัสดิการสังคม) มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูล รหัสนามสมมุติ..... เพศ..... อายุ.....ปี ระดับการศึกษาสูงสุด..... ตำแหน่ง..... หน่วยงาน..... ระยะเวลาการทำงาน..... ภูมิลำเนาเดิม..... ที่อยู่ปัจจุบัน..... เบอร์โทรศัพท์เคลื่อนที่..... E-mail.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ ด้านการบริหารจัดการ สถานการณ์และปัญหาความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย (ของผู้ใช้บริการโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก) ปัญหาและอุปสรรคการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก มีแนวคำถามดังนี้

ลำดับที่	คำถามหลัก
ประเด็นคำถามที่ 1	<p>จากประสบการณ์ทำงาน ท่านช่วยเล่าถึง :-</p> <p>1.1 สถานการณ์ กระบวนการ วิธีการ ในการจัดบริการสวัสดิการสังคมด้านต่างๆ ให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> -ด้านการศึกษา เป็นอย่างไรบ้าง -ด้านที่อยู่อาศัย เป็นอย่างไรบ้าง -ด้านสุขภาพอนามัย เป็นอย่างไรบ้าง -ด้านการมีงานทำและมีรายได้ เป็นอย่างไรบ้าง -ด้านกระบวนการยุติธรรม เป็นอย่างไรบ้าง -ด้านนันทนาการ เป็นอย่างไรบ้าง -และด้านบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เป็นอย่างไรบ้าง <p>1.2 สภาพปัญหาและอุปสรรค ในการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับสมาชิกโครงการบ้านน้อยใน</p>

ลำดับที่	คำถามหลัก
	<p>นิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไรมีอะไรบ้าง</p> <p>1.3 อะไร คือ ความต้องการ ของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก</p>
<p>ประเด็น คำถาม ที่ 2</p>	<p>2.1 ท่านคิดว่ามีปัญหาและอุปสรรคของการจัดบริการสวัสดิการสังคมให้กับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จังหวัดพิษณุโลกอย่างไรบ้าง ได้แก่ (1) ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากการจัดการ (2) ปัญหาอุปสรรคที่เกิดผู้ให้บริการ(ตัวท่านเอง และผู้เกี่ยวข้อง) และ (3) ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเอง จังหวัดพิษณุโลกมีอะไรบ้าง โปรดให้รายละเอียด</p> <p>2.2 ท่านคิดว่าความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลกมีอะไรบ้าง โปรดให้รายละเอียด</p> <p>2.3 องค์กรของท่านและท่านเปิดโอกาสให้สมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลกมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคมหรือไม่ มากน้อยเพียงใดและอย่างไร โปรดให้รายละเอียด</p>
<p>ประเด็น คำถาม ที่ 3</p>	<p>ท่านคิดว่า แนวทางในการจัดบริการสวัสดิการสังคม ให้กับสมาชิกบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก ในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการมีงานทำและมีรายได้ ด้านกระบวนการยุติธรรม ด้านนันทนาการ และด้านบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหาร และเครื่องนุ่งห่ม ควรจะเป็นอย่างไร/ ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง</p>

แนวคำถามการสนทนากลุ่ม

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก (Promotion of social welfare service of the settlement houses project in Phitsanulok province)

ชื่อผู้วิจัย นายอัครพงษ์เพ็ชรพูล วิทยานิพนธ์ หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารสวัสดิการสังคม) มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน รหัสนามสมมติผู้ให้ข้อมูล.....เพศ..... อายุ..... ระดับการศึกษาสูงสุด..... ตำแหน่ง..... หน่วยงาน.....
ระยะเวลาการทำงาน บทบาทหน้าที่..... ภูมิลำเนาเดิม.....
ที่อยู่ปัจจุบัน..... เบอร์โทรศัพท์..... E-mail.....

ตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก

ลำดับที่แนวคำถามหลัก

1. ความเห็นของท่านที่มีต่อการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลกในปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. ความคิดเห็นของท่าน ต่อปัญหาและอุปสรรค ในการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลกในปัจจุบัน เป็นอย่างไร
3. ความคิดเห็นของท่าน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสวัสดิการสังคม สำหรับสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก ควรเป็นอย่างไร
4. ท่านมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการจัดบริการสวัสดิการสังคมที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของสมาชิกโครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองจังหวัดพิษณุโลก อย่างไรบ้าง
โดยแบ่งการจัดบริการสวัสดิการสังคม เป็น 7 ด้าน ได้แก่
 - ด้านการศึกษา
 - ด้านสุขภาพอนามัย
 - ด้านที่อยู่อาศัย
 - ด้านการมีรายได้และมีงานทำ
 - ด้านกระบวนการยุติธรรม
 - ด้านนันทนาการ
 - ด้านบริการสังคมทั่วไป เช่น อาหารและเครื่องนุ่งห่ม

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

หนังสือยินยอมการเผยแพร่ผลงานวิจัย
Letter of Consent for Publication of Research
论文发表同意书

เขียนที่ At 写于มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
วันที่ Date 日期.....20..กรกฎาคม..2565.....

ข้าพเจ้า นาย/นาง/นางสาว Mr./Mrs./Miss 学生姓名....อักรพงษ์..เพชรพูล.....

รหัสนักศึกษา Student ID 学号...626025-819.....

ระดับ level 学位 ปริญญาโท Master's degree 硕士 ปริญญาเอก Ph.D. 博士

หลักสูตร Courses 课程 ..สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต.. สาขาวิชา field of study 专业การบริหารสวัสดิการสังคม..

คณะ Faculty 学院.....สังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม.....

Email 电子邮件 :akarapong.p@psru.ac.th.....

ชื่อเรื่อง (ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/การศึกษาอิสระ Title (dissertation/Thesis/Independent study
(申请检查学位论文/毕业论文/选修)

(ชื่อภาษาไทย) (Thai Title) (泰文名称) ...แนวทางการส่งเสริมการจัดบริการสวัสดิการสังคมของ

โครงการบ้านน้อยในนิคมสร้างตนเองในจังหวัดพิษณุโลก.....

(ชื่อภาษาอังกฤษ) (English Title) (英文名称).. Promotion of social welfare service of the

settlement houses project in Phitsanulok province.....

อนุญาต ให้ศูนย์บรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เผยแพร่งานวิจัย
ของข้าพเจ้าสู่สาธารณะ เพื่อเป็นผลงานทางวิชาการ ผ่านระบบฐานข้อมูลงานวิจัย ThaiLIS

Permit the Information Center at Huachiew Chalermprakiet University to publish
my research to the public as an academic achievement through the ThaiLIS
research database system

同意 同意华侨崇圣大学信息中心通过泰国文献数据库 ThaiLIS 面向
社会公开发表本人论文

ไม่อนุญาต Not permitted 不同意

ลงชื่อ Sign..... ผู้วิจัย Researcher 作者签名

(.....นายอักรพงษ์...เพชรพูล.....)